

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GUNNER · ENGBERG
LØFT · DIT · HOVED

5

EN · BJØRNSON · BOG
DE · UNGES · FORLAG

LØFT DIT HOVED
EN BJØRNSON-BOG

GUNNER ENGBERG

•3=Σ•

HYLDEN BLOMSTRER, en Bog om Hjemmet. Med mange Helsidestegninger af Aage Jørgensen. 9. Tusind. Pris 2,00, indb. 4,00.

DE UNGE AAR. 15. Tusind. Pris 2,00, indb. 3,75.

DEN RIGE YNGLING. 9. Tusind. Pris 0,50, indb. 1,00.

SØNDAG I HJEMMET, Miniatureudgave med Tegninger af Viggo Bang. 12. Tusind. Pris 1,00, indb. 3,00 og 4,50.

SØNDAG I KIRKEN, Miniatureudgave med Tegninger af Viggo Bang. 6. Tusind. Pris. 1,00, indb. 3,00 og 4,50.

DEN GODE HYRDE. 5. Tusind. Pris 0,50.

KRISTENDOM I UNGDOMSAARENE. 2. Tusind. Pris 1,50.

UNGE MÆND OG UNGE PIGER. 14. Tusind. Pris 0,40.

HAAB OG DAAB. 5. Tusind. Pris. 0,35.

SMAA BREVE OM PENGE. 3. Tusind. Pris 0,35.

KORSET OG KAMPEN. 2. Tusind. Pris 2,00, indb. 4,00.

DANSK HJEMLIV. En Bog for voksne unge og for unge Hjem. 6. Tusind. Pris 3,00, indb. 5,00.

•3=Σ•

GUNNER ENGBERG

LØFT DIT HOVED

EN BJØRNSON-BOG

DE UNGES FORLAG, AARHUS
HOVEDKOMMISSION: O. LOHSE, KØBENHAVN
MCMXXX

A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI
RINGKJØBING

INDHOLD

	Side
Indledning	7
Barndomsindtryk, som blev til Verdenslitteratur	15
Ungdomslængsler	32
Venskab i Bjørnsons Liv og Digtning	63
Livets Gerning	89
Mand og Kvinde	130
Fædrelandet. Samfundsopgaverne	167
Efterskrift	211

INDLEDNING

Det var i Vinteren 1909. Paa Aulestad-Gaard i Gausdal laa en gammel Digter haabløst syg. Men han elskede Livet og klyngede sig til det. Han havde faaet det Haab, at en ny Kur i Paris kunde gøre ham rask. Men hvordan komme til Paris, naar man er dødssyg? Da ringede en Dag Telefonen: Den danske Kongevogn var paa Vej til Norge at hente ham. Med den kunde han rejse, hvad Dag han vilde. Uden at skifte kunde han køre fra Faaberg Station i Gausdal og lige til Paris. Vognen skulde stoppe op, hvor og naar han vilde; egen Konduktør fulgte med; ved Frankrigs Grænse vilde han blive modtaget af Regeringens Udsending.

Saa rejste Bjørnstjerne Bjørnson til Paris, fulgt af sin Familje. Rygtet om hans Rejse løb foran. Ved Lillehammer var der smykket med Flag og stuvende fuldt af Mennesker. Udenfor Vognens store Ruder saas en Mængde Ansigter; Folk trængte sig frem for at se et sidste Glimt og bringe en sidste Hilsen.

Man vilde trække Gardinerne for.

»Aa, lad dem dog faa Lov at se.« Bjørnson sidder op i Sengen, mægtig og pragtfuld og straalende glad. Han vinker og smiler og fryder sig over de Blomster, Vennerne bringer, og over al den Varme, al den Kærlighed, der lyser ham imøde fra hvert Blik, hvert Smil.

Og Toget kører videre, kører forbi flagsmykkede Huse og Gaarde.

Naar den syge trættes af Togets Fart, stikkes et lille Flag ud

af Vinduet, og man kører langsomt, ganske langsomt — indtil Farten umærkeligt sættes op igen.

I Oslo var det en ligefrem Kamp at spærre Vognen af. Lægen havde forbudt, at nogen maatte komme ind til Bjørnson; men den lille Salon var fuld af den nærmeste Familie og de nærmeste Venner og den lange Gang sort af Slægt og Venner og Journalister, som bad om bare at maatte kigge ind ad Døren og se et sidste Glimt.

Hvem rager pludselig op over alle andre og baner sig Vej igennem Gangen? Søster Hansine, Sygeplejersken, den bedste Bjørnson har haft. De havde bedt hende tage med til Paris, men hun havde sagt Nej; hun kunde ikke. Nu var hun gaaet i Byen med sin Søsters Tikrone og havde lovet at besørge nogle Ærinder for hende; saa hørte hun tilfældig, at Bjørnsons kom gennem Byen og skyndte sig ned til Jernbanen. Hun maatte se dem begge. Men da hun har set dem, vil hun med. Hun tigger og be'r — hun be'r igen — hun vil med; hun giver sig ikke.

I sidste Sekund farer den anden Sygeplejerske ud ad Døren; hendes Tøj bliver bogstavelig kastet ud efter hende; og dør staar Søster Hansine, uden at have saa meget som en Lomme-kam med sig — og smiler, bare smiler.

I København er der igen Venner paa Banegaarden, og Bjørnson er oplivet og glad. Han tror, han skal blive rask, naar han kommer til Paris.

Men hurtigt vendte Uroen og Modløsheden tilbage. Det var trættende at rejse selv paa denne Maade; og Bjørnson var 77 Aar gammel og syg.

Fra Frankrigs Grænse og til Paris sad Doktoren ved hans Seng med hans Haand i sin.

*

Nogle Maaneder laa Bjørnson syg i Paris. De kunde forlænge Livet og dermed forlænge Pinen. Men helbrede kunde de ikke. Det gik op og ned, mest ned. Af og til bragte Aviserne

mærkelige Ord fra det lange Dødsleje, de fleste vemodige eller smertelige.

Bjørnson havde i den sidste Tid danske Sygeplejersker. En Dag de kom ind, strakte han Haanden ud og sagde smilende: »Jeg elsker Danmark.«

Undertiden ligger han længe hen. En Gang aabner han Øjnene, og med et Blik, som ser han over Fjeld og Hav, hvisker han: »Jeg vil komme sejlene til Norge — og da vil jeg vende Ansigtet mod Norge« — —

En af hans gamle Venner, Olaus Arvesen, rejste ned for at bringe en Hilsen fra Norge; han vilde ikke, at Bjørnson skulde dø i det Fremmede; han vilde vække hans Længsel efter Norges Land og Folk. I Timevis sad Arvesen med Bjørnsøns Haand i sin. Naar Bjørnson vaagnede, smilte de til hinanden; naar han faldt i Søvn, sad Arvesen taalmodig og ventede paa, at deres Øjne endnu engang skulde mødes i et Smil.

En Dag sagde Bjørnson med en Styrke og Inderlighed, som samlede han et langt Livs Kærlighed i een Sum:

»Gamle, tro Ven.«

Og lidt senere føjede han til: »Hædersmand.«

Men Arvesen fik ikke Bjørnson med hjem til Norge. Det var for silde. Han døde i Paris d. 26. April 1910. Hans sidste Ord var: »Det Gode og det Skønne« — —

*

Bjørnsøns Ligfærd blev den fyrsteligste, Norden har set.

Den norske Regering sendte Krigsskibet »Norge« til København for at hente hans Kiste; den kom fra Paris med Jernbane. Et mægtigt Ligfølge fulgte fra Banegaarden gennem Byen til Havnen, medens Orkestre spillede Sørgemarcher. Et forunderlig gribende Øjeblik var det, da Kisten førtes om Bord paa »Norge« og anbragtes paa Skansen, kun smykket med det norske Flag, medens det danske Orkester paa Landjorden kraftigt intonerede »Ja, vi elsker dette Landet«, og det norske om Bord svarede med dæmpet at spille »Der er et yndigt Land«. Det var Danmarks Ynde, Bjørnson elskede.

Langsomt gled Skibet ind over Oslo Fjord. Da det rundede den sidste Pynt foran Hovedstaden, hilste Akershus Fæstning med en og tyve Skud — Kongesalutten.

Da var der kun een Følelse i det norske Folk.

— —

Begravelseshøjtiden blev holdt i Trefoldighedskirken.

Det var et uforglemmeligt Øjeblik, da Kirkens Dør blev aabnet, og Kisten blev baaret ud under Majhimmelens høje og blanke Tag, modtaget af Tusinder og atter Tusinder af Mennesker i gribende Stilhed. Det endeløse Tog bugtede sig gennem tætpakkede Folkemasser opover Vejen til Kirkegaarden. De utallige, stiltfærdige Ansigter viste, at Menneskers Tanker for een Gangs Skyld i Alvor var bøjet ind mod een og samme Genstand, saa man følte, at der er Øjeblikke, hvor Folkesjæl er mere end en Talemaade. Ligtoget flød ind i det skønne Hjørne af Vor Frelzers Gravlund, hvor Henrik Ibsen allerede havde fundet sit sidste Hvilested; Folkehavet bølgede udover Bakker og Haver. Hundreder af Faner passerede Gravstedet, og hver enkelt af dem sænkede sig i Hyldest mod den store Kiste, som var svøbt i det Flag, Bjørnstjerne Bjørnson mere end nogen anden havde været med til at gøre til Folkets uplettede Symbol. Mellem lyse, nysudsprungne Birke lød Studenternes friske Stemmer, som med rørende ungdommelig Klang »sang ham hjem«.

Syng mig hjem, om I kan,
 jeg vil dø i mit Land,
 syng mig frem til mit Hjem.
 Jeg vil dø i et Syn
 af de blaa-hvide Bryn,
 af vor Jord
 hos min Mor.
 Jeg vil dø i den Tro,
 at de alle var go'.

I skal se, at den Kulde de gav,
 dugger af paa min Grav.
 Thi min Sang staar i Vaar
 bag den Barm, som var haard,

og gør klar, hvem jeg var.
 Syng mig frem over Hav,
 syng mig hjem til en Grav
 i vor Jord
 hos min Mor.

*

»De døde rider hurtigt,« siger Ordsproget, og især i vore Dage bliver man hurtigt glemt.

Vi har derfor begyndt denne Bog med en Skildring, som skulde gøre Nutidens Ungdom opmærksom paa, at Bjørnsons Tid opfattede ham som det overordentlige, — at Bjørnstjerne Bjørnson var et Digternavn af europæisk Berømmelse, men fremfor alt kært i hans eget Folk.

Især var hans Navn da meget kært for nogle Slægtled af Ungdom.

De har sunget hans Sange paa tusinde Ungdomsmøder, og siden har de Sange fulgt de Unge ud i Dagens Arbejde. De har læst Bjørnsons Fortællinger med Hjertet, med mere Følelse og dybere Forstaaelse end den meste anden Litteratur. Han har givet Ungdom Udtryk for dens Længsel og dens Kærlighedstrang, for det frejdige Mod og Arbejdsglæden og Fædrelandsfølelsen.

Derfor blev han Ungdommens Digter mere end nogen anden.

Nogle smaa Eksempler kan maaske oplyse dette:

To gamle Mænd, som i deres Ungdom havde været Elever paa Grundtvigs Højskole, fortalte, at en Dag i 1857 kom Forstanderen, Pastor C. I. Brandt, ind i Skolestuen med en lille Bog i Haanden, og man kunde se paa ham, at han havde oplevet noget ualmindelig glædeligt. Det var »Synnøve Solbakken«, han havde læst og nu kom for at læse højt paa Skolen. De unge Mænd glemte det aldrig.

En gammel Præst beretter, hvordan han som Yngling en Søndag Eftermiddag lagde sig ind i en Granplantage med Bjørnsons »Arne«. Han kom ikke ud, før Bogen var læst til Ende. — Han kunde maaske finde den Plet endnu. —

Om Danmarks mest bekendte »Bondepolitiker«, førende igennem mange Aar i vort Statsliv, fortælles der: »Han levede sin Ungdom helt med Bjørnson og i Bjørnsons Bøger; han kan næsten ikke tale om ham nu for Bevægelse; han gik som ung lange Ture med Bjørnsons Digte i Lommen; han kan dem halvt udenad endnu og siger dem saa dejligt frem.«

Er der overhovedet i Norden, næst H. C. Andersens Æventyr, nogen Litteratur, der er bleven saa folkekær som Bjørnsons Ungdomsdigtning?

Forfatteren af denne Bog har ogsaa en Taknemlighedsgæld at tænke paa.

Som Skolediscipel i København boede jeg paa et ganske lille Værelse. Fra min Stol ved Skrivebordet kunde jeg naa Reolen ved Væggen bag mig. Hundrede Gange, naar Lektielæsningen blev mig for tør, og jeg trængte til lidt poetisk Lysning over Arbejdet, har jeg rakt ud og taget Bjørnsons Fortællinger eller Sagadigtning og læst nogle Sider. Det var som Foraarsregn over Sindet.

Jeg tror ej, der findes
den Mand i Norden, hvis Ungdom brænder,
der ikke en herlig Time kan mindes,
hvori han skælvede under hans Hænder.

Det, som gør dybt Indtryk paa os i vor Ungdom, gemmer vi længe.

I Vinteren 1905—06 prøvede jeg Bjørnson-Digtningens Magt over københavnsk Ungdom. Jeg var 23 Aar, Tilhørerne 14—17. Vi holdt sammen 25 Aftener Vinteren igennem. Et Par af disse var Forældremøder i Festsalen; jeg har næppe siden set saa mange Forældre tilstede. Bjørnson havde altsaa ogsaa noget til de midaldrende.

Nogen Tid efter traf jeg en gammel Indremissionær. »Det er jo Dem, der holder Foredrag om Bjørnson,« sagde han; »saa skal jeg dog fortælle Dem, hvad der hændte mig for nylig efter et Møde: Jeg fandt paa mit Kammer »Synnøve Solbakken« og gav mig til at læse den. Jeg havde vist ikke set den i 40 Aar. — Jeg kom ikke til at sove før Klokken fire.«

Altsaa kan Bjørnsons Ungdomsdigtning ogsaa bringe Vaarbud til en gammel Mands Hjerter. (Bjørnson taler et Sted om »vaarlige Gennembrud i ældre Menneskers Sind«).

Saa skulde jeg i 1929 paa en lang Sørejse. Lad mig engang se, hvordan det er at møde sin Ungdoms Tanker igen, tænkte jeg — og pakkede Kufferten med Bjørnson-Bøger. Paa denne Rejse genoplevede jeg det hele og nynnede paa Dækket — under Sydkorset — de gamle, ikke glemte Sange.

Da jeg kom hjem, kunde jeg ikke dy mig for een Gang til at prøve nogle Bjørnson-Foredrag for ganske unge. Vilde der være Ørenlyd for saadant, trods Biograf og Flirt og »Efterkrigstid«? Eller var maaske Ungdommen i 25 Aar bleven helt anderledes? — Nej, den var ikke! Ikke i denne Henseende i hvert Fald.

Nogle paastaar ganske vist, at efter Krigen er der vokset en Ungdom op, som er »desillusioneret« og derfor utilgængelig for idealistisk Poesi. Jeg har kun mødt faa saadanne Unge, og enkelte vil der findes til enhver Tid. Men har der været et helt Hold af dem lige efter Krigen, saa gror der nu igen en anden Slægt frem, som skal begrave de for tidligt gamle — eller lære dem at løfte Hovedet!

At forstaa Bjørnson synes at høre med til at være ung; thi Bjørnson er baade Romantiker og Realist; hans Poesi har Rod i Virkeligheden, men er baaret af Idealer. I den mundtlige Fortællings Form vil man vistnok til enhver Tid kunne fængsle Unge med Bjørnson. Maaske kunde ogsaa en Bog vække Glæde, gøre Nytte?

— — »Naar du nu er færdig med de Foredrag,« sagde Johannes Rasmussen (Mukden) i 1906, »skriver du saa ikke en Bog om Bjørnson?« »Det tror jeg ikke,« svarede jeg, »for det er altsammen noget, jeg har læst.« Jeg havde ikke den Gang Dristighed til at lave en Bog, som var skrevet ud af halvtreds andre.

Men Tanken døde ikke.

»Ja, skriv om Bjørnson,« sagde Ricard en Gang; »det var noget!«

Her er saa Bogen, takket være den ovennævnte Argentina-Rejse.

Bogen er det mest uselvstændige Arbejde, noget Menneske kan gøre, — hvad den Bjørnson-kyndige allerede har opdaget. Den citerer andre Forfattere saa ofte, at det vilde virke forstyrrende hver Gang at anbringe Anførelstegn. Bogens Citater er Bogen. De fleste er naturligvis fra Bjørnsons egne Værker. De øvrige citerede Forfattere nævnes paa Bogens sidste Sider.

Min Bog er iøvrigt hverken Fugl eller Fisk. Den giver ikke Litteraturhistorie og heller ikke Biografi. Ikke engang betragtet som Portrættegning kan den bedømmes gunstigt. Den er ufuldstændig. Maaske fortæller den det bedste om Bjørnson, men ikke det ringeste. Nogen Kritik kommer frem hist og her, især mod Slutningen, men den meste Kritik ligger i dette, at noget er udeladt.

Den Opgave, jeg har sat mig, er blot denne: at skrive, hvad den almindelige Læser kalder »en god Bog« — med Bjørnsons Liv og Digtning som Emne.

Bogens Mening er: at gøre Menneskelivet rigere for Ungdommen. Det, man sætter højt, passer man gerne godt paa. Den, der véd, han gaar med en Skat, vandrer vel varsomt.

Idet Bogen fremdrager noget af den Rigdom, der ligger til os i Bjørnsons Digtning, bringer den til en ny Slægt en Hilsen fra det Par Slægtled, som kunde sige, at Bjørnsons Bøger var med til at gøre vor Ungdom rig.

— Mens Bjørnstjerne Bjørnson laa syg i Paris, skrev J e p p e A a k j æ r:

Saa vejer vi nu atter i vor bævende Haand
de Gaver, der kom fra din sangstærke Aand.

Vi kysser dine Gaver, vi signer din Aand,
imens der drypper Taarer paa Skatten i vor Haand.

I.

BARNDOMSINDTRYK, SOM BLEV TIL
VERDENSLITTERATUR

» Værre Gut til at lyve end Præstens ældste Søn, fandtes der knap i hele Bygden; han var ogsaa svært flink til at læse, det fejlede ikke derpaa, og det, han læste, vilde Bønderne gerne høre; men naar det nu var noget, de kunde lide, saa løj han gerne ovenikøbet af samme Slags, saa meget han troede, de vilde ha; helst var det om stærke Mænd og Kærlighed, som dræbte.

Snart lagde Præsten Mærke til, at Tærskningen i Loen blev mere og mere ustadig; han skulde se til, og saa var det Thorvald, som stod der og fortalte Historier. Snart blev der underlig lidet Brænde kørt hjem fra Marken; han afsted for at se efter, og der stod atter Thorvald og fortalte. Dette maa ha en Ende, tænkte Præsten; han satte Gutten i den faste Skole.

Dér gik blot Bønderbørn, men Præsten syntes, at det var for dyrt at holde Huslærer bare til den ene Gut. Men Thorvald havde ikke været otte Dage blandt dem, før en Skolekammerat kom ind ligbleg og fortalte, at han havde mødt de Underjordiske henne paa Vejen, — en anden endnu blegere og sagde, at han livagtig havde set en hovedløs Mand gaa og ordne med deres Baade ned ved Landingspladsen, — og det, som var værre end alt det andet: lille Knud Pladsen og hans lille Søster kom en Kvæld, de skulde gaa hjem, drivende tilbage næsten fra Forstanden, og græd og sagde, de havde hørt Bjørnen oppe i Præstemarken, ja, lille Marit havde endog set det gnistre i dens graa Øjne. Nej, saa blev Skolemesteren lynende vred, maa I vide, slog i Bordet med Linealen og spurgte, hvad Fanden — Gud forlade min onde Synd — der gik af Ungerne?

»Her bliver den ene mere tosset end den anden,« sagde han; der kravler en Huldre i hver en Busk, — der sidder en Havmand og nikker under hver Baad, — Bjørnen gaar ude Midvintersdag? Tror I ikke mer paa eders Gud og Kristendom,« sagde han, »eller tror I paa al Slags Djævelskab og Mørkets gyselige Magter og Bjørnen ude Midvintersdag?« Men saa mildnede han af, lidt efter lidt, og spurgte lille Marit, om hun slet ikke turde gaa hjem. Ungen hikkede og græd og mente, det var rent umuligt; Skolemesteren sagde da, at Thorvald, som var den største af de tilbageværende, skulde følge hende hjem gennem Skoven. »Nej, han har selv set Bjørnen, han,« græd Marit; »det var ham, som fortalte det.« Thorvald blev mindre dør, hvor han sad, især da Skolemesteren saa hen paa ham og strøg Linealen kærligt gennem den venstre Haand. »Har du set Bjørnen?« spurgte han rolig. — »Det er da sandt, at Avlskarlen fandt et Bjørnehi oppe i Præstemarken, alligevel, den Dag han gik paa Rypejagt,« sagde Thorvald. — »Har du set Bjørnen, du da?« — »Der var ikke een, der var to store, og kanske der var to mindre ogsaa, da de gamle plejer at ha baade Ungen fra i Fjor og Ungen fra i Aar inde hos sig.« — »Har du set dem, du da?« gentog Skolemesteren endnu blidere og strøg og strøg Linealen. Thorvald tav lidt: »Jeg saa da den Bjørn, som Lars Skytte havde skudt i Fjor, alligevel.« Nu gjorde Skolemesteren et Skridt frem og spurgte saa blidt, at Gutten blev rød: »Har du set de Bjørne oppe i Præstemarken, spørger jeg?« — Nu sagde Thorvald ikke mere. »Kanske du huskede ligesom lidt fejl den Gang?« spurgte Skolemesteren, tog ham i Trøjekraven og slog sig paa Siden med Linealen. Thorvald sagde ikke et Ord; de andre turde ikke se derhen. Da sagde Skolemesteren alvorlig: »Det er stygt af en Præstesøn at lyve; det er endnu styggere at lære stakkels Bønderbørn det.« Og saa slap Gutten med det for den Gang.«

2.

Dette var Begyndelsen paa Bjørnsons Fortælling »Bjørnejægeren«, og her har vi Indtryk fra Digterens Barndom.

Han voksede op som Præstesøn paa Landet og tumlede sig

frit mellem Sognets Børn og Gaardens Folk. I »Blakken« har han givet en Skildring af sin Barndom oppe i Dovre, — af Hunden og Katten og Grisen og Føllet, som var hans første Legekammerater. »Jeg saa paa det lille Føl som paa en begavet Kammerat. Han var ellers ikke altid god imod mig; jeg bærer endnu Ar over det højre Øje efter hans Hov; men lige tro fulgte jeg med Hoppen og Føllet, sov med dem paa Marken og trillede mig imellem Hoppens Ben, naar den spiste.«

Med smaa Svinkeærinder til andre Barndoms minder beretter Bjørnson om den stærke Hest og dens Bedrifter. Det hele er vidunderlig frisk fortalt, og Læseren ser paa Blakken med Drengens beundrende Øjne. Det ender med, at Hesten endog kan tage Kampen op med Bjørnen, — og bliver hele Egnens Stolthed.

»Hvor beundret han var, kunde bedst ses, naar vi, som sjældent hændte, var nødte til at ta ham til Kirkehest. Skulde hele Familien med Husjomfru og Lærer op at køre, maatte han drage tre-fire af os i en gammel Gig, hvori man sad »ej blot til Lyst«. Da ingen af de sædvanlige Stadsseler var stor nok, maatte han humpe i Vej i Arbejdstøjet, og da den svære, genstridige Manke laa ned i Øjnene paa ham, saa han just ikke ud til at fare i Kirkefærd. Man maatte sætte ham bagerst; thi dels vilde han ikke løbe, men bare gaa som foran Arbejds-kærren, dels vilde han op med Kirkefolket i alle de Skovveje, han var vant til. Men gik han bagerst, fulgte han jo paa en Vis med; naar de andre Heste løb, saa gjorde Blakken Spring, og saaledes kom de, der sad i Giggen, frem humpende i Rykkevis, eller som i Søgang, og ved en Lejlighed med virkelig Søsøge. Ved Kirken derimod forandrede det hele sig. Dèr var nemlig mange andre Hingste; han løftede straks Hovedet og gav et kampfærdigt Skrig; det svarede fra Markerne rundt om, han vilde afsted med Giggen, men blev holdt, fraspændt og tøjret. Han havde sit særegne Tøj med og blev sat paa en Plads tæt under Fjældet for at være saa langt fra de andre Hingste som muligt. Men han vilde til dem, han sled i Tøjret, rejste sig paa Bagbenene,

rystede Manken og skreg nedover! Der var flere Folk omkring ham end i Kirken; naar han en Stund var rolig, klappede de ham og maalte hans Bryst, hans Hals, hans Lænder, tog ogsaa Tag i Munden for at se paa hans Tandgærde, men saa snart en af de andre Hingste skreg, sled han sig fra dem, rejste sig og skreg igen; — det tyktes dem det herligste Syn, de havde set. Jeg for min Del har vist aldrig siden været saa stolt af noget, som jeg den Gang var af Blakken, naar jeg stod mellem Bønderne og hørte de smældende Lovord.

Og her paa Toppen af hans Triumfbane vil jeg forlade ham. Jeg kom ud og fik andre Maal for min Beundring og andre Helte at følge.«

3.

Igennem saadanne Billeder af norsk Landsbyliv ser vi ind i en Barndom saa lykkelig, som den kan være, naar man vokser op paa Landet, i den frie Natur og under ubundne Forhold, nær ved Dagligdagens Arbejde og med Søndagens Frihed og Festglæde.

I »Bjørnejægeren« mødte vi en Præstesøn med en livlig Fantasi og Lyst til at fortælle!

Saadan var Drengen Bjørnstjerne. Han var en urolig Krop, som altid maatte sætte noget i Gang. Men han havde aldrig nogen Uven. Han var paa Færde alle Steder og kendt med alle.

At være Præstesøn er lykkeligt, naar Hjemmet er jævnt, og Familien lever den øvrige Befolkning nær. Bjørnsons Fader var selv af gammel Bondeslægt og havde været Bonde, men solgte siden Gaarden for at læse til Præst. Der var ingen »fine Fornemmelser« i Hjemmet. I Præstegaarden oppe i Dovrefjældene levede man ensomt, men senere fik Pastor Bjørnson et Kald i Romsdalen; dør var der Folk at komme sammen med, og dør var andre Legekammerater end Dyrene. Husmandens havde to Børn, en Dreng og en Pige, som i lang Tid var Præstesønnens bedste Venner. De lærte ham at bruge Ski og Kælke og Baad. Han havde uhyre svært ved at skilles fra dem, naar de

skulde spise eller i Seng. Ingen Mad hjemme smagte som Sild og Suppe hos Husmandens Kone. Sammen med disse Børn samlede han Fugleæg paa Holmene i Fjorden. Der er Erindring om denne Barndomstid i Skildringen af en glad Gut:

»I Skolen blev han blandt de første, og hjemme var han duelig i Arbejde. Han læste om Morgen, arbejdede om Dagen og legede om Kvælden. Da han havde et ualmindelig muntert Sind, varede det ikke længe, før den nærmeste Ungdom i Fristunderne gerne var at finde dør, hvor han var. Øjvind var Mester i Kælkebakken, ejede to Kælker, »Skarptraveren« og »Skabejstet«; den sidste laante han ud til større Følger; den første styrede han selv og havde Marit foran sig.

Det første, Øjvind i den Tid gjorde, naar han vaagnede, var at se ud, om det var Tøvejr, og saa han, at det hang graat over Buskene paa hin Side Bugten, eller hørte han, det dryppede af Taget, da gik det saa sent med Paaklædningen, som om der intet var at udrette den Dag. Men vaagnede han, og helst en Søndag, til knitrende Kulde og Klarvejr, de bedste Klæder paa og intet Arbejde, bare Overhøring eller Kirkegang om Formiddagen og saa hele Eftermiddagen og Kvælden fri, — hej! saa var Gutten med et Hop ude af Sengen, klædte sig som til Ildebrand og kunde næsten intet spise. Saa snart Eftermiddagen var der, og den første Gut kom staaende paa sine Ski langs Vejkanten, svingede Skistaven over Hovedet og raabte, saa det gjaldede i Aasene omkring Vandet, og saa en henad Vejen paa Kælke og nok en, nok en, — da Gutten afsted med »Skarptraveren«, sprang hele Bakken op og standsede mellem de sidstkomne med en lang skingrende Hujen, der lo langs Bugten fra Aas til Aas og døde først langt borte.

Han saa da gerne efter Marit; men var hun først kommen, brød han sig heller ikke mere om hende.«

Gennem Legekammeraterne kom Bjørnstjerne ind i Bøndernes inderste Syn paa alting. Og især fik han mange Indtryk igennem Gaardens T y e n d e. Han gik Ærinde dem imellem, skrev Breve for Kærestefolk og levede med i deres Hengivenhed for hverandre. Han blev indviet i alt, — hvordan de selv

saa paa deres Liv, deres Elskov, deres Drømme, og hvordan de betragtede deres Fremtidsudsigter. »Far var en driftig Mand, havde mange Haandværkere i Arbejde. Og deres ubetingede Ven var jeg. Jeg fik Ord for at være fornøjelig og selvkæbelig. Det har fulgt mig gennem hele Livet; jeg har set paa det med disse Menneskers Øjne, — altfald naar jeg har villet det. Jeg er sikker paa, det har lagt Grunden i mig.«

Den, som skal blive Bøndernes og den jævne Mands Digter, maa have levet mellem dem som Børn. Selve dette, at man som Præstesøn lever i to Kredse, som ikke er helt ens, men dog har nær Berøring med hinanden, — dette, at gaa fra Præstegaardens Dagligstue og Studerekammer ud til Folkene og Legekammeraterne og være lige godt hjemme begge Steder, — netop dette skærper Iagttagelsesevnen og uddyber Menneskeforståelsen.

Det samme gælder Skolen, naar ens Barndoms Lærer er en Personlighed, som giver sig hen i sin Gerning. Af Bjørnsons første Lærer fik vi et Glimt i »Bjørnejægeren«. Meget mere faar vi at vide om ham i »En glad Gut«. »Skolemesteren« er vistnok det kønneste Lærerbillede, den nordiske Litteratur ejer.

4.

De første Indtryk, vi faar i Livet, faar vi jo imidlertid i vore egne Hjem; de første Mennesker, vi lærer at kende, er Far og Mor.

Bjørnsons Fader, Sognepræst Peder Bjørnson, var en Skikkelse, som maatte gøre Indtryk. Han gjaldt i Studenterdagene for et tungt Hoved og fik Embedseksamen med daarligste Karakter. Som Præst blev han imidlertid vel anset, især som Taler. Han var en Kæmpe og havde en vældig Røst; efter Sigende kunde han høres ligesaa godt udenfor Kirken som inde i den.

Den stærke Skikkelse, værdige Fremtræden, kraftige Røst havde Bjørnstjerne Bjørnson arvet efter sin Far. Som Taler og Oplæser viste Sønnen siden et Mesterskab, som ingen Nordbo har naaet.

Der gaar adskillige Fortællinger om Pastor Bjørnsons legemlige Styrke og om hans Personligheds Magt. Saadan en Mand var der Brug for i Kvikne Søgnekald, hans første Embede. Det var den Gang et af de mest ilde omtalte i Landet. For ikke saa langt tilbage havde en Præst maattet føre Pistoler med i Kirken; en anden kom hjem fra sin Kirketur og fandt alt sit Bohave knust eller ituslidt af Mænd, som havde været sværtede i Ansigtet og næsten havde skræmt Livet af hans Hustru, der var ene hjemme. Den sidste Præst var flygtet derfra og nægtede bestemt at vende tilbage. Kaldet havde været præsteløst i mange Aar, da Peder Bjørnson — kanske netop derfor — fik det; thi man troede ham i Stand til at styre en Baad i Storm.

I dette ejendommelige Præstekald blev der Brug for Evner, hvori der ikke havde været nogen Prøve ved Eksamensbordet. Det ser ud til, som om en Del af Folket oppe i Kvikne den Gang maatte kristnes næsten paa samme Maade, som de gamle Nordboer blev kristnet: Missionæren maatte være noget af en Helt og hverken savne Legemskraft eller Mod. Til den senere Digtets allertidligste og stolteste Barndomserindringer hører Mindet om hans Fars Kæmpekræfter:

»Jeg husker endnu tydelig, hvorledes jeg en Lørdag Morgen paa alle fire var ved at krybe op ad Trappen, der førte til Kontoret, fordi den var islagt efter Vaskningen, og var ikke kommen mange Trin, da Brag og Larm oppe fra Kontoret jog mig forfærdet ned igen. Thi deroppe havde Bygdens Kæmpe paataget sig at ville lære den genstridige Præst Folkets Skik, men fandt til sin Skræk, at Præsten først vilde lære ham sin. Han kom saaledes ud af Døren, at han lod sig falde helt ned ad Trappen, samlede dèr sine forskellige Lemmer op og fandt Gadedøren i fire Spring. Folket i Kvikne vidste ikke bedre, end at Præsten gav dem de Love, som kom fra Stortinget. De vilde saaledes forbyde ham at gennemføre Skoleloven; de undsagde min Far, de samlede sig mandstærke i Skoleformandskabet for at hindre Forretningen med Vold. Trods Mors indstændige Bønner var han taget derhen, og da

ingen vovede at hjælpe ham med Skoledistrikternes Inddeling osv., gjorde han det selv efter bedste Skøn under Mængdens truende Torden; men da han med Protokollen under Armen gik ud, veg de, og ingen rørte ham. Man tænke sig min Mors Jubel, da hun saa ham komme kørende, rolig som altid.«

Bjørnsons Far er Model for Sæmund i »Synnøve Solbakken«. At Forfatteren bruger Model, vil jo ikke sige, at han tegner et Portræt. Sæmund er en haard og heftig Mand, som ikke kan styre sig selv. »Sæmund!« siger hans Hustru, da han er ved at fare løs paa den onskabsfulde Tjenestekarl. Hun tyssede paa ham, ligesom hun tyssede paa den mindste, der var bange og vilde skrige. Da han igen var ved at fare frem, rejste hun sig og tog ham mildt i Ærmet. Han saa ikke til hende, men lod dog i det samme Armen falde. Det gik alligevel galt tilsidst, — og ingen kunde vide, hvorledes det var endt, dersom ikke Konen var styrtet imellem med Spædbarnet i Armen; »gør os ikke ulykkelige!« skreg hun.

Sæmund er trods sin vilde Heftighed Digterens Helt. I et Brev skriver han: »Sæmund, min herlige Sæmund, elsker jeg og kæler for. Hvilken norsk Bonde! Skønt lidt styg.« I Sæmund saa Digteren de samme vilde Kræfter, som hans Fader havde lært at tøjle hos sig selv.

Det gik paa Næverne løs i hine Dages Norge! Det er ikke bare Tore Næsset i »Et farligt Frieri«, der maa sla a sig frem til sin Kæreste. Thorbjørn Granlien slaas jo bestandig, indtil han endelig lærer at fare mere sagtmodigt frem, — og i mange andre Bøger af Bjørnson gaar det korporligt til eller er lige ved at gøre det! Der fører ikke for ingenting en lige Linje fra Datidens norske Bønder op til Sagatidens Kæmper, — baade i Virkeligheden og i Bjørnsons Digtning.

Et morsomt Eksempel paa, hvordan Bjørnson har følt baade med dem, der slog løs, og med dem, der laa under, kan vi hente fra hans eget Liv:

I Molde Skole, hvor han siden gik, ser han engang en stor Dreng prygle en lille. Bjørnsons Harmes og Retfærdighedsfølelse koger op; han ryger løs paa den store og banker ham af.

Mens han nu sidder ved Bryggen og svaler sig efter den hede Bedrift, falder det ham ind, til hans usigelige Fryd, at det er Klassens stærkeste Dreng, han har banket! Nu er han altsaa den stærkeste!

Han maatte gaa en lang Tur op ad Bjerget for at nyde sin Opdagelse og fordele Indtrykket paa alle Lemmer!

Det er dette Barndomsindtryk, som gaar igen i Begyndelsen af »Sigurd Slembe«, hvor den unge Kongesøn kommer ind i Huskapellet og kaster sig paa Knæ for Hellig Olavs Alter:

Nu skal du høre, hellig Olav!
 Idag vandt jeg paa Bentein! Bentein var
 den stærkeste i Landet. Nu er jeg!
 Nu kan jeg gaa fra Lindenæs helt op
 til Bjarmlands sneen uden at behøve
 at løfte Hatten eller gaa af Vejen.
 Dèr, hvor jeg er, faar ingen Lov at slaas,
 at holde Støj, at true eller bande; —
 Fred overalt! Og den, som lider Uret,
 han skal faa Ret, saa Lovene maa synge.
 Og har en stor før banket op den smaa,
 saa skal den smaa faa banke op den store.

Den samme Vilje til at skaffe de Smaa deres Ret, møder vi altid siden hos den modne Mand; men vi finder ogsaa hos ham en umiddelbar Kampglæde, som bærer ham f. Eks. gennem hundrede Avisfejder. Naar Henrik Ibsen i »De unges Forbund« skildrer en Politiker, der er saa glad, at han »maa ud at prygle et Par af sine Venner,« — da har han dermed tænkt paa Bjørnson.

Til sin Datter skriver Bjørnson siden: »Vi morer os herhjemme over, at jeg prygler Bruun. Ja, dennegang skal han ha Juling, Juling, Juling. Nu er jeg hjemme og lige nær Bladene som han.«

Han røber, at han nyder Kampen.

»Atter lynende Slagsmaal med Bruun, men han er tammere nu. Ja, jeg trives nu her hjemme, slig som det nu engang er.«

»Er der nogen af os, som ikke elsker og arbejder, banker og bankes?«

Men ind imellem vød han nok, at Mændenes Fejder, enten det er paa Næverne eller i Bladene, ogsaa kan gøre Skade, — ofte baade paa den, som prygler, og paa den, der faar Pryglene.

Her er saa Kvindernes Plads, (og Kristendommens, sagde Bjørnson i sine yngre Dage). Kvindernes Opgave er at mildne Sindene og at stifte Fred. Vi vil møde dette Træk siden, men allerede her maa vi have det med, for her kommer Barndomsindtrykket af Bjørnsons milde Moder, Fru Elise Bjørnson, født Nordraak. Hun var Solskinnet i Hjemmet og en velgørende Modsætning til den noget tavse og strenge Fader. I en privat Kreds og ved en Lejlighed, da Mindet om dem begge trængte sig stærkt ind paa Digteren, fordi han havde mistet dem begge, sammenlignede han sin Far med den vældige, stoute Stamme og sin Mor med »Fuglekvidderet omkring den. Hun havde det lyse og lette og flagrende. Han kunde ikke faa Ord for, hvad han dybest følte. Ikke engang for sin Kærlighed til os Børn. Han sa' os aldrig, hvor inderlig han holdt af os, — ikke før gennem det Blik, hvormed han saa paa os, da han døde. Han havde dette indesluttede og uforløste, som levner en stor Del af sine Evner som Arv til de følgende Slægtled. Han var en retlinjet, usammen-sat Natur. Jeg kan gerne sige det: Jeg har tegnet dem begge, Mor i Konen paa Solbakken — hun sad paa et Sted, som Solen bærer Straaler hen paa — og Far i Sæmund, som levede i Granliens Skygge.«

Om gamle Pastor Bjørnsons Død har Sønnesønnen, Bjørn Bjørnson, fortalt saaledes: »Farfars Hjerter vilde ikke mere. Og jeg var tilstede, da Døden nærmede sig. Han sad i en Stol. Det var høj, klar Dag. Han sad mod Lyset; det samlede sig om hans store, hvide Hoved og om den høje Pande. Han var ikke helt ved sig selv. Farmor stod ved hans Side og tørrede Sveden af hans Ansigt. Da aabnede han Øjnene og saa paa sine tre Sønner, min Far, Onkel Peter og Karl. Og han strakte Haanden ud. Da knælede de alle tre. Han holdt Armen udstrakt og hviskede noget, jeg ikke forstod hvad var.«

Dette var mange Aar senere, da Sønnen Bjørnstjerne forlængst var den berømte Digter. Men allerede fra Barndommen af har det slaaet Drengen, hvor forskellige Far og Mor dog var, og hvor velsignet de udfyldte hinanden. Det er smukt, at han saa at sige havde begge sine Forældre med, da han første Gang traadte sejrende frem for alt Folket, i »Synnøve Solbakken«. Han maatte have dem med! Og det er betegnende, at han i Fortællingen anbragte dem paa to modsatte Gaarde, — saa stærkt var hans Indtryk af Modsætningen mellem dem! Men vel at mærke: paa de to Gaarde, hvis Modsætninger skulde bøj es s a m m e n, hvilket skete da Thorbjørn Granlien fik Synnøve Solbakken.¹⁾

Der er saa mange, der holder af denne Fortælling, at der er Grund til atter og atter at fremhæve, hvor nær den staar Digteren selv, hans Hjem og hans Hjerte.

Det voldsomme og hensynsløse, som han fra Dreng af kendte i sin egen Natur, genspejles i Thorbjørn Granlidens Historie. I hele Fortællingen lever Romsdalens Natur og Mennesker; det er sin Hjembygd, Bjørnson har taget sit Udgangspunkt fra. Det er ogsaa rørende, at de sidste, skønne Linjer af Fortællingen, blev nedskrevet paa en Lap Papir, hvor Bjørnsons Broder havde skrevet, at han var bange for, han var faldet igennem til Eksamen. Den unge Digter formede Afslutningen med Medlidenhedens Taarer i Øjnene. Slægtsfølelsen var stærk i gamle Dage; Æresfølelsen ligesaa. Men der dæmrede hos Bjørnson den Tro, at han med denne Fortælling skulde rejse Familien og dens Ære.

At det er hjemmefra, han har det, og Far og Mor han har tænkt paa, naar han skrev, siger Bjørnson ogsaa i Digtet

¹⁾ De Læsere, som ikke rigtig kan forstaa, at Karen Solbakken skal være Bjørnsons egen, muntre og milde Mor, maa vide, at Solbakkekonen fik lidt andre Træk, eftersom Fortællingen skred frem. Saadan som vi kender hende, er hun ikke saa lidet skarp; »hun smilte lidt, naar hun talte, men det var blot, naar hun talte med Fremmedfolk.« Sagen er vistnok den, at Digteren har følt det som en kunstnerisk Nødvendighed at tegne hendes Væsen lidt skarper, fordi hun skulde danne en Modsætning til sin meget blide Mand og til sin Datter Synnøve.

»Til min Far, da han tog Afsked.« »Jeg følte,« siger han,

. . . i dig
 en dump Naturmagt, som du magted ej;
 den var saa stærk, at Slægt til Slægt vil levne
 et Stykke uløst af din dunkle Evne.

I den faldt Gnisten af min Moders lyse
 og varme Sjæl; og Ægteskabets Lykke
 blev ej alene eders Alders-Smykke,
 men den vil længe efter Døden lyse.
 Og hvis vort Folk engang vil ret forstaa
 det Hjemmets Billed, i min Digtning laa,
 den Troens, Kærlighedens stille Hæder,
 da skal det derfor engang elske eder.

Hvis Norges Bonde, som jeg op ham maned
 af Bygdens Arbejd eller Sagas Rader,
 engang vil mindes, — da du ogsaa Fader:
 ved d i g at elske var det h a m jeg aned.
 Og hvis den Kvinde, som jeg skride lod
 i Troens Solglans og med ærbart Mod,
 af Kvinder kendes, da det vel tør hælde,
 at de min ejegode Moder kende.«

Bjørnstjerne Bjørnson er Hjemmernes Digter. Hvad han end ellers er — dette er han først og fremmest! Kærligheden mellem Forældre og Børn havde ikke tidligere i norsk Litteratur faa en saadan poetisk Forherligelse; den var heller aldrig skildret i saadan menneskelig Dybde som allerede i Bondefortællingerne.

Bjørnson skrev Bøger om Samfundsproblemer eller om religiøse Spørgsmaal, men det Sted, hvor disse Ting drøftes og Striden staar, er gerne et Hjem med Kvinde og Mand, Børn og Forældre. Problembehandlingen er i Almindelighed bestemt af, hvad der kan siges i en Dagligstue, hvad der har Betydning for Mennesker i deres indbyrdes Samliv. Det er Digterens Maal — og hans Stolthed — at skrive om Hjem for Hjem. Han tænker sig Bøgerne læst og drøftet rundt i Hjemmene og Hjemlivet beriget derved. »Jeg agter med Digte at omkranse hvert Forhold i Hjemmet,« skriver han.

Hidtil har Hjemmet mest været skildret uden Religion, eller med Religionen som noget ydre, ikke som levende Forhold. Nu skal Salmedigtningen »smyge ind i og fylde alle Sprækker, saa hele Huset dufter af dem, hele Livsgerningen dermed.« (1870).

I anden Sammenhæng citerer Bjørnson:

»Af min Sjæls Dyb hader og forbander jeg enhver Samfundslære, som ikke gør et rent og helligt Hjem til Hjørnesten. Al Civilisation hviler paa Familjelivet, Dyderne gror omkring det, sætter Klase og Blomst og dufter ind over Arnen, hvor een Mand elsker een Kvinde.«

Bjørnson har skrevet det skønneste Digt, vi ejer, til Hjemmets Pris, Sangen »Jeg kører frem gennem Straalefryd«. ¹⁾

Men den Slags skriver en Digter næppe, hvis han ikke har fundet Lykken i sit eget Hjem og — ikke mindst i sit *Barn-domshjem*. Vore Dages mange Børn af fraskilte Forældre vil næppe nogensinde kunne skrive Bøger til Hjemmets Pris.

Hjemmet begynder med to, en Mand og en Kvinde. Hvorledes disse to finder hinanden i Ungdommens Kærlighed, og hvorledes de lever sammen til gensidig Opdragelse, — det er et Hovedemne for Bjørnsons Digtning. Dette vil vi bestandig komme tilbage til her i Bogen, og vi vil møde en Række forskellige Typer af Mænd og Kvinder. Men *Grundbilledet* af Mand og Kvinde og af deres indbyrdes Forhold, det, som oftest vender tilbage, er det, som Digteren fik i sit *Barndomshjem*: den stærke Mand og den milde Kvinde.

»Far var som den vældige, stoute Stamme; Mor var Fuglekvidderet omkring den.«

5.

Det samme Dobbeltindtryk af det stærke og det milde fik Bjørnson allerede i *Barndomstiden* af sit Fædrelands *Natur*. Først mødte han det barske, siden det blide.

»Bjørgan Præstegaard i Kvikne Sogn laa saa højt, at der ikke voksede Korn. Vinterens Komme var sørgelig tidlig. En

¹⁾ Dette store Digt er gennemgaaet i min Bog »Hylden blomstrer«.

Ager, som Far i en varm og tidlig Vaar forsøgsvis havde til-
 saaeet, laa en Morgen gemt af Sne; det slagne Hø kunde faa en
 Snebygge i Stedet for et Regnskyl, og naar nu Vinteren vokse-
 de! Kulden blev saadan, at jeg ikke turde ta i Gadedørens Dør-
 klinke, fordi Fingrene sved paa Jernet. Min Far, der var
 barnefødt i Land ved Randsfjorden og saaledes ret hærdet,
 maatte dog ofte køre med Maske for Ansigtet til det fjerne
 Anneks. Det knirkede og skreg i Vejene, naar en kom gaaende,
 og kom flere, blev det til en skærende Larm. Sneen laa ofte
 jævnhøj med andet Stokværk i den svære Bygning, mindre Ud-
 huse sneede helt ned, Bakker, Buske og Gærder udjævnedes, et
 Snehav bredte sig med Toppe af høje Birketræer, svømmende
 og i Bølgegang efter Stormen, der hist havde hulet, her sammen-
 jaget.«

Siden kom Familien Bjørnson til en blidere Egn, til Næ-
 sets Præstegaard i Romsdal, »en af de skønneste Gaarde i
 Landet, som den ligger dør bredbarmet mellem to mødende
 Fjorde med grønt Fjæld over sig, Fossefald og Gaarde paa den
 modsatte Strand, bølgende Marker og Liv i Dalbunden, og ud
 over langs Fjorden Fjælde med Næs i Næs skydende ud i Søen
 og en stor Gaard ude paa hvert.«

Allerede som Dreng fik altsaa den vordende Digter et Dob-
 beltindtryk af Norges Natur: det barske og det blide, det
 vilde og det milde.

Vildt kan der være ved Lofoten, naar Taagen driver om
 Fjældenes Toppe og Havet koger ved Foden, — naar alt er
 Mørke, Sagn og Angst; naar Hav og Luft og Jord staar i
 Kamp, og Mennesket kæmper med dem alle; thi midt i Bræn-
 dingen gaar Nordlandsfiskeren ud paa Fangst, Landets første
 Fisker, dets modigste og uførtroedneste Sømand. Men i andet
 Slags Vejr kan Lofotens Fjælde ligge saa klart imod en straa-
 lende Himmel, at man kan se en halv Snes Mil og mere bort,
 indtil Synet lukkes af de blaa Fjælde.

Barsk kan der være langs hele Norges Vestkyst med Storm
 og Søgang, saa Skibene er glade for at kunne komme i Havn,
 naar de med forrevne Sejl og forslaaet Skanseklædning kommer

drivende fra Storsjøen for at søge Pusterum; men velsignet mildt kan Vestkystens Byer ligge i stille Vejr ved Aftenstid: »Byens mange Haver duftede efter Regn i deres anden og tredje Blomstring. Solen gik ned over de evige Snefjælde, hele Himlen derborte var Ild og Lue, og Snetinderne gav dæmpet Genskin. De nærmere Fjælde stod i Skygge, men lysnede dog af deres mangefarvede Høstskov; Holmene, som midt i Fjorden, en efter en, fulgte hverandre indover, ret som de kom roende, gav i deres tætte Skov endnu stærkere Farvespil end Fjældene, fordi de laa nærmere. Søen var blikstille, et stort Skib varpede indover. Folk sad ude paa deres Trætrapper, halvt dækkede af Rosenbuske paa begge Sider.«

Dette er Barndomsindtryk fra Skolebyen.

Molde, Molde,
Blomsternes By,
Barndomsmindernes Ly.

— — —

Intet saa m ø r k t som din Fjord, naar den fyger
havsalt forbi dig, og indover stryger,
intet saa m i l d t som din Strand, dine Øer,
ja, dine Øer.

Intet saa s t æ r k t som din Synsring af Fjæld,
intet saa f i n t i en sommerlys Kvæld.

Molde, Molde,
tro som en Sang
nyner du paa min Gang.

Som Menneskene saaledes Naturen, stærk eller blid, vild eller mild! Netop denne Dobbeltthed i Naturen gjorde den ypperlig skikket til Baggrund for psykologiske Fortællinger og Skuespil om Menneskelivets Kampe og Forsoninger.

Bjørnson tænkte sig, at netop derfor havde maaske i den graa Oldtids Dage denne Folkestamme slaaet sig ned her og valgt denne Natur til sit Hjemsted. Her fandt de Modsætninger, som de kendte fra deres egne Sind og i deres egen Livskreds, ogsaa i Mands og Kvindes Samliv, — det barske og det blide.

Ogsaa sig selv fandt Digteren i denne Natur og i dens Skiften fra eet Sind til et andet. Naar han skildrer R o m d a l s-

fjorden, véd man knap, om det er Fjorden eller sig selv han taler om; den samme Magt, den samme Mildhed, den samme hurtige Skiften fra det ene til det andet.

Nu stamper Fjorden ind i Laget,
løfter Sydvesten og hilser paa dem.¹⁾
Den, som stundom i Skodde²⁾ saa dem,
véd, at han naar dem lige til Næsen;
Fjorden har intet opdraget Væsen.

Mod ham iler i skumhvid Hast
Bække og Elve med Straalekast,
hele hans vaade, uvorne Familje.
Prøver saa Fjældene sætte ham fast,
trykker sig sammen og gør det trangt.
Med vaade Fingre, som en Konkylje,
tar han det hele nærgaaende Pas,
sætter for Munden og tuder i det
med Vestenvejs Lunges, — saa kan du vide,
Larmen blir vældig, og Strømmen hvas.

Dette er Romsdalens stride Land!
Nu er jeg hjemme.
Alt, som jeg ser, har Øje og Stemme.
Og Folket? Jeg kender hver eneste Mand,
om aldrig jeg saa ham. Her er han tolket:
kender du Fjorden, kender du Folket.

Een er Fjorden midt i et Slag,
en anden er han en Solskinsdag
i højeste Sommer,
naar stille i straalende Fryd han kommer,
og alt, som har Navn
bare han ser det, han tar det i Favn,
spejler det, vugger det —
var det saa fattigt som Graastens-Mosen,³⁾
var det saa flygtigt som Bække-Osen.⁴⁾
Aa, for en Glans! Aa, en Fortryllelse
over hans aabne Bøn om Undskyldning
for, hvad som var! Og uden Omhyllelse
tilstaar han alt; i inderlig Hyldning
spejler og spiller
ømt han Bjergenes høje Billed.

1) Fjældene.

2) Taage.

3) Mosset.

4) Dampen over Bækken.

Den, som skal skildre baade Mænd og Kvinder, maa forstaa dem begge; han maa i sit eget Sind finde noget af det, som karakteriserer dem begge hver for sig; han maa eje saa meget af det stærke, at han kan skildre Mænd, og saa meget af det blide, at han kan forstaa Kvinder. Samtidig kommer han saa i Føling med hele sit Folk.

Slip Stormen ind i det stille,
led Magten ind i det milde:
naar Landet samles, skuer hver,
at vor Historie det er.

I dette Modsætnings-Billede finder vi baade Bjørnson selv og hans Digtning.

Dette er Landets Natur; det er Folkets Sind; det er Norges Historie; det er Digterens eget Hjerte, hvori det stærke mødes med det milde.

Men saadan noget var han næppe blevet klog paa, hvis ikke han havde haft det som Barndomsindtryk.

II.

UNGDOMSLÆNGSLER

Dette Afsnit skal mest handle om de tidlige Ungdomsaar, »Overgangsalderen«, skønt jo ogsaa andre af Livets Aldre kender til Længsler. Den Dag skulde nødvendig komme, da man ikke af Hjertet kunde synge med paa Sangen »Undrer mig paa, hvad jeg faar at se over de høje Fjælde«. Men det er i Ynglingeaaarene, den Sang læres udenad og maaske følger En hver Dag.

Det er næppe helt tilfældig, at denne Længselsang er bleven til i Norge. Sverige har Geijers: »Vid femtan års ålder blef stugan mig trång, där jag bodde med moder min.« Danmark har »Farvel, min velsignede Fødeby« og »Ole sad paa en Knold og sang«. Men disse Sange gaar ikke saa dybt i Længselsfølelsen som den norske.

Det er vel for en Del Norges Natur, som er Skyld heri. Bjørnson siger, at alt norsk Landskab, i Modsætning til dansk, byder lidet Behag i det nærværende, d. v. s. paa den Plet, hvor man staar, men desto oftere uendelig Skønhed i Fjærnsyn. — Hvis dette er rigtigt, saa kalder jo selve Naturen paa Længslen imod det fjerne.

Dertil kommer saa det indestængte, som Fjældene giver. I visse Fjældbygder bliver Solen stænget ude Kl. 5 om Eftermiddagen ved Midsommertid! Saadanne Steder kan Folk desuden bo meget ensomt! »Thronð var otte Aar, da den første Fremmedmand en Vinterkvæld traadte indom Døren. Han havde sort Haar, og det havde Thronð aldrig set før.« Et saa ensomt Liv kender vi jo ikke i Danmark, hvor der næ-

sten overalt er nær til Folk. Den samme Thrond lærer siden at spille. Men Spillet bar ud over Fjældene, og han fik Længsel. Naar han fik Violinen i Haanden, skinnede det for Øjet.

— Det første Glimt af Længsel, vi finder hos Bjørnstjerne Bjørnson selv, er den lille Drengs Længsel efter Kammerater. Far og Mor er ikke nok! Mor har jo travlt med mange Ting, og »sin Far talte han ikke stort med, og han var snarere bange for ham«, hedder det i »Thrond«, »thi der maatte være saa stille, naar han var inde.« Stille skulde der vel ogsaa være i Bjørgan Præstegaard, naar Pastor Bjørnson arbejdede.

»Gaarden laa højt oppe, ganske for sig selv; jeg stod som liden Gut paa Bordet i Dagligstuen og saa ned i Dalen med Længsel efter dem, som dør om Vinteren rendte paa Skøjter langs Elven eller om Sommeren legede paa Græssletten. — Jeg stod paa Bordet og saa Skiløberne fare nedover fra os mod Dalen; jeg saa Finner komme med deres Rensdyr fra Røraaskoven susende nedover Fjældene og opover igen til os. Slæderne slængte til Siden af og til, og jeg glemmer aldrig, naar Toget endelig holdt paa Gaardspladsen og en Skindbold krøb ud af hver Slæde og var et lidet, travlt, fornøjet Menneske, som solgte Rensdyrkød.«

Vi har set, hvordan den ensomme Dreng siden fik Legekammerater og Selskab nok.

Men da han voksede til, kom der noget nyt: et indre Liv, som rørte paa sig og var stærkt modtageligt for Naturindtryk, — »her paa Næssets Præstegaard, hvor jeg kunde staa i Kvælden og se paa Solspillet over Fjæld og Fjord, til jeg græd, som om jeg havde gjort noget ondt, — og hvor jeg paa mine Ski ned i en eller anden Dal pludselig kunde standse som troldbunden af en Skønhed, af en Længsel, som jeg ikke magtede at klare, men som var saa stor, at jeg ovenpaa den højeste Glæde følte den dybeste Indestængelse og Sorg.« —

Vi nærmer os nu de mærkelige og frugtbare Overgangs-aar. Om deres glade Fællesliv med Kammerater skal vi høre i næste Kapitel. Saadant giver disse Aar ogsaa Rum for. Men her skal vi tænke paa den Grøde, der er i Overgangsarene,

de Farer, man udsættes for, og fremfor alt den Længsel, som vælder op i Sindet, naar man skal til at være voksen.

2.

Overgangsaaene er Livets April, og Bjørnson tillægger dem den største Betydning. De er baade frugtbare og farlige. »I Overgangsalderen glider de fleste væk, idet de taber deres Aabenhed, stykkevis eller helt deres Flid, deres Ordensans; der flytter noget fremmed ind af blandet Natur, — af højst forskellig Beskaffenhed hos de forskellige. Dette hænder de fleste.« Maalet for Opdragelsen bliver imidlertid: at bære hvert enkelt Barn frelst over »den farlige Alder«, som falder ulige ind. I denne sætter en Del Unge noget til; mange faar Saar, der sent læges; de, som har god Arv, bedre Vilkaar, kan gaa uskadte ud; men det er næppe Flertallet. Al Opdragelse og Undervisning skal samles om at bygge op et sædeligt Menneske; dette er det første og sidste.

Ynglingealderen er den grundlæggende, fordi da gaar alle Indtryk stærkest ind til Viljen; den er Livets Foraar, April Maaned i Menneskelivets Aar. Denne grødefulde Aarstid er Bjørnsøns bedste Tid paa Aaret. Hans politiske Kampiver og nationale Fremgangstro blander sig med Vaarstemningen; Vaaren bliver hans Symbol. Til en dansk Kalender skrev han:

Jeg vælger mig April!
i den det gamle falder,
i den det ny faar Fæste;
det volder lidt Rabalder, —
dog Fred er ej det bedste,
men at man noget vil.

Jeg vælger mig April,
fordi den stormer, fejer,
fordi den smiler, smelter,
fordi den Evner ejer
fordi den Kræfter vælter, —
i den blir Somren til!

Det er klart, at Digteren her tænker ikke bare paa Naturen,

men paa Menneskelivet. Han venter det bedste af det stormfulde Foraar.

— Bjørnson blev ved at elske Vaaren. Som ældre Mand skriver han til sin Datter i Paris:

»Ingen Vaar har været saa vakker i min Tid i Norge som denne. 16 og 17 Grader Reaumur hver Dag. Hønsene i Sommerboligen. Vaararbejdet næsten færdigt. Om nogle Dage slipper vi Kreaturerne; slige Syn maa du engang igen faa nyde.«

Næste Foraar hedder det igen:

»Slig Vaar har ingen Mennesker, ikke de allerældste set Magen til. Regn om Natten, Solskin om Dagen! Da Kørerne drog til Sæters dansede de! Ja, som Bølingen¹⁾ er vakker ble't! Det er Synd, du ikke faar den at se, — aldrig naar den slippes, aldrig naar den gaar, aldrig naar den kommer hjem. Dette er det vakreste af alt, som Landlivet i Norge ejer. — Nej, nu skulde du se Kyllingerne i deres Bur med Net over under Staburstrappen, et stort Rum, flere Alen langt og halvanden bredt, og i den ene Ende et af Bjørns Hundehuse, nu rødmalet. Alle er oppe og snakker med Kyllingerne, alle kaster ind Græs eller gi'r dem Vand eller Mad. Og foran paa Verandaen, som nu er malet, en slig Svalesang, Bergliot, og krydret Duft af Kløveren vil snart begynde. — Hurra for Vaaren paa Aulestad!«

»Kære Bergliot, du skulde være i Norge og set en Vinteropløsning! Det synes mig umuligt andet, end at et Folk, som lever under disse aarlige Indtryk, maa faa Tro paa, at alle de værste Hindringer og Vanskeligheder maa afvejen for en frisk Vaarens Vilje i os selv.«

Saaledes priser Bjørnson Vaaren, og ligesom det morer ham at skildre dens Virkning paa Dyrene, saaledes fornøjer det ham at skildre den i Skolen:

»Vaaren kom tidlig; i de Unges Lejr steg stor Jubel derover mod den milde Himmel. Vaaren var dem i Blodet med Uro, Paafund, høje Planer, lave Løjer, brusende Ørhed; der var Dage, hvor Skolemaskinen truede med at gaa i Stykker, og hvori al Kommando blev til Latter. En Støj, en Skænden, til-

¹⁾ Kreaturerne.

dels Smæk, øget Agtpaagivenhed, mange Kunster for at faa den lille Klode gennem det farlige Vaarbælte uden for svære Sammenstød og Rystelser.«

Denne Digterens Kærlighed til Foraaret er altsaa ikke bare Naturlgæde, men Kærlighed til det groende Menneskeliv, — det er »en frisk Vaarens Vilje i os selv«, han haaber paa.

En saadan kan behøves, thi Vaaren i Menneskelivet har Fjender, — Fjender, som undertiden kan tage Magten fra selve Livsviljen.

Men Bjørnson er saa meget Lysseer, at han vanskelig kan tale om denne Lighed mellem Ungdomstiden og Foraaret uden at antyde, at det naturligt nok gaar godt tilsidst, selv om det gaar igennem Kamp og Smuds, Marts bliver nok til April og April til Maj:

Vaarens Flomme, de gik aldrig ret,
Stormbyger, Slask gør Vejen mindre net,
og Sneen taber for en Del sin Renhed.
Men Vaaren fødes! — —

I Bogen »Paa Guds Veje« finder vi en forstaaelsesfuld Skildring af en Yngling, Karl Meek, som er kommen galt af Sted med sit Drømme- og Fantasiliv, og kommen ind i en Uvane, som stjæler hans Ungdomskraft og fylder ham med Selvforagt. Følgelig bliver han kejtet og ufri, ubehjælpelig og ustadig i al sin Færd. »Han kom rask ind, som havde han øvet sig paa det, og saa tog hans Jakke eller Ærme ind i Laasens Haandtag, eller han fik ikke Døren lukket ved første Tempo, eller hans Ben slog Sludder, eller han drog en Stol med sig, eller han stødte mod Pigen, som havde sat noget fra sig paa Bordet og skulde ud igen. Han saa ikke paa Folk, de vakre Øjne var søvnige og slukte, Kindernes Farve askegraa.« Det er denne Karl Meek, der søger Udtryk for sin Længsel og Smerte i en Sang, han selv sætter Tone til:

Naar blir det rigtig Morgen?
Naar Blomsterne op har lukket,
og Fuglene spist og drukket

og sætter sig hen at love
 Skove-
 ne ny, store Kroner i Gave,
 Bækken, at snart faar den skue Havet.
 Da er det Morgen,
 rigtig, rigtig Morgen.

Men naar Vejret er stygt,
 og mit Sind er sygt,
 ingen Morgen for mig.
 Nej.

Hvordan kommer Karl Meek ud af denne uværdige Ungdomsnød og Ulykke?

Først derved, at Doktoren tager ham hjem til sig. Med Bøger, Klavér og Klæder flytter han ind paa et Kvistværelse hos Lægens. Denne gaar ind i Ynglingens Fortrolighed og prøver nu at rette ham op. Det er tildels Kroppen, det er galt med, men endnu mere Viljen! Saa gør de Gymnastik sammen, Doktoren og han, og Karl gaar paa Ski og løber paa Skøjter med Lægens Frue. Det er ligesaa meget hendes Omgang, der hjælper ham som Doktorens Træning og Eksempel. Doktoren var det øverste, Karl vidste! Men Fruen! — han kunde saa gladelig rulle sig i Støvet, skyde sig med Pistol eller springe i Søen til hendes Ære!

En enkelt Sport havde Lægen og Karl for sig selv; det var at faa Karl til at gaa paa Hænderne. Med uhyre Alvor løftede Doktoren hans lange Ben op og holdt dem, mens den anden prøvede, til han ikke orkede mere. I Førstningen bare oppe i Gymnastiklokalet, men snart ogsaa i Stuen, i Gangen, ja i Trapperne, lige før Middagen, lige før Kvældsmaden: »Op med Benene, Gut!« Som Ragni lo, hver Gang han dejsede ned igen! Men blev efterhaanden ivrig for, at det dog engang skulde lykkes; — det lykkedes nemlig aldrig: han var »for veg«. Saa blev det et Æresspørgsmaal for ham, — og det endte med, at Karl kom spadserende paa Hænderne for at hilse paa Doktoren! »Herefter vil jeg sige du til dig og kalde dig Karl,« siger Doktoren, »for du er en bra Gut!« Karl kastede sig om Halsen paa ham.

Karl Meek bliver hjulpet. Han faar det, som mangen Yngling trænger til: Hjælp til at komme ud af et viljesvækkende Fantasiliv, ind i Dagens gode, karakterstyrkende Arbejde, fremadvendt imod Livets Gerning. Han er kommen ud i Morgenluften!

»Store Ting venter dig! Vidt vil du fare, stærke Gerninger vil prise dig, Fjender vil rejse sig, men falde for dit Sværd, sejrende vil du fuldbringe alt, som jeg efterlod dig at gøre. Gaa nu ud i Morgenluften og styrk dig!« Saaledes lyder i »Sigurd Slembe« Tiltalen til en Yngling.

3.

I saadanne Tider af sjælelig Ensomhed og Disharmoni og Længsel, gælder det altsaa om, at en Ung kan finde Forstaaelse og maaske søge Fortrolighed.

Dette er en Hovedtanke hos Bjørnson. »Unge Mennesker tænker, at de gaar med store Opdagelser i Livet. Endvidere tænker de, at man ikke forstaa dem, fordi man lader, som man intet mærker,« — saaledes siger de ældre undertiden; men er det nu altid saa let at forstaa den opvoksende Ungdom?

Denne Evne skulde imidlertid alle Voksne og især da alle Lærere ønske sig!

»Man er ikke Lærer bare, fordi man forstaa at give Barnet en Lektie, gennemgaa den godt og saa pille den ud af Barnet igen. Dette kan enhver Træhest øve sig op til. Nej, alene den er Lærer, som i den hellige Time, da han eller hun har Barnets Sjæl aaben i Tro og Videlyst, ikke alene forstaa at lægge Emnet klart tilrette, men i og med Emnet skinner af Lære og Væsen saaledes paa Barnet, at det faar Lyst og Tro paa mere end Lærerens Ord. Alene den, som kan dette, er Skolemester, og andre skulde aldrig bry sig med det. Med andre Ord: indi enhver Lærer maa der være en Opdrager; han maa være et etisk Talent.« — »Nogle er det saa helt, at det at tale med dem, er at bli klar, og det at omgaa dem: aldrig at ha Lyst paa andet end godt.« —

»Paa den lille, norske Krigsskole stod engang et etisk Talent af øverste Rang; det var den senere Biskop Jørgen Moe.

Han skinnede sig saaledes ind i Ungdommens Tro med sin Tale, sit Eksempel, at flere af hans Elever sluttede et Forbund indbyrdes, bl. a. ogsaa om at komme kyske ind i Ægteskabet. Tilfældet har gjort mig vidende om, at bare ved at høre dette Forbund omtale er flere lignende blevet stiftet, nogle af bare to sammen, saa ivrige var de. Vi skal tro paa Ungdommen! Den higer efter at vie sine Kræfter til det ædleste; men saa maa det ogsaa for Alvor sættes op for dem.«

Ingen, der forstaar Ungdommen, kan undgaa at blive til Hjælp for den. Men det er Forstaaelsen og Medfølelsen, det kniber med.

4.

Arne lider mere, end han skulde, fordi han er ensom og ingen har at tale med. Han var i Skoven alene med sig selv hele den udslagne Dag. Did op til sig selv tog han sine Bøger med. Han læste og skar Bogstaver i Barken; han gik og tænkte, længtes og sang. — Han var bange for alle, han ikke kendte, og tænkte ondt om dem, mest fordi han troede, at de tænkte ondt om ham.

I Grunden var han ogsaa bange for sig selv; han fandt Muligheder for saa meget ondt i sit Sind.

Men hvem skulde Arne tale med? — Ja, han har jo sin Mor. Hun vil gerne tale med ham, jo mere jo bedre! Men kan han tale med hende? og hvor meget vilde hun forstaa?

Det, han dybest tænkte, forstod ikke altid Moderen, — og her er en Vise fra den Tid:

Det var slig en vakker Solskinsdag,
 jeg kunde ikke være inde;
 jeg rangled tilskogs, la' mig at å bag¹⁾
 og vugged, hvad kom i Minde;
 men der krøb Myre, og der stak Myg,
 og Hvepsen var styg og Klæggen²⁾ snyg³⁾.

»Kære, vil du ikke være ude i Godvejret da?« — sa' Mor, hun sad og sang i Svalen.

Det var slig en vakker Solskinsdag,
 jeg kunde ikke være inde;

1) bagover paa Ryggen.

2) Hestefluen.

3) hurtig.

jeg gik paa en Eng, la' mig at å bag
og sang, hvad som faldt i Sinde;
da kom der Orme, tre Alen lang'
at sole sig lidt, — og jeg la' paa Sprang¹).

»I sligt velsignet Vejr kan vi gaa barfodet,« — sa' Mor, hun drog Sokkerne af sig.

Det var slig en vakker Solskinsdag,
jeg kunde ikke være inde;
jeg gik i en Baad, la' mig at å bag
og lod den for Strømmen rinde.
Men Solen stak, saa min Næse sprak;
d'er Maade med alt, og paa Land jeg trak.

»Nu er det rigtignok Dage til at faa Høet tørt i,« — sa' Mor; hun slog i det med en Rive.

Det var slig en vakker Solskinsdag,
jeg kunde ikke være inde;
jeg kløv i et Træ, det var andet Slag!
Der kunde jeg Svalning finde.
Saa dat²) en Træ-åme³) ned paa min Hals;
jeg hopped og skreg, det var Pokker til Vals!

»Ja, bisser ikke Kørerne i Dag, saa bisser de aldrig,« — sa' Mor; hun kiggede op til Lien.

Det var slig en vakker Solskinsdag,
jeg kunde ikke være inde;
saa la' jeg paa Fossen i store Slag;
d è r var nu vel Fred at finde!
Mens Solen hun sken,⁴) saa druknede jeg, —
har du skrevet Visen, saa er det ikke mig.

»Bare tre slige Solskinsdage, og alting er i Hus,« — sa' Mor; hun gik at rede Sengen min.

Dette er et mærkeligt Digt om »de Gamle og de Unge«, — om de Unges splittede, uharmoniske Tilstand, saaledes som de fleste (mere eller mindre) lærer den at kende i Overgangsalderen, og om de Ældres manglende Forstaaelse. — Man kan gerne sige, de Unge repræsenterer Poesien og de Gamle Prosaen. Det er jo højst prosaiske Ting, det meste af hvad Mor Margit siger og foretager sig! Men hendes lange Drengs Fantasier er rigtignok alt andet end harmoniske og smukke! Paa den vakreste Sol-

¹) skyndte mig bort.   ²) faldt.   ³) Træorm, Larve.   ⁴) skinnede.

skinsdag kan de grimme Tanker komme. Han forfølges af dem allevegne. Han kan ikke være inde; nej, han kan ingen Steder være, daarligt nok i sit eget Skind, — og ingen Forestilling er ham fremmed, ikke engang den gale Tanke: at springe i Fossen og tage Livet af sig selv! Det kan i de vanskelige Aar undertiden knibe med selve Viljen til at leve.

De ufærdige Aars Disharmoni og sjælelige Ensomhed, de Ældres Mangel paa Forstaaelse har i ovenstaaende Digt faaet et uforglemmeligt Udtryk.

Hvad Under da at Arne længes ud over de høje Fjælde!

Denne Udlængsel begynder tidligt hos ham.

Allerførst er den en Længsel efter at komme hjemmefra, for han har et ulykkeligt Hjem, og saadanne Unge føler Længslen tidligst eller stærkest. Naar han om Kvælden kom hjem, var Faderen ofte fuld, slog hans Mor, forbandede hende og Bygden og talte om, at han engang kunde ha rejst langt bort. Da kom der ogsaa Rejselængsel i Gutten, som gik i sit femtende Aar. Det var ilde her, og Bøgerne bar ud, og somme-tider var det, ligesom ogsaa Luften bar ud og over de høje Fjælde.

At læse kan ogsaa give Rejselængsel, det har mange erfaret; og hertil kom saa for Arnes vedkommende, at Vennen Kristian, Kaptajns Søn, havde ogsaa Lyst til at rejse og fortalte Arne om fremmede Lande, saa det straaledede omkring dem.

Mødte han Kristian, gik Talen hurtigt om de store Rejser og om Bøgerne; selv for ham tav han om, hvorledes det stod til hjemme. Men mangan Gang, naar han kom fra de vidtfarende Samtaler, gik hjemover alene og tænkte paa, hvad han nu maa-ske fik at møde, græd han og bad Gud mellem sine Stjerner at sørge for, han snart maatte faa Lov at rejse.

Saaledes gaar da den ensomme Arne og længes ud og digter undertiden paa en Sang: »Over de høje Fjælde« — til en Tone, han har baaret paa, fra han var Barn.

Det, som lægger Dybde i Arnes Længsel, er imidlertid ikke de ulykkelige Forhold i Hjemmet, ejheller Bøgerne eller Vennens Beretning om fremmede Lande. I hans eget Indre har Længslen Rod. Der er — i hvert Fald efter, at han er bleven voksen, og efter at han første Gang har set Eli — en dobbelt Længsel, som flyder sammen i hans Sjæl: Længslen efter at holde af nogen og efter at blive noget stort, — altsaa baade Kærlighedstrang og den Higen efter Daad og Bedrift (og maaske Berømmelse), som de fleste Unge, der er Kræfter i, vil kende fra sig selv. Denne Længsel kan føles smerteligt, men ingen skulde dog beklage sig; thi stærke Længsler vidner om Sindets Kræfter, og Længslen er selve Lykkens Foraarsbud. Der er noget bevarende i det at længes. »Hold fast paa det store, du; ellers bliver din Kraft din Undergang.« Du var fattigere uden denne din Længsel, — og var der i Grunden ret meget ved engang at opnaa en Lykke, du ikke havde længtes efter?

At Længslen trods alt er en Rigdom, forstod Arne ogsaa den Gang, han skrev det lille Digt om Tønnen, som Gutten leder efter, vaagen og i Drømme, og som han aldrig kan finde:

Herren siger: »Den er din Ven,
skønt aldrig en Time, du ejer den.«

Den stærke Længsel har hjulpet mange imod Fristelse til Madstræb, tom Æresyge eller Kødighed. De har en Higen i sig, som hjælper til, at de holdes oppe. Det vidunderlige har faaet Tag i dem, og de kan ikke finde Ro i det, som er ringe.

— Nogen Befrielse er der i dette: at kunne synge sin Længsel ud. »Sangen har Varme, og derfor den bryder Stivhed og Frost, saa det tør i dit Sind.« Sangen »tænder uendelig Attraa og flyder bort i et Lyshav af Længsler og Lyn.«

Arne har faaet Sangens Gave til Trøst og Befrielse i sin Ensomhed, — og hvormegen ung Længsel har ikke siden følt sig forløst af Arnes Sang!

Igennem mange Aar kan Arne imidlertid ikke rigtig finde frem til dette Udtryk for sin Længsel. Han arbejdede bestan-

dig med Visen »Over de høje Fjælde«, forandrede og sang og tænkte stille ved sig selv: »Det bærer nok ud alligevel; jeg synger saa længe, til jeg faar Mod.«

Først hin skønne Sommerdag i unge Pigers Selskab — først da de er gaaet, og han sidder tilbage og hører paa deres Sang hjemover mod Huset, — dèr, hvor han sidder i et Væv af Tungsind og længes ud, og aldrig i Verden som nu, — i den Stund springer Længslens Sang fuldfærdig ud af hans Sind.

»Hans Tanker blev stærkere og drev ind i Visen: »Over de høje Fjælde«. Saa snare havde aldrig Ordene været; ej heller havde de føjet sig saa sikkert i Lag; de var næsten som Jenter, der sad rundt paa en Høj. Han havde et Stykke Papir hos sig, og han skrev ned over sit Knæ. Og da han havde skrevet Visen færdig, rejste han sig som forløst, vilde ikke til Folk, men tog Skovvejen hjemover, skønt han vidste, at da maatte han ta Natten med. Første Gang, han paa Vejen satte sig ned at hvile, vilde han ta Visen op igen og syngende den for sig selv ud over al Bygd, men da havde han glemt den igen, dèr han havde gjort den. —

En af Jenterne søgte efter ham paa Højen, fandt ikke ham, men Visen.«

— Her skulde vi gennemgaa Sangen »Undrer mig paa, hvad jeg faar at se« — gennemgaa den og forklare dens Tanker og dens Stemning. Men hvem tør indlade sig paa dette? Det kunde let blive de Gamles Prosa om de Unges Poesi.

5.

Det er ikke bare de unge Mænds Udvikling, vor Digter følger med Forstaaelse og Medfølelse; det er ogsaa de unge Piger.

Unge Piger i Overgangsalderen har Bjørnson tegnet med en Blanding af faderligt Sind og forelsket Skælmeri. Saadanne Pigebilleder finder vi især i Bogen »Det flager i Byen og paa Havnen«.

En Del Ældre vil vistnok huske de store Romaner fra Bjørnsons ikke kristne Manddomsaar med blandede Følelser! Livs-

anskuelsen i disse Bøger er kun halvvejs vor egen, og den afviger netop paa afgørende Punkter (i det kristelige). Agitator for sine Idéer er Bjørnson desuden altid, og undertiden gør han sig til Talsmand for en temmelig daarlig Sag. Men Digter er han ogsaa, og disse Bøger er fulde af skøn Poesi og af indtrængende Menneskeskildring.

Til hans 70 Aars Dag skrev H a m s u n :

Værdier har skiftende Værd. Hvad du skrev lyder Loven:
mangt slukner, men meget vil brænde af Aanden fraoven.

Tidt sled du med Flid for at lægge det øde med god Teori;
men se om du lyktes deri!

Langs Mose og Mark dufter Digterens Lotus paa hele din Sti.

Dette er sandt. Undertiden er Poesien i Bjørnsons Bøger bedre end Teorien, og det hænder, at Teorien er ligefrem daarlig; af og til kan den endda hænge daarligt sammen, som f. Eks. A. S c h a c k har paavist i sit Skrift om »Paa Guds Veje«. ¹⁾

Men alligevel maa vi vise den voksne Ungdom hen til disse Bøger, — ikke bare til Bjørnsons Ungdomsdigtning, hvori han bygger paa sit Barndomshjems kristne Arv og sin senere Paa-virkning af grundtvigsk Kristendomssyn, men ogsaa til hans Manddoms ikke kristne Bøger. Skulde de Unge ikke kunne læse disse, da blev der ikke meget at læse fra det sidste halvhundrede Aar! Desuden er der jo mere af Livets Alvor i disse Værker end f. Eks. i det meste af selve vor egen Guldalderlitteratur. Vi maa ønske os en selvstændigt tænkende og frit dømmende Ungdom, som kan »prøve alt og beholde det gode«. Faa Bøger vil desuden kunne give de Unge Stof til saa mange gode Samtaler som Bjørnsons.

I »Det flager«, som skildrer Opdragelsen paa en Pigeskole, har vi en Række Billeder af halvvoksen, kvindelig Ungdom, som man skal lede om Magen til, især den berømte »Generalstab«. Hvor fint er ikke disse unge Skikkelser tegnet og holdt ude fra hverandre! Vi kender dem hver for sig og synes, vi kunde digte videre paa deres Livsløb, saa klart staar deres

¹⁾ »Bjørnstjerne Bjørnson og den Søren Pedersen'ske Theologi.«

Væsen og Karaktér for os! Hvem kan læse om Noras Brevskriveri eller om de to, som (skjult bag Sejlet i Gymnastiksalen) lytter til Rendalens store Tale, — uden at overgive sig! Man kunde citere Side op og Side ned! Her har vi den kvindelige Ungdom i Opvæksten — med dens skarpe Kritik og ukritiske Begejstring, dens springende Samtale og grænseløse Hengivenhed i Venskab, dens begrundede eller ubegrundede Overgange fra det ene til det andet.

Allerede i »Arne« finder vi et Forsøg paa at tegne en halvoksen Piges skiftende Stemningsliv:

»Lad os sætte os her, til din Mor kommer efter; Præstefruen blir vel ogsaa engang færdig« — Arne skræmtes op; der havde sat sig nogen lige bag ham. »Men jeg kunde ret faa være igen bare denne ene Natten,« sagde en bønlig Stemme igennem Graad; den maatte tilhøre en ikke ganske voksen Jente. »Græd nu ikke mere; det er stygt at græde, fordi du skal hjem til Mor din.« Det var en blid Stemme, der gik langsomt og tilhørte en Mand. »Det er ikke derfor, jeg græder.« — »Hvorfor er det, du græder da?« — »Fordi jeg ikke længer skal være sammen med Mathilde.«

Saaledes hed Præstens eneste Datter, og mindedes Arne, at en Bondejente var opdraget sammen med hende. »Det kunde alligevel ikke vare evig, dette.« — »Ja, men en Dag til da, kære!« og hun stortudede. — »Bedst er det, du føres hjem nu; — kanske det allerede er for sent.« — »For sent? hvorfor det? Har du hørt sligt?« — »Du er Bonde født, og Bonde skal du bli; vi har ikke Raad til at holde nogen Stadsjomfru.« — »Jeg kunde da endelig være Bonde, fordi jeg blev der.« — »Det forstaar du dig ikke paa.« — »Jeg har bestandig baaret Bondeklæder.« — »Det er ikke dem, som gør det.« — »Jeg har baade spundet, vævet og kogt.« — »Det er ikke det heller.« — »Jeg kan tale ligesom du og Mor.« — »Ikke det heller.« — »Ja, saa ved jeg ret ikke, hvad det er,« sagde Jenten og lo. — »Det vil vise sig; — ellers er jeg ræd for, at Tankerne dine allerede nu er blevet for mange.« — »Tanker, Tanker! det siger du bestandig; jeg har ingen Tanker, jeg,« hun græd igen.

— »Aa, du er en Vindkegle,¹⁾ er du!« — »Det sa' aldrig Præsten.« — »Nej, men nu siger jeg det.« — »Vindkegle? Har du hørt sligt? Jeg vil ikke være nogen Vindkegle, jeg.« — »Hvad vil du være, du da?« — »Hvad jeg vil være? Har du hørt sligt? Ingenting vil jeg være.« — »Nu, ja saa vær ingenting.« — Nu lo Jenten. En Stund efter sagde hun alvorlig: »Det er stygt af dig, du kalder mig ingenting.« — »Men naar du nu selv vil være det!« — »Nej, jeg vil ikke være ingenting.« — »Godt, saa vær alting.« — Jenten lo. En Stund efter med sørgmodig Stemme: »Slig gjorde aldrig Præsten Nar af mig.« — »Nej, han gør dig bare til Nar.« — »Præsten? Saa god har du aldrig været imod mig som Præsten.« — »Det vilde nu ogsaa være for galt.« — »Sur Mælk kan aldrig bli sød.« — »Jo, naar den koges til Valle.« — Her skratlo Jenten. »Dèr kommer Mor din.« Saa blev hun alvorlig igen.«

Dette er Eli — i Livets April, hvor Solskinnet hurtigt skifter med Byger.

Enhver kan forstaa, at et saadant Sind besøges ogsaa af Længsler, fuldt saa vel som Ynglingens. Vi har da ogsaa i Bjørnsons Digtning en anden Sang om Længslerne hos den Ungdom, der ikke forstaaer sig selv; en Sang, hvori det usigelige søges udtrykt ligesaa vel som i Arnes Sang. Det lille Digt kan tale for sig selv. Paa vidunderlig vag og alligevel billedklar Maade afspejler det den unge Piges Følelser i Overgangen fra Barn til Voksen.

Prinsessen sad højt i sit Jomfrubur,
Smaagutten gik nede og blæste paa Lur.
»Hvi blæser du altid? Ti stille, du smaa!
Det hefter min Tanke, som vide vil gaa,
nu naar Sol gaar ned.«

Prinsessen sad højt i sit Jomfrubur,
Smaagutten lod være at blæse paa Lur.
»Hvi tier du stille? Blæs mere, du smaa!
Det løfter min Tanke, som vide vil gaa,
nu naar Sol gaar ned.«

¹⁾ Vindkegle = Vifte, der drejer sig for Vinden (som Fugleskræmsel).

Prinsessen sad højt i sit Jomfrubur,
 Smaagutten tog atter og blæste paa Lur.
 Da græd hun i Aftnen og sukkede ud:
 »O sig mig, hvad er det mig fejler, min Gud!
 Nu gik Solen ned.«

6.

Den Længsel, den Udvé, som vi her taler om, vil ofte af den halvvoxne Ungdom føles som en Smerte. Der kan vel ogsaa komme noget sygeligt ind i den.

Hvor er da Lægedommen? Anviser Digteren nogen Kur for denne »Sygdom«?

Ja, fem Ting taler Bjørnson her om: Arbejde; godt Selskab; Kærlighedens Fortrolighed; et nært Forhold til sine egne og et alvorligt Gudsforhold. I disse Ting er der Hjælp at finde for den, som længes smerteligt.

Allerførst Virksomhed. Arne kan sidde lange Stunder oppe i det lille Loftsvindue og se ud over Fjældene paa den Side, Fossen er; han kan sidde der den hele Søndag Eftermiddag, og ofte, naar det er maanelyst, sidder han der langt ud paa Natten. Men iøvrigt har han lært, at »Virksomhed er en god Ven; arbejd, saa falder du ej hen.« Han blev ikke gaaende og drømme oppe i Skoven. Han kom hjem og sagde Moderen, at hun kunde sende Bud til Bygden efter en Vogterdreng; selv vilde han ta sig af Gaarden. Det gjorde han saaledes, at Moderen altid var om ham med Advarsel, at han ikke skulde fortage sig paa Arbejdet.

Hvor mange Unge trænger ikke her til af følge Arnes Eksempel. I deres Drømmeliv forsømmer de de daglige Pligter og affinder sig med disse ved store Planer om at gøre ualmindelige Gerninger i Fremtiden.

Paa det jævne! siger Bjørnson ligesom Kaalund og Horstrup. Det gælder om at slippe sine kærlighedssyge Drømme og ta' fat!

Dernæst forstod Arne, at det er godt at komme ud imellem Folk. Han havde tidlig lært at »skære med

Haandsav.« Nu vilde han øve denne Dont, thi han følte, det gjorde godt at ha en bestemt Forretning og at komme ud blandt Folk. Nu søgte han heller ikke at undgaa unge Pigers Selskab, naar Lejlighed bødes; han gik med til »Gudfars« Nøddegilde, skønt han blev rød og vægrede sig, da han fik Indbydelsen. Han kom med og var saa godt som eneste Ungkarl blandt alle disse Kvindfolk. Han kunde ikke nægte, at han følte sig skuffet; det var ikke dem, han havde sunget om, ej heller dem, han havde frygtet for at træffe sammen med. De holdt et Leven, han i sine Dage ikke havde set Magen til, og det første, som undrede ham, var, at de kunde le over ingen Verdens Ting; og dersom tre lo, saa lo de fem, bare fordi de tre lo. Allesammen bar de sig ad, som om de levede sammen hver Dag, og der var dog dem, som ikke havde truffet hinanden før i Dag. Dersom de naaede den Gren, de hoppede efter, lo de derad, og dersom de ikke naaede, lo de ogsaa derad. De sloges om Krogen til at hægte fast med; de, som fik den, lo, og de, som ikke fik den lo ogsaa. Gudfar hinkede efter med Kæppen og gjorde dem al den Fortræd, han kunde. De, han naaede, lo, fordi han naaede dem, og de, han ikke naaede, lo, fordi han ikke naaede dem. Men allesammen lo de ad Arne, fordi han var saa alvorlig, og da han saa maatte le, lo de, fordi han endelig lo.

Vi kan nok forstaa, at saadan en Sommerdag har Arne, den ensomme Drømmer, godt af. Den var en Forjættelse om det, som skulde komme, — det som blev Lægedom for hans Ud-
længsel: Kærligheden. (Dette er saa den tredje Hjælp, Digteren anviser).

Jeg tænkte, jeg blev noget rigtig stort;
jeg tænkte det kom, naar jeg først kom bort;
til Aandernes store Stævne
højt stunded min unge Evne.

Hun lærte mig, hun, før hun sa' et Ord:
Det største, som Gud kan give,
er ikke at kaldes berømt og stor,
men Menneske ret at blive.

Eli viser Arne Vej til at finde sit Amerika hjemme, til at søge det underfulde i det dagligdags og leve sit Menneskeliv efter de Idealer, han saa for sig i Længslens store Stunder. »Jeg maa tte fremad, om end det sved, — og fandt saa hjemad til Kærlighed.«

Men denne Arnes Vej til Forstaaelse og Lægedom kan jo ikke gaas af den ikke voksne. Overgangsalderen er endnu ikke Kærlighedens Tid.

Rigtignok er Øyvind allerede forelsket som Konfirmand! Men Marit med de mange Navne har jo i Grunden været hans udkaarne fra Barneaarene af. Kærlighedens Fortrolighed finder han dog foreløbig ikke hos hende, men hos sin faderlige Ven, Skolemesteren.

Lad os tænke lidt paa Øyvind! Det første Kapitel af »En glad Gut«, hvor Drengen kommer for Skade at sælge Bukken til Marit for en Kringle — er noget af det mest fortryllende, Bjørnson har skrevet. Bjørnson siges at være en af Verdenslitteraturens største Børneskildrere. Og ligesom om »Synnøve Solbakken« gælder det »En glad Gut«, at denne Litteratur vil aldrig forældes. Hvis Ungdommen finder den, skal den nok komme til at holde af den, thi den vil finde sig selv deri, som den var igennem Barndomsaarene og nu er. Disse Fortællinger giver ikke saa meget af de unge Bønder i deres daglige Arbejde, som en senere Tids Hjemstavnlitteratur. Men de giver os dem i deres Hjerters Liv, deres Tanker og Følelser. Det er Samtalerne og det, de er Bud fra: de indre Begivenheder, som er Hovedsagen. Digteren har skrevet med Hjertet; hans Skildring er dybtgaaende; og Menneskehjertet forbliver sig selv ligt under alle Tidsforhold og i alle Samfundsklasser.

Men det var Øyvind Pladsen: Han faar sin første Følelse af Længsel meget tidligt, nemlig da han første Gang har mødt sin lille Legekammerat, Marit. »Bukken gik bunden ved Stuevæggen; men Øyvind gik og saa op over Bjerget. Moderen kom ud til ham og sad hos ham; han vilde høre

Æventyr om det, som var langt borte, thi nu var Bukken ikke længer nok.«

Siden bliver Øyvind 16 og 17 Aar, og hans Længsel bliver sig selv bevidst: Den begynder som en Smerte og med denne følger gerne en god Del Overfølsomhed, Sentimentalitet.

Øyvind tror, han er ved at miste Marit, fordi han ser Jon Hatlen gøre Kur til hende ved Julegildet. Han føler en forunderlig stikkende Smerte i Brystet, første Gang i sit Liv. Desuden prøver han her for første Gang Ungdomsaarenes lejlighedsvis, pinagtige Følelse af at være under legen. Jon Hatlen er voksen; det er han selv ikke. Den anden er fint klædt paa; Øyvind meget tarveligt, ja, fattigt klædt. Den anden er Bygdens bedste Ungkarl; Øyvind er kun Husmandsgutten paa Pladsen.

»Øyvind havde jo altid vidst, han var Husmandsgut; men før nu havde han aldrig følt det. Han kendte sig ligesom saa liden i Kroppen, kortere end alle andre; for at holde sig oppe maatte han forsøge at tænke paa alt det, som hidtil havde gjort ham glad og stolt, lige fra Kælkebakken til de enkelte Ord. Da han ogsaa tænkte paa sin Far og Mor, der sad hjemme og troede, at han nu havde det godt, syntes han næsten ikke at kunne holde Graaden. Omkring ham lo og spøjte alle sammen; Violinen lød stærkt lige ind i Øret paa ham; der var et Øjeblik, hvor der ligesom steg noget sort op; men saa huskede han paa Skolen med alle Kammerater og Skolemesteren, som klappede ham, og Præsten, som ved sidste Eksamen havde givet ham en Bog og sagt, han var en dygtig Gut; Faderen havde selv siddet og hørt paa og smilt bortover til ham. »Vær nu god, du Øyvind,« syntes han Skolemesteren sige, idet han blev taget paa Skødet, som da han var liden. »Det er saa lidet værd altsammen; og i Grunden er alle Mennesker gode; det ser bare ud, som de ikke er det. Vi to skal bli dygtige Øyvind, ligesaa dygtige som Jon Hatlen; skal nok faa gode Klæder og danse med Marit i en lys Stue, hundrede Mennesker, smile og tale sammen, to Brudfolk, Præsten, og jeg i Koret, som ler over til dig, og Mor i Huset, og stor Gaard,

tyve Køer, tre Heste og Marit god og snil som paa Skolen. —«

Saadan sidder Øyvind og drømmer og prøver at trøste sig. Men det er ikke saa let! Til Vennen Hans gør han sit Resultat op saaledes: »Nu skal jeg sige dig, Hans, hvorfor jeg har været saa glad før; det har været, fordi jeg ikke rigtig holdt af nogen; men fra den Dag, vi holder af nogen, er vi ikke længer glade,« og han brast i Graad.

Saadan taler den unge, ulykkelige Kærlighed, og det er maaske i Virkeligheden urigtigt at kalde Øyvind sentimental. Thi Sentimentalitet kan man kun tale om, naar en Ung nyder sin egen Ulykkelighed, — naar han »er saa ulykkelig og alligevel er saa lykkelig, fordi han er saa ulykkelig.« (Kipling). Hos Øyvind er det vistnok kun ærlig, ung Smerte, og den fortjener jo ikke, som Sentimentaliteten, de Ældres dulgte Smil.

I hvert Fald bor Frejdigheden endnu paa Bunden af Øyvinds Sjel. »Hos frejdige Mennesker staar Frygten altid paa Grænsen af Latter, og nu fik han Hældning til det sidste.«

»Hvad er det ogsaa, jeg tænker paa? spurgte han halvhøjt sig selv, og da han hørte sin egen Stemme, tænkte han: tale kan du endnu, kan du le? og han prøvede: jo, han kunde le, og saa lo han, højt, endnu højere, og da syntes han, det var kosteligt, at han sad der og lo ganske alene, — og lo!«

Øyvind kaldes ikke for ingenting en glad Gut!

Alligevel er han en anden efter denne smertelige Oplevelse af at være underlegen og maaske vraget. »Nu følte han, det var forbi med Kælkebakkerne for i Aar og dermed for bestandig. Noget andet længtes han til, dér han gik imellem Stammerne, hvor Sneen faldt tyst; en skræmt Rype skreg og flagrede et Par Favne borte, og ellers stod alting, som ventede det paa et Ord, der aldrig blev sagt. Men hvad det var, han stundede efter, vidste han ikke tydelig, kun var det ikke hjem, heller ikke bort, ikke til Lystighed, ikke til Arbejde; det var noget højt tilvejs, lige op som en Sang.«

Det er Ungdomslængslerne, som besøger Øyvind.

Men han er for duelig til blot at være en Drømmer! Han sætter sig i Gang med Læsearbejdet for at blive til noget! »Al

hans Tanke stod til at kapløbe med Jon Hatlen og hende hele Livet bortover. Ikke oftere at bli puffet som i Gaar, derfor holde sig borte, til han var noget, og saa med den almægtige Guds Hjælp bli noget; det tænkte han paa, og der faldt ikke en Tvivl i hans Sjæl om, at det vilde lykkes.«

Saadan er Øyvind Pladsen! At denne Dygtighed saa er ved at gaa vild og blive til tom Ærgerrighed, er en anden Sag. Derfor kan hans Mod, som er »altfor menneskeligt«, heller ikke altid holde. Der kommer Øjeblikke af dybt Mismod, hvor »alle hans stolte Forsætter hang som vaadt Løv.«

I denne Tilstand er det, den gamle Skolemesters Visdom og Venskab staar sin Prøve. Han er om Øyvind tidlig og sildig og leder hans Tanker imod høje Maal og væsentlige Ting, i Stedet for »at løbe efter Blindmænd og Numre«. Vi skal i næste Afsnit møde Skolemesteren og med ham Venskabet Hjælp.

Bjørnson er stærk i at fremhæve, at det gælder om at finde et Menneske, som staar alle Ens gode Forsætter nærmest, og hvis gode Tro til En, man ikke vil gøre til Skamme.

Dette siger han f. Eks. ogsaa til den Ungdom, som er kommen galt af Sted i Overgangsalderen og senere. »Betro jer bare til nogen; allerede i at søge Fortrolighed ligger Hjælp.«

Men der kan være Grund til igen at spørge: Hvor finder en Ung denne Forstaaelse?

Den burde kunne findes dèr, hvor de Unge ofte knap tænker paa at søge den: h j e m m e, hos ens egne! Det er Digterens Lyst at lade dem finde sammen, som hører sammen, netop ogsaa Forældre og store Børn! De gaar ofte forbi hinanden i Stedet for at gaa til hinanden. Der kan være Fejl paa begge Sider; men derfor er jo Ulykken lige stor!

Efter en kostelig Skildring af Drengen Edvard Kallem og hans vrede Fader hedder det: »Ingen, som saa Optoget, kunde ane, at denne strenge Herre intet højere Ønske havde end at elske den Gut, han rasende drev foran sig.« Der gaar mange Aar, inden Edvard kan lægge sin vanskelige Sag

aabent frem for sin Fader og faa hans Hjælp som Ven.

Thorbjørn Granlien har det paa samme Maade med sin Fader, og saaledes har vel Bjørnstjerne Bjørnson i Ungdomsaarene haft det med sin.

Men Thorbjørn fandt en Dag sin stoute Fader og »de to gik nu bestandig sammen«.

Hvad angaar Bjørnson selv og hans Barndomshjem, saa har vi et skønt Vidnesbyrd om Forældrenes Magt over ham i Ungdomsaarene, da han kom bort fra dem. Da var Tanken om Far og Mor ham til Hjælp i Fristelsernes Storm.

I det tidligere nævnte Digt »Til min Far« hedder det:

Ingen takker dog saa varmt som Sønnen,
for hvem I levede i Angst og Bæven
fra Vingens allerførste sagte Svæven,
og hvem til Gud I bar hver Dag i Bønnen.
O, vid, naar Blodet mig for voldsomt jog,
det var som Hænder om mit Hoved tog,
og tidt, naar stille jeg i Anger blødt,
det var som eder jeg hos Herren mødte.

Øyvind Pladsen har ikke let ved at tale frit ud i sit Hjem; hans Fader er saa faamælt og indesluttet. Men Skolemesteren søger at gaa imellem: »Din Fader kender du ikke,« skriver han; »thi han er som Træet; det giver ikke Suk, før det hugges. Men kommer du engang noget til, saa skal du lære ham at kende, og du skal undre dig som paa et rigt Sted.«

Ogsaa Øyvind faar til sin Tid et Venskabsforhold til sin Fader; de arbejder sammen og kan sammen tage sig en hjertelig Latter. »De havde sig engang imellem sligt Lattertag«, hedder det efter den muntre Beskrivelse af en saadan Scene (Kap 10). — Da Faderen endelig engang faar Munden op og aabenbarer, at han kan hjælpe Sønnen med det eneste, han i Øjeblikket mangler, nemlig Mønt, — »da gik Øyvind over Gulvet til Faderen, slog ham paa Skulderen, saa det sang: »Du Far!« sagde han, gned Hænderne og gik videre.«

Forældre og Børn skal engang finde hinanden som Venner. Dette mindes vi om i Bjørnsons Breve til Datteren, hvor den aldrende Mand bestandig underskriver sig: *D i n V e n F a r*.

I den Bog (»Aulestad-Breve«) finder vi ogsaa følgende skønne Linjer:

»Du maa, hvad galt du kommer i, hvad galt du selv gør, ha fuld Tillid til, at da tror vi, at du med din bra Natur er ulykkelig, og da blir vi ikke vrede, men ulykkelige, vi ogsaa, og hjælper dig alt vi formaar. Husk det, Bergliot, at du aldrig kan gøre noget, som ikke vi af al Evne prøver at hjælpe dig ud af. Hav endelig den Tryghed i dig, som det giver at vide, du har fuldtro Venner i os, i Glæde og Sorg, i Storhed og Synd, i uforanderlig Kærlighed gennem alt. Mor hilser og kysser dig, søde Ven, og det samme gør
din Ven Far.

Ja, dette ser ud som skrevet flot hen; men du vèd, at der er gammel, god Vin i det, bare skænket for hurtig i; de staar over mig.«

Foruden de Ting, som til nu har været nævnet, vèd Bjørnson i sine yngre Dage lidt at fortælle om den Hjælp, en Ung kan have i et alvorligt Gudsforhold.

Det er godt at kunne bede, ogsaa naar man længes.

»Lidt ældre maa Gutten vogte Kvæg tilfjælds; men naar han den vakre, dugfulde Søndagmorgen sidder paa Stenen med Kreaturerne nedenfor sig og hører Kirkeklokkerne over deres Bjælder, da blir han tungsindig. Thi der klinger i dem noget lyst, let, lokkende dernede fra, Tanke om kendt Folk ved Kirken, Glæde, naar man er der, endnu større, naar man har været der, god Mad hjemme, Far, Mor, Søskende, Leg udenfor Gaarden den glade Søndagskvæld, og det lille Hjerte gør Opstand i Brystet. Men det ender dog altid med, at det var Kirkeklokkerne, som lød; han husker sig om og finder tilsidst en halv Salmestump, han kan; den synger han med foldede Hænder og et langt Øje nede i Dalen, siger saa en liden Bøn ovenpaa, springer op, er glad og støder i Luren, saa det skralder i Fjældene.«

Kristentroen og Bønnen følger de fleste af de unge Skikkelser, vi har talt om. Hverken Arne eller Eli, Thorbjørn

eller Synnøve kan undvære Troen og Bønnen, selv om de ikke alle har lige nær til den. Øyvind hører med Opbyggelse den nye, strenge Kapellan, og Marit »er en gudfrygtig Pige bleven«, skriver Skolemesteren; »men er let paa Foden som en Ren og af mange Forsæt. Thi hun vil gerne holde sig til eet, men kan det ikke for sin Natur; men det haver jeg ofte set, at med sligt svagt Hjertetøj er Vorherre lemfældig og langmodig og lader ej friste over Formue, saa hun brækkes istykker; thi hun er meget skør.«

Gudsforholdet er en Magt og en Hjælp, — baade naar Sindet fyldes af Længsel og Higen, og naar Fristelserne sætter ind. Da hjælper (i Følge Bjørnson) paa den ene Side den Viden, som er erhvervet gennem Fortrolighed; paa den anden Side et alvorligt Gudsforhold. — Dette er at komme over de høje Fjælde: at lære at søge Livet i Guds Navn og finde Glæden i hans Favn — at leve det dagligdags Menneskeliv, men under Herrens højthvælvede Himmel, i hans Afglans over alle Ting, ogsaa over de Maal, som Livet sætter.

7.

Naar Talen er om Forstaaelse, kan det være rimeligt at sige, at Digteren gør den higende Ungdom en Tjeneste ved at vise sin Forstaaelse. Paa sin Maade trænger han ind i dens Fortrolighed, idet hans Digtning afslører noget af det, som de fleste Unge maa gaa alene med. Digteren kommer derved til at staa som Vejviser og Befrier for Ungdommens Længsel.

For os alle er det en Rigdom og en Befrielse at møde noget af det, vi føler, poetisk udtrykt og omsat i Digtning. Det er som at komme ind i sit eget Værelse og se sig selv sidde der.

Saaledes opstaar den Taknemlighed og Hengivenhed, vi føler for visse Digtere.

Vor ædle Sanger! I Sorg og Lyst
 slaa kun din Harpe, som bedst du lærte;
 tro os, der er Strenge dybt i vort Bryst,
 som skal dig svare i Fryd og Smerte.

(*Henrik Ibsen*).

8.

Der er endnu en Slags Længsel, som Bjørnson har tænkt meget paa og skrevet om, nemlig Folkets; — den Udvé, som kommer af, at Folkets Ungdom ikke finder sig tilfreds-stillet hjemme, og begærer at tumle med større Opgaver ude; — den Rejselængsel, som i Sagatiden førte til Vikingetog, i vore Dage til Udvandring!

Bjørnson troede i høj Grad paa Nytten af at rejse ud og se sig om. Med faa Aars Mellemrum var han ude, undertiden flere Aar ad Gangen; og Litteraturhistorikeren kan let efter- vise, hvorledes han hver Gang hentede sig Fornøylelse for sin Digtning i det Fremmede. Men i det hele og store havde han det med disse Udfarter som Bierne: de bærer Honningen hjem til Kuben; de flyver i Grunden kun ud for at komme hjem. Saaledes ogsaa Digteren. Et Sted skriver han om at »prøve fra Syden at bære mere Varme hjem til Norge.« Lige fra sin Ungdom mente han, at saadan skulde man gøre: sejle ud for at komme hjem, — eller muligvis helt blive hjemme og søge Udløsning for sin Daadstrang og Uro i de foreliggende Op- gaver.

Allerede som 19aarig Kursuselev skrev han et Skuespil »Val- borg«, hvis Mening var den samme som senere i »Arne«, at evnerige Naturer, som finder det for trangt hjemme, kan gøre noget bedre end at udvandre. De kan udvide Livet hjemme!

Ved en Sangerfest 1866 holdt Bjørnson en Tale for Fædre- landet, som skal gengives her i sin Helhed, fordi den — ved Siden af det andet — giver ham selv i hele hans harmoniske Selvudfoldelse, hans Syn for begge Sider i en Sag, — og fordi den i høj Grad har Bud til Nutiden:

»Hvergang vi i disse Dage skal tømme Skaalen for Fædre- landet, stiller sig uvilkaarlig for Tanken, at i dette Aar har 15000 Sjæle vendt det Ryggen, fordi her ikke var dem nok. Hvorledes vi end prøver at forklare det, deres Afrejse føles som 15000 Klager mod Landet og os, og vi skønner, at de om nogle Aar, naar de har indrettet sig i det nye Fædrelands store, frugtbare Forholde, ser i det gamle Norge hin Urd, som er

skildret i Henrik Ibsens storladne, mørke Maleri,¹⁾ at de husker sin Gaard, som Noget, der har Kulde oventil og Væde i Bunden. Kan vi Tilbageblevne da frejdig samles til Glæde over dette samme Fædreland, til Ungdomsjubel ved, hvad det har? Jo, det kan vi, — først fordi vi føler Trang til det, dernæst fordi det aldrig har været anderledes, siden dette Folk vandrede ind, end at alle Døre har staaet aabne, og vi har lidet ændset, hvem der gik ud, eller hvem der kom ind. Thi vi er stolte af, at vi i vor Fattigdom dog har Overflod for de Lande, som trænger til dygtige Folk; og vore Udvandrere har lige fra de Dage, de tog Normandi, været agtede blandt de Bedste, hvorefter de drog. Vi er stolte af den Aandens Overflod, som skaber Æventyrlængsel, som, straks den føler det trangt, kan favne den vide Verden. Vi har den selv, vi, som er igen. Thi hvad andet er det, som bemander og sender vore Skibe udover al Verdens Have, som skaber vore store Driftsherrer og vor Spekulation, som driver til Erobringer i Videnskab, Kunst og Digtning, saa store, at de vilde være til Hæder for et mægtigere Folk end vort. Forskellen er kun den, at vi vender hjem igen fra vore Udvandringer med det Bytte, vi har gjort, medens hine bliver borte med det. Forskellen er den samme som mellem dem, der byggede Landet med Harald Haarfager, og dem, som ikke vilde være med paa nye Begyndelser, men drog til Island for at bygge for sig selv. Forskellen er den, at hine drager ud, fordi her er for trangt, men vi bliver hjemme for at tage bort det, som gør det trangt. Forskellen er den, at hine udvandrer, fordi her er saamange Fejl og Mangler, men vi bliver hjemme for at drive Fejlene og Manglerne til Udvandring. (Her afbrødes Taleren af stormende og længe vedholdende Bifaldsraab).

Ja, da I klappede saa godt, er det bedst, vi slutter med en Skaal for den rette Æventyrlængsel, den, som kommer Fædrelandet tilgode — Fædrelandets Skaal!«

Her har vi Bjørnson i hans Medfølelse med Udlængslen, i

¹⁾ Ibsens »Brand« var udkommet seks-syv Uger i Forvejen. — »Urd« betyder en stendækket Grund; her = Ødemark.

hans Forkyndelse af, at denne kan søge sig Udløsning ogsaa i hjemlige Opgaver, og at dette sidste er det bedste!

Dette er jo »Arnes« Undervisning om igen! Kærlighedsdrømmens Opfyldelse bevarer Arne for Norge. Drømmen vinder Sejr; ved den plantes hans Daadstrang fast i Hjemmets Jord.

»Arne« er altsaa et Stykke Norges Historie. Foruden at være Fortællingen om et ungt Menneskes Længsel, og hvorledes denne vendes imod Hjemliv og Arbejde, er Bogen jo Historien om en Slægt, som gaar igennem Fald til Oprejsning. Men dette skal ses som et Stykke af selve Fædrelandets Saga.

Det herlige Førstekapitel om, hvorledes Eneren og Lyngen, Fyrren og Birken »klæder Fjældet«, — igennem Kamp og Fald, ny Kamp og Sejr — er naturligvis mere end et Naturbillede. Det har sin Anvendelse paa den Slægt, som skildres i Fortællingen: med denne gaar det ogsaa nedad, indtil den »rækker atter imod Lyset op med friske Knopper i den myge Top.« Men tillige ser Digteren dette Naturbillede som det norske Folks Historie gennem de uberømte Aarhundreder til den nye Tid. Saaledes er Kampen gaaet: op og ned og op igen, utrætteligt, til Sejr. Samme langsomme, næsten umærkelige Fremgang og Vækst. Samme Evne til Genrejsning efter Tilbagegang eller Fald.

Naturligvis har Norge været et fattigt Land og et haardt Land at arbejde i, især for Bønder og Fiskere, som den unge Bjørnson tænkte mest paa. Hvor de har maattet nøjes, og hvor de har maattet slide!

Fjældene véd det! De kender Slægten!
 De saa den kløre
 opefter Rabben med Sigd for Foret.¹⁾
 De saa den slite
 vondt undet Fisket²⁾ og vinde lite,
 grøfte i Myren³⁾ og pløje i Bakken,
 baske med Stejnen⁴⁾ omkap med Blakken.

¹⁾ kravle op ad Skraaningen med Segl efter Foder.

²⁾ slide ondt med Fiskeriet.

³⁾ Mosen.

⁴⁾ Stenene.

Men ære dem, som alligevel blev hjemme og gjorde Arbejdet! Æventyrlængslen og Trangen til at øve Stordaad fandt sin højeste og frugtbareste Form, hvor den formaaede at rydde sig Rum hjemme. Gennem selve det daglige Arbejdes Gang gaar »en digtende Trang«, en Higen mod det store og fuldkomne.

Det var jo det, Arne skulde lære: at Poesien kan forliges med Hverdagslivets Vilkaar. Arne repræsenterer derfor den Del af det unge Norge, som finder det for smaat og for trykkende trangt hjemme og mangen Gang er fristet til at søge et andet og større Fædreland, men som gennem Kærlighed og Fromhed kan lære at finde Norge stort nok, naar de selv kan bringe det til at vokse.

Man har derfor med Rette kaldt »Over de høje Fjælde« Bjørnsons første Fædrelandssang.

Denne Sang naar dog ikke længer end til at give Luft for Længslen. For at faa det næste med: den genvundne Glæde ved Hjemmet og Landet — maa man gaa til Sangen »Jeg vil værge mit Land«:

Her er Sommersol nok,
her er Sædejord nok,
bare vi, bare vi havde Kærlighed nok.

— — —
Hvad du evner, kast af
i de nærmeste Krav!

Dette er Bjørnsons Forkyndelse om Udlængslen og dens folkelige Betydning.

Hvor dybt det hele Spørgsmaal er gaaet i ham, kan vi se af, at han vender tilbage til det i Bog efter Bog: Sjælekampen imellem to jævnbyrdige Livsbehov: det fordringsfulde Livsbegær og Trofastheden. Baade Arne og Sigurd Slembe har den Opgave: at forene Trangen til Evnernes Udfoldelse med Trofasthed mod den gamle, ensomme Mor. Den ene lykkes dette for; ikke for den anden.

Men der er ingen Tvivl om, hvad Moderen helst vil, saa lidt som der er Tvivl om, hvad Fædrelandet under almindelige

Forhold maa ønske. Med nogen Ret har man anet »Mor Norge« bagved Arnes Mor, naar hun søger at bekæmpe Sønnens Lyst til at udvandre.

Det er jo gammel Vane for Nordboer at rejse ud! »Paa vore Rejser traf vi Nordmænd overalt, — bare der flød Vand!« hedder det i et Skuespil. Bjørnson bliver ved at kunne forstaa de Fattigfolk, som higer ud, sparer sammen til Rejsen og lærer sig Sprog; for dem er Engelsk jo det samme som et Par Vinger.

I Kongebrødrene, Sigurd Jorsalfar¹⁾ og Eystein, stiller han de to Sind overfor hinanden:

Den ene kan ikke holde det ud hjemme. Han er syg eller bliver syg ved som en opankret Skude at ligge og raadne hjemme. »Ikke til Norden, har jeg sagt! Jeg blev saa skidden dér, saa skidden paa Sjælen, for der er trangt i Rummene deroppe — og i Sindene. — Vil du frem dér, maa du krybe, krybe langs alle Bjergene; men der ligger alle paa Lur og vælter hver sin Sten ivejen for dig; du er gammel og træt, før du kommer frem! Nej, se her: Sejlleden paa begge Sider hele Sundet op efter, bare Byer, Marmorslotte med gyldne Taarne i Solen, skinnende Murhvælv mod Søen, Millioner af Mennesker paa Stranden, hør Klokkeklengen og Sangen! Op, bedre op med Sejlene, Gutter!«

Dette er Drømmen om de fjerne Lande! Det straalers af den!

Men hvad skal det paa den anden Side blive til med Livet hjemme, saa længe alt det bedste Mandskab ligger paa Udfærd! Derfor vælger Kong Eystein og hans Mænd at blive hjemme. »Verdens fleste Folk har nu sat sig det Maal at bygge op sit eget Land, heller end at hæрге andres. Vi faar skynde os at følge med; vort Land er haardt i sig selv, og her er lidet gjort. Nørrønafolket faar endelig engang begynde at tænke over, om det skal bli her i Landet eller fare videre. Hidtil har ingen vidst, hvad han skulde tro.«

Det gælder et Valg; og det er ikke de ringeste, der bliver hjemme, naar der loves dem ti Gange mere ude! »Mange Ste-

¹⁾ Jerusalems-Farer. Han havde sejlet i Middelhavet og besøgt Byzants.

der er der lettere at leve end her. Men saa vidt, som jeg har rejst, har jeg alligevel ikke set Folket stærkere eller klogere, — og da maa Livet herhjemme ikke være saa daarligt endda.« . . . »Det er et fagert Land, Forfædrene har fundet og ryddet for os; maatte vi fare varligt med Arven og aldrig skamme os ved den.«

I »Sigurd Jorsalfar« giver Digteren denne sidste Tankegang mest Ret. Da Kong Eystein dør, faar Sigurd ogsaa hans Arbejde at gøre og vokser derved. Han maa opgive de glansfulde Vikingetog og tage sin Broders mere prunkløse Gerning op.

Digteren forstaaer imidlertid dem begge; han har selv følt begge Dele, — baade den Higen, som raaber: u d! og den Trofasthed, som binder h j e m m e.

Ser vi rigtig til, beklager Digteren ikke heller denne Kamp i de unges Sind. De vokser under den! Desuden er det vel altid saadan, at nogle skal hente Hæder ude, andre hjemme. Nogle skal »vise Flaget« i det fremmede; andre hejser det over Gaarden hjemme. Hæder kan der være i begge Dele, — og »slig er Nordmændene, at Ære lægger Kræfter i deres Foretag og Glæde over deres Hus.«

Derfor kan der være dobbelt Grund til at prise Udlængslen: Den er først en Fjende af det lave, det dorske og smaatskaarne; dernæst driver den til Bedrift, og Daaden kaster Glans over Hjem og Slægt. Det hele løftes op i et højere Plan:

Norrønafolk, det vil fare,
det vil føre Kraft til andre;
Kampens Glavind kaster Genglans,
Æren øger Folkets Arbejd.
Da vi kom fra Jorsaltoget,
tændtes Sangens alle Bavner,
og vor Ungdom stod om Luen,
og det lyste langt af Landet.

Mangt, som før sad bredt og mægtigt,
minked nu, og bort det bares,
til Højsædet skred det store,
styred Tankerne og Tiden.
Kvindens Krav til Ungersvenden

nu blev Mod til mandig Idræt,
 Moder'ns Krav til sine Sønner,
 nu blev Maal med Eftermæle.

Om paa Fjæld to Farmænd¹⁾ mødtes,
 maatte de om Toget tale,
 i dets Ære, i dets Glæde
 blev de Brødre, før de skiltes.
 Ja, den gamle, som sad efter,
 rejste sig med Krykkestaven,
 priste Gud og sagde: Ætten
 øger Arven, glad jeg farer.

Af Bedrift, som ej fornyes,
 føres Rust paa Folkeviljen;
 evig ung maa Æren være,
 og i Kampe kun den fødes.
 Derfor gaar paa Dragevinger
 over Havet, over Tivlæn
 atter de Norrøna-Kæmper
 mod det store, mod det fjerne.

Dette er Kvadet om Folkets Udlængsel, det Folk, som er ungt nok til at føle stærkt og hige stort. Maatte saadanne. Toner altid finde Sangbund hos Nordens Ungdom, al Slaphed og Forfinelse til Trods!

Det store skal have Højsædet! — i Folket og i vor Ungdoms Liv!

¹⁾ Rejsende.

III.

VENSKAB I BJØRNSONS LIV OG DIGTNING

Venskab er for enhver Alder.

Man kan ofte se Børn som uadskillelige Venner.

Mand og Hustru kan leve i den inderligste Form for Venskab, vi kender; dette Forhold kalder vi nu gerne Kærlighed.

Ogsaa langt op i Aarene kan Venskabsbaand knyttes; maa-ske er dette dog sjældent; men det turde være almindeligt, at Venskabsforholdene fra de unge Dage paaskønnes mere og mere, som Aarene gaar. Herom siger Bjørnson smukt:

Naar Længslen udadtil faar Endskab,
og Somrens Sind
slaar ind, slaar ind,
er Høstens Tempelfest for Venskab.

Men den Tid, hvori man lettest finder hverandre i Venskab, og da man daarligst kan undvære Venner, er utvivlsomt Ungdomstiden, ikke mindst naar man er blevet helt voksen.

Vi skal i dette Kapitel følge Bjørnson igennem hans store Ungdom og se, hvad Vennerne betød for ham — og han for dem. Det er den glade Side af Ungdomsaarenes Liv, vi nu kommer til.

I Fortællingen »Fiskerjenten« finder vi en lunerig Skildring af den lille By, den, som er Rammen omkring Bjørnsons Skoleliv.

»I en saadan lille By er der stille, alt, som støjer, er henvist til Bryggerne, hvor Bøndernes Baade har bidt sig fast, og Skibene laster og loss. Langs Bryggerne i vor lille By ligger den

eneste Gade; de hvid- og rødmalede en- og toetages Huse følger denne paa den anden Side, dog ikke Væg i Væg, men med smukke Haver imellem; det er altsaa en lang, bred Gade, som forøvrigt i Paalandsvind lugter af det, som er paa Bryggerne. Her er stille — ikke af Frygt for Politiet; thi her er i Reglen intet, — men af Frygt for Omtale, saasom alle Mennesker er kendte. Gaar man nedover Gaden, maa man hilse ind til hvert Vindu, hvor der gerne sidder en gammel Dame, som hilser igen. Endvidere maa man hilse dem, man møder; thi alle disse stille Mennesker gaar og tænker paa, hvad der passer sig i Almindelighed og for dem i Særdeleshed. Den, der overskrider det Maal, der er sat i hans Stand og Stilling, taber sit gode Rygte; thi man kender ikke alene ham, men hans Far og Farfar, og man leder op, hvor der i Familjen før har vist sig Hang til det usømmelige.«

Midt i al denne Pænhed kan det saa engang imellem hænde, at en usædvanlig Skikkelse som Fiskerjenten (eller som Bjørnson) bryder ind. Ja, Byen kan komme fuldstændig i Oprør, som det skete, da to af Fiskerjentens Bejlere tørnede sammen:

»Den ulykkelige Købmand blev endnu engang aldeles uventet overfaldet, og det paa sin egen Trappe. Han løb fra den gale Mand ind paa Kontoret, men Gunnar efter. Her kastede alle Kontoristerne sig over Urostifteren, som imidlertid sparkede og slog til alle Sider; Stole, Borde og Pulte væltede; Breve, Papirer og Aviser fløj om som Røg; Hjælp kom endelig fra Købmandens Brygge, og efter en stor Kamp kastedes Gunnar ud paa Gaden. Men her begyndte det først for Alvor. Der laa to Skibe ved Bryggen, et uden- og et indenlandsk, og det var netop i Middagshvilen, saa Matroserne tog gerne denne Moro med. De kom øjeblikkelig i Slagsmaal, Mandskab mod Mandskab, Udlænding mod Indlænding, flere Mandskaber hentedes og kom løbende i Stormskridt, Arbejdsfolk drev til, Kærringer og Unger, tilsidst var der ingen, som vidste, hvorom eller mod hvem man sloges. Forgæves bandte Skipperne, forgæves befalede værdige Borgere, at der maatte gaa Bud efter Byens eneste Politibetjent, han laa dengang ude paa Fjorden og fiske-

de. De løb til Byfogden, som tillige var Postmester; men han havde stængt sig inde med Posten, som nylig var kommen, og svarede ud igennem Vinduet, han kunde ikke møde; Postbudet var til Begravelse; de maatte vente. Men da de ikke kunde vente med at slaa hinanden ihjel, til Posten var sorteret, raabte flere, især ængstede Koner, at Arne Smed skulde hentes. Det istemtes af værdige Borgere, nu gik hans egen Kone efter ham, »for Politien var ikke hjemme.« Han kom til Jubel for alle Skolegutter, og han gjorde et Par Tag ind i Flokken, hentede frem en rask Spanier og slog i Flæng med ham til alle de andre.

Da alt var færdigt, kom Byfogden gaaende med en Stok. Han fandt nogle gamle Kærringer og Børn samtalende paa Valpladsen. Disse befalede han med Strenghed at gaa hjem og spise Middag, hvilket han ogsaa selv gjorde.

Men Dagen efter begyndte han at optage Forhør; det fortsattes en Tid, skønt ingen vidste ringeste Besked med, hvem der havde slaas. Kun var alle enige om, at Arne Smed havde været med, da de havde set ham slaa de andre med en Spanier. For dette Forhold maatte Arne Smed betale en Speciedaler i Mulkt, hvorfor hans Kone, som havde ført ham op i det, fik Prygl ellefte Søndag efter Trefoldighed, det maatte hun vel huske.«

I denne humorfyldte Skildring mærker man, med hvilken Forelskelse Digteren mindes den lille By, — Skuepladsen for hans livlige Kammeratliv i Skoledagene.

Da det engang i et Selskab kom paa Tale, hvorvidt en kendt Skuespillerinde var Modellen for Fiskerjenten, sagde Bjørnson: »Fiskerjenten, det er jo mig selv det.«

Det er heller ikke helt urigtigt, at den raske Præstesøn fra Romsdalsfjorden vakte et lignende Røre i den lille By, som den foretagsomme Sjæl, de kaldte »Fiskerjenten«, gør i Bjørnsons Fortælling.

Hun har faaet hele Mangfoldigheden af hans egen Karakter, dette Barn af Folket, der altid lever i Storm — snart Letsindets glade Tummel uden Hensyn, snart et brusende Hav af Følelser, hvori hun skylles bort; som et Naturfænomén staar

hun blandt sine Omgivelser og vækker altid modstridende Følelser, Tillid og Tvivl, Uvilje og Sympathi, Beundring, Underkastelse, Forelskelse, Harme og Oprør, men altid og overalt Forbavselse.

Naturligvis er det ikke Meningen, at Bjørnstjerne Bjørnson afstedkom saa megen Forvirring; han var jo endnu kun en Skoledreng. Men Skildringen i »Fiskerjenten« har tillige Minder fra den Tid, da Bjørnson som 25aarig boede i Bergen. Den Gang satte han virkelig Byen paa den anden Ende.

Allerede i Molde kom han imidlertid i Modsætning til den lille Bys pæne Velanstændighed.

Ude paa Landet, hvor han var fra, plejede man ikke at tage Hatten af, naar man mødte nogen. Det gjorde han altsaa ikke. Men da han havde skrevet sin første Stil saa fortrinligt, at Læreren viste den til Folk i Byen, bl. a. til Amtmanden, saa sendte Amtmandens Datter Bjørnson den Hilsen: »Du har skrevet Stilen godt; lad mig nu se, du kan efterleve den lige-saa godt.« Stilen handlede om Ordsproget »Beskedenhed er en Ynglings skønneste Dyd!«

Paa dette svarede Bjørnson med at stifte en Forening blandt Drengene om ikke at hilse paa andre unge Damer end de gifte! Der maatte dog være en Grænse for de unge Byfrøkeners Overlegenhed!

Det blev ikke den sidste Forening, han stiftede! Han var i det hele en glad Gut og en briljant Kammerat, saa en Kreds af Drengene sluttede sig snart til ham. De legede Soldater, og Bjørnson var Napoleon. De spillede Komædie nede ved Havnen, hvor de rodede rundt med Brædder og Bjælker, saa Ejerne blev rasende.

Ligesom han i Landsbyskolen havde fortalt Historier, saaledes brugte han ogsaa her sine Kammerater til at fortælle i. Det var især, naar de var trætte af at spille Bold, at Bjørnson fortalte. En af hans Skolekammerater erindrede siden med særlig Tydelighed en Scene af »Ivanhoe« og et Optrin af »Valdemar Sejrs«, hvor Kongens og hans Ridderes Indtog i en liflandsk By blev fremstillet uhyre levende. Man saa hver en-

kelt for sig, eftersom de kom. Dette Optrin fortalte Bjørnson saa godt, at det var det eneste af Romanen, som Kammeraten mange Aar efter kunde huske. Han laante Bogen med hjem for at nyde Skildringen igen, men kunde mærkelig nok ikke finde den! Den vordende Digter havde føjet til af sit eget.

Bjørnson var ikke videre flink som Skolediscipel, især ikke i Matematik! men han var utvivlsomt Skolens flittigste Læser. Han laante Bøger i to Bibliotheker, læste Cooper og Marryat, Scott og Ingemann, men fremfor alt de norske Kongesagaer hos Snorre og siden Henrik Wergeland, der blev hans Yndlingsforfatter fremfor alle andre.

Som Wergeland var han Republikaner, og den haandskrevne Avis, han udgav, hed »Friheden«, — hvad skulde den ellers hedde i selve Revolutionsaaret 1848!

Den Gang var Digteren 16 Aar. Paa hans Kvistværelse, hvor Kammeraterne samledes, var det, han for første Gang erklærede, at han vilde være Digter, — og »der var da heller ingen af de tilstedeværende, som i mindste Maade tvivlede om, at han vilde blive det,« siger En, som var med den Aften.

Imidlertid endte det galt med Bjørnson og Molde . . .

Dels var det vel Skolens Skyld; dels Ynglingens!

Skolen var, som Skoler var den Gang:

— — en liden, meget pyntelig Skole,
 paa hvilken baade Kirke og Stat kunde stole.
 Den drejed helt stilfærdig i Statsmaskineriet,
 og skønt det kunde høres paa Hjuleknirkeriet,
 at sjælden den smurtes af Aandens Talg,
 saa var paa hine Kanter slet intet Valg:
 Vi m a a t t e gaa der, til vi blev store.
 Jeg gik der ogsaa, — men læste Snorre.

De samme Bøger, de selvsamme Tanker,
 som Lærer efter Lærer paa kongelig Forordning
 i Slægt efter Slægt selvforsagende banker
 — og som ene skaffer Lærer og Lærling Befordring! —
 De samme Bøger, de selvsamme Tanker,
 som flinkt af hele Slægten gør en eneste een,
 en fortræffelig Fyr, som kan staa paa eet Ben
 og ramse hele Lektien, som der slippes et Anker.

Saadan en lille Trædemølle af en Skole gik an for almindelige Børn, men den passede ikke for en usædvanlig Dreng. Selv om Fritidslivet var fuldt af Oplevelser, bød dog Skolegangen paa for lidet. Det endte altsaa med Sammenstød! Bjørnson som havde Hovedet fuldt af Politik og Sagaer og Romaner og Foreningen og den haandskrevne Avis, og som desuden var med til at synge i en Kvartet og lærte at spille paa Fløjte af en Sømand — han kom under alt dette for Skade at glemme sin Karakterbog hjemme. En Lærer idømte ham derfor en Straf, som Ynglingen — med letkrænkeligt Sind — fandt vanærende, og han tog sig Sagen saa nær, at han straks forlod Skolen og rejste hjem til sin Fader, — som for Resten gav ham Medhold.

2.

Fortsættelsen af Bjørnsons Kammeratliv maa vi derfor søge i Kristiania, og dør faar det større Indhold.

Kristiania, Norges Hovedstad, det var noget andet end den lille By!

Jonas Lie havde rigtignok gaaet oppe i sit Nordland og drømt sig det hele meget herligere end det var: Kongens Slot med Tinder og Taarne vældigt ragende over Staden og Kongens Mænd som en gylden Strøm fra Borggaarden helt op i Tronsalen; Akershus Fæstning, hvorfra Kanonerne tordnede, medens Luften som en Storm var opfyldt af Krigsmusik og mægtig, kongelig Befaling; Lysets høje Hal, Universitetet, tænkte han sig som et stort, hvidt Kridtbjerg, altid med Solskin i Ruderne. — — Med saadanne Forventninger maatte Lie nødvendigvis blive skuffet, da han kom til Kristiania, som var en By med 30—40000 Mennesker.

Bjørnson derimod gik det anderledes! Han glædede sig ogsaa til Hovedstaden og »hoppede glad over Hjemmets Skranker«, da han skulde dertil. Han blev ikke skuffet i sin Forventning. Dels er det karakteristisk for Bjørnson, at hans Fantasi flyver sjældent højere, end at han dog har Benene ved Jorden; dels var det, han søgte, Mennesker og deres Selskab, — og det var der jo meget mere af i Kristiania end i den lille By! Flere Hun-

drede Mennesker paa Gaden og Militærmusikken, som han fulgte til Fæstningen; Theatret, som betog ham aldeles, og Stortinget, hvor der var mærkelige Mænd at beundre. Bjørnson gik just i de Aar og spejdede efter store Mænd. Det kunde hændte han forsømte sin Læsning for at staa paa Galleriet og følge Stortingets Forhandlinger.

Men allerede hans K u r s u s, var et mærkeligt Sted, Heltbergs »Studenterfabrik«, som den kaldtes. Det var noget andet end den lille, pyntelige Skole!

Skæggede Karle, tidt over de tredve
og slugne paa hvert Ord, sad og trælledede bredved¹⁾
rejecerede Kroppe paa sytten Aar,
sorgløst galne som Spurv i Vaar.
— Kraftige Sjømænd, hvis Æventyrsind
først drev dem af Skolen i Livet ind, —
men siden paa Togt med den Attraa, som kræver
Lys af Tænkningens Sol over alt det, som lever.
— Fallerede Købmænd, som stilt bag sin Disk
havde bejlet til Bogen, indtil Kreditor blev bidsk
og tog Varerne fra dem. Nu de læste »paa Laan«.
Og ved Siden dovne »Løver«, — det var næsten som Haan.
De hang over Bænken, de laa imod Væggen,
i hvert Vindu sad to; en just prøvede Æggen
af sin nyslebne Kniv i den blækkede Pult.
Gennem tvende aabne Rum var der dørgende fuldt.

Altsaa en broget Forsamling og adskillige ejendommelige Mennesker, løjerlige Figurer og vordende Berømtheder imellem hverandre.

Der var gamle Underbø, som de kaldte Vidunderbø, fordi han »snart i en Menneskealder« havde gaaet dør og dumpet til Artium! Men hvor tidt han dumpede, og hvor galt det gik, saa holdt han ud. Nu var han saa langt henne i Aarene, at man fortalte, han havde en Søn, som var Student og som i Eksamenstiden læste privat med sin Far »for at hjælpe den unge Mand frem«. Der gik det Sagn, at han som en ny Jerusalems Skomager skulde gaa dør til Dagenes Ende og dumpe til Artium!

¹⁾ ved Siden af.

Men der var andre Folk:

Lang og slåpen,¹⁾ i Halvdrøm paa yderste Linje
 sad og grundet for sig selv Aasmund Olavson Vinje,
 anspændt og mager med en Farve som Gibsen,
 bag et kulsort, umaadeligt Skæg Henrik Ibsen.
 Jeg, den yngste i Laget, gik og ventede paa Parti,
 indtil nyt Kuld kom ind, over Jul Jonas Lie.

Fire fremragende Digter-Emner paa samme Kursus paa samme Tid!

Længere henne i det citerede Digt giver Bjørnson et herligt Billede af Kursusbestyreren, en af Kæmperne fra Wergelands-Tiden, gamle Heltberg, — en Lærer af den Slags, hvis Ger-ning lever videre i en Skare selvstændige Mænd, hvis Tæn-ning han gav Marv, og som aldrig glemmer ham, »fordi han deres Ungdom gav højere Fart«. (Heltbergs Træk er iøvrigt med i Bjørnsons Billede af »Skolemesteren«).

— Ind i denne Kreds kom altsaa den syttenaarige Bjørnson, høj og mager, med et skarpt skaaret Ansigt, hvasse Øjne og let tilbagekastet Hoved. Han var fra Hjemmet udstyret af en kærlig Mor med en Habit af brunt og sortrudet, hjemmевævet Tøj og af et Snit, som sikkert var højst moderne hjemme i Dalen, men som i Kristiania næppe kunde undgaa at gøre en vis Opsigt. Han bar den med stolt Ugenerthed eller lykkelig Uvidenhed. Hans Fremtræden gav, hvorsomhelst han viste sig, Indtryk af Sikkerhed, men tillige af noget pludselig, uventet, som drog Opmærksomheden hen paa ham, men som gjorde, at fremmede ofte i Begyndelsen trak sig tilside og helst iagttog ham paa Frastand. I Almindelighed forstod han dog i en Hast at vinde Folk for sig, og det var meget almindeligt at høre be-undrende Udbrud om ham ogsaa af Folk, som blot en enkelt Gang havde truffet sammen med ham.

»Jeg, den yngste i Laget, gik og ventede paa Parti«, hed det i Digtet, og dette er træffende. Bjørnson fandt altid Forbund og Følgeskab.

Der gaar en karakteristisk Historie om den første Ven, han

¹⁾ mager.

vandt. I et Frikvartér blev der Bestyrtelse. Vinje havde holdt et Foredrag om en Forestilling paa Kristiania Theater, og nu rejste den yngste Elev sig og angreb omtrent alt, hvad Vinje havde sagt. (Bjørnson havde netop været i Theatret for første Gang!). Dette var dog uhørt! En Kammerat lavede straks et skarpt Smædevers om denne unge Landbo, som »kom fra Kobrøl og Kalvedansen«, og som straks vilde have en Mening og tale med!

Da de siden gik fra Kursus, standsede Bjørnson vedkommen-
de i Porten og spurgte: »Har De læst Wergelands »Den engel-
ske Lods«? — »Nej.« — »Ja, saa kom hjem med mig.«
Den anden gik med, og Bjørnson læste Digtets hundrede Sider
op fra Ende til anden! »Ikke just hverken tydelig, lydelig eller
prydelig, som vor Norskklærer krævede, men overordentlig le-
vende og dramatisk. Jeg kunde ikke lade være at græde, da
han sluttede,« fortæller Kammeraten. »Efter dette var jeg
hans svorne Ven og Tilhænger.«

Saaledes kunde den unge Bjørnson vinde Kammeraterne!

Han stiftede snart en Forening, »Lørdagskvælden«, og her
skulde hans første Skuespil opføres af Foreningens Medlem-
mer. Men Bjørnson var uforsigtig nok til at sige, at de behø-
vede ikke at være bange for ikke at klare deres Roller: han
havde nemlig tænkt paa hver især af de Rollehavende, da han
skrev Stykket! Dette følte især En, der skulde spille en ond-
skabsfuld Prokurator, som en Fornærmelse, og der blev ikke
noget af Opførelsen! I den samme Kreds af Kammerater for-
talte Bjørnson Spøgelseshistorier, — en Kunst han for Resten
havde lært af sin adstadige Far! Bjørnson fortalte dem ikke;
han spillede dem! Han hviskede saa hemmelighedsfuldt, at det
hviskede og tiskede i alle Kroge, og saa midt i Fortællingen
pludselig et Skrig! Dér sad de voksne Mennesker ligblege og
rystede, og det hændte, at en og anden nødig vilde gaa hjem
alene. J o n a s L i e stillede i den Tid hver Aften sine Støvler
ved Siden af Sengen. Hvis det da hændte, at noget rørte sig
henne i Krogen, noget hvidt eller andet mistænkeligt, da hev
han først den ene Støvle derhen, og saa den anden. Hvis dette

løb af, uden at Gespenstet rørte sig, drog han deraf den Slutning, at det ikke var noget Gespenst, og saa først kunde der være Tale om at sove.

— Dette Kammeratliv fortsatte Bjørnson i Studenterdagene. Student blev han nemlig, men med tredje Karakter. Han tog ogsaa »anden Eksamen«, ved Kammeraternes Hjælp; men derefter brød han af. »Jeg vil være Digter,« raabte han; »jeg vil ingen Eksamener ta'!« Dette skrev han hjem til sin Fader. Men fra den Tid ophørte ogsaa al Understøttelse hjemmefra. Nu maatte han klare sig selv.

Dette gjorde han, mest ved Journalistik og ved at undervise i Norsk. Men Smalhans blev der naturligvis! De maatte indskrænke deres lille Fælleshusholdning, Bjørnson og den Kammerat, han boede sammen med. De havde ellers ikke haft det flot. De ejede kun een Theské, og paa den var Skaftet brækket. Naar der var Selskab, gik Theskeen rundt fra den ene Kop til den anden. (Pudsigt nok fortælles det, at Bjørnson mange Aar efter besøgte denne Ven og passiarende sad og rørte rundt i sin Kop, — hvorpaa han lynsnart satte Theskeen over i den andens Kop uden at tænke over det! Det var gammel Vane). Da Bjørnson, 22 Aar gammel, mistede Støtten fra sit Hjem, maatte de altsaa yderligere skære ned. Hver Søndag havde de hidtil flottet sig med Kaffe og frisk Brød fra Bagerens i Kælderen. Dette havde de nu ikke Raad til mere, og Bjørnson paatog sig at sige Kaffen af paa saa fin en Maade, at det ikke skulde mærkes, det var af Pengemangel. Men han var ikke finere Diplomat den Gang, end han siden fik Ord for at være, Studenterne blev gennemskuet; — men Bagerens blev ved at sende Kaffen op uden Betaling.

Ved Nytaarstid kom Vennen hjem fra Juleferie; det var bitterlig koldt. Klokken var syv om Aftenen. Han famlede sig op ad den mørke Trappe; der var ikke Lys hos Bjørnson. »Han er altsaa ude,« tænkte Vennen. Men Nøglen sad i Laasen. »Hans sædvanlige Sluskeri.« Han kom ind; der var næsten koldere end ude. Et tykt Lag Sne laa over Vinduet i Taget, de andre Vinduer var overdækkede med de dejligste, finger-

tykke Isblomster. »Huf!« — »Kommer du? Det var bra,« lød det fra Sengekrogen. — »Hvad for noget? Ligger du?« — »Jeg har ingen Brændsel.« — »Har du Lys?« — »Nej.« — »End Mad?« — »Nej.« — »Jasaa! Saa er det bedst at gaa i Seng.«

Fattige Studenterkaar, som toges med Humør!

For Resten lysnede det snart. Samme Ven fortæller:

»En Formiddag, vi begge to var hjemme, men Bjørnson var gaaet et Øjeblik ud, bankede det paa vor Dør, og en fremmed Mand traadte ind, som spurgte efter Bjørnson. Manden saa mistænkelig ud. Der udspandt sig omtrent følgende Samtale mellem ham og mig: »Bor Student Bjørnson her?« — »Ja—a!« — »Er han hjemme?« — »Nej.« — »Kommer han snart hjem?« — »Ja — det vèd jeg ikke.« — »Plejer han at være meget ude?« — »Aa—ja!« — »Kan De sige mig, naar han er at træffe?« — »N—e—ej.« — »Tak skal De ha' — adjø!« — »Adjø!« — Straks efter kom Manden tilbage ledsaget af Bjørnson i Tøfler og med sin lange Pibe i Munden. Leende rakte han mig Haanden og sa': »De har min fulde Agtelse. Jeg er ingen Rykker. Mit Navn er Børge Hielm, og jeg kommer for at tilbyde Deres Ven Plads i »Krydseren«s Redaktion.«

Bjørnson begyndte nu at tjene Penge. En Dag kom han hjem og kastede femten Dalersedler op i Loftet; hans første fortjente Penge.

De blev siden en hel lille Koloni af Venner, der boede og spiste sammen, — og havde nu en hel Theske pr. Mand!

Dette glade Vennelag gaar der mange Sagn om. En Søndag Eftermiddag gav de Cirkusforestilling med fuldt Orkester af Ildtænger og andre Instrumenter. En anden Gang kom en Italiener med en ualmindelig skrigende Lirekasse ind i Gaarden. »Den er frygtelig,« sagde Bjørnson, »lad os faa ham herop.« Italieneren blev inviteret, følte sig sandsynligvis meget smigret, anbragte sit Instrument paa Bordet ved Vinduet til Gaden og hæspede for 12 Skilling alle de Melodier af, som Kassen indeholdt. Naboerne i Sideværelserne flygtede, men paa Gaden udenfor samlede sig en stor Flok Mennesker for at høre den

sjældne Musik. Til dem udstrøede Studenterne med rund Haand 24 Halvskillinger, som foraarsagede et frygteligt Slagsmaal mellem nogle Gadedrenge.

Iøvrigt tager man fejl, hvis man tror, de kun drev Løjer. Det var allerede Alvor, hvad der saa ud som en Spøg, at Bjørnson en Dag kom hjem og havde købt dem en Søn! Det var en lille Tysker, Lirekassespiller af Profession, som Bjørnson havde købt paa Gaden for 10 Specier. Drengen var 12 Aar, med brune Øjne og forfrosne Hænder. Bjørnson havde vistnok set ham før og haft ondt af ham, og nu var Sagen afgjort. Han havde købt ham. »Nu skal vi alle hjælpe til at opdrage den forældreløse Gut,« sagde han. Det maatte de saa! Bjørnson vilde gøre ham til Geni; men de andre til Farmaceut. Det blev han og blev en dygtig Mand — og gift tidligere end næsten alle sine Plejeforældre! Han fik tre Sønner, som alle blev norske Studenter.

Der var en anden, hvem Vennekredsen gjorde godt imod ved at tage ham ind til sig. Det var I v a r B y e.

Den Gang Bjørnson som tolvvaars Dreng kom til Molde Skole, fortalte man dér om en lille Dreng, som sad i Bergens Fængsel: han havde sammen med nogle større Kammerater lavet forskellige gale Ting, tilsidst en Slags Indbrud. Drengestreger! Men Sagen blev taget højtideligt, og da der blev Tale om Straf, tog den mindste hele Skylden paa sig. Det tiggede de ham til, de store Dreng og deres Forældre; for dem kunde det nemlig være blevet en meget alvorlig Sag; den Tids Love var ikke at spøge med! Nu gik den yngste og fattigste i Fængsel for dem, — og de — glemte ham! Denne Ivar Bye kom siden til Kristiania og var ved at bane sig en Vej. Da mødte han sin »Fortid«! Sladdereren begyndte at hviske om ham. I samme Stund var Bjørnson paa Siden af ham; han fik Moldenserne til at slaa Vagt om Ivar Byes Rygte, og til yderligere Sikkerhed tog de ham ind i deres Studenterkoloni. Saa var han bjerget.

Det blev ikke sidste Gang, Bjørnson kom til at hjælpe Ivar Bye. »For mig skulde der altid blive Raad,« sagde Bye

ved en Lejlighed; »jeg vidste, jeg havde dig i Baghaanden.«

Bjørnson, som fortæller dette i sin kønne Beretning om Ivar Byes Livsskæbne, tilføjer: »Jeg gad vide, om jeg nogensinde i mit Liv har været mere stolt af noget, som er sagt mig. Det er ogsaa det eneste, han af den Sort fandt det sundt at spendere paa mig.

Han kaldte mig — som alle Kammerater — »Bjørnen« eller »Bjø'en« og behandlede mig som et Barn, eller »en stor Torsk«, især det sidste, idet han afsatte mig aldeles. Jeg fik ikke mine egne Penge — hvad jeg stod mig udmærket ved, — men maatte sommetider »laane« lidt af ham. Han omsnærede mig med de afskyeligste Paafund og stifted Sammensværgelser mod mig blandt mine Venner. Skønt det altid var til mit eget Bedste, — kom jeg over det, og gik det for stærkt imod mine Lidenskaber, fik han Bank; men i Reglen blev det, som han vilde. Naar alt var vel ovre, gjorde han ubarmhjertig Nar af mig, og da lo vi sammen.«

Dette er V e n n e o m s o r g, og saadant var der meget af i Bjørnsons Kreds, maaske især fra Bjørnsons Side overfor de andre. Han var ubetinget Kredsen Midtpunkt. Ikke fordi han vidste mere end de andre! I adskillige Henseender var han ikke heller saa begavet som nogle af dem. Men han ligesom var mere! Han synes at have haft mere af det uforklarlige, man kalder P e r s o n l i g h e d. Naar han i Diskussionen lagde ud med sin Mening, gjorde han det med en saa ejendommelig Fart og Varme og Myndighed, at der for det første blev saa stille, mens han talte, og at han desuden enten rev dem med sig eller fik dem alle imod sig. Dette sidste kunde godt ske; der var bare een Ting, som var umulig: at nogen kunde være ligegyldig! Bjørnson kunde nemt komme tilkort i Begrundelsen af sit Standpunkt, men da plejede han ofte at sige: »Ja, det kan nu være meget godt altsammen; men jeg føler det nu saadan,« — og dette sagde han paa en saadan Maade, at det virkede som den bedste Begrundelse.

Den Slags vidner om Personlighedens Magt.

Han havde en mærkelig Evne til med faa Ord at skabe en

Stemning. Dette viste sig ved deres smaa Fester, hvor hans Taler var Højdepunktet. I Diskussionen var han ikke god; han skulde helst have Lov til at tale alene, saa hans Fantasi kunde faa Fart.

3.

Bjørnson var altid meget optaget af sine Venner, af deres Evner og Fremtidskald. Han virkede som en Slags Forsyn og stak Fremtidsplaner ud for dem, — og det med en saadan Magt, at endog de af dem, som var mest skeptisk eller snusfornuftigt anlagt, glemte deres Tvivl og følte Hjertet vokse i Livet paa sig. »Han saa paa os med et Solskinsblik,« siger en af Vennerne, »som udfoldede Mulighederne i os fra Knop til Blomst.«

Undertiden kan saadant være til stor Hjælp.

J o n a s L i e skrev siden til Bjørnson saaledes: »Jeg gik dér dunkel og uklar; men du forstod fra første Stund at se ind i dette mit underlige Tusmørke, og du skimtede Nordlys dér som ingen anden med en sand og trofast Vens Øjne; du hjalp og ledte og fandt Guldkorn dér, hvor andre for det meste saa Vrøvl eller kanske en halv Skrue løs.«

Imellem Unge er der ofte megen Usikkerhed. Mange har svært ved at finde sig selv og deres Bestemmelse. Der er dem, der har saa splittet et Sind, at Usikkerheden følger dem langt op i Aarene eller hele Livet.

H e n r i k I b s e n havde noget af dette. Bjørnson derimod var altid uden Vaklen, klar over, hvad han skulde og vilde. Det skal ikke regnes til hans mindste Fortjeneste, at han i en vanskelig Tid hjalp Ibsen til at finde sig selv. »Det ubetinget største for mig og min Livsretning,« skrev Henrik Ibsen senere til ham, »var, at jeg traf dig.«

Henrik Ibsen er den ældste af de to, men Bjørnson den tidligst udviklede; han kom først med alting. Han er den første, som finder frem til en levende Sagastil (»Mellem Slagene«); den første, der slaar igennem som Digter og bliver folkekær (»Synnøve Solbakken«); den første, som skriver et moderne

Problemdrama («En Fallit»); den første, der faar Digterløn af Staten; den første, der fører et nordisk Skuespil til Sejr paa de europæiske Scener («De nygifte»). Ibsen kommer i alt dette bag- efter. Utvivlsomt har han set paa sin yngre Kollega som et Lykkebarn, — og han har vistnok tænkt paa sig selv og Bjørnson, da han i »Kongsemnerne« stillede Skule Jarl overfor Kong Håkon, — især i det mærkelige Ordskifte mellem Jarlen og Bispen (2. Akt):

Skule Jarl: »Svar mig paa eet, ærværdige Herre, men svar mig med al Sandhed. Hvorfor gaar Håkon saa urykkelig frem paa den lige Vej? Han er ikke kløgtigere end I, ikke djærvere end jeg.« —

Bisp Nikola: »Hvem gør den største Gerning i Verden?« —

Skule Jarl: »Det gør den største Mand.« —

Bisp Nikola: »Men hvem er den største Mand?« —

Skule Jarl: »Den modigste.« —

Bisp Nikola: »Saa siger Høvdingen. En Præst vilde sige, det er den mest troende, — en Vismand, at det er den kyndigste. Men det er ingen af den, Jarl. Den lykkeligste Mand er den største Mand. Den lykkeligste er det, som gør de største Gerninger, han, hvem Tidens Krav kommer over ligesom i Brynde, avler Tanker, dem han ikke selv fatter, og som peger for ham paa den Vej, han ikke selv véd hvor bær hen, men som han dog gaar og maa gaa, til han hører Folket skringe i Glæde, og han ser sig om med spilte Øjne og undrer sig og skønner, at han har gjort et Størværk.« —

Skule Jarl: »Ja, det er dette urykkelig sikre ved Håkon.«

Denne lykkelige Natur, denne tidlige Sikkerhed havde Bjørnson noget af, og den gjorde uvilkaarlig ham til Høvdingen og Vennerne til hans Følge. »Vi følte os som Føstbrødre,« siger Jonas Lie, »som et gammelt Vikingefølge. Ingen svigtede sin Fører, og jeg har aldrig set Bjørnson svigte en Kammerat.« — Kristianiaborgerne fik snart Øje paa denne Flok, og enhver, som saas i Selskab med Bjørnson, blev regnet som hans haandgangne Mand.

Pudsigt fortælles der om den senere Historiker, Professor Ernst Sars, at han ikke vilde være med at pibe i Theatret — i det store »Theaterslag«, som Bjørnson anførte. »Det nytter dig ikke,« sagde Bjørnson; »du blir nævnet blandt Piberne alligevel!« Og naturligvis blev han nævnet!

Vi skal ikke her følge Bjørnsons Deltagelse i det offentlige Liv, hvor Kammeratkredsens Sammenhold stod sin Prøve. Det, som her sysselsætter os er kun V e n s k a b e t, Bjørnsons Talent for Venskab, hans Trang til Selskab med Ligesindede og hans Evne til i dette Samlag baade at give og at tage imod.

At føle sig ensom var for Bjørnson den største Ulykke; at meddele sig var for ham en Del af selve Livet. »At gaa alene med det, man elsker, giver ikke den rette Klang,« siger han.

Naturligvis maatte han ogsaa undertiden opleve at føle sig ene, om ikke netop i Ungdomstiden, saa nu og da senere i Livet under hans mangfoldige, offentlige Fejder. Henrik Ibsen har sagt, at Bjørnson er Model for Dr. Stockman i »En Folkefjende«, ham, der »er stærkest, fordi han staar alene.« Bjørnson, der har skrevet saa mange Fællessange og sunget sig sammen med sit Folk som næppe nogen anden, — har en Gang skrevet et lille Digt om Ensomhed.

Vær glad, naar Faren vejer
 hver Evne, som du ejer:
     Jo større Sag,
     des tyngre Tag,
 men desto større Sejer!
 Gaar Støtterne i Stykker,
 og Vennerne faar Nykker,
     saa sker det blot
     fordi du godt
 kan gaa foruden Krykker. —
     Enhver,
     Gud sætter ene,
 han selv er mere nær.

Dette er et modigt Kvad, fuldt af Tillid; men det har til Overskrift: »I e n t u n g S t u n d«. Det var Bjørnson tungt at føle sig alene. »Jeg er Venskabet Mand, ja, Produkt,« kunde han sige.

Han antyder dermed, at han ogsaa var den m o d t a g e n d e i Venskaberne. Ja, hvem giver uden tillige selv at faa?

Dette kommer Gang paa Gang tilbage i Bjørnsons B r e v e,

hvoraf flere store Samlinger nu er trykt. Bjørnson var en vældig Brevskriver. Man har opgjort de Breve, han har skrevet, til mindst 30,000. Han sagde selv med spøgende Overdrivelse, at hele hans Digtergage gik til Frimærker, i hvert Fald, naar han var i Udlandet!

De her citerede Breve er fra en senere Tid i hans Liv. Trangen til Venskab blev ved at følge ham, ogsaa efter at han havde fundet sig en Hustru.

»Jeg skriver nu til dig, fordi jeg trænger til det,« hedder det i et Brev. Et andet ender med Ordene: »Tak, fordi jeg kom til at skrive; det gjorde godt.« Og saa — lod han være at sende Brevet! Thi, som han skrev ved en anden Lejlighed: »Naar jeg har skrevet, saa har jeg ingen Trang til at sende det; at faa tale ud, det er Hovedsagen.« Brevskrivningen var ham blot en anden Form for S a m t a l e; han skrev lige ud af Øjeblikkets Stemninger og Indfald.

»Intet i Verden kommer op imod en god Passiar,« skriver han; »men næst kommer en god Bog.«

»Jeg længes efter at tale med En som dig, hvem jeg kunde betro mig til som mig selv om mine Tanker, min Selvtillid, min Frygt, min Tryghed, mit Mod, min Banghed, min Blødhed og min Haardhed — uden at du og Kone misforstod mig, thi saadan ser et Menneske ud, naar han taler med sig selv.«

»Du ligger ind til mit Bryst saa tæt, at jeg græder ned paa dig; du ligger ind til det som et Panser, og hvad mere er: et Panser, som bærer mig, naar jeg falder, saa jeg ikke slaar mig. Dette sidste kom, fordi Billedet ikke passer længer, og jeg er for bevæget til at finde det rette; thi hvad jeg vilde finde en Betegnelse paa, var det, at du bærer mig herfra, ud igen til den fri Natur, til Gud . . . med Graad skriver jeg og i Havsnød skriver jeg: det skal gaa!«

»Aldrig har jeg set et saa uhyre stort Begreb om, hvad Venskab er, som hos dig. Jeg maa gaa lige tilbage i Digtningen for at søge Sidestykkerne, og heller ikke dør træffer jeg dette H v i s k, som du kan faa istand med En, enten du nu er ved hans Side eller over Havet. Herlige Fyr med de herlige Evner;

jeg skulde haft dig her for at beskytte mig, for at du kunde tage din Andel i vort Fællesarbejde ud imod Verden; . . . Men jeg skulde især haft dig for at kunne hv i s k e.«

Disse Ord om den s a g t e, helt ud fortrolige Vennesamtale Betydning, minder om Ordene i »Arne«: »Naar man taler i Mørket, blir man altid mere sandfærdig, end naar man ser hverandres Ansigt; man siger ogsaa da mere.«

Til den samme Ven skriver Bjørnson:

»Jeg har ikke set to Venner skildret, ikke saadan som du har givet mig Motivet i dit Begreb og i dig selv. Sig mig en saadan Bog, eller jeg er nødt til at gøre en. Jeg tænker mig, at den, der tog denne Side af Menneskelivet, han greb, han m a a t t e gribe saa dybt fat, at han enten blev siddende der, som den der vilde redde de sjunkne Pengekister, eller han kom op igen som Verdens rigeste Mand. Thi Venskab er Indgang til Sandhed.«

»Kommer jeg engang frem, saa er det meget fordi slige prægtige Karle som du og flere til sender Hest ud for at lede mig op og føre mig frem.«

»Du kan tro, jeg ofte tænker paa dig og taler om dig; thi du er noget smukt, jeg engang har mødt, og aldrig kan glemme.«

Der er i Bjørnsons Breve i Snesevis af saadanne Udtalelser, som tydeliggør, hvad han mener med Venskab, og hvor meget dette betyder for ham.

Den b e d s t e Ven er den, som er god og gudfrygtig.

Saaledes forsvarer Bjørnson en Ven imod en anden Vens Kritik: »Det er min Mening, at i al sin Svaghed er han meget stærkere end De og jeg. Thi det Moralske er og bliver det Stærkeste i den endelige Prøve. Og vi er paa langt nær ikke det Menneske, færdigt til at dø i Morgen som han, eller med den barnlige Hvile i det, som er ret. Jeg er altid skaansom mod det, der er svagt; jeg er altid hengiven mod det, der er rent, og jeg ofrer min Respekt, hvor mit syndige Kød ikke foreløbig orker mere. Jeg véd, jeg har haft O p v a r t e r e, som jeg har følt mig dybt underlegen.«

Denne Betragtning siger, at gode Venner er til for at gøre En god, — om fornødent igennem Tugt! Man skal rette paa hinanden, baade for Sandhedens Skyld og for Vennens Skyld.

»De skal tro mig, De skal optage dette til Eftertanke og i Kærlighed, De skal taale denne Venskabets Ret af mig; thi jeg fortjener virkelig at faa Lov at udøve den, saameget som jeg holder af Dem.«

Eller — som Bjørnson skriver til en anden, der har svært ved at lade sig sige: »Du siger, at Venskabet er intet Tugt- og Forbedringshus. Gud ske Lov, det er det. Vidste du, hvad vort netop saadan har været for mig! Hvad din direkte Dadel og Vrede, din Tavshed, dit Blik, din blotte Tilværelse, uanset Nær- eller Fraværelse har været mig til Straf, til Tugt og Forbedring! — Og mine Kammerater allesammen! . . . Thi Venskabet er os et Tugt- og Forbedringshus ligesom Kristendommen.«

Vi har nu set tilstrækkeligt til at bevise, at dér levede man i Ungdoms- og Manddomsvenskaber, dér, hvor Bjørnson var med! Han trængte til Menneskers Hjælp og trængte til at hjælpe Mennesker. Han kan skrive et henrivende Digt om, hvorledes et fint Snevejr kalder en afdød Vens fine Væsen frem for hans Tanke (»Gensyn«), — og naar han ser skøn Natur, maa han uvilkaarlig mindes kære Mennesker: »Her er et ganske mageløs Vinterprospekt lige udenfor mine Vinduer, som lokker mig til at opsøge kære Minder og vente haabefulde Ord; dette Prospekt, ligesom al skøn Natur, fører mig altid tæt hen til kære Mennesker.«

Han kan begynde et Brev saaledes:

»Min kære Ven!

Jeg kan huske, at jeg har grædt af Glæde over Brev fra dig, endvidere at jeg har løftet Nakken som en Soldat, der har faaet Ros af sin Oberst; men jeg tror dog ikke, at min Glæde nogensinde har været saa frugtbar for vort Venskab og mig selv, som nu ved at læse dit sidste Brev. Jeg har intet bedre Ord at takke dig med end det, at jeg modtog det i Dag, Søndag Morgen, og det har skabt Søndag i og om mig, jeg er

hjerterglad! Vist var jeg noget vred paa dig, . . . — nu ja, nok om alt dette. Jeg har, hvad jeg ønsker, dit Billede oppudset, bekranset, paa sin Hædersplads; og i Søndagspuds gaar jeg her omkring og ser paa det. Du kære Ven!« —

— Det er jo en Digter, der kan skrive saadanne Breve. Mange af Bjørnsons Breve er ligesaa god Litteratur som hans Bøger.

5.

Naturligvis maa vi vente, at den, der i sit Liv har levet saa meget i Venkab, han vil ogsaa i sin Digtning bruge disse Erfaringer: eftervise, hvor godt det er at finde Fortrolighed, og hvor tungt det er, naar denne mangler.

At paavise dette i det enkelte for Bjørnsons vedkommende vilde friste til en Gennemgang af næsten alle de Bøger, han har skrevet. Vi skal nøjes med nogle faa Eksempler, mest fra hans ældre Digtning, da han endnu var nærmest ved Ungdomsaarenes Vennesamliv.

Men først skal vi trække den Linje op, som fører lige fra hans Vennesamtaler til hans Poesi:

I et Brev siger Bjørnson, hvorfra han har det Sjælekendskab, han viser i sin Digtning. Han har det fra de Øjeblikke, da Mennesker har lukket sig op i Fortrolighed, — »dette er mine dejligste Øjeblikke i Livet. Det er i Kraft af dem, jeg virker, ja, du vil se det i Synnøve, du vil se denne Højtid over enkelte Scener, hvori man kan høre Hjerterne slaa og Stemmerne tale saa sagte, saa sagte for ikke at forstyrre den store Nærværende: Sandheden. . . Saaledes er jeg kommen til min Menneskekundskab, at Halvparten er ligefremme Selvbedannelser; thi jeg har denne Nøgle med mig, som oplader Folk. Og den er ikke min, for jeg kan ikke bruge den; den er Vorherres, og han bruger den for mig, naar jeg mindst venter det . . .«

— De unge Skikkelser, Bjørnson tegner for os, er meget forskellige, naturligvis; men de skal dog sædvanligvis forestille almindelige Mennesker, normale Personligheder.

Det er et Fællestræk hos dem, at de trænger til Forstaaelse og — mere — til førtroligt Forhold til i det mindste eet andet Menneske. De lider, naar de ikke faar denne Hjælp.

Det er ikke bare i Overgangsalderen, at Hjælp er saa betydningsfuld. Langt ind i den voksne Alder er Fortrolighed »et uomgængeligt Vilkaar«. I de Tider af Ens Liv, da man er fuld af Spørgsmaal, maa man have nogen at spørge. Selv om man i mange Tilfælde maaske ikke kan faa tilstrækkeligt Svar, saa er der en Hjælp i selve dette, at man dog har nogen at tale med.

»O, Gud, hvad skal der bli af mig, naar Mathilde ikke længer er her,« klager Eli, — »især nu, jeg har saa meget, saa meget, jeg ikke kan raade med, naar jeg ikke faar tale med nogen.«

Hvad var der ogsaa blevet af den glade Gut, hvis han ikke havde haft Skolemesteren!

Den kære, gamle Skolemester! Her skal han prises! Han er haardt prøvet i Livet; han kender dets Tusinde Veje; han vèd, hvorledes det skal ledes og bøjes, og han vil gerne tage fat. Ofte synes det underligt, det, han finder paa, men han ser tværs igennem det unge Sind, og han vèd, hvordan det skal føres. Han kan ved gode Raad bane Vejen og ved milde, forklarende Ord jævne alt det, som syntes haardt og ukærligt eller Spot og Haan; det bliver noget andet, naar han taler om det. Skolemesterens Sjælesorg overfor Øyvind er forbilledlig for alt Ungdomsarbejde.

Det er Skolemesteren, som gør Forældrene opmærksom paa, at de har ikke længer noget Barn i Huset. Det er ham, som i den vanskelige Tid er hos Gutten hver Dag. Thi eet er, at en ung, blød Sjæl kan give efter for Indtryk; et andet er, hvad den med Tro skal besidde. Mange mørke Timer faldt paa Gutten, før han lærte at tage sit Fremtidsmaal af bedre Ting end Ære og Trods. Det er Skolemesteren, som Aftenen før Konfirmationen fik Salmebøgerne frem; de holdt Andagt og sang, og bagefter sagde han en liden Bøn, saadan som Ordene vilde falde. Det er hans kærlige og vise Omsorg og Opdragelse, som

bevirker, at da Øyvind paa Konfirmationsdagen alligevel faar sin Førsteplads og staar lige over for Marit, da er han bleven saa forandret, at han som i over et halvt Aar havde bygget saa store Planer paa at staa lige over for hende, glemte, da det kom til Stykket, baade Pladsen og hende, og at han nogen-
sinde havde tænkt paa dem.

Som den unge, saa den gamle! Gamle Ole, Marits Bedstefar, trænger ligesaa meget som Øyvind til forstaaende Hjælp. Han er i sin Ensomhed blevet ulykkelig og er ved at gøre sin Datterdatter ulykkelig ogsaa. Med ham kan Skolemesteren ogsaa tale:

»Det var ogsaa længe saadan med mig,« siger han; »jeg levede uenig med en god Ven og vilde, han skulde komme til mig, og saa længe var jeg ulykkelig. Da fandt jeg paa at gaa til ham, og siden har det været bra.« — Ole ser op og tier. Siden siger han: »Der er nok ingen, som vil hjælpe mig.« — »Har du bedt om det?« — Ole tier. — Skolemesteren: »Jeg havde det længe saadan med Vorherre, jeg. — Du er ikke god mod mig, du, sa' jeg til ham. — Har du bedt mig om det?« spurgte han. Nej, jeg havde ikke det; saa bad jeg, og siden har det rigtig gaaet godt.«

Uden Hjælp gaar det ikke! »Saaledes havde jeg dog ikke ment det!« klager Sigurd Jorsalfar. »Hvorfor har jeg ingen Ven haft, som har kunnet sige mig dette?« — Ivar: »Fordi I ingen har villet ha.« — Sigurd (smertelig): »Jeg?« — Ivar: »Thi da havde I haft ham.«

Ogsaa modne Mennesker trænger altsaa til Forstaaelse. »At tages, Tanke for Tanke, over i slig uendelig Forstaaelse, er der større Lykke til?« — Rendalen, den mærkelige, dygtige Skoleleder — ogsaa han trænger til at mærke det samme. »Han vansmægtede. Han var en varm, heftig Natur, som maatte ha Tillid, — Tillid og Kærlighed, hvis han ikke skulde sætte Livet til. De maatte kunne bære over med ham og ta ham, som han var, fordi de troede paa ham. Ellers gik han aldeles i Stykker.«

Det er saa betegnende for Bjørnson, at det Kapitel i »Det

flager«, som beretter om Toras Ulykke, har til Overskrift: »Skilt fra de andre.« Den stakkels Piges Ulykke skal ses paa Baggrund af en karaktersvækkende Arv (Faderen drikker), af et ulykkeligt Hjem, som ingen Støtte giver, og endelig af, at hun i denne Tid netop er »skilt fra de andre«. Venindekredsens Omsorg svigter! Men uden denne kan hun ikke staa fast.

Man maa ikke faa den Opfattelse, at det er Forkælelse og Medhold, Bjørnsons Personer ønsker sig og faar bevilget af Digteren! Den Venskabets Hjælp, her er Tale om, maa gerne blive dem til »Tugt og Forbedring«! De kan ogsaa udmærket godt taale Modgang, de duelige af dem; endda Modstand og Foragt. Skomagermester Niels Hansen »levede af hele Byens Had — og det i allerbedste Velgaaende.« Men ogsaa han havde En, som forstod ham og troede paa ham, nemlig hans Kone!

I det hele taget er der ikke nogen, der mere trænger til Tillid hos deres egne, end saadanne Mænd, som tager virksom Del i det offentlige Liv med dets Kampe, dets Misforstaaelser og Bagvaskelse.

Saaledes er den prægtige Gertrud (i »Redaktøren«) sin Fæstemand til Hjælp. Hun tror paa ham, paa hans Dygtighed, men først og fremmest paa, at han er oprigtig og uselvvisk i den politiske Kamp.

Harald: »Ja, du er min Vished! Der kan lægge sig Taage over mine Maal, over Vejene, jeg skal gaa, og Stedet, jeg staar paa; selv over min Tro sænker sig stundom Tvivl; men min Kærlighed til dig er klar gennem alt.« Gertrud: »Tak, Harald, tak! Hvad kan saa møde os, som vi ikke kan overvinde?« . . . Harald: »Er det sandt, du er svag? Hvorfor har du ikke sagt mig det?« Gertrud: »Det er ikke sandt, hvad Doktoren siger, jeg er ikke svag! Men selv om jeg var svag, hvad gør saa det? Jeg lever med, saa længe jeg kan, — og saa har jeg dog gjort mit, før jeg bukker under.«

Saadan tænker Gertrud; og hendes Kærlighed stiller Krav til den, hun elsker. Han skal være ridderlig i sin Kamp og kærlig trods al styg Forfølgelse. Derfor sætter hun sin Konfirmationsring paa hans Finger, før han gaar til Vælgermødet. Den blinker; den skal paaminde ham! »Den skal blinke ind i

mit Liv med sin rene Glans«, siger den unge Politiker bevæget.

Uden Menneskers Tillid gaar det ikke.

Dette er, efter Bjørnson, almenmenneskeligt.

Men hvis der er Tale om de sære, de særligt udrustede, de mislykkede eller vellykkede Genier, saa gælder det da især, at disse trænger til forstaaende og fortrolig Omsorg.

Aanum, »stakkels Aanum« gaar til Grunde, fordi han ikke finder denne Forstaaelse hverken hjemme eller i Skolen. Han har nemlig en Skolemester, der ganske misforstaar ham, — som i 30 Aar har opdraget alle sine Børn paa een Maade, og derfor vil han ikke nu i det 31te gøre nogen Undtagelse! Den eneste Tid, det lysner for Aanum, er da en Pige viser ham forstaaende Venlighed; men hun bliver ham ikke tro. Saa spildes dette Menneskeliv, der kunde være blevet til noget usædvanligt.

Og Fiskerjenten! Er hun ikke paa et hængende Haar ved at gaa samme Vej? Hun er fortvivlet, naar hun føler sig ude i Ensomheden. »Harme og Skam gnavede sig saa meget dybere ind, som hun havde vænnet sig af med at betro sig til nogen.« »Ingen kunde ha Tillid til hende; hvad nu end Grunden var, saa følte hun, at det var saa. Hun var jo ikke kommen et Stykke længere: hun vilde aldrig komme et Stykke længere; thi uden Menneskers Tillid gaar det ikke. Hvor hun bad, hvor hun græd!«

Men hun søger Fortrolighed; hun vil være fuldt fortrolig for at faa fuld Hjælp.

Som et forkomment Væsen samles hun ind af den stille Præstegaard; den tager imod hende. Endnu inden nogen rigtig har talt med hende, ser hun paa Væggen et Maleri af Præstens afdøde, milde Hustru: »Aa, hende kunde hun ha omfavnet! Var det ikke, som hun sagde hende velkommen! Ja, turde hun tro det? Thi saaledes havde endnu aldrig nogen set paa hende; i det Blik laa, at hun kendte alt, som var håndt den vejfarende, og vilde dog tilgive hende.«

Saa viser den ulykkelige Pige da Præstedatteren fuld Fortrolighed og vinder en Veninde for Livet. Og smukt skildres

det nu i faa Linjer, hvorledes en forkommen Sjæl finder Ly og Fred:

»Da hun den Kvæld lagde sig til Hvile i den svære Dunseng, i et lunt Værelse med knitrende Birkeved i Ovn og det Ny Testamente lagt mellem de to Lys paa det hvide Natbord, — takkede hun, idet hun greb Bogen, sin Gud for alt, det onde som det gode.«

Det er virkelig ogsaa Digterens Mening, at det er Kærlighedens Gud, han, som kender alt og vil dog tilgive, — der har ledet et forvildet Menneskebarn i Havn hos Mennesker, som selv har trængt til Hjælp og som nu vil give den til andre.

— Et af de smukkeste Billeder af dette Sind giver Bjørnson, naar han fortæller (og digter) om den tidligere omtalte Ivar Bye.

Han var en uselvsk Ven, hvis Lyst det var at være »tilstede bagenom med smaa Tjenester og gode Raad; staa og holde Ros færdig for de yngste og være Trøst for de uheldige og Medfryd for de lykkelige. — Smaa vittig og lun, drømmefuld og fortrolig, gættende og tugtende deres Smaa fejl; lokkende paa det, han likte.« —

Ivar Bye rigtig lærte os at være god, og mange, mange foruden os.

Og som Bevis paa, hvor tryk han følte sig paa sine Venner, maa jeg fortælle et lille Træk, som i sin Tid det halve Bergen lo af. Vi var i Selskab hos en Dame, der var kendt for sine ypperlige Kager. »Aa,« sagde min Hustru, »som især de d'ér smager dejlig!« — »Dem skal du faa med dig hjem,« svarede Bye. Alle Kagerne blev spist op, bare ikke den Sort; de var næsten urørte. »Jeg skønner mig ikke paa det,« sagde Værtinden, da de andre Gæster var gaaet, og vi stod igen. »Jeg troede, de Kager var de bedste.« — »Jeg skønner det saa godt,« sagde Bye, »for jeg gik rundt og sa' til dem, at de Kager d'ér var der mugne Æg i.«

Men den rigeste Del af hans Menneskekundskab, af hans Lune og Godhed samlede sig i hans Kald som Raadgiver og fortrolig. Han blev udset til det! Der er ingen Instinkter finere

opøvet i Menneskene end de, som aner Forstaaelse. Men paa den anden Side er der intet sikrere Vidnesbyrd om moralsk Magt end at afnøde Tilstaaelser bare ved at være den, man er. Og denne Magt havde han.

Vor Litteratur har et Minde om hans Maade at ta mod Fortrolighed paa. Jeg skrev det Digt langt borte fra ham — ikke for at han skulde faa det, hans Navn er ikke nævnt, og han fik det aldrig; men fordi det dengang var haardt for mig.«

Alene og i Anger.

Jeg ejer en Ven, han hviskede nu
 »Guds Fred« i mit natvaage Sind.
 Naar Lysene dør, naar Mørket har Gru,
 da kommer han gernest ind.

Han ejer ej Ord, som falder mig haardt,
 thi selv har han syndet og lidt.
 Han læger med Blik det Sted, som er saart,
 og sidder, til jeg har stridt.

Er Gerningen gjort, han kalder den sin,
 om Hjertet har Sorg derved.
 Han tvætter den tro med saa haandblødt et Lin,
 at Smærten maa give Fred.

Han fulgte hvert Haab, som jublende steg,
 han tyngede ej, naar det faldt.
 Han staar her just nu, saa mild, men saa bleg —
 om Aar skal han se, hvad det gjaldt!

IV.

LIVETS GERNING

Til Livets Gerning dygtiggør man sig ved Arbejde, og saa naar det er Digter, man skal være.

Bjørnstjerne Bjørnson var alle sine Dage en flittig Arbejder. Det havde han hjemmefra. »Baade Far og Mor var Arbejds-trælle,« siger han; »af dem lærte jeg at arbejde.« Naar han ikke drev det til noget videre som Skolediscipel og ikke som Student fuldendte noget Brødstudium, saa kom det af, at han var optaget af andre Ting og havde et andet Maal. Doven var han aldrig, og han saas sjælden ledig. Han kunde ikke tænkes at drive en Time bort paa en Sofa med en Pibe i Munden. Snarere gik han under Samtalen op og ned ad Gulvet og fyldte Luften elektrisk. I et Brev taler han om den aandelige Vederkvægelse, der er i Hvile mellem arbejdende Mennesker; »thi Hvile mellem dovne er frygtelig.«

Hans Breve fortæller bestandig om Arbejde, og til sin Datter, der lærer at synge i Paris, skriver han, at hun maa vide, Vejen til Maalet gaar alene gennem utrætteligt Arbejde! »Der er liden eller ingen Virtuosebøvelse i vor Slægt — en gammel Bondæxt paa min Side, og en Studie- og Haandværksæt paa Mors. Saa dersom du naar Virtuositeten, da er det alene ved en Energi og en Flid, som overgaar alle andres før dig i Slægten.«

Ogsaa det at digte var ham sædvanligvis et Slid. »Standard Udgaven« af hans samlede Værker giver i Tusindvis af Eksempler paa, hvordan han har rettet og skrevet om, i det uendelige! »Bjørnson arbejder som altid langsomt og tungt,«

skriver En, som boede i Hjemmet i hans senere Aar. Han havde iøvrigt den Gang en meget regelmæssig Arbejdsdag: sad ved Morgenbordet Klokken otte, lukkede sig inde med sit Skriveri om Formiddagen, og hele Aulestad skulde ligge og sove senest Klokken 10 Aften.

Men der var ikke alene Flid og Slid i Bjørnsons Maade at arbejde paa, der var tillige en ejendommelig Grebethe d af det, han netop i Øjeblikket havde for.

Naar han digtede, levede han med sine Bøgers Personer som med Mennesker, der stod ham nær. Der er en Række Eksempler paa, at de fik selvstændigt Liv; de blev til noget andet, end han vilde. Efter Digterens første Tanke skulde Thorbjørn og Synnøve være blevet ulykkelige; men »de vilde ikke!« Om Ragni i »Paa Guds Veje« sagde han under Bogens Udarbejdelse: »Hun er stærkere end jeg, det lille Menneske.« Da han skrev »Paul Lange og Tora Parsberg«, hvori den mandlige Hovedperson dør, kom Bjørnson ud fra sit Arbejdsværrelse, tog sin Hustru om Halsen og sagde med Taarer i Øjnene: »Nu er han død!«

Der gaar ogsaa pudsige Fortællinger om, i hvilken Grad Arbejdet og Tankerne fangede ham ind, hvor aldeles slugt han var af det, han tænkte paa! En Ven fortæller: »Er han optaget af noget, glemmer han alt andet. En Gang for mange Aar siden besøgte jeg ham paa Aulestad. Da jeg aabnede Døren til hans Hus, blev jeg mødt i Gangen af hans Hustru, som hverken sagde Goddag eller Velkommen, men bare disse Ord: »Hør nu, De maa ikke nævne Kong David.« — Jeg troede, hun ikke var rigtig vel forvaret, men da hun fortsatte med at advare mig, forstod jeg hendes Tale. »Bjørnstjerne,« sagde hun, »tænker for Tiden ikke paa noget andet end Kong David. Han præker for alle Tjenestefolkene om ham tidlig og silde, til stor Plage for dem. Om os vil jeg ikke engang tale« . . .

Komponisten E d v. G r i e g giver følgende fornøjelige Eksempler paa denne Bjørnson'ske Optagethed af een Ting ad Gangen:

»Det var Julekvæld 1868 hos Bjørnsons i Kristiania. Min

Hustru og jeg var, saavidt jeg erindrer, de eneste Gæster. Børnenes Jubel var stor. Midt paa Gulvet tronede et uhyre Juletræ i fuld Lysslans. Ind kom alle Tjenestefolkene, og saa talte Bjørnson, skønt og varmt, som han kan det. »Nu faar du spille Salmen, Grieg,« sagde han saa, og skønt det kvap lidt i mig ved at skulle forrette Organisttjeneste, lystrede jeg selvfølgelig uden at kny. Det var en Salme af Grundtvig paa 32 — to og tredive Vers. Jeg gav mig hen i min Skæbne med stoisk Ro. I Begyndelsen holdt jeg mig tappert, men de endeløse Genta-gelser virkede søvndyssende. Lidt efter lidt blev jeg sløv som et Medium. Da vi saa endelig havde faaet Bugt med alle Versene, siger Bjørnson: »Ja er den ikke dejlig? Nu skal jeg læse den for jer!« Og op igen fik vi alle 32 Vers. Jeg var fuldstændig imponeret.

Blandt Julegaverne var en Bog til mig fra Bjørnson, hans »Smaastykker«. Paa Titelbladet havde han skrevet: »Tak for dine Smaastykker! Her nogle igen!« Jeg havde nemlig samme Dag foræret ham det første Hefte af mine netop udkomne »lyriske Smaastykker«. Blandt disse findes et med Overskriften »Fædrelandssang«. Denne spillede jeg for Bjørnson, der likte den saa godt, at han fik Lyst at skrive Tekst til den. Glad blev jeg. Dog bagefter sagde jeg til mig selv: »Det blir vel med Lysten. Han har andre Ting at tænke paa.« Men allerede Dagen efter mødte jeg ham til min Overraskelse i fuld Skaberglæde: »Det gaar udmærket! Det skal blive en Sang for hele Norges Ungdom. Men der er noget i Begyndelsen, jeg endnu ikke har faaet fat paa. Et bestemt Ordtag. Jeg føler, at Melodien fordrer det, og jeg giver mig ikke paa det. Det kommer nok.« Saa skiltes vi. Næste Formiddag, som jeg sad oppe paa min Kvist i Øvre Voldgade og gav Pianotime til en ung Dame, hører jeg det kime ude paa Entrédøren, som skulde hele Ringeapparatet ramle ned. Derefter et Bulder som af indbrydende vilde Horder og et Brøl: »Fremad! Fremad! Hurra! Nu har jeg det! Fremad!« Min Elev skjalv som et Espeløv. Min Hustru i Sideværelset var skræmt fra Vid og Sans. Men da saa Døren fløj op, og Bjørnson stod der, glad og straalende

som en Sol, da blev der almén Jubel. Saa fik vi høre det skønne, netop fuldbaarne Digt:

»Fremad! Fremad!« Fædres høje Hærtag¹⁾ var.
 »Fremad! Fremad!« Nordmænd, ogsaa vi det tar.
 Det, som Huen tænder og Hjertetroen faar,
 for det vi ogsaa fremad gaar
 og trofast slaar.

Sangen blev første Gang udført af Studenterne ved deres Fakkeltog til Welhaven 1869.«

Denne Bjørnsøns Optagethed af en Sag ligner en Slags Besættelse, en Inspirationens Besættelse kunde man sige. Under en saadan kunde han undertiden skrive hurtigt. Men ofte maatte han — i slidsomt Arbejde — vente længe, inden han rigtig kom i Gang med at skrive. Saa kunde han til Gengæld ikke lade være! »Jeg skrev, alene fordi jeg sommetider fik slig fortvivlet Fingerkløe, at jeg ikke kunde bare mig,« hedder det i en Bladartikel.

2.

Med selve det at digte for Folket kom Bjørnson sent i Gang i Forhold til, hvor tidligt han begyndte! Han viste her en mærkelig Selvkritik og Tilbageholdenhed, skønt han næsten hele Tiden var urokkelig sikker paa, at det var Digter, han vilde være. Inden han endnu blev Student, fik han et Skuespil antaget af Kristiania Theater. Det kom imidlertid ikke til Opførelse, da Bjørnson selv ved nærmere Betragtning fandt det umodent og tilintetgjorde det. To andre Stykker blev skrevet og ødelagt kort efter, og bortset fra nogle faa Smaadigte offentliggjorde han ingen af sin første Ungdoms digteriske Produkter. I Stedet begyndte han systematisk at forberede sig for sin Digtergerning ved ivrig Læsning af hjemlig og fremmed Skønlitteratur og æstetiske Skrifter og ved journalistisk Forfatterskab. Da han endelig kom i Gang med selvstændig Digtning, var det anonymt og ganske fordringsløst i et lille Ugeblad.

¹⁾ Feltraab.

Dette er en mærkelig kritisk Selvbeherskelse hos denne unge Mand, hvis Avisartikler dog hele Kristiania talte om. Hvor meget ivrigere har ikke mangan Ung senere været for at komme til og faa sit Navn frem!

Men Sagen var, at Bjørnson endnu ikke kunde, hvad han vilde! Hans Maal laa langt over hans foreløbige Evne! Til Digting er Flid alene ikke nok. Han manglede den *Inspiration*, som skulde give ham Vind under Vinge.

Hvorledes denne kom, har han selv fortalt i den indtagende Tidsskriftartikel: »Hvorledes jeg blev Digter.«

Den begynder med en Beretning om, hvorledes den unge Journalist var kommen paa Hovedet ind blandt Kristiania-borgernes hævdvundne, bløde Vaner. »Men hverken denne Gang eller de mangfoldige senere Gange, hvor jeg har følt mig drevet til at træde op mod Hovedstadens Toneangivende, har jeg været uden Følelse af Smerte over den Behandling, hvormed jeg mødtes. Endnu har ingen Digter levet, som ikke havde kuldsvær, fin Hud, og jeg danner ingen Undtagelse.

Da saa Studentertoget i 1856 kom paa, og jeg blev Referent ved Landets største Blad for samme, var det derfor med stor Jubel, at jeg sad paa Dækket blandt alle jublende Kammerater. Jeg var fri for onde, hadske Blikke, for grove Anfald af grove Munde; jeg tør sige, jeg var den gladeste blandt de glade. Og da saa det danske Skib kom til, danske og norske Studenter blandedes paa begge Skibe, og de tilsammen drog ind mod det minderige Kalmar, da kom noget nyt til: de store Følelser, de lange Syner og et aldeles overvældende Begær om som Digter at faa Lov at være Tolk for dem! Jeg stod i Staven og holdt lange Taler, hvori jeg sagde, saa dejligt som jeg vidste, alt det, der strømmede ind paa mig fra Stranden, vi sejlede ind imod, d. v. s. jeg holdt Talerne for mig selv og undrede mig selv paa, om jeg skulde faa Mod til at holde en af dem i Kalmar. Men i Kalmar kom jeg ikke længere end til Talerstolens Trin; men dør sad jeg ogsaa næsten den hele Tid med det stille Symbol i mig selv: til Trinet er du kommet! Da vi sejlede ind til Stockholm hin vidunderlig skønne Sommer-

dag mellem legende Øer og sjungende Fartøjer, som kom imod os og sejlede omkring os — jeg syntes, Øerne sejlede med —, da holdt jeg atter et halvt Dusin Taler for mig selv og undrede mig atter over, om jeg skulde have Mod til at holde, om bare en halv i Stockholm. Det havde jeg ikke, men jeg sad som før i Kalmar paa Talerstolens Trin og svor i mig selv, at ogsaa jeg vilde blive Taler, for dette var altfor dejligt. Jeg gad rigtignok vide, om nogen af de reglementerede Talere, som havde talt i Kalmar og nu talte her, lagde Mærke til og nu kan huske den unge, norske Student med Huen i Nakken og solrødt Ansigt, som sad ivejen for dem, naar de kom op og kom ned, bestandig ivejen. Aldrig har de haft en mere begejstret Tilhører; alt, som alle Mennesker sagde, var dejligt. Paa Vejen nedover mod Sjøen fik jeg saa mange Blomster som flere andre Studenter tilsammen, thi min Glæde var saa vild, som havde jeg i mange Aar ventet paa denne Dag, og Glæde tildrager Glæde. Da jeg stod paa Dampskibet, som skulde føre min Afdeling til Upsala, sad jeg med alle mine Blomster i Fanget og med Benene udenbords, det var for lidet at sidde indenbords, og Aftenens Sol forgyldte Ridderholmskirkens Tag og Spir og al Staden bagover, og Menneskeflommen foran viftede med hvide Lommetørklæder, flere Tusind paa en Gang, og Hurraerne bruste — da blev det for mine Øjne til en Begejstringens levende Fos, Lommetørklæderne var det hvide Skum, som Fossen i sin Kraft kastede mod Luften, Hurraerne døned af dens mægtige, pragtfulde Fald i Alkærlighedens opslagne Verdensfavn. Alt, alt var Storhed og Sol; med Blomsterne i mit Fang og Synerne foran mig, sad jeg i Bøn til Gud, om jeg maatte faa blive Digter! Og saa gjorde jeg mig selv det Løfte, at naar jeg kom hjem, vilde jeg hive alle Aviser overbord og atter prøve, om jeg ikke var Digter; thi jeg havde prøvet det før. Nu kom, syntes det mig, med nyt Liv nye Evner.

I Upsala paa Odins Høj atter paa Talerstolens Trin, men ikke længer. Jeg skrev ikke hjem til mit Blad, jeg begreb ikke, hvorledes de andre Referenter kunde skrive. Jeg levede med! Men det gjorde jeg ogsaa saaledes, at da jeg kom tilbage til

Stockholm, havde jeg endnu ikke sovet tilsammenlagt en hel Nat, siden jeg drog hjemmefra, saa at min elskværdige Stockholmsvært maatte slaa i mig flere Glas Sherry hver eneste Morgen, før jeg rigtig fik Forstaaelse af, hvad han sagde til mig. Men saa gik det paany til 4 à 5 næste Morgen. Enhver kan skønne, at det gik som i Halvdromme, men ikke mindre smukt for det. Heller ikke i Stockholm skrev jeg en Linje til mit Blad; overalt og altid paafærde tog jeg saa mange Indtryk, at jeg umulig vilde have kunnet ordnet dem, og dertil kom, at Et og Andet aldeles overvældede mig, f. Eks. i Musæet at staa foran de Klæder, de Vaaben, Sveriges store Kæmper havde baaret, eller i Ridderholmskirken foran de erobrede Faner eller ved Kongeheltenes Kister . . . jeg havde aldrig tænkt mig at kunne staa saa nær en stor Tids Historie, og naar jeg senere i Livet har set Nationalforsamlinger prutte paa Bevillinger til Musæer, har jeg havt Lyst til at gaa ned iblandt dem for at fortælle, hvad hint Møde med Fortidens Røster i et Musæum, en Kirke, dengang havde havt for en Gerning i en ung Students Sjæl, som uforvarende kom derind. Repræsentanten regner fra sig selv, som kanske har gaaet sig træt i Mangfoldigheden, men han glemmer Ungdommen.

Fuld af Digterlængsel gik jeg fra Indtryk til Indtryk, til det sidste, Afskedens. Med min Vært under Armen togede jeg ned i Studenterflommen, nedover mod Dampskibene gennem en hilsende, viftende, blomsterkastende Mængde, da pludselig nede ved Bryggen en ung Jente træder frem af Flokken og rækker mig en Laurbærkrans. Jeg fo'r et Par Skridt tilbage; hun tog jo frem min hemmelige Tanke for at krone den; jeg saa en Folkegenius i hende, som vilde fæste Øjeblikkets Opbrusning i min Sjæl til Alvor og Arbejde og gøre det nu i Afskedens Stund, saa dette for mig kunde blive Summen af alle Indtryk. Jeg stod naglet fast til Stedet, hun forlegen over min Forlegenhed; hun havde jo ingen Anelse om, hvad jeg stod dèr og tænkte paa med Kransen mellem mine kramsende Hænder, og da jeg ud af mine hemmelige Tanker spurgte hende, næsten barsk, hvorfor hun netop gav mig Kransen, blev den lille ræd,

og to Tanter maatte til med den Oplysning, at de havde bestemt, hun maatte give den til den norske Student, hun syntes bedst om. Dette fortolkede jeg paa min egen Maade; der var hundrede af mine Landsmænd, som saa bedre ud end jeg; men en højere Magt havde drevet hende til mig; jeg satte Kransen paa min Hue saa sikker, som havde den været rakt mig i en Drøm, og jeg var vaagnet med den mellem min Hænder.

Da jeg kom hjem, sov jeg tre Døgn igennem med smaa Mellemrum for Spisestunderne og lidt Passiar. Derpaa skrev jeg mine Rejseindtryk, men netop fordi jeg først havde levet og saa skrev, fik Tegningen Stil og Farve, saa den gjorde Opsigt og gjorde mig derved endnu mere sikker paa, at nu var Timen kommen. Jeg pakkede ind, drog hjem, udtænkte, skrev, renskrev »Mellem Slagene« paa fjorten Dage, og rejste til København med det færdige Stykke i Kufferten; jeg vilde blive Digter og derfor en Stund være der, hvor Forstaaelsen var størst, Kunsten videst kommen. I det Aar kom »Min første Fortælling«¹⁾, »Synnøve«, »Halte-Hulda«.

»Jeg havde levet først og skrev saa.« Dette Ord gælder en hel Aarrække! Bjørnson havde arbejdet først og dernæst oplevet Inspirationens store Stund. Nu var han sikker paa sit Kald! Nu kunde han skrive!

Salig den Isse, som Begejstrings Ørn
har suset over med de brede Vinger. (Welhaven).

— Af en Digter med saadanne Oplevelser og denne Arbejdsvane maa vi vente Poesi om Kald og Arbejde.

3.

Arbejdet, Kaldet, Livets Gerning er noget af det fornemste i Bjørnsons Bøger.

Allerførst at skaffe det legemlige Arbejde Respekt! Det er jo i vore gamle Kulturlande en indgroet Tankegang, at en Mand er des fornemmere, jo mindre han bestiller, — og en Kvinde des finere, jo tydeligere man kan se og føle paa hendes

¹⁾ Thron.

Hænder, at hun aldrig selv har taget fat! Det har ikke hjulpet tilstrækkeligt, at Bønder og Industriarbejdere er blevet Landets førende Stænder. Vi trænger til mere, f. Eks. til en frisk Vind fra Emigrantlandene, hvor det praktiske Ideal er, at man skal kunne hjælpe sig selv, — og til et Pust af en Digting, der vurderer Mennesker anderledes end den gamle Dan-nelse, som har overlevet sig selv.

Et Skuespil som »En Fallit« har andet at sige os, men ogsaa dette: Enhver skal tage fat, — paa den ene Maade eller paa den anden, men gerne ogsaa med de bare Næver.

Et rigt Købmandshus ødelægger sin Ungdom med Ledig-gang og Velleved. Hustruens første Bekymring er, hvad hun skal finde paa til Middagsmaden, Døtrenes, hvorledes de skal faa Tiden til at gaa! Signe tænker paa Pynt og Selskabelig-hed, eller hun keder sig, naar hendes Døgenigt af en Løjtnant ikke morer hende. Valborg, hvem der er flere Kræfter i, gaar og samler Kritik imod alt og alle, fordi hendes Virksom-hedstrang ingen Opgaver finder. Det er hende ikke nok at gaa og være pæn. Hun har en bly Tilbeder, Kontoristen Sannæs, som »har været forelsket i hende fra han stod til Konfirma-tionen, tidligere kunde det ikke være.« Han er altfor beskeden til at sige noget om sin Kærlighed til Grossererens Datter, men han viser sin Dyrkelse ved at sætte Blomster paa hendes Bord. Han er imidlertid altfor ringe i hendes Øjne, og da de andre har drillet hende med ham, udbryder hun rasende: »Bliv mig fra Livet med Deres Blomster og — røde Hænder.« Da vaag-ner Selvfølelsen i Sannæs: »Disse Hænder er blevet røde og forfrosne i tro Tjeneste mod Deres Far. Og saa skulde hans Datter ha' holdt sig for god til at haane mig derfor.«

Da Købmanden gaar Fallit, er det Sannæs, som redder ham ind i ny Virksomhed. Døtrene viser nu den Duelighed, der bor i dem. Signe jamrer over, at hun ingenting kan. »Du kan!« svarer Valborg. »Gaa ud, om det skal være som simpel Pige — hvad gør det?« Signe finder imidlertid sin Pligt hjemme — som Kokke- og Stuepige for sin svagelige Moder.

Valborg sætter Mod i sin Fader:

»Jeg vil paa et Kontor, til Handelen, men helst paa dit.« Tjælde ^(sky)
 »Jeg forstaar dig vist ikke —?« Valborg: »Forstaar du mig ikke, Far? Jeg tror, jeg skal bli dygtig paa et Kontor. — Og saa kunde vi jo begynde igen — og prøve at betale dine Kreditorer.« Tjælde ^(glad, men sky): »Barn! Hvilken Tanke! Hvem har indgivet dig den?« Valborg ^(lægger Armen om hans Hals): »Far, tilgiv mig, hvad jeg har forsømt! Aa, hvor jeg skal prøve at gøre det godt igen! Aa, hvor jeg skal ta i!« Tjælde ^(endnu halvt uvis): »Barn! Mit Barn!« Valborg: »Jeg har en Trang til at elske og arbejde, som er grænseløs! ^(slaaer ogsaa den anden Arm om ham) Far, hvor jeg elsker dig, og hvor jeg skal arbejde for dig!« Tjælde: »Ja, dette er dig! Dette har jeg anet i dig, fra du var liden! Men vi kom bort fra hverandre.« Valborg: »Ikke mere derom! Fremad, Far, fremad! En Familie, som holder sammen, er uovervindelig.« Tjælde: »En sliq Undsætning nu!« Valborg: »Ja, nu iler vi alle paa vor Post, allesammen, — hvor du før stod alene! Gode Aander skal være om dig; hvor du ser hen, skal du møde glade Øjne og rappe Fingre hele Dagen, — og saa skal vi ha det ved Bordet og om Kvælderne som da vi var smaa!« Tjælde: »Og dette ovenpaa —!« Valborg: »Ha, ha, det er efter Regn, at Fuglene synger! Og denne Glæde kan ikke mere gaa overstyr, for nu har vi, hvad det er værd at leve for!«

Valborg udvikler nu sit Forretningstalent paa Kontoret, hvor ogsaa Sanna's vedblivende arbejder. — Hun har drevet ham fra sig med sin Overklassefordom, og da hun i Løbet af disse Arbejdsaar lærer at paaskønne hans sjældne Egenskaber og faar ham kær, er det næsten hende, der maa fri; han er paa een Gang for stolt og for ydmyg til at bejle til hende. Da det store Opgør ikke længer kan undgaas, siger Valborg: »De vil indse, at en Kvinde, som færdes i Udlandet og i Hovedstadens Selskaber, blir en anden, naar hun hjemme sættes til Arbejde for at opfylde sin Pligt i Livet! Hun bedømmer ogsaa da Menneskene anderledes. De, som før syntes hende udmærkede, blir kanske smaa, hvor Livet kræver Duelighed, Kamp og Forsagelse. Og de, som før syntes hende latterlige, blir hende kanske et Mønster paa det, Gud mener med en Mand, naar hun staar sammen med ham i sin Fars Arbejdsstue. — — Er der noget underligt i det?« — »I mer end et halvt Aar har jeg vidst, at jeg elsker Dem, som De fortjener at blive elsket! Thi De har den trofasteste Karakter, det fineste Sind, det varmeste Hjerte, som jeg kender.«

Naturligvis bliver Sannæs grebet ved denne Kærlighedsreklæring; hans egen Kærlighed er jo gammel og prøvet. Men han gruer endnu for »den sociale Forskel«:

»Kunde De træde ind i en Selskabs-Sal med mig uden at føle Dem forlegen ved det? (Valborg ler) Ja, De ler — bare ved at tænke paa det!« Valborg (leende): »Jeg ler ad, at De gør det ubetydeligste til betydeligst.« Sannæs: »Saa kejtet, uvant, ja, rent ud bange, som jeg er blandt dem, som — (Valborg ler igen) Ja, ser De? De maa le!« Valborg: »Jeg ler kanske ad Dem i Selskabet med.« Sannæs (alvorlig): »Men det kunde De ikke, uden at jeg tabte paa det!« Valborg: »Jo, Sannæs, jeg holder nok saa vidt af Dem, at jeg har Raad til at le lidt af Deres smaa Ufuldkommenheder. — Det gør jeg saa ofte! Om jeg saa Dem i et virkelig fornemt Selskab bugne under Vægten af alle de ny Former, var det da mere end til at le ad? Om flere lo, tror De ikke, at jeg lige efter kunde tage Dem under Armen og følge Dem op gennem den stolteste Karré? Jeg véd jo, hvem De er, og Selskabet véd det ogsaa! Det er, Gud ske Lov, ikke alene de onde Handlinger, som blir kendte!« . . .

Den samme sunde Tankegang møder vi i flere af Bjørnsøns Skuespil. I »Det nye System« siger den romanlæsende Overklasse-Dame: »Ja, det er sikkert! Jeg er blevet vakt! thi hvor er jeg ikke unyttig og uduelig.«

Ogsaa i Overklassens Damer er der altsaa Kræfter; de skal bare vækkes!

Svava i »En Handske« er ogsaa vaagnet til Arbejde. Hun har sat nogle Børnehaver i Gang — til sin fine Faders Forargelse. Men hun faar sin Løn! Den Mand, som sætter Stykkets Handling i Gang ved at bringe hende en Besked, som hun bør have, — han gør det, fordi han synes, hun er for god til at gaa med Bind for Øjnene! »Om jeg maa faa Lov at sige det: fornemme unge Piger, som tog sig noget nyttigt til, det har jeg aldrig set før — aldrig før.«

— Da Frøken Ragna i »Daglannet« paa et Hotel i Amerika opdager, at den Mand, hun er rejst over til, er en simpel Fyr, hvad gør hun saa? Flytter sine Kufferter op paa et Pigeværelse og tager Tjeneste som Pige paa samme Hotel, — køber sig Forklæder og begynder samme Dag!

I Fortællingen »Mors Hænder« er denne Sag et Hovedemne: En ung Pige skal reddes ud af tom Selskabelighed med alle dens falske Idealer. Dertil er hendes egen Mor den rette, thi hun har i sin Tid forladt sin fornemme Kreds for at hjælpe en Mand, som havde hjulpet hende til en sandere Forstaaelse af Livet, og som fortjente hendes Hjælp. Det var en »Mesalliance«, et Ægteskab under hendes Stand, og en Turist skrev i et Blad, at han havde set den forlorne Hoffrøken i en Vaskebalje. »Ha, ha! Det var ellers sandt. Du var kommet til, og det var i Høstens Tid; jeg maatte nok ta i. Det gjorde vi begge.«

»Du føler, jeg vil angribe dig,« siger Moderen videre, »og jeg vil angribe dig. Det var i Selskabet hos din Onkel, at du sa' til mig, da jeg skulde ind til Soupéen: »Mor, du kan saa godt beholde Handskerne paa.« — Du skammed dig over mine Arbejdshænder. — Jeg vil si' dig, mit Barn, at uden disse arbejdende og disse ordnende Hænder var du ikke det, du nu er. Har du levet i et Selskab, hvor det er en Skam for en Dame at ha slige Hænder, da er det et slet Selskab.«

Fordi Bjørnson ser saadan paa Arbejdet, maa han prise tro Tjenestetyende og ære det jævne Arbejdes Mænd.

»Er vi taknemlige nok mod de Tjenestekvinder, som blir i vort Hus, fordi de har faaet os eller Børnene kær, og ikke alene gør vort Hjem til deres, men gør det til Hjem for os? Regner vi efter, hvad vi skylder dem, for at vi har det trygt og hyggeligt? Om alt det, som er godt i Samfundet, gav Lys fra sig, og vi stod paa et højt Sted og saa det, og alle de Lys sluktes, som vore trofaste, dygtige Tjenestekvinder gav Livet, der vilde blive mørkt.«

En af de bedste Fædrelandssange er »Norsk Sjømandssang«, som priser det dagligdags, uberømte Arbejdsliv:

Den vesle¹⁾ Fiskerbaad
har baaret frem saa mangen Daad
af Mod og herlig Kløgt,

¹⁾ lille.

skønt aldrig den blev trykt.
Og mangel Sjømands Liv
fik Dødens Krans af Tang og Siv,
som burde havt i Guld
sit Navn blandt Kæmpehuld.

Sankt Olavskorsets Ros
ret hævde²⁾ for en vestlandsk Lods,
som reddet hundred Mænd
og hundred om igen.
Og mangel liden Gut,
som red paa Hvælvet hjem tilslut,
naar Far var sat ombord,
han burde havt et Ord.

Dog Norges høje Kyst
er Landets eget Moderbryst
med Næring og med Graad
ved Sønners raske Daad.
I d e t er alting gemt,
og d e r er ej det mindste glemt
fra Hafursfjordens Dag
til ham paa sidste Vrag.

4.

Det lykkeligste er naturligvis at finde en Gerning, som passer baade Lyst og Evner, og hvortil man føler Kald. Vanskeligheden ved dette og den Lykke, det er, naar Kaldet findes, har sysselsat Bjørnsons Tanker i overordentlig Grad. Han kendte det meste fra sit eget Liv, — ikke netop den usikre Søgen, som saa mange maa prøve længe, men Kampen for at vinde frem og Glæden ved at have naaet et Maal. En af de første Triumfer var, da hans lille Sagaspil »Mellem Slagene« blev opført i Kristiania 1857. Dette Stykke var paa flere Maader noget nyt, anderledes end det, man var vant til. Da Tæppet faldt for sidste Scene, vidste Folk derfor ikke rigtig, hvad de skulde synes; men saa brød endelig Bifaldet løs! — Det var et spændende Øjeblik for den 24-aarige Forfatter: om man nu havde forstaaet og kunde tage godt imod hans første Skuespil.

²⁾ passede.

»Hvad tænkte du paa den Gang, inden de begyndte at klappe?« spurgte en Ven. »Jeg tænkte, jeg vilde rejse mig op i Parkettet og fortælle Folk, hvad for et godt Stykke, det var.« Dette er Bjørnsonsk!

Nu var han sikker baade paa Kald og Kræfter, og deri saa han noget af Livets bedste Lykke.

Om den »fødte« Skolemand, Rendalen, hedder det: »At ta Moderens Skole og gøre den til, hvad hun havde drømt og ikke naaet — det havde været hans Forlovelse, hans Ægteskab, hans Familjefortsættelse. Han var stolt af det. Dette var den dybe Energi i hans første Ungdom, i hans Arbejde, i hans Bravhed.« — Dette samme er Hovedemnet i »Fiskerjenten«: Vanskeligheden og Velsignelsen ved at finde frem til sin rette Gerning, sit Kald i Livet.

Petra er et »Proletarbarn«, og den, der opdager hendes usædvanlige Begavelse er Provstens Søn, Hans Ødegaard.

»Hvad vil du mit Barn?« spørger hendes Moder, Fiske-Gunlaug. — »Lære hende, hvad der hører til hendes Sjæls Frelse, og saa se, hvad hun skal bli.« — »Mit Barn skal ikke bli andet end det, jeg vil.« — »Jo, hun skal; hun skal bli det, Gud vil.« — Gunlaug blev dum; »hvad vil det sige?« spurgte hun og kom nærmere. — »Det vil sige, at hun skal lære, hvad hun har faaet Evner til, thi derfor har Gud givet dem.« — Gunlaug stod en Stund stille. »End om hun lærer for meget,« sagde hun; »Fattigmandsbarn!« lagde hun til og saa ømt paa Datteren. — »Lærer hun for meget for sin Stand, har hun dermed naaet en anden Stand.« — Hun fattede straks hans Mening, men sagde som for sig selv, idet hun saa mere og mere tungsindig paa Barnet: »Dette er farligt.« — »Derom er ikke Spørgsmaal,« sagde han mildt, »men om hvad der er ret.«

Saa fik Hans Ødegaard Petra til Undervisning. Han førte ofte Personerne af Bibel- eller Verdenshistorien frem paa den Maade, at han pegede paa det Kald, Gud havde givet dem. Han dvælede ved Saul, der drev vildt omkring, og ved en Gut som David, der vogtede sin Fars Hjord til Samuel kom og lagde Herrens Haand paa dem. Størst var dog Kaldet, da

Herren selv gik paa Jorden, standsede ved Fiskerlejet og kaldte. Og den fattige Fisker rejste sig og gik med — til Nød som til Død, men altid i Glæde; thi Følelsen af Kald bærer gennem alle Genvordigheder.

Denne Tankegang finder i »Fiskerjenten« rig Udfoldelse.

At der kan være Fare ved visse Livsstillinger, er ingen gyldig Grund til at undgaa dem. Præstens Gerning har sin Fare, Skuespillerens sin. Man maa være varsom i Valg af Livsgerning, thi der gives desværre den Livsgærning, der er syndig i sig selv; der gives ogsaa den, der kan blive det for os, enten fordi den ikke passer os, eller fordi den passer vore daarlige Lyster altfor godt. Men Faren er ikke Grund nok til at undgaa den Stilling, man har Lyst og Evner til, naar da ellers det gælder et hæderligt Erhverv; thi der er ogsaa Fare ved at undvige! Den, der ikke følger sit Kald, bliver udelig til andet, uredelig, vaklende — kort sagt, et langt lettere Bytte for Fristelser, end om han fulgte Kaldet. — Dermed er ikke sagt, at det skal gøres de Unge altfor let at gaa den Vej, de gerne vil. Tværtimod! Undertiden kan Hjemmet gøre en god Gerning ved at holde igen. Altsaa: Ikke for tidlig ind paa Banen! Tavshed saa længe som muligt, ja Modstand. Paa denne Modstand skal netop Kræfterne og Kaldets Alvor prøves. — Saaledes følte ogsaa Petra det. Hun maatte være alene om det, til det var vokset saa vidt, at det kunde taale, man aandede Tvivl paa det. Men hun følte bedst selv, at skulde hun opgive sit Maal, drev hun afsted for Lejligheds Vind. Hvor Arbejdet og Lysten falder sammen, udelukkes megen Fristelse. Intet Menneske bliver fuldt sandt, før det naar sin rette Gerning. — Men da hun endelig kom ud i Kampen for at vinde frem, da fik hun at prøve, hvor det var godt at vide, at der etsteds sad nogle Mennesker sammen, som hun var vis paa. Bare at vide med Sikkerhed, at de bestandig bad for hende . . .

Saa betydningsfuldt er det nemlig for ethvert Menneske at finde sin rette Vej, at det skal være Genstand for Bøn, og at Gud ulejliger sig for denne Sags Skyld, den almægtige, som kan styre gennem Mørke og Uvej. Det tilfældige, som indtræf-

fer, er i Virkeligheden Guds Styrelse, for at intet skal gaa i Stykker.

I en Stund, hvor den unge Kvinde er dybt fortvivlet, — »netop da skød en Anelse, en Tro op af Forskydelsen og Uretten, af Graaden; som Glimt af Ild tændt og slukt, stort ivejrstigende og atter ganske sammensunket, men i et Øjeblik herlig overstraalende — saa slog hun sine Øjne op og stod atter i tykt Mørke.«

Men denne Lysning, dette Forbud om, at hun engang skal finde frem, er i Virkeligheden en Forjættelse fra Kærlighedens Gud, som har Omsorg for sine Menneskebørn og vil, at hver eneste skal finde sin Plads.

Denne Tillid til Kaldet og til Guds Førelse var urokkelig for Bjørnson, saalænge han var en Kristen.

5.

Det skønneste, Digteren har givet os, om, hvordan man kan finde frem til sit Livs Bestemmelse: at vide sig i Tjeneste, — har han lagt ind i Digtet »Arnljot Gelline«.

Bjørnson fandt ofte en Saga-Dragt for det, han vilde føre frem. I »Fiskerjenten« har vi det prægtige Vikingekvad: »Han fik ej Lov at lægge ud«. — Det handler om En, der endelig naar sine Drømmes Maal: en Gerning, der fylder ham.

»Arnljot Gelline« giver det samme, men langt udførligere og rigere udført. Her gælder det ikke bare at finde sin Gerning, men sit Livs Maal, »sin Gud og sig selv at kende.«

Oppe i Jæmtlands Skove lever en Stimand og Røver, Arnljot Gelline. Han er Fører for en Flok Fredløse, og der staar Skræk af hans Navn. Det er i Blodhævnens Dage, og Arnljots Røverier er et Regnskab, han gør op med Jæmtlands Bønder; de har nemlig i sin Tid indebrændt hans Fader paa en falsk Mistanke. To Sønner, Vikar og Arnljot, undslap fra Branden og flygtede barbenede i Sneen. Fra Tors Høj saa de ned imod det brændende Barndomshjem og svor at hævne deres Fader.

»Vikar var fjorten Vintre, jeg havde otte set; men da vi gik fra Torsvold ned, var vi fuldvoksne Mænd.«

Der er imidlertid ingen Lykke i Krig og Hævn. Vikar drog til Olav Trygvason, lod sig døbe og faldt ved Svolder. »Mørkt var det for ham vorden; først ved det røde Svolder smilede han end een Gang i sit Liv, hilsede hjem og sank.«

Arnljot lever Røverlivet videre, men uden Fred. »Som en ménskudt, langhaaret Ulv slæber jeg omkring mine store Tab, Blodstriben ligger efter af de rindende Saar.« Han længes ofte langt bort, til Hellig Olav i Norge, hvis Ry er naaet til ham, og hvis Sendemænd han engang har frelst. Imidlertid bindes han hjemme af Kærlighed til Ingigerd, hvem han har reddet paa Isen. Men hun er Datter af Trand, den eneste overlevende af Faderens Drabsmænd! Arnljot møder nu op paa Jæmternes Vinterting og byder Bønderne Forlig — saa sandt de ellers vil give ham Lovly og tilbagegive hans Fædre-arv, og hvis Trand som Bod vil give ham Ingigerd til Ægte: »Trand, du var med hin røde Nat, skylder at give Bod: svar nu! Ingigerds lange, gule Haar holdt min Haand til i Dag.«

Jæmterne mander sig imidlertid op og fordriver den Fredløse fra Tinget. — Saa føres Blodhævnskrigen videre! »Fjorten Nætter derefter brændte Trand og hans Gaard; Natten var stille, Husene gamle, snart var det gjort« — og Arnljot springer tilskovs med Ingigerd paa Armen. — Men ved denne Udaad har han for altid stængt sig ude fra Livets Lykke. Ingigerd kan umuligt give sig til den Mand, som lige har fældet hendes Fader. Arnljot har Sjæl nok til at forstaa hende, og han slipper hende. »Ej et Ord han sagde; han saa kun did, hvor hun gik; — bent¹⁾ tilbage paa Branden gik hun Bakkerne ned; og da hun skjultes, stod han der endnu.«

Nu er Arnljot først rigtig ude i Fredløshed, — og det er Ingigerd ogsaa; thi hun elsker ham, skønt hun selv finder det en Gru, at hun kan elske sin Faders Morder. Hun vandrer bort, søger Ly og finder Fred i et Kloster i Syden.

¹⁾ lige.

Kom Barn, kom, Brud,
kom ind til Gud,
kom Synd, kom Savn,
i Jesu Favn;
hvil synkende Sorgen¹⁾
paa Horebs Top,
som Lærken i Morgen
saa kvidrer du op.

Men Arnljot? — Det vidunderlige Digt »Længsel mod Havet« tolker hans hvileløse Uro, og nu er der intet mere, som binder ham oppe i Jæmtlands Skove. At finde Hjem har han opgivet; nu søger han ud for at finde en Gerning, et Maal for sit Liv.

De følgende Sange skildrer Arnljots Omflakken i Nordhavs-Taagen og paa Fjældene og hans Sinds Kamp for at finde noget udenfor sig selv at hvile i. At »tro paa sig selv og sin egen Styrke« er ham ikke længer nok; den Tro har kun bragt ham Ulykke og indre Splittethed. Han søger et Sted, hvor der er »Svar paa de Tusind Spørgsmaal, født af Savn og Ve og brændende Harm.« Først dèr kan hans Liv »løftes op til lysere Lier.« Hans Maal er ikke mere at hævde sig selv og faa sin egen, haarde Vilje frem, men at give sig selv; glemme sig selv i Tro og Tjeneste. Han vèd eller aner, at deri er Freden at finde, og at den Vej er Ingigerd gaet. Hendes Eksempel drager ham. I vaagne Drømme aner han den Guds Fred, hun nu har vundet, og i den vil han ind. Det er hendes Stemme, han hører sige i Bønnen:

Det mig løfter, det mig fylder,
at saa helt jeg gav mig til Dig,
altid nyt min Sjæl fortryller,
saa jeg altid mere til Dig.

Men hvor finder en fredløs Viking den Aandsmagt, som kan tage ham i Besiddelse i Tro og Tjeneste?

Der er kun eet Lys forude: Hellig Olav. Ham vil han søge til! Er han den, som Rygtet siger, da maa han kunne

¹⁾ den synkende Sorg.

skaffe et Hjerte Fred og en Mand Klarhed. Hos Olav maa der være en Tjeneste, som er en Kæmpes Kræfter værd!

I et Regnbue-Syn ser Arnljot Kongen ride frem i Spidsen for Korsets Hærmænd, og da har han med det samme bestemt sig:

Længe han stod. — Men saa faldt han ned,
 ned paa sit Aasyn og sagde stille:
 »Var det kun Drøm, som drog forbi mig,
 da er det mer end alt, jeg har levet,
 men var det Liv, —
 da vil jeg leve det!
 Olav Haraldson, Norges Konge,
 ham var dette; — ham vil jeg kaare!
 Han har mer end sin egen Styrke,
 højere Maal, end jeg har fundet;
 ham maa jeg finde!«

Hjertefred og Livsmaal findes paa samme Sted: i den kristne Tro. Og hvad gør det saa, om Vejen bærer ind i Døden!

Ved Stiklestad naar Arnljot og hans Mænd deres Livs Maal: Kampen for den Største og Døden for hans Sag. Den Dag var Arnljots første Glædesdag i Livet.

For sig selv slet intet
 mere i Verden
 vilde han — kun falde
 for Ham,
 som ham havde løftet
 op af det tomme,
 givet ham en eneste
 Dag.

En Hovedtankegang hos Bjørnson i hans Manddoms bedste Aar er denne: at den ubændige, utøjlede Kraft kan lægge Livet øde; men den kan bøjes gennem Kærlighed, adles gennem Skuffelser og Kampe, omsættes i Hengivenhed og Opofrelse. Det gælder at finde Livets Mening og saa at sætte Livet ind paa at tjene den gode Sag, — den Gud, som giver Livet Mening ved at aabenbare sin Vilje.

Dèr, hvor der er Kraft og Længsel, maa der komme et Syn, en Forkyndelse, som »Huen tænder og Hjertetroen faar«; og saa behøves der kun eet: ubetinget Hengivelse.

Arnljots Eftermæle er Bogens Lære:

Saa siger Saga:
 Stundet¹⁾ han havde
 til det største;
 straks han saa det,
 gav han sig helt.

Ingen maa tro, at dette store Digts Rigdom er mere end blot antydet med denne korte Gennemgang! Det er Middelalderens Yndlingslegende om den hellige Kristoffer genfortalt i norsk Poesi, han, som vilde tjene den stærkeste, søgte efter ham — og blev fundet. Næppe nogen Legende har haft en saadan Magt over Ungdommens Sind som denne.

Saa længe der læses i Norden, vil en Bog som »Arnljot Gelline« næppe gaa i Glemme. Man kender den ikke rigtig, før man kan den halvvejs udenad.

Bjørnson hjælper os godt ind i disse Tanker ved at tage dem op igen og igen, især i sin Digtning fra Norges store Fortid. Skønt han tidlig længtes efter at komme i Lag med Nutiden — og begyndte her (»Synnøve Solbakken«), saa havde han selv en Følelse af, at der var noget helteligt, han bedst kunde sige igennem Sagatidens store Skikkelser; igennem disse kunde han bedst udtrykke sin Uro, sin Drøm, sine Syner.

Men der laa en Række Nutidsoplevelser bagved, forinden han kunde frigøre sit Sind i saadan Digtning: Han havde selv prøvet at staa frem som Fører. Han havde levet stærkt med i det offentlige Livs Kamp, — havde faaet Saar og givet Saar, lidt Uret og gjort Uret. Han havde følt, at »en god Sag og en god Mand giver hinanden Vækst«, men han havde tillige kendt de store Evners Farer, — deres sørgelige Skæbne, naar altfor ugunstige Forhold nægter dem at komme til; men fremfor alt den Fare, at Lidenskabe-

¹⁾ længtes.

lighed og Selvviskhed kan lede en Mand ud af Sporet og lægge hans Gerning øde.

O Gud, løft Kampen
af selvsyg Jammer,
at stille som Lampen
vort Hjerte flammer
i Din Luft af Fred,
naar bedst Du véd!

6.

En Mand med Bjørnsons Evner maatte blive en Fører. Han var jo sikker i sin Sag og kunde give andre Vished. Han havde, som vi har set, det Væsen, der skaffer Forbund og Følge, den Personlighedens Magt, som gør at andre »tager Geled og Retning og gør hele Kampen med, o, saalænge du vil!« En Hovedevne hos ham var netop dette: at sætte andres Kræfter i Gang, foruden sine egne, og give Tusinde Fart. Hans egen Marchdygtighed voksede, naar han saa andre sat i Gang og hørte Duren af deres Fodtrin.

Disse Førergaver havde Bjørnson rigtig prøvet i de Aar, han ledede Ole Bulls Theater i Bergen og samtidig blev Redaktør af Byens Oppositionsblad. Som saadan fik han afgørende Indflydelse paa det nye Stortingsvalg, »det første Valg paa hel national Grund i Norge«, — hvor han væltede alle Byens fire Stortingsmænd og erstattede dem med andre!

I samme Tidsrum fremtraadte han først som offentlig Taler og skrev sine første Fædrelandssange, hvori han allerede er Korfører for et helt Folk.

Maaske er der ingen Situation, der afbilder Bjørnsons Indflydelse saa godt som denne: Bjørnson paa Talerstolen! — især naar dette Syn ses med en begejstret Ungdoms Øjne:

En, der som Dreng hørte Bjørnsons første Tale paa Engen udenfor Bergen, fortæller, at hans kloge Moder kom hjem fra et Selskab, hvor Bjørnson var med, vred over den efter hendes Mening ukvindelige Maade, hvorpaa Damerne dyrkede den unge Redaktør, og den suveræne Selvfølgelighed, hvormed han modtog deres Hyldest. Men saa kom Norges Grundlovsdag,

17. Maj. Talerstolen var rejst paa Engen; det var første Gang, man sang »Ja, vi elsker dette Landet« — og Bjørnson talte. »Jeg synes endnu, jeg ser ham. Han stod dør og lyste med sit blonde Hoved højt løftet, og hans Tale rungede ud over den tryllebundne Mængde. Der var saa stille som i en Kirke, ja, meget mere stille, for der var ingen Hosten og Pudsens Næse. Det var mit første Indtryk af, hvad Veltalenhed vil sige. — Jeg havde med Mor i Kølvanen banet mig Vej gennem Folkestimmelen og faaet en Plads lige under Talerstolen. Saadant havde vi aldrig hørt! Jeg var saa optaget, at jeg glemte Mor. Hvad skildrer min Forbavselse, da jeg vender mig mod hende for at meddele hende noget af min overstrømmende Begejstring og ser Mor — min gamle, adstadige Mor — med tindrende Øjne svinge sit Lommetørklæde og vifte omkap med os alle!«

Mange Aar senere skildres »Flagmødet« i Kristiania saaledes: »Det var i 1879. Arbejdersamfundets Sal kunde ikke rumme mere end en Brøkdel af de Menneskemasser, som strømmede til for at være med paa det store Flagmøde; de, som ikke kom ind, kunde alligevel ikke bekvemme sig til at gaa hjem, men blev staaende tværs over Torvgaten i Haab om, at Ord skulde falde ud til dem gennem de aabne Vinduer. — Oppe i Salen var der Stof til en Eksplosion, tætpakket stod Venner og Fjender, dør, de engang var kommet; ingen kunde flytte sig. — Først talte Vullum; vi talte højt med hverandre, vi hørte ikke, vi peb ikke, — vi gad ikke. Stort bedre gik det ikke Sars; det var ikke derfor, vi var kommet. Vi var kommet for at høre Bjørnson, for at tiljuble ham, eller for at pibe ham ud. — Da han viste sig paa Talerstolen, brød der en Storm løs, Hænderne løftede sig truende i Vejret, Piberne skingrede, Bravoraabene hyltes. Bjørnson bare viftet med et stort Lommetørklæde, det ægget Dyret, og Stormen blev til en Orkan; det syntes aldrig at skulle ta Ende. — Men saa braget der pludselig et alt overvældende: »Stille!« fra Talerstolen; det presset sig ind mellem Vindstødene, skabte et Sekunds Stilhed, som Bjørnson straks brugte til at begynde i. Lidt efter lidt lænket han de vilde Bølger. — Og saa gik det løs; snart haglet det med vittig

Haan, saa Salen stod i en Skum af Latter, snart lød der dybe, fædrelandske Toner, saa man kunde høre Forsamlingens Aande under Opmærksomheden; Piberne faldt slunkne ned i Vestelommen, al Hyssen forstummet, og da han endelig sluttet efter at have holdt os fortryllet i to Timer, var Bifaldet endeløst — med et vældig Ekko i Folkemasserne ude i Torvgaten.

Det var Magt.«

Om Bjørnson kunde taale at have saadan Magt og kunde bære en saadan Hyldest, er en Sag for sig. Især var den naturligvis farlig i Ungdomsaarene! Om Triumfaaret i Bergen skriver han selv: »Det Aar har utvivlsomt været det for min Karakter farligste. Jeg var ikke god at komme i Vejen for, naar jeg vilde ha noget frem; jeg havde jo altid Lykken med mig!«

Men det, vi skulde forstaa her, er, at Bjørnson tidligt fik Førerskab og prøvede Glæden derved, ja, baade Jubelen og Smerten. Thi Førerskab giver sædvanligvis ogsaa Fjendskab, i hvert Fald i det politiske Liv og især, naar man farer frem, som Bjørnson gjorde!

Det er ikke let at være en Forgrundsfigur i den politiske Strid, naar Bølgerne gaar højt, hvad de ofte gjorde i hin Tids Norge!

Paa den ene Side tjener det naturligvis Digteren til Ære, at han ikke holdt sig tilbage, naar hans Kald drev ham frem. Han følte ikke bare et Digterkald, men et Kald som Folkeopdrager og politisk Fører. Hans Glæde ved Folkeyndest skulde ellers snarest kunne friste ham til at holde sig tilbage fra den politiske Strid og hvile paa sine Laurbær som Digter! Gang paa Gang udsendte han en Bog, som afvæbnede Modstanden imod ham; ingen, hverken Ibsen eller Lie, har vel med sin Digtning samlet saa megen Folkeyndest som han. Men han nøjedes ikke med at digte. Han kunde ikke sidde stille, naar der skete noget omkring ham af folkelig Betydning.

En kampstor Tid, — og vi er med!
 Paa Jord det største er: at være,
 hvor Kræfter, som er stort i Gære
 skal tage Skikkelse og Sted;

at give af sin egen Ild
netop som Gydingen skal til,
at trykke af sin egen Form
i det, som bliver Slægters Norm;
at blæse Aande af sin Aand
i Tidens Mund — ved Herrens Haand.

»Som Digter kan jeg ikke leve,« skriver han til en Ven; »jeg maa have noget at regere med, eller jeg gaar i Frø.«

Da han sendte sin første Digtsamling ud, lod han den slutte med et Digt »Godt Mod«, hvori han siger, at disse Digte har mange Fejl; men der var det, der var ham mere om at gøre end at skrive Vers:

Jeg leved mere, end jeg sang;
jeg Tanker, Harm og Jubel slang
omkring mig, hvor jeg gæsted;
at være, hvor det netop gjaldt,
det var mig næsten mer end alt,
som ved min Pen blev fæstet.

Alt sandt og stærkt har Voksested
og kanske ogsaa Evighed,
om Sværten ej det fanger,
og han, som tænker mindst derpaa,
men tør i Livets Slingring staa,
bli'r bedste Folkesanger.

Det er forøvrigt overbevisende godtgjort, at aldrig blomstrede Bjørnsøns Digtning frodigere end midt under — eller lige efter — de politiske Kampe. Naar saa mange af hans Sange er Opsange, staaer dette i Forbindelse med hans stærke Deltagelse i Dagens Strid.

Dér satte han Gang paa Gang sin Popularitet ind, ja, satte den til! Der er som sagt noget i dette, han skal æres for — selv om han selv vidste det og sagde det! I sin tidlige Manddom skrev han i et Brev: »Det synes mig altid, at vore Digtere vel meget vil nyde sine Laurbær, idet de ængsteligt vogter sig for nogensteds at gribe ind, hvorved der kunde danne sig Partier for og imod dem. De vil ikke vove disse Laurbær »anden Gang«. — Men uden at gaa tabt i Dagens Strid og Kævl vil

jeg rigtigt nok til det sidste træde op paa enhver Maade, hvorved jeg tror at kunne gavne, og hver Skilling Autoritet, som man lidt efter lidt giver mig, vil jeg redelig lægge ud igen og vove paany.«

Der kunde gives en halv Snes Eksempler paa, hvorledes Bjørnson saaledes lod Sag gaa foran Person, især sin egen Person, og hvorledes han satte gamle eller nye Venskaber paa Spil ved at tage sit Parti imod Vennerne. »Gaa Arm i Arm med eder for dermed at »støtte mig selv«, nej, søde Schmidt, den Dag kunde du spytte mig i mit Gesicht, thi saa var jeg en dinglende Krop, forladt af den Sjæl, som hidtil har baaret den. Men vær du tryk, jeg skal møde op, ikke for min egen Skyld, men for den Sags, som er mit egentlige Liv. Alle Manøvrer paa aandelig Mark med vore Livsidèer er mig en Pest.« —

Der er noget meget agtværdigt i dette, noget uforfængeligt midt i al Bjørnsøns Forfængelighed.

Paa den anden Side vil enhver ivrig Kampens Mand let komme til nu og da at gøre Uret og — i det politiske Liv — vil han undertiden lide Uret.

Begge Dele hændte ofte Bjørnstjerne Bjørnson.

»Desværre har det hændt mig oftere, at jeg med min ustyrlige Iver har voldt dem ondt, som jeg sidst vilde volde Smerte, — og alle disse Tilfælde har besøgt mig siden, enkeltvis og tilsammen, naget mig, ydmyget mig.« — »Jeg er en skrøbelig Karl, gennem min fængende Natur; men min Erkendelse er døbt, min Stræben ogsaa; jeg vil og skal med Herrens Hjælp.«

Ogsaa dette maa vi vente at finde Spor af i Bjørnsøns Digting. — Han skriver selv: »Der har aldrig levet nogen Digter, hvis Figurer, hvis Tanker ikke havde Rod i hans eget Liv — de styggeste med de bedste. Det er først og fremmest ud af sin Erfaring, Digteren taler; han ser i Livet nøjagtig, hvad han har Slægtskab med; andet ser han ikke. — Jeg, som sjældnen, siden jeg blev min egen Herre, har levet en eneste Dag fri for økonomisk Sorg, jeg har kunnet skrive »Tjælde«.¹⁾ Jeg, som i min Bladvirksomhed af et lidenskabeligt Sind blev truk-

¹⁾ I »En Fallit«.

ket meget for langt, jeg har kunnet skrive »Redaktøren«.«

Det er af denne Grund, vi her søger et Billede af den Bjørnson, som i de offentlige Stridigheder saarer og saares: for bedre at kunne forstaa de tilsvarende Skikkelser i hans Poesi.

Disse er Mænd, som vil rette Tidens Fejl, og som tidt derved volder gode Folk Smerte og saarer sig selv, — »Høvdinger, som bærer paa en tung Skat af gode Raad for sit Land, men møder Misforstand og køber sig den Ret at gøre godt for mange Mands Drab og stort Mandefald« (Sverre).

Som i Sagaen saaledes i Nutiden! »Jeg takker ikke en Mand, fordi han holder sine Hænder rene, naar han ikke vil ta fat paa Arbejdet uden med Handsker paa.«

Især P o l i t i k k e n faar hos Bjørnson Skyld for at fordærve Folk, den Politik, han dog aldrig kunde holde sig borte fra! Politik skal være baaret af Idealitet; den skal være Samfundsarbejde med det Maal at højne Moralen og øge Folkets Livslykke. Men altfor ofte bliver Politikken gemén Ufordragelighed »Til Politikken nutildags duer alene de, i hvem alting er blevet forhærdet.« En Politiker maa komme saa vidt, at han kan »sidde stille, mens man flaar ham, skærer ham op og slipper Stykkerne i Gryden.« — »Ja, om jeg havde den Magt at skabe Fred paa Jorden, saa tog jeg en lang Kost, en Kost med langt Skaft, vil jeg sige — saa langt, at det naede til Konstantinopel . . .« — »Hvorfor ikke til Japan?« — »De har Ret! Hvorfor ikke til Japan paa een Gang? Og Syd paa til Madagaskar! Til Kapstaden!! Saa fejede jeg alle Politikere ud i Havet, hele Dyngen! Med deres Taler og Depescher og Ordener og Kvindfolk og Middage og Højtideligheder, — det blev værst for Fiskene, for de døde af det.«

Eller et andet Sted:

P a u l L a n g e: »Gaar det aldrig dig saaledes, at somme-tider blir alting saa umuligt, saa — saa skident? Det er usømmeligt at være med længer?« — A r n e K r a f t: »Aldrig!« — P a u l L a n g e: »Nej, nej! Du er en anden Natur.«

Saaledes faar Bjørnson Luft, hist og her, igennem sine Skue-spils Personer.

Men nogen maa jo tage fat! Bare er ikke alle lige egnede til det! De, som har »en fin Hud«, er baade de bedst egnede og de daarligst egnede! De, der selv lider ved raa Behandling, skulde jo bedst kunne lære at optræde med Varsomhed overfor andre Mennesker. For saa vidt er det offentlige Liv bedst tjent med saadanne Folk. Men de vil selv lide meget ved de Saar, de faar — eller slaar!

I Bjørnsons Liv møder vi uafladelig dette. Han blæste ofte en vældig Modvind op imod sig! Rørende kommer dette frem i Sønnens Barndomserindringer: Den Dreng voksede op med det Indtryk, at hans Far var hadet. Eet Træk siger saa meget som ti:

»Hvorfor klipper du Fars Haar ogsaa, Mor?« Det sa jeg en Dag, Far sad skrævs over en Stol ude bag Huset, mens Mor med Saksen var ved at studse hans Haar. — »Det skal jeg si dig, Gut,« sa Far. »De fleste i denne Byen liker mig ikke. Og jeg kan ikke gaa blandt Folk uden at risikere, at de kommer med Pøbelbemærkninger. Det er hændt mig — netop engang jeg skulde barberes. Og da jeg nødig vil slaas med Folk — rent ud, saa gaa jeg ugerne »ind« noget Sted, naar jeg ikke er nødt til det.«

— Hvis nogen spørger, hvorledes Bjørnson i saadanne Tider tog sin Upopularitet, maa der svares: højst forskelligt!

Undertiden er han modig: »Hvad bryder man sig om nogle Skvæt Snavs, naar Ens Evner er spændt i den yderste Anstrenghed? Ja, hvad bryder man sig da selv om Saar og Fængsel?« — Undertiden er han ovenpaa: »Jeg er af de Lykkelige, hvem en Nats Søvn rejser højere op, end jeg lagde mig.« »Der er ikke den Ting til, som forstyrrer mig udover Øjeblikket, og mine mange Skuffelser fortæres af det poetiske Behov i mit Arbejde.«

Atter igen er han forsonlig og mild: »Det Menneske, som jeg har fornærmet, kunde jeg kysse; det ved han ikke noget om, og hader mig. Men det er Bladskriveriet, som gør det altsammen, det fordømte, demoraliserende Bladskriveri.«

Til andre Tider er han imidlertid forstemt, ja, forpint, —

selv om det saa igen kan ske, at han tager sig op ved at faa Luft i et Digt:

Nej, hvor blir du dog af, du, som ejer den Magt
at slaa Løgnen og Uretten ned,
der har kringsat mit Hus og har Ondskabens Vagt
paa hver Vej, som jeg ud for min Evne har lagt,
og som nu bryder ind
for med Løgn og med Had
at belure mit Sind
og besudle hvert Fad
i mit yndige Hjem, hvor vi harmløse sad.

Nej, hvor blir du dog af! Denne aarlange Spot
har jo byttet mig bort for mit Folk,
har lagt Taager af Løgn om mit Digtningens Slot,
saa det synes Selvdyrkelsens Mudderpøl blot.
Naar jeg slaar for min Tro
og den hjemlige Skik,
naar jeg værger den Bro,
vi fra Fædrene fik,
er det bare, fordi jeg en Orden ej fik!

— — —
Tak, vor Folkeaand, tak! — Bare T a n k e n paa dig
gør til smaat alt det smaa, som jeg led.
Se, jeg vier mig helt til dit Komme, til dig,
og jeg kaster mig ned for dit Aasyn, for dig,
og jeg be'r om en Sang
af din kvædende Mund,
saa jeg kunde en Gang
i Afgørelsens Stund
rejser Kæmper for dig paa vor fædrene Grund.

Saadan et Udbrud af ærlig Harme over Bagvaskelse og Suk over Misforstaaelse skal en Mand have Lov til, om han end maaske selv har været ude om sin Modgang. I hvert Fald er det en Berigelse for os andre, naar han kan sætte sin Klage om i kraftige Vers!

— Der er dog een Frygt, som gaar langt dybere i Bjørnson end den at blive misforstaaet i Nutiden; det er at blive for-nægtet af Fremtiden: at faa sit Livs Arbejde slaet i Stykker paa en saadan Maade, at der ingenting kommer ud af

det! »Bag mig ligger mit Liv som en udtørret Flod; mine atten Aar har tabt sig i en Ørk,« klager Sigurd Slembe. Og Bjørnson selv siger i en »Salme«: »Brug mig, o, Gud, stød mig ej ud fra Følelsen af Kald og Kræfter.«

Vi skal siden komme tilbage til den Bjørnson'ske Fremgangstro.

For ham var den et Livsbehov. »En Mand er ikke den stærkeste, fordi han sejrer. De stærkeste er de, som er i Pagt med Fremtiden. Og fortsætter i Samvittighederne.« — Dette forkynder Bjørnson, ogsaa efter at han har sluppet den Kristentro, som lægger Grund under Fremgangstroen, idet den taler om Sennopskornets Vækst og Surdejens gennemtrængende Magt.

Et overmaade skønt Udtryk finder denne Bøn om en Fremtid før det, vi elsker og arbejder for, i Kong Olavs Bøn Aftenen før Slaget paa Stiklestad:

Herre, Du ser, at jeg prøver at følge dit Fodspor.

Ikke mig selv har jeg villet; jeg bygger Din Trone
op af de Stene, min egen har stykkevis tabt.

Herre, Du ser,

skrøbeligt Bygværk jeg har;

syndefuld jeg,

halvvilde mange, som følger,

fattigt sligt Grundlag;

men med vort Blod

skal vi paa Marken dog binde det sammen i Morgen,

skjæm's ikke ved det,

kommende Slægter

fæster det bedre.

Aa, hvad jeg synded tilforn,

hedblodet, magtkær og haard,

drag ikke af paa i Morgen,

stryg det, min Gud, eller gem det, til Stunden er ovre,

lad ikke mig staa i Morgen i Vejen for Dig!

Herre, du kender vort Folk fra dets inderste Udspring;

fejler jeg vel, naar jeg tror, det har herlige Kræfter?

Hidtil de øded sig selv.

Herre, forbarm Dig! Naar skal det vækkes og samles?

Naar skal mit Arbejde gro?

Tag i din Favn
 det, som jeg kanske i Morgen forlader;
 aa, lad min Søn
 engang faa staa, hvor jeg slap!

Her skal vi imidlertid ogsaa tænke paa Bjørnsons dybe Medfølelse med dem, som — maaske selvforskyldt, fordi de misforstod deres Kald — ikke er »i Pagt med Fremtiden«, ikke »er med paa noget, som bestandig skal vokse«. For et Menneske, der elsker sin Gerning, er der ingen bitrere Klage end den: at det viser sig at have været forgæves!

Bjørnson er Kærlighedsdigter, men Kærligheden er ham ikke det vigtigste i Livet; snarere er det Handlingen, den personlige Indsats. Den, der mister sin Kærlighed, drives ud af Lykkedrømmens Paradis; men værre stillet er dog den, der vises bort som unyttig fra Livets Valplads! Kærligheden er det Livets Solskin, som driver Daadskraften til Blomst. Men at arbejde og tjene er selve Livet.

I »Over Evne«, andet Stykke, er der et rørende Afskeds-Ordskitte mellem de to Søskende, Elias og Rakel. Ingen af dem har faaet Lov at opleve Kærlighedens Glæde, men de har begge fundet det, som er vigtigere: noget at leve for og dø for. Alligevel melder naturligvis Savnet sig engang imellem, og især ved Afskeden:

Elias: »Der er noget i Livet, som vi to ikke fik.« — Rakel: »Det skal vi tie med. Det er større, hvad vi har faaet.« — Elias: »Og midt i det største — er der Stunder, vi bare længes efter det, vi ikke fik.« — Rakel: »Vege Stunder.« — Elias: »Vege Stunder! (Kysser hende). Jeg kysser i dig alt det dejlige, jeg ikke fik. — Og saa kysser jeg dig, bare dig. (Kysser hende langt) Farvel, Rakel!«

Det er (i Følge Bjørnson) ikke sandt, at Kærligheden for alle er Gennemgangen til Livet. Kanske er den det ikke for Halvdelen selv af dem, som naar frem til virkeligt Liv.

Livets Gerning er mere værd end Kærlighed mellem Kvinde og Mand. Og Bjørnsons Elskere er ikke først og fremmest Elskere, men handlekraftige Mænd.

Ingen Klage er derfor saa bitter som denne: »Mit Arbejde har I dræbt; jeg har gaaet i Maaneders Spænding; jeg tog ret

et Tag, jeg holdt mit Værk op mod Fremtidens Gud, da brast det mellem mine Hænder.«

Og ingen Tillid trænger Digteren mere til end den, som udtrykkes i Digtet »Fremtidens Land«:

Fremtidens Land!

Derhen de styrer de Tusinde Savn,
 alle de Sukke, som ej finder Favn,
 danner sig Landskab i Skylag og Glød
 over vor Nød —
 salige Syner af, hvad som skal gro
 op af vor Tro
 i Fremtidens Land.

Fremtidens Land!

Alt af vort Arbejd, som bliver til Gavn,
 vokser i Slægten, som glemte vort Navn,
 samles til andres og øger engang
 Fornylelsens Trang.
 Denne har Kraften, som bærer det ind,
 usvigelig ind
 i Fremtidens Land.

Allerede af disse Vers kan vi forstaa, at Bjørnsons Fremgangstro er ikke ganske overfladisk. Den kan godt bære Skuffelser og Nederlag. »Jeg taaler at flytte mine Haab længere frem uden at tabe hverken Mod eller Tro,« skrev Digteren engang. Men de følgende Vers af Digtet gaar endda dybere:

Fremtidens Land!

Taarer, som fældes ved det, som er slet,
 Blodsved i Kampen for højere Ret
 salver den Vilje, som sejrer til Slut.
 Blir vi end brudt,
 ondt kan det standse, godt kan det saa,
 op skal det staa
 i Fremtidens Land.

Fremtidens Land

dæmrer i Linjer og Farver og Kvad,
 blinker som Solguld i det, som gør glad,
 anes i Børnenes Øjne og ser
 ned, naar du be'r.

Vinder vi Sejer, og Sejren er sund,
 staar vi en Stund
 i Fremtidens Land.

Fremtidens Land
 sagtelig stiger; i Morgenens Glans
 gløder vort Hjerte og skærpes vor Sans.
 Vender vor Hjemstavn mod Opgangen hen,
 vor Gerning med den, —
 ser vi som Moses med luende Sind
 i Dødsstunden ind
 i Fremtidens Land.

Vi har nu vistnok faaet tilstrækkeligt frem af Bjørnsons Fører- og Kampliv til, at vi kan se den personlige Baggrund for hans største Digtning om Kald og Kræfter, om Selvviskhed og Sjælefare, og om den Opgave, Lidelse har: at lutre. Dette Værk er det store Sagadrama »Sigurd Slembe«.

En af Digterens politiske Modstandere skal engang — spot- tende, men træffende og morsomt — have sagt, at hvis Bjørn- son havde levet i det tolvte Aarhundrede, saa vilde han sikkert have udgivet sig for Kongesøn og gaaet »ind i Triumvirat med Sigurd Slembedegn og Sverre Præst«. I saa Fald var han jo kommen i ganske godt Selskab, nemlig sammen med de to højest begavede af hint Aarhundredes norske Tronkrævere! Det er ikke tilfældig, at de to var hans Yndlinger i Norges Historie, — og det er givet, at Bogen om Sigurd Slembe er et Værk, som er fyldt af Bjørnsons egen Oplevelse og skre- vet med hans Hjerteblood; det er tillige et Led i hans Selv- opdragelse. Bogens Mening er den: at lære ham selv og andre, at den, som har et Kald her i Livet, han maa kunne taale Uret. En Uret, han lider, kan bedst sætte ham paa den store Prøve: om det er sin Sag og sin Gud eller mest sig selv, han elsker?

Det er et Vidnesbyrd om Bjørnsons etiske og religiøse Alvor, at han saa mange Gange vender tilbage til det Spørgsmaal: Selvtugten, Underkastelsen under den højestes Vilje.

I en Række Værker forkynder han saaledes den kristelige

Sandhed (som han for Resten selv havde faaet Klarhed over ved at læse i en Prædikensamling hjemme i Faderens Præstegaard), at man skal igennem en »Lidelsernes Højskole« for at lære at opgive sig selv og sin egen Formuenhed og befri sig for sit eget Hjertes Hovmod og Selvretfærdighed. Vi møder dette i den skønne Fortælling »Faderen«, i »Konge Sverre«, i »Arnljot Gelline« og i »Sigurd Slembe«. Især de stærke og voldsomme Naturer trænger til en saadan Skole. Mennesket skal lære at ville noget mere end sit eget, lære at opgive sine egne ærgerrige Planer og finde sig en Tjenerplads hos den Største. Hans Vilje er vort Livs Maal. Først i Lidelsernes Højskole kan et stolt og trodsigt Sind lære at tæmme sine Lidenskaber.

Men den Lektie er ikke let lært og ofte vanskeligst netop for de stærkeste — som Sigurd Slembe.

— Lader det sig gøre paa nogle Prosaer at gengive dette vældige Digts Undervisning saaledes, at ikke Glansen og Kraften gaar af den? Digtets poetiske Rigdom maa man søge i Bogen selv.

7.

Som en Skude uden Fører, saadan ligger Norges Land. Ringe Mænd tager Magten, fordi der ingen større er. Eller skulde han virkelig være ved Haanden, den Mand, som har Førerens Kald og Evner? Banker Lykken paa Norges Port? Kunde den Dag være nær, da der igen var een Herre i Landet, én, der havde Haralds samlende Kraft og Haakons Vennesælhed, én, der kunde tænkes ombølget af Folkets Jubel og Hyldest som Olav Trygvason? Den Mand, der kunde bringe til Afslutning det Stormandsvælde, som kun altfor mange Steder bestod i smaa Mænds vilkaarlige Styre, — En, som kunde virke samlende overalt, saa Fædrelandet atter stod »kristnet, kristnet, samlet, samlet«.

Skjalden ser i sine Syner Samlingens Dag, men i den bitre Virkelighed omkring sig ser han alle de egenkærlige Kræfter, som vil stille sig hindrende i Vejen.

Hvorfor fik jeg Længsler,
 som jeg ikke kan løfte?
 og hvorfor ser jeg,
 naar jeg kun skal se Sorg?

Flyver mit Øje ud i det store,
 skyller alting sammen som i Storm,
 men flygter det tilbage i det mindre,
 da mørkner det af Medynk.

Thi jeg ser et Folk uden Fører,
 jeg ser en Fører uden Folk.
 O, hvor Folket lider!
 Og Føreren, hvor han længes!

Vidste, vidste Mændene,
 at han var midt imellem dem!
 Men de ser en Mand i Lænker
 og lader ham ligge.

Skibet rives bort af Stormen,
 en Daare staar tilrors, hvem kan redde?
 Han, han, der længes under Dækket,
 halv død og i Lænker.

— Den unge, kække Sigurd er vokset op uden at vide, hvem han er. Men den Dag, han faar sin Moder til at tilstaa, at han er Søn af Kong Magnus Barfod, da vèd han sin Vej lige med det samme: han vil til Kongens Gaard for at forlange sin Del af Arven! Kongen selv er uægte født saavel som Sigurd; Kongen kan umuligt nægte ham Del i Riget! Nu forstaar Sigurd Slembe sit Hjertes Higen, sin Ungdoms stærke Længsel. »En Ørn maa løfte sig, en Ulv maa ud, en mægtig Længsel er kun mægtig Kraft.«

Men een holder ham tilbage: hans ulykkelige Moder; hun har kun ham, og hun forudsér, at ukendt og fattig som Sigurd er, kan den Vej, han vil gaa, kun ende i Ulykke. »Saa stærke Længsler og saa ringe Vilkaar, o, det vil ende som et Fald fra Fjældet!«

Men Sigurd regner ikke Advarsler. Han regner heller ikke

det, som skulde have større Magt over hans Sind: Hensynet til sin Moder. Hun siger:

»Storm ikke paa! Agt dog min dyre Bøn!
Riv ej omkuld paa Vejen frem til Ære
din gamle Mor! — O, skaan mig dog, jeg be'r:
lad mig faa tie med min egen Skam,
lad mig faa holde dig fra Undergang!«

Sigurd er fuld af fagre Ord

»For hver en Taare, som din Anger græd,
du skal faa Glædestanker ved din Søn!
Du skal gaa foran i de store Optog,
ved Gilder være paa min højre Side,
i Purpurklæder og med gyldne Smykker . . .«

Af Hjertet mener Sigurd disse kærlige Ord, men det første for ham er dog dette, at han selv vil frem! Hans Kærlighed til Moderen gaar ikke saa dybt, at han for dens Skyld kan sætte sin ærgerrige Drøm tilside.

Naar han opgiver sin Plan om straks at bejle til Norges Trone, er det kun, fordi han viger for Nødvendigheden: Ingen vil hjælpe ham! Saa gaar han i Stedet for paa Korstog, da en Slægtning tilbyder ham Skib for at blive af med ham. At tage Korset er dog ogsaa stort, — »til Herrens Ære og til egen Hæder« (!) — og med stolt, ung Glæde staar Sigurd en Dag paa den Sten, hvorfra han saa ofte har set Skibene sejle; nu kan han »se sit eget lægge ud«:

»Det store Skib paa Fløjen, det er mit!
Det første, som jeg ejer her i Verden!
snart skal det bruse gennem Bølgens Skum
imod min Fremtid; jeg staar selv tilrors
og spejder Skyernes og Strømmens Gang
og hører Længslernes højstemte Sang, —
da først jeg siger, at jeg rigtig lever!«

Men Herren standser ham! — Saadan ser han det selv siden. »Gud kastede mit Skib og mine Forsæt op mod Skotlands Strand og slog det i Stykker. En Kæmper af saa urene Grunde vilde han ikke ha'.«

— Paa Ørknørne oplever Sigurd mangt og meget. Selv

ulykkelig finder han sin Glæde i at hjælpe andre. Ærefulde Hverv som Nummer to kan han overalt faa, i Kraft af sit Heltemod og sine Førergaver; men de mætter aldrig hans Ærgerrighed. »Jeg træder aldrig ind i en liden Kirke uden at tænke mig en stor, aldrig i en af Træ uden at længes til hine af Marmor med en Skov af Søjler og over dem de uhyre Buer. Saaledes staar jeg heller aldrig i en liden Handling uden at tænke mig en stor, i mange Tusindes Nærværelse, i Lysning af et Kvad.«

Med saadan ærgerrig Higen kan han ikke trives i smaa Forhold, ikke engang, hvor en Kvindes Kærlighed indbyder ham til Hvile. Den standser ham saa lidet som hans Moders! Han kan ikke hvile og ikke ofre, saa lidt som han kan finde sig i Uret eller i at blive oversét.

Da taler Gud til ham igennem en frygtelig Begivenhed, og sønderknust synker Helten ned for den store, vrede Gud. Nu vil han paa Korstog og af ædlere Grunde end sidst:

»Jeg vil aldrig la' Magten oftere friste mig! Kan jeg ikke tjene andre, hvad jeg nu har lært, og har du nægtet mig at styre selv, nuvel, saa vier jeg mig til din Tjeneste, du verdensordnende, — ikke af Ærgerrighed som første Gang, men uendeligt fra den spirende Tanke til det fødende Øjeblik Handling! — Gør dette Forsæt til mere end et Blink, som din Vredes Lynild skræmte ind i min Sjæl, gør det til en lang Lysning over mit Liv.«

— Saa er da Sigurd Slembe Korsfarer i mange Aar og siden Købmand. Mangt et stort og højtideligt Øjeblik gav dette Liv ham, saavel paa Havet som i de blaa Lande; men Fred gav det ham ikke. Thi et Menneske kan ikke brænde sine Tanker over som en Traad, og Sydens Sol, saa hed den faldt, mægtede ikke at tære bort Mindet om hans Hjem, hans Fødsel og de Pligter, han havde flyet hjemme. Han er — trods alt — norsk Kongesøn, og en Dag staar han i Kongens Gaard og beder om sin Del af Riget og Ansvar. Nu er han modnet:

»Jeg har været i flere Slag end alle disse Mænd tilsammen, næsten hele den kendte Verden har jeg været i, en stor Sum af

Erfaring og Planer bærer jeg med. Og jeg har en Trang til at virke, saa stor, at jeg næppe kan raade den. Dette maa altsammen blive mit Fædreland til Velsignelse!«

Det er Manden med Kald, som beder om at komme til. Dette kan ogsaa de bedste blandt Mændene høre. Men andre under ham ikke Pladsen ved Kongens Side. De oprigtige føler, at en Mand, som i femten Aar ikke kan glemme, hvem han er, han maa føle et uhyre Kald; de klartseende forstaar, at her er Manden, hvem Landet venter paa, og som kunde skabe alt fra nyt af. De andre — de tvivler næppe heller; men de vil ikke! De forstaar nemlig, at det at faa en virkelig Fører betyder, at de selv skal bøje sig og følge! Det vil de ikke; de bruger den Magt, de i Øjeblikket har, efterstræber Sigurd paa Livet og stænger ham ude fra alle Muligheder.

Fra den Stund af er Sigurd, der ikke kan taale Uret, som en rivende Ulv. Han snigmyrder den usle Konge og slaar al den Modstand ned, han kan naa. Han taler nu om »Hævnens Rustning, Fortvivlelsens Øje og et flammende Sværd. Naar det engang svinges, skal det lyse over hele Norge, Taarer følge saa tæt som Regn paa Lynild, og dog kan ikke hele Slægters Graad løse den, som nu er indeklemt i mit eget Bryst.«

Sorgen i Sigurds eget Bryst kommer af, at hans Maal jo i Grunden var at læge Landets Saar, ikke at slaa det nye Saar! Men det er det, han nu gør — i sin vilde Kamp om Magten. I Stedet for Hjælperen faar vi Ødelæggeren! Da han er en vældig Helt, bliver Ødelæggelsen forfærdelig.

— Sigurds store Fejltagelse, Grunden til, at han Gang paa Gang vælger forkert, bliver os klarere derved, at Skjalden Ivar af Digteren er sat op som hans Modstykke. Han har ikke Sigurds Handlekraft, i hvert Fald tror han ikke selv, han har den; men han er paa sin Vis stærkere end Sigurd i Kraft af sin Karakters uselviske Renhed; og denne Hjertets Renhed bevares igennem hans dybe Guds frygt. Han forlanger ikke, at Gud og Mennesker skal staa paa hans Side. Hans Begær er, at han maa være paa Guds Side, — og hvad Men-

nesker gør, kan vel øde hans jordiske Lykke, men ikke faa ham til at gøre Uret eller forgifte hans Sind.

I v a r: »Jeg vil fortælle eder noget af mit Liv, som er ringe mod eders, men dog ikke uden Erfaring. En Pige paa Island var mig saa kær, at jeg aldrig kunde tænke mig Fremtiden uden hende. Og dog havde jeg intet sagt, selv ikke, da jeg tog Afsked for at fare til fremmede Lande. Men da min Bror engang skulde hjem, bad jeg ham sige hende, at hun maatte vente; thi jeg kunde ikke leve hende foruden.« — S i g u r d: »Hun var dit Livs Maal!« — I v a r: »Hun var mit. — — Da jeg saa selv kom efter, tog jeg ind hos min Bror, og dør mødte jeg hende som hans Hustru.« — S i g u r d: »Hvad gjorde du saa?« — I v a r: »Hvad vilde I ha gjort?« — S i g u r d: »Det vød jeg ikke.« — I v a r: »Jeg skal sige eder det: først rejste I der fra og kom tilbage — et Par Gange; men saa dræbte I ham!« — S i g u r d: »Nej! — Maalet var mig dog for ringe!« — I v a r: »Men sæt nu, hun for eder betød Norges Rige?« (Ophold). — S i g u r d: »Du var dog aldrig siden lykkelig.« — I v a r: »Var jeg lykkeligere, om jeg dræbte min Bror?«

I dette Ordskitte har vi dem begge! Sigurd har været uvis med sig selv hele sit Liv; han drages til og fra; men — da han dog vil sit eget, maa det Onde tilsidst blive det stærkeste! Ivar derimod vød altid, hvad han skal: gøre det rette. Menne-sker kan gøre ondt imod ham, men de kan ikke gøre ham ond. Alle kan ikke blive lykkelige i denne Syndens Verden, men de kan sætte deres Vilje ind paa i k k e at øge Syndernes Mængde, men — om muligt — læge de Vunder, Synd har slaaet, og hjælpe andre. Ivars Lykke hedder F r e d; hans Livs Indhold er at hjælpe.

Denne Guds Fred, som er over al Forstand, finder ogsaa Sigurd, den store Fredløse, tilsidst; — men rigtignok først, da alle hans jordiske Haab brister: da han ligger med sin Flaade omgivet af Fjender og saa faar at vide, at de danske Hjælpe-Skibe vil forlade ham, saa det maa blive en haabløst ulige Kamp! Da viser Sigurd sit Sinds Storhed: Han kunde flygte og redde sit Liv; men det forsmaar han. »Kæmpende vil jeg falde, i Spidsen for det, jeg har levet; — mine Mænd skal ha sin Fører!« Saa faar det bære ind i Døden eller ind i det, som er værre: I Fangenskab og Lemlæstelse ved de Bødler, som hader ham. Hans Moder siger: »Har du tænkt dig det

allersidste? Har du tænkt dig at fanges, lemlæstes . . .?» Men han svarer: »Jeg har nogle Salmer fra min Barndom, dem skal jeg saa synge.«

Dertil kan Barndommens Salmer bruges! Og disse er Sigurd nu fundet tilbage til. Den Fredløse er kommen hjem, — først til Selverkendelse og Syndserkendelse; saa til Fred:

»Jesus, min Gud, det var jo det mindre, du altid bød mig, og som jeg altid forsmæede?»

(Paa Knæ) »Men i din Favn, barmhjertige, saa faar jeg Fred!

Hvad er dog hændt mig for Under? I samme Stund, jeg bad, fik jeg det. — Fred, fuld Fred? — (Rejser sig). Da vil jeg i Morgen gaa til min sidste Kamp som til Kirke; Fred for mine Længsler vil jeg vinde!«

Holder Hodet bagover med begge Hænder for sine Øjne. Da han endelig tar dem langsomt bort, ser han sig omkring).

»Hvilken Soning, der gaar imod mig af denne Efteraarsaften! Sol og Vand og Strand og Sol gaar sammen som alle Tanker i Gud, aldrig har jeg dog før set det saa vakkert! — Dette dejlige Land skulde jeg ikke faa styre! Hvor meget ondt, jeg har gjort det! — Hvorledes er det dog gaaet til? thi ude saa jeg dine Bjerger i enhver Sky, jeg længtes hjem som et Barn til Julen, men jeg kom ikke før hjem, — og jeg gav dig Saar i Saar!

Langmodig ser du paa mig og gir mig din dejligste Efteraarskvæld til Afsked. Jeg maa op paa Stenen og ta et langt Farvel.« (Stiger op).

Udtrykkene er for svage, naar det hedder, at en Digtning som »Sigurd Slembe« blev en stor Sukces og skabte Omslag i Stemningen imod Bjørnson. Dette Digt tog Mennesker, ogsaa Bjørnsons Modstandere, dèr, hvor de var bedst og gjorde dem gode! Den tog dem om Hjertet og vendte deres Hu imod det høje! Der er noget af Guds Aand i saadan Poesi, — — mere end Digteren til andre Tider havde.

Da der var Tale om en Titelvignet til Bjørnsons Digtsam-

ling, skrev han til sin Forlægger, at skulde der være en Vignet paa Bogens Bind, saa gav den ham, om den illustrerede Linjerne:

Han stod ud af Fjorden for fulde Sejl,
Skjoldene saa sig i Bølgernes Spejl;
selv holdt han Ror!

Disse Linjer er imidlertid ikke karakteristiske for Digteren i hans bedste Øjeblikke, dem, hvori han skrev »Arnljot« og »Sigurd Slembe«. Linjerne staar nok i sidstnævnte Bog, men de er lagt i Munden paa den mest selvraadige i Bogen! Digteren selv véd, naar han er bedst, at Selvisheden, om den end fremtræder nok saa frisk, er Livets Ulykke. Lydigheden er det største — og den er den første Betingelse for et Førerskab, der skal blive til Velsignelse.

Hvem skal styre? De Hænder, Gud har lagt sin Haand paa. Som et Barn skriver »med ført Pen«, saaledes styrer en Mand sikrest med førte Hænder.

8.

Vi vil ende dette Afsnit med et lyst Billede.

Baade »Arnljot Gelline« og »Sigurd Slembe« er fulde af dybe Skygger, fordi Guds Lys skal bane sig Vej igennem Selvishedens Mørke. Begge disse Helte sejrer over sig selv — men dør! Det samme gælder selve Hellig Olav. Først da han gaar imod sin Død, har han sejret over sin Egensindighed, — tidsnok til, at hans Eftermæle kan lyse, men ikke tidsnok til, at Livets Gerning kan reddes for Herrens Tjeneste.

Dette gælder derimod Olav Trygvason, om hvem Bjørnson har skrevet to herlige Kvad, gjort med næsten ingen-ting, men sprængfyldte af Stemning. De smaa, uanselige Digte har Poesiens fulde Trolddom over sig.

Det ene Digt er det berømte »Brede Sejl over Nordsjø gaar«. — Det andet har vi Brug for her. »Landkending« hedder det, og det skildrer, hvad den unge Tronkræver, Olav Trygvason, føler, da han nærmer sig sine Drømmes Land, Norge.

Bjørnson er selv kommen sejlene til Norge og har set Lan-

det stige furet, vejrbitd over Vandet. Udaf Naturindtryk vokser nu i Digtet en episk Fremstilling frem af et af de store Øjeblikke, hvori et stort Menneske vokser.

Norges Fjælde staar som en Mur og synes at ville stænge Olav ude.

Saadan vil mange Gange Vanskelighederne taarne sig op for den Kække. Men hvortil har man da Digttere uden til at synge Mod og Tro ind i den, som er paa Vej mod Livets Gerning! Ved Olavs Side ombord staar en Skjald, som viser ham, hvorledes de solbeskinnede Skyer ligger som Kirkehvælv og Spir over de mørke Klipper. Dette Syn afbilder den Drøm, som har drevet Olav imod Norge, Drømmen om at vinde sine Fædres Rige og vinde det for en større: Kong Kristus, der tager Mænd og Førere i sin Tjeneste.

Og det var Olav Trygvason,
stævned over Nordsjø fram,
op mod sit unge Kongerige,
som ikke vented ham.
Fik han saa første Synet:
hvad er dette for Mur i Havbrynet?

Og det var Olav Trygvason,
Landet syntes ganske stængt,
alle hans unge Konge-Længsler
føltes mod Klippen sprængt,
indtil en Skjald opdaged
hvide Kupler og Spir i Skylaget.

Og det var Olav Trygvason,
syntes, han med een Gang saa
graasprængte gamle Tempelmure,
snehvide Hvælv derpaa.
Længtes han da saa saare
med sin unge Tro staa indenfore.

V.

MAND OG KVINDE

Bjørnstjerne Bjørnson var vokset op i et Hjem med Søstre og Brødre, og siden saa han Døtre og Sønner i sit eget Hjem. Han elskede sin Moder, som boede i hans Hjem i mange Aar, og han var lykkeligt gift. Det er til en Datter, han skriver de Breve, der giver det mest levende Billede, vi har, af ham selv som ældre Mand. »Du er din Mors genopstandne Ungdom,« skriver han, »saa for mig er du noget af den Fryd, jeg havde i mine Forelskelsesdage«. Disse Breve er fulde af faderlig Æmhed og levende Menneskelighed. — I Bjørnsøns Børneskildringer finder vi Piger ligesaa vel som Drengene; flere af dem er forunderligt levende og paa ingen Maade mindre karakterfulde end Drengene.

Naar saa megen Litteratur i Samtiden og senere har virket til at bryde Agtelsen for Kvinden ned, saa har Bjørnson (og Jonas Lie) givet hende Oprejsning. Hun er fuldt ud Mandens Ligestillede, skabt som en Medhjælp, der svarer til ham. Hun kommer til Samlivet med, hvad han ikke har, og forløser det hos ham, som han ikke selv kan klare. Hver Gang hun ses med Ynglingens eller Mandens forelskede Blik, bliver Kvinden endda den ypperste Guds Skabning, højerestaaende end Manden; det samme er til dels Tilfældet, naar hun ses som Hustru og — især — som Moderen!

Der er maaske ikke nogen nordisk Digter, der har vist en saa fin Forstaaelse af Kvinders Sjæleliv som Bjørnson. Der

kan være Øjeblikke, hvor man synes, han er næsten altfor klog! Man tænker i saa Fald, at en Mand skal kun kende een Kvinde: sin Hustru; dèr har han »Studium« nok; ingen kommer nogen-sinde tilbunds i et andet Menneskes Sjæleliv. Og sin Hustru skal en Mand endda ikke saa meget forstaa, som elske, — elske hende netop for Forskellighedens Skyld! — Men det er vel snævert at sige saaledes, og naturligvis kan al Menneskeforstaaelse blive nyttig baade for Opdragelse, for Skoleledelse og for en Digter! — Bjørnson forstod Kvinder saa godt, at man ligefrem maa sige, han har kortlagt nyt Land med Hensyn til unge Piger, og han har gjort det sundt og smukt, — uden den Nyfigenhed, der skæmmer andres Forfatterskab, og med mere Menneskefølelse end Kønsfølelse. Der er et helt Galleri af kvindelig Ungdom i Bjørnsons Bøger.

Inderst i Familien er for denne Digter altid en Kvinde, en Hustru, en Moder eller maaske: inderst inde, ligesom Skovstjerneerne, er en ung Pige. Fremtiden venter i hendes Længsel som Statuen i Marmoret. Noget af det varmeste og reneste i Bjørnsons Poesi kommer fra hans Følelse for Kvinder. Man mærker, at denne Mand har ikke holdt sig for god til at lære af en Kvinde, mens mange andre anser det for tilstrækkeligt at studere hende. Noget af det skønneste, han har skrevet, er de Værker, hvori han inderligst forener eller blander Mands- og Kvindenaturen — allerdybest maaske i den lille Fortælling »Mors Hænder«, hvor Moderen fortæller Datteren om sin afdøde Mand, saa at hendes Sjæl synes som et Spejl for hans Styrke; man forstaaer, at den Mand, der har to saadanne Kvinder til at gaa i Arv efter sig, intet andet udødeligt Navn begærer. Allersmukkeste er maaske hans Følelse for unge Piger. Der er intet erotisk Spil i hans Forhold til de Skikkelser, han tegner, men en ren mandig Glæde ved at se dem og Trang til at hjælpe dem. Det er, ligesom han tager dem ved Haanden, og man er slet ikke vis paa, om han i Grunden ikke mener, at han trænger lige saa meget til deres Haandsrækning som de til hans. Trods alle de tusinde »Sager«, som Bjørnson imellem Aar og Dag har gødet med sin Sved, ser det næsten ud, som

om dette var ham Hovedsagen, at der altid maa være unge Piger af den rette Slags paa Jorden. En stor Mandsperson med en lille Pige ved Haanden, som hjælper hinanden gennem Livet, — maaske er det Slutningsbilledet i alt, hvad han har gjort og villet gøre.

2.

Hvordan skal saa de unge Piger være, som Bjørnson synes om?

Aa, de »skal« ikke være paa nogen bestemt Maade, men han vil for Eksempel gerne se dem glade.

Et Brev til Datteren slutter han saaledes: »Lev vel! I Vaar og Arbejde, i vakre Klær og Solskin, i godt Selskab og Moro, i god Læsning og sunde Tanker.« »Tull dig ikke væk i nogen; men kom igen vor egen, kække, stoute Jente!«

»Lev nu vel og forlov dig ikke! Forelsk dig heller ikke uden i din Sang!«

»To Ting forbyder jeg dig, det er at forlove dig og forkøle dig. For begge Ting er umulig, naar man ikke selv vil. Aldeles umulig. De, som skal leve af sin Strube, og saa forkøler sig, skal ha Bank. Det er min Mening.«

»Og du skulde gi tabt, Bergliot? Se sort og spyttede Blæk? Mod i Brystet, Jente! Din bedste Ven Far.«

— Mariti »En glad Gut« er en ung Pige efter Bjørnsons Hjerte. Hun er vakker; blændende fin i Huden, som ingen Øyvind før havde set, Næsen lidt opkastet, Munden smaaende. Øjnene var halvlukkede, naar hun ikke netop saa paa En, men derfor kom Blikket altid med uventet Magt, naar det kom, — og som hun selv vilde lægge til, at hun ikke mente noget med det, smilede hun halvt i det samme. Hun naaede leende, hvad Øyvind havde arbejdet til med saa megen Forsagelse. — Skønt hun er »let paa Foden som en Ren og af mange Forsæt«, bor der dog Alvor i hende, og da Øyvind misforstaar hendes Spøg, skriver Skolemesteren: »Du haver været for streng; thi der er visse Kvindfolk, som spørger for ikke at

græde, og der er ingen Forskel mellem begge. Men det synes jeg om, at du tager det alvorlige alvorligt, thi ellers kan du ikke le ad det, som er Fjas.«

Den glade Marit tager imidlertid paa sin Maade ogsaa alvorlige Ting alvorligt. Hun maa taale meget af sin Morfar for sin Kærligheds Skyld, for at vente paa den, som hendes Hu staar til. Naar hun taler Kærlighedens Sag, saa er det jo i Grunden Idealitetens Sag, hun fører: Man skal gifte sig af Kærlighed; ellers skal man lade være. Hverken Forfængelighed (»Ambition«) eller Penge (»et godt Parti«) skal have Lov at tale med i Hjertets Sager. Dette maa hun hævde overfor sin pengekære og slægtsstolte Morfar. »Skolemesteren har godt for at snakke,« siger han, »for han har Penge selv; det har Præsten med, de kan præke, de. Men vi, som skal trælle for Føden, med os er det en anden Sag. Jeg er gammel, jeg ved meget, jeg har set mange Ting; Kærlighed, ser du, det kan være vel nok, saadan til at snakke om, ja, men det duer ikke; det er godt nok for Præstefolket og de Dele; Bønderne maa ta det paa en anden Maade. Først Maden, ser du, saa Gudsord og saa lidt Skrivning og Regning og saa lidt Kærlighed, hvis det saa kan lade sig, men det nytter bitterdød ikke at begynde med Kærligheden og ende med Maden. Hvad svarer du nu, Marit?« — »Jeg ved ikke.« — »Ved du ikke, hvad du skal svare?« — »Jo, det véd jeg.« — »Nu da?« — »Skal jeg sige det?« — »Ja, vist skal du sige det!« — »Jeg holder meget paa den Kærligheden.«

Saaledes fører den glade Marit Idealitetens Sag imod Materialismen!

Foruden at være glade, maa de unge Piger for Bjørnson ogsaa helst være bly.

Saadan er Mildrid i »Brudeslaaten«. Da hun er blevet forlovet og bagefter tænker over alt det dejlige, han har sagt, kommer hun til at spørge sig selv om, hvad hun svarede paa dette. Og da stod det for hende, at hun havde ikke sagt et Ord, — nej, under hele deres Møde ikke et eneste Ord! Hun

blev frygtelig flov og ulykkelig derover. Hvad maatte han tænke!

Bly er ogsaa Eli. Hun lod først, som hun ikke saa ham; da han rejste sig for at gaa til hende, standsede hun og vendte sig halvt om for at gi ham Haanden; men hun saa ikke paa ham. — Ogsaa Eli blev forlovet uden at have sagt et Ord. Hvortil behøves Ord, naar en Kærlighed har faaet Lov at vokse sig saa moden?

Og Synnøve er bly. »Er hun mere bly end de andre Bygdens Jenter og vil omgaas paa en anden Maade,« tænker Thorbjørn, »saa skal En ikke sige noget dertil.« Han fulgte hende op til Sæteren, som ikke laa langt borte. Han vilde gerne gaa Haand i Haand; men der var kommet noget over ham, som gjorde, at han knap turde røre ved hende og syntes, det var forunderligt, han havde Lov til at gaa ved Siden af hende. — Da de skiltes, sagde han derfor ogsaa: »Det skal vare en Stund, til du atter spørger noget galt fra mig.«

Blyhed er for Bjørnson en Ynde mere hos en ung Pige.

Jeg elsker din Drømme-Øjne,
der gaar som Maaneskin paa Sne
og sænker sig, hvor Skove højne
i noget gemt, jeg ej faar se.

Et bly Væsen gør Kvindens Magt endnu mere bindende for den, der har hende kær.

Her maa vi stoppe op ved noget, som vi i vor Tid har glemt at undre os over: at disse Ungpigeskikkelser er Bønderpiger. Hos saadanne ventede man ellers ikke for trekvart Aarhundrede siden saa megen Ynde og sjælelig Finhed. Bjørnson har imidlertid talt deres Sag, — og Folkehøjskolen, som Bjørnson elskede, har dels hjulpet dem godt, dels har den lært Alverden, at saadanne Bønderpiger findes. Det er en staaende Bemærkning, naar man i Udlandet møder Folk, som har besøgt en Højskole en Sommerdag, set Pigernes søndagsglade Færd og hørt deres Sang: »Og saa at tænke sig, at det er almindelige Bønderpiger!« —

Litteraturen havde ikke tidligere rigtig fundet dem. Vor fine Forfatter Fr. Paludan-Müller kunde knap begribe, at det var nogen rigtig Opgave for en Digter at beskæftige sig med, »hvad der foregaar i en lille Hønspegiges Sjel«. Dette sagde han i Anledning af »Synnøve Solbakken«!

Men Bjørnson førte Bondepigen ind i alle Landets Hjem samtidig med, at hans Poesi lyste op i Bøndernes Hjem! Det er sikkert ikke for meget sagt, at ingen Litteratur har nogensinde betydet saa meget for Bondeungdommen som Bjørnsons »Fortællinger«. Dèr fandt de sig selv skildret, som de i deres bedste Øjeblikke gerne vilde være.

Undertiden har man slængt Ordet »Romantik« efter denne Digtning for at antyde dens Uvirkelighed. Man kunde ligesaa godt sige »Realisme«, Virkelighedsskildring. Søndagssindet er en Virkelighed ligesaa godt som Hverdagssindet. Bjørnson havde i sin Bevidsthed Plads for begge Dele. At han helst skildrede det gode, er en anden Sag — og et rigtigt Valg! Han vilde vise Bondeungdommen og al Ungdom Vejen fremad!

Bjørnson har engang udtalt sig om de Omgivelser, hvori han i sin Barndom levede: Dèr var i Sandhed baade lyst og mørkt! »Min Far var, ligesom min Mor, en dybt sædelig Natur. Jeg var stadig Vidne til deres Kamp og Harme og Forargelse over det, som foregik lige indpaa Præstegaardens Enemærker. Da min Far kom til Næsset, var nærsagt Halvdelen af Børnene dèr uægte. Høstpigerne havde ofte to-tre Børn hver med sig. Men jeg har ogsaa kendt saa fine Bondepiger som Synnøve og Eli. Jeg vil give mit Liv paa, at alt det fine, sarte, skønne — det er der. Jeg har ikke skrevet en Linje, uden at én af dem, jeg skrev om, saa paa mig mellem Linjerne. Da jeg saa det lyse, fine Synnøve-Draget paa Tidemands Billeder, græd det i mig af Genkendelsens Glæde. Jeg vilde ned til Grunden og vise det stærkeste i Bønderne, — det, som skal fortsættes og leve videre« . . .

3.

Naar saaledes Bjørnson i sin Digtning siger god for, at den kvindelige Ungdom kan forene Livsglæde og Blyhed, saa er

der tillige noget mere, han paastaar: Kvinderne er ikke svage siger han, om end de undertiden synes saa og i Folkemunde har Ord for at være det; og de er ikke mindre kloge end Mænd.

Thorbjørn er stærk og Synnøve svag — for det ydre Øje at se. Men at Thorbjørn ikke kan styre sin Heftighed, og at han i sin Æresyge kan ægges op af andres Drilleri til at gøre, hvad han siden maa fortryde, — det er dog en Karakterens Svaghed! Han er ikke Herre hverken over sin Heftighed eller sin Forfængelighed.

Synnøve paa sin Side har visse Svaghestegn; det kniber hende for Eksempel meget at være sin Kærlighed til Thorbjørn bekendt hjemme, fordi hans Vildskab er Forældrene imod. Men naar det gælder, saa er Synnøve Solbakken stærk, — og det hedder jo ikke for ingenting: Naar det gælder, skal det vise sig!

Da Thorbjørn ligger hjemme, imellem Liv og Død, saaret af et Knivstik, faar Synnøve ingen Ro paa Sæteren. I den stille Sommernat iler hun ned til Granliden-Gaard for at faa at vide hos Thorbjørns Søster, hvordan han har det:

»Snart nærmede hun sig Husene. Hun blev noget beklemt igen, da hun saa dem, og det tiltog jo nærmere hun kom. Alt var stille der, Arbejdsredskaberne stod lænet op mod Væggen, Brænde laa hugget og stablet op, og Øksen bed fast i Huggeblokken. Hun gik forbi og hen til Døren; dèr standsede hun endnu engang, saa omkring sig og lyttede; men intet rørte sig. Og som hun stod der og var i Uvished, om hun turde gaa paa Loftet til Ingrid eller ej, kom hun til at tænke, at det maatte vel være i en slig Nat for nogle Aar siden, at Thorbjørn havde været ovre og plantet Blomsterne hendes. Hurtig tog hun Skoene af sig og listede op ad Trappen.

Ingrid blev meget ræd, da hun vaagnede og saa, det var Synnøve, der havde vakt hende. — »Hvorledes har han det?« hviskede Synnøve. Nu mindedes Ingrid altsammen og vilde ta paa sig for at undgaa at svare straks. Men Synnøve satte sig paa Sengekanten. bad hende ligge og gentog sit Spørgsmaal.

»Nu er det bedre,« sagde Ingrid hviskende; »jeg kommer snart op til dig.« — »Kære Ingrid, gem ingenting for mig; du kan intet galt sige mig, som jeg ikke har tænkt mig værre.« Ingrid søgte endnu at være skaansom, men den andens Frygt drev paa, og der blev ingen Tid til Omveje. Hviskende faldt Spørgsmaalene, hviskende Svarene; den dybe Stilhed rundt omkring gjorde baade Spørgsmaal og Svar endnu alvorligere, saa der blev en slig højtidelig Stund, hvori man vover at se den værste Sandhed lige i Øjet. Men dette syntes de begge at faa ud, at Thorbjørns Skyld var liden denne Gang, og at intet ondt fra hans Side skød sig imellem ham og deres Medfølelse for ham. Da græd begge frit ud, men stille, — og Synnøve græd mest; hun sad ganske sammensunken paa Sengekanten. Ingrid søgte at friske hende ved at minde om, hvor mangen Glæde de tre ret havde haft sammen; men da gik det her som saa ofte, at hver liden Erindring fra de Dage, hvorover Solskinnet leger, nu i Sorgen smelter op i Taarer.

. . . »Ja, det er det samme,« sagde Synnøve pludselig og stærkt, »aldrig i Verden skal nogen faa mig til at slippe ham, enten det nu gaar saa eller saa!« Ingrid blev meget beklemt. »Doktoren ved ikke, om han faar sin Helsen igen,« hviskede hun.

Nu hævdede Synnøve Hovedet med tilbageholdt Graad, saa paa hende uden at sige et Ord, lod det saa igen falde og blev siddende i Tanker; de sidste Taarer randt sagte ned over Kinderne, men ingen ny kom efter; hun foldede Hænderne, men rørte sig ellers ikke: det var, som hun sad og tog en stor Beslutning. Rejste hun sig da pludselig med et Smil, ludede sig ned over Ingrid og gav hende et langt, varmt Kys. »Er han helseløs, saa skal jeg pleje ham. Nu taler jeg til mine Forældre!«

Dette er Synnøve Solbakken! Nu tør hun, nu, da det er sværere end nogensinde at være sin Kærlighed bekendt! Naar der rigtig for Alvor er Brug for hende, saa kender hun hverken Svaghed eller Frygt.

Synnøves Sang: »Nu tak for alt, ifra vi var smaa« — be-

gynder som en Afsked med Livets Lykke, men svinger sig op til en fast Fortrøstning.

Synnøve giver ikke op!

Bag hendes tilsyneladende Svaghed bor en egen, stille Styrke, som kan bære mere end hende selv. Den har sin Grund i hendes Hjertes Fromhed og Tillid til Gud; men den viser ogsaa tilbage til Fastheden i hendes Karakter.

Hvem er saa den stærkeste, Kvinden eller Manden?

Det samme møder vi langt senere i Bjørnsons Digtning. I det skønne Skuespil »Paul Lange og Tora Parsberg«, er Typerne noget anderledes. Her er Manden fin og aandfuld, dygtig og omsorgsfuld, men svag. Kvinden derimod er stærk og modig, men ikke mindre fin end Synnøve og ligesaa duelig til at bære; hun kan udholde alt det, hun skal, og kan bære baade sit eget og sin Elskedes.

»Nogle er saa uhyre aandigere, finere end andre; deres Hud er hundrede Gange nænsommere. Det er dette som ligner Svaghed. Men just disse drager Kraft til sig af dybere Lag med tusinde fine Rodtraade. De staar ofte med frisk Krone, naar de andres tørker. De bøjer sig med smidig Styrke, naar de andre knækker.«

Det er naturligvis ikke bare hos unge Piger, Bjørnson erkender Karakterens Styrke. Hos ingen faar den Lejlighed til at udfolde sig som hos Hustruen og Moderen.

Øyvinds Moder er ikke bange for sin faamælte Mand. Hun kan godt nok sige fra, naar det gælder!

Den brede, glade Skolemor i »Det flager« —, der er at møde »som et Hølæs om Høsten«, hun er en stærk Kvinde.

Saa sent som i »Daglannet« (1904) finder vi den modige Kvindetype. Da Ragna vil flygte fra Faderens frygtelige Vrede, siger hendes Mor: »Du skal blive her og slaas!« Det er den friskeste Bemærkning i hele Stykket! Ikke gaa af Vejen for den Kamp, som er nødvendig! »Tag hellere et Par Timers Kamp end et Par Aars Lidelse.« Det er Kong Sverre,

som siger disse Ord, men de kunde ligesaa vel findes i en Kvindes Mund.

De fleste Kvinder i Bjørnsons Bøger kan bære, hvad Livet lægger paa dem, og kan gøre det, som maa gøres.

Især da, hvis de er Mødre! »Styr dit Sind, Barn, frist ikke; vi maa nok lide, fordi om det svider,« siger Fiske-Gunlaug til Petra. Petra fik i samme Stund et storladent Billede af sin Mor, som hun aldrig før havde haft, men som hun herefter beholdt hele sit Liv.

De Unge ser ikke altid, hvad en Mor maa bære. Er de optaget af deres eget, deres Arbejde eller deres Elskov, da glemmer de hende; da føler hun sig for en Stund som et gammelt Møbel, flyttet ud paa Gangen.

En Moder lider fra den Dag, hun blev det.
 Hun elsker Barnet, førend det blev født,
 i Dødens Smerte giver hun det Livet,
 og for dets Barndom skænker hun sit Helbred.
 Hun er det Øje, Fod og Arm og siden
 det Vingepar, som bærer det mod Lyset.

Men har hun fuldbragt, o, saa mister hun det!
 saa river det sig løs fra hendes Taarer,
 ser ej tilbage, stormer under Jubel
 frem, til det falder og har saaret sig,
 eller det rejser sig og saarer andre:
 men begge Gange saarer det sin Moder.

— —
 »En Mor er en underlig Ting. Vidste Børnene, hvad hun gjorde for dem som smaa, saa fo'r de varligere som store.«

— »Det skal ikke lykkes dig at ta min Taalmodighed. Jeg har engang haft dig paa Armen og har gennem Barneøjjet set den gode Spire i din Sjæl; det, som nu møder mig, er ikke dig; utrættelig skal jeg vente og arbejde mig gennem al din Tale og Handling til engang at finde det Smil, som gjorde mig til Mor. O, vilde du sige mig, hvorledes jeg atter kan faa det at se!«

Saadan skildres Moderen hos Bjørnson i hveranden Bog. Det møder os i »Paa Storhove«, hvor Moderen staar i Døren for at

holde det onde ude af Hjemmet, og er det kommet ind, da strider hun for at faa det bort. De vilde Sønner vød, at det »at gaa til Mor,« betyder en Mulighed for, at alt endnu kan blive godt.

Fremfor alt er »Sigurd Slembe« Bjørnsons Digt om Moderkærlighed.

Vi har kaldt Bjørnson Hjemmets Digter. Vi har mødt dette Træk hos ham, at det tungeste er at føle sig alene. »Ensom, det er at være optaget af sig selv og sit. Bare af sig og sit;« saadan er Sigurd Slembe alene. Men denne Ensomhed kender netop en rigtig Moder ikke; thi hun er altid fuld af andres, især af Børnenes!

Naar Hjertets Ensomhed ophæves, da er man kommen hjem. »Hjemmet er, som vi selv er; naturligtvis; men især som Kvinden er.«

Vi har før i denne Bog mødt dette, at en Mand finder Hjem hos en elsket Hustru.

Sigurd Slembe oplever ikke dette; men han finder tilsidst sit Hjertes Hjem paa Jorden — hos sin Moder. Hun siger:

»Ja ikke sandt? Du er ikke saa slem, som de alle siger; jeg vidste jo nok, bare jeg fik tale med dig, . . . og nu, du er træt og har forlist dine Haab i Verden, nu kommer du vel tilbage til mig; nu har du vel Tid! Af hele dit Rige under de dig nok en liden Gaard, og dør skal vi saa leve, ikke langt fra en Kirke; thi naar det ringer til Ottesang, er vi der alt hos Hellig Olav og følger med ham ind til den større. Dør tvætter vi dine Saar i Vievand og Anger; saa mange gode Tanker, du aldrig kan huske, du har haft, de kommer dør imod dig i hvid Klædning; der er en Genkendelse uden Ende og en Undren; thi det store er blevet smaat, men det smaa stort, og Opdagelse og Spørgsmaal og evig Glæde!« — Sigurd: »Mor, nu har jeg ikke grædt, siden jeg laa i det hellige Lands afsvedne Græs.«

Nu er han hjemme.

— Saadan skildrer Bjørnson helst Kvinder. Man kan længe nok kalde dem det svage Køn. De har dog den Styrke, som baade kan handle og lide.

»Det kommer bare an paa, hvor højt man elsker.«

Det er en gammel Mandfolketankegang, at Kvinder er mindre kloge end Mænd.

Det er de nu slet ikke hos Bjørnson.

I hans Digtning tales der ikke videre meget om Forstanden. Maaske staar dette i Forbindelse med, at han næppe ansaa sig selv for videre begavet i intellektuel Henseende. Men mange uintelligente gør alligevel stor Stads af Forstanden. Der var imidlertid flere Egenskaber, Bjørnson satte højere. Selv var han naiv og godtroende og lod sig uafsladelig narre. Dette huskede han Eksempler paa lige fra Barndommen og Skoletiden, og dog fulgte det ham altid. Ligesom han i Skolen maatte give op overfor matematiske Problemer, saadan stod han ofte overfor Ting, han daarligt begreb. Hans Flid gik ikke af Vejen for at tumle med Tanker, han havde svært ved at rumme; han baade læste og studerede meget. Men han kunde ikke selv se, at han ofte kom tilkort. Tværtimod! Hver ny Bog, han havde læst, forkyndte han videre, urokkelig sikker paa, at det var den fulde Sandhed, især naar det var det nyeste nyt. Hans Venner har mange Gange hørt paa ham med et Skuldertræk, som de dog sikkert i Almindelighed skjulte! Han taalte ikke godt at blive modsagt, endsige gjort Nar ad — før der var gaaet et Stykke Tid; saa kunde han selv le med. Men til den Tid kunde han rigtignok ogsaa have forladt sit gamle Standpunkt og taget et nyt — som han nu underviste i med samme Styrke! Selve denne hans Optræden viser hans Naivitet. De af Bjørnsons Værker, som voldte Diskussion, er ikke Problemdramaer i almindelig Forstand. Han var for naivt troende til at kunne bygge sine Karakterer over en Usikkerhed, en Tvivl, et Problem. Han diskuterer ikke; han vil overtale; hans Bøger er Indlæg.

»Jeg er ingen Diskussionsmand,« skriver han; »jeg slaar Teses¹⁾ op og dør paa dem.«

At en Ting kan ses fra flere Sider, opdager Bjørnson først,

¹⁾ Grundsætninger, Paastande.

naar hver af Siderne har taget ham helt — og alle skal lære at se som han og helst i en Fart!

Det samme gælder hans tusinde Avisartikler. Hvor han saa opholdt sig i Verden, var han nærværende i norske Aviser! Her optraadte han som en Folkelærer i stor Stil — og ofte ikke til Glæde for de klogere! Rent galt var det, naar han satte sin lærde Mine op og gav videnskabelig Besked! Den Mine klædte ham ikke godt. Han var og blev ukritisk lettroende.

Men var han ikke »begavet« i almindelig Forstand, saa var han dog vidunderlig udrustet! En af hans gamle Venner har nylig skrevet: »Bjørnson var den smukkeste Mand, den mest bedaarende Taler, det genialeste og dog jævreste Menneske, jeg har truffet i mit lange Liv.« En anden, som netop kritiserede Bjørnsons daarlige Logik, skrev: »Jeg ser i hans Skikkelse samlet en Sum af Evner, som gaar langt udover, hvad der er faldet i nogen anden nulevende Nordmands Lod.«

Dette minder stærkt om, at Begavelse kan være noget meget forskelligt!

Saaledes ogsaa med Mand og Kvinde: d e r e s fremtrædende Evner er højst forskellige! Man bliver blot uretfærdig ved at sammenligne.

Det digteriske Gemyt maa vistnok siges at have noget af det kvindelige i sig. Ellers kunde Digteren vel heller ikke skildre Kvinder, som han kan det. Dette digteriske er i saa Fald den intuitive Evne: en Anelse af det, som ikke kan bevises, et Klarsyn for Ting, som ikke ligger tydeligt i Dagen. Med denne Evne har Bjørnson set og sagt hundrede Ting, som andre Mænd aldrig vilde have opdaget. — Naar han ikke netop var i sin Skolemesterrolle (med en ny, kættersk Bog i frisk Erindring), saa vidste han godt, at han var ikke begavet paa samme Maade som de kloge Hoveder. Han maatte falde tilbage paa sit Instinkt, dèr hvor andre kunde brolægge Vejen med Tankeslutninger. »Intet i Verden bestikker mig, men jeg kan føres bag Lyset af enhver. Min værste Fjende kan have Sandheden i Hænde; jeg er dum og stærk; men den Dag, jeg — om ogsaa blot ved et Tilfælde — ser Sandheden, saa staar jeg der

straks. Sig nu, er en saadan Natur ikke let at forstaa? Skulde man ikke tro, at det især laa til Nordmændene at forstaa den?»

Om den er let at forstaa, er rigtignok et Spørgsmaal; men det er let at føle Sympathi for den.

Den kvindelige Begavelse ligger maaske i samme Retning som Bjørnsons egen. Vi tænker ikke her paa den Sandhedstrang, han i ovenstaaende Udtalelse paaberaaber sig; men blot paa dette: at han ikke var noget Forstandsmenneske, og at anderledes begavet behøver ikke at betyde ringere begavet!

Der er i Bjørnsons Bøger nogle Kvinder, som utvivlsomt naar Manden i Forstand, ja, overgaar de Mænd, de færdes imellem. Mathilde i »De Nygifte« ser Ulykken i Axels og Lauras Ægteskab længe før de selv ser den; hun ser ogsaa Vejen ud af Ulykken, — og finder paa et dristigt Raad.

Men naar Kvinden hos Bjørnson hævder sig overfor Manden som hans Ligestillede — i visse Henseender som den overlegne, — da er det gerne i Kraft af andre Evner end netop Forstandsklarhed.

Bjørnson kom selv igennem Livet, overlegen over andre Mænd, trods manglende »Begavelse«. Maaske var denne Parallel mellem hans egne Fortrin og Mangler og dem, man finder hos mange Kvinder, ikke Bjørnson selv bevidst; men den var der.

5.

Kvindenaturens største Indsats er *Ø m h e d e n*.

Denne kan være den samme hos de stoute og stærke Kvinder som hos de milde og blide. Der er jo flere Slags kvindeligt Gemyt, ogsaa i Bjørnsons Bøger. Der er ofte baade en »stærk« og en »blid« i samme Bog, f. Eks. Josefine og Ragni i »Paa Guds Veje«, Ragna og Berthe i »Daglannet«, Valborg og Signe i »En Fallit«.

De fleste Kvinder formodes dog vistnok af Bjørnson at være af Synnøve-Typen; de vil gerne støtte sig til en stærk Mand. Derfor trættes Marie Stuart af Darnley, fordi han er svag, og

drages imod Bothwell, som — hvad han end ellers er, i hvert Fald er en Mand.

Men der er ogsaa stærke Kvinder, som i Legene altid hjælper de svage, saadanne Naturer, som kun kan elske, hvad der er svagt. Det er vel det moderlige, som er tidligt udviklet hos somme; det kan godt være forbundet med en noget mandhaftig ydre Fremtræden (Fiske-Gunlaug). Josefine er en Slags Mor for Ole Tuft allerede i BARNEDAGENE.

Enten dette moderlige er fremtrædende eller ej, saa kan det altid udvikles hos dem, der duer noget. Hvor det slet ikke findes, kommer der ligefrem noget naturstridigt ud af et Kvindevæsen, — som Lydia i »Laboremus« og Maria i »Paa Storchove«; de er kvindelige Utysker, som kun gør Ulykker. De kendes ogsaa paa, at de ingen Børn vil have. I de rigtige Kvinder bor Moderligheden gemt. De er som født til at hjælpe. »Vi Kvinder elsker ikke det, som er højbaarent, bare fordi det er højbaarent. Nej, det maa være svagt tillige, og det maa ha noget, vi kan hjælpe. Vi maa se en Mission.«

— Ingen appellerer dog saa meget til Kvinders Hjælpevilje som de uskyldige, ubændige Mænd, de hjælpeløse Genier af den Slags, som Manden, der fortælles om i »Mors Hænder«.

»Ved du, jeg tror, at Genier har dette troskyldige og ubændige. Det kommer derfor saa altfor meget an paa Folk og Forhold, hvordan det gaar dem. Men fremfor alt paa, om de faar en Kvindes Hjælp. Som Hjælpen er, saadan gaar det.«

Bjørnson havde selv i sin Natur noget af dette. Han kunde vistnok heller ikke skrive om et Geni uden at tænke paa sig selv! Han var sig sine Evner vel bevidst; havde vel ogsaa altfor ofte hørt sig priset!

Han siger tillige om saadanne Mænd, at de er uskyldige, — i den Mening, at intet skader dem. »Hvad han saa havde prøvet eller kendt, — han var lige stort Barn for det. Jeg siger dig, lige fin og lige udenfor. Han havde en saa stærk Omdannelsesevne i sig, at hvad som ikke passede hans Natur, kom væk i den. Siden var det ikke med.«

Det er Hustruen, der siger saaledes om sin beundrede, af-

døde Mand. Det er meget kærligt sagt. Der er ogsaa noget rigtigt i det. Den ene bliver ikke saa medtaget — af de samme Oplevelser — som den anden. Een Natur grumses meget dér, hvor en anden i nogen Grad skyder det onde fra sig. Men det er for stærkt sagt, som det staar, — enten det anvendes paa Bjørnson selv eller paa en anden. Synd paadrager Skyld; det er eet; men den sætter ogsaa altid Mærker! Dette kan Bjørnson ogsaa af og til sige. Han var jo ikke for ingenting Præstesøn og vokset op med kristen Tankegang og dybe Salmer. Men han tog ikke den Erkendelse dybt nok, uden i enkelte Øjeblikke. Han havde, som i ovennævnte Sætning, for let ved at tilgive, ogsaa tilgive sig selv. Efterhaanden lavede han sig ligefrem en Lære om, at vi skal ikke hefte os ved det onde, vi gør; bare se at komme videre!

Hvorhen og hvorledes? Med eller uden Guds Tilgivelse? Den faas kun igennem Anger og Bod!

Med Guds Kraft eller i sin egen Kraft? Guds Kraft gives til de angerfulde og ydmyge.

Skønt Skyld og Soning er et Hovedemne i flere Bøger, synes Digteren aldrig at have været helt inde ved Kristendommens Hjertepunkt: *Synd og Naade*, hvor meget han end iøvrigt var optaget af kristelige Tanker. Det var vel til syvende og sidst derfor, han opbrugte sin kristne Arv i Stedet for at øge den med personlige Erfaringer. Derfor forbrugte han ogsaa til dels med Aarene sine kristelige Tanker og gled ud i andre Baner. Noget kristeligt fulgte bestandigt med, men det fortyndedes saa meget, at det til Slut ikke engang kunde holde hans Tankegang sammen! I hans seneste Bøger findes der meget, som modsiger den gode Lærdom, han havde fra sit Hjem, — endog, desværre, om Mand og Kvinde.

6.

Idet vi har talt om Kvinder, har vi ogsaa tildels beskrevet Mænd. Det er i Bjørnsøns Aand, naar vi har stillet Kvinderne først i dette Kapitel. Det er ogsaa efter hans Tankegang at beskrive Mændene især som dem, der skal hjælpe os.

Bjørnsons Mænd er, som vi har set, ligesom Kvinderne meget forskellige, — om end visse Karaktertræk gaar igen saa ofte, at de næsten danner Type.

Arne er een Type, og Thorbjørn en anden. Begge er de i høj Grad bestemt af Arv. Vi skal blot antyde, ikke gennemgaa, hvorledes Arvelighed har en meget stor Plads i Bjørnsons Tanker — længe før den nyere Tids Naturforskning og Udviklingslære kom til at beherske hans Tankegang. Saavel »Det flager« som »Daglanet« giver Bevis paa Bevis for Arve-Lighed. Men det samme finder man i de første Bøger. »Børnene er bare os selv om igen,« siger Sæmund, og Thorbjørn er visselig sin Fars Søn, baade i det onde og i det gode.

En yngre Bror til Arne og Thorbjørn er Øyvind. Han har Thorbjørns Kræfter, men i bedre Selvbeherskelse, og han har Arnes poetiske og bløde Sind, omend han næppe selv laver de Viser, han synger. »Han har,« skriver Bjørnson, »den lykkelige Vuggegave af et Solskinsgemyt, der leger ud over al Verdens Vanskelighed. Jublende Digte omringer ham, store Taarer falder, men saa gode og fromme. Han er, hvad de andre vilde have været, og som visselig deres Børn blev; thi jeg tror, som du vèd, paa Slægtens Sejr.«

Det er værd at vide, at »En glad Gut« er bleven til under de allervanskeligste Forhold. Den er et Vidnesbyrd om Digterens usædvanlige Livsmod, — skrevet paa et Tidspunkt, da hans Hustru laa og stredes med Døden i Værelset ved Siden af, i Maanedsviis farlig syg efter sin ældste Søns Fødsel, — da de politiske Bølger gik saa højt, at de slog Bjørnson ud af hans Stilling som Redaktør, og Økonomien i Huset var utryg. Under denne Kamp fandt Bjørnson Trøst i sin Digtning. »En glad Gut« blev til som Udtryk for hans Selvhævdelse. Fortællingens Tankegang har han selv gengivet som »ingen Glæde uden Taarer«, og den munder ud i den frejdige Forkyndelse: »Løft dit Hoved, du raske Gut«. »Altid er det gaaget mig bedst, naar det saa værst ud,« skriver Bjørnson i et Brev.

Hans gamle Moder sagde engang: »Jeg sad nede i Kristiania og maatte døje al den Haan og Spot, der regnede ned over

Bjørnstjerne. Men da det var allerværst, saa skrev han »En glad Gut«, og jeg kendte det saa godt, for det var jo ham selv.«

Manden (og Digteren selv) har altsaa stærke Kræfter til Selvhjælp.

7.

Naar vi taler om Mænd, som skal hjælpes af Kvinder, saa gælder dette alle Livets Omraader, men især to: Voldsomheden, som staar i en vis Forbindelse med Sanseligheden, Elskovsdriften, — og Æresygen, som er en Udvækst paa Virksomhedsdriften.

Af Folk kan der blive Trolde. Af de Drifter, som bygger Hjem og Land, kan der blive ødelæggende Magter, som bryder Hjemmet og Landet ned.

Den uskønne Fortælling »Absalons Haar« handler om et Geni, som lader sig lokke ud af sin Bane af Sanseligheden, — stærkt bundet af sin Arv, han ogsaa! Bjørnson selv satte denne Fortælling højere, end vi kan gøre. »Den er det stærkeste, jeg har skrevet,« skriver han til Datteren, »fordi det er mit Livs dybeste Erfaring, som ligger i den. Den, der er Digter, og er det paa min Maade, og oplever noget saa forfærdeligt, og saa ikke gør sit til at varsko og hindre Gentagelse i stort og smaat, han sviger sin Opgave.« Digteren skal udnytte sit Livs Erfaring, selv om Folk af den Grund faar Lejlighed til at tænke ilde om ham.

Det, som gør Bogen uskøn, er blandt andet dette, at der er for liden Harmoni i den; den er for oprevet; der er hverken nogen kunstnerisk Beherskelse af det vanskelige Stof eller nogen rigtig Livets Sej. Det, der gør den tvivlsom som hjælpende Magt, er, at Gud er ikke i den. — Der er nok Fortrydelse i Bogen, men ingen Skyldfølelse overfor Gud; derfor heller ingen dybtgaaende Forsoning eller Oprejsningens Kræfter. Det er ikke tilstrækkeligt at henvise til »den centrale Magt« i et Menneske. Denne er sjælden stærk nok til blot at bjerge det timelige Liv; aldrig ren nok til at bjerge et evigt Liv; thi Menneskevæsenet er saaret i sin Rod — af Synden.

Dette erkendes ikke i »Absalons Haar«. Bjørnson var paa

den Tid, Fortællingen blev skrevet, for langt borte fra den kristne Tro. Nu magtede han ikke mere saa tungt et Stof.

Det, som mislykkedes her, lykkedes tidligere. Nu kan han skrive sandfærdigt om at gaa vild; tidligere kunde han ogsaa lade sine Skikkelser finde hjem!

— Den anden Trolld i Mandens Væsen, er Æresygen, Forfængeligheden.

Det er en Ros, naar man taler om »en ærekær Dreng«, og der er et Ynglingesind, baade hos den enkelte og i et Folk, for hvem Æren er det fejreste Træ i Skoven. Vi har set Bjørnson fremhæve, hvad Glansen fra Vikingetogene kunde virke i Folket hjemme (Side 61). Naar en Frithjof Nansen gaar paa Ski over Grønland eller Roald Amundsen finder Nordpol og Sydpol, saa tager alle Landsmænd denne Hæder til sig og vokser derved. Hver Gang noget stort fylder Sindet, da modvirker dette den Smaalighedens Aand, som ellers let bliver raadende. Mennesker er ikke skabt til at ligge indenskærs i evindeligt Smaakævl.

Men alt menneskeligt gaar vild, naar det gaar alene. Alle-rede Øyvind maa erfare, at den, som er ærgerrig, er ikke glad. — Kaptain Mansana er dybt forfængelig, — og han kan drive, hvorhen det skal være, ført af Lejligheds-Vind. Han er ved at ofre Liv og Lykke, sin egen og andres, bare for ikke at tabe, blot for at ikke nogen skal le ad ham! Hans Moders Magt er ikke stærk nok og hans Elskedes heller ikke; de to maa finde hinanden og hjælpes ad, inden der kan blive tilstrækkelig Hjælp til den æresyge Mand. Hans Forfængelighed maa brydes — ligesom en Mands Sanselighed maa bindes — for at der skal blive rigtigt Menneskeliv ud af det. »Nu var han underkastet, overvunden; aldrig var det blevet godt for Guiseppe Mansana i Verden, var han ikke blevet det. Den trodsige, forfængelige Vilje var saa aldeles blevet hans Herre, at den allertilfældigste Hindring kunde komme til at koste ham hans Liv, det allertilfældigste Maal drage ham af Vejen.« — —

Dette er et Træk, vi ofte møder hos Bjørnson, og dette, som

andre, har sin Rod i hans eget Liv. I sine gode Øjeblikke kunde han, som andre, se sine Fejl og dømme dem.

»Saa stor er Magten, Forfængeligheden faar over os, at længe efterat vi har vundet Herredømme over vor Sanselighed, nar-rer den os ind i det meste af vor Fortræd.«

Denne Fejl er dybt menneskelig, paa ingen Maade begrænset til nogen Overklasse, omend den maaske frister haardest dér. Bjørnson finder det samme i Bondestanden. Forfængeligheden kan faa en Bonde til at ofre sin Datters Lykke for et Parti, han har sat sig i Hovedet — besnæret af Bygdens falske Idealer («Ole Stormoen»).

8.

Saadanne Fejl, som kræver Hjælp og helst det andet Køn's Hjælp, findes imidlertid ikke bare hos Mænd.

I det hele maa man ikke tro, at Bjørnson tegner uvirkelige Glansbilleder af Kvinder, omend han nok i Almindelighed, som naturligt er, ser paa dem med mildere Øjne end paa Mænd.

Kvinderne har Lunefuldheden som deres særlige Fejl, og Forfængelighedens Fare er ikke mindre stor for dem! Begge Laster har saa fast et Tag i Fyrstinde Theresa, Kaptajn Mansanas Elskede, at Liv og Lykke trues ligesaa haardt fra hendes Side som fra hans!

Men to, som begge har Fejl, kan hjælpe hinanden, endda selv om de har samme Fejl!

Der er, i Forholdet mellem Mand og Kvinde, i høj Grad Tale om Gensidighed.

Han kan sige: »Din Kærlighed gaar lige ind i Hjerte og Vilje og holder begge rene. Jeg blir, hvad du danner mig til.« Hun kan sige: »En Kone er jo bare det, som Manden har gjort hende til.«

Naar Bjørnson her tilføjer: »Og det er stundom ligesom ikke nok,« — da antyder han dermed, at baade Mand og Kvinde (og deres Samliv) behøver noget, som ingen af dem kommer med, en Hjælp ovenfra, som alene er tilstrækkelig.

— Digteren venter imidlertid mere af Kvindens Hjælp end af Mandens. »En Kvinde kan redde en Mand, sjælden omvendt.« »Hvor Mændenes Liv og Idræt ikke har Kvindernesaarvaagne Øjne paa sig, dør ligger Samfundet i Halvmørke.«

Derfor kunde Bjørnson heller ikke glemme at faa Kvinderne med i Norges Nationalsang, saa lidet som han dør glemte »Far og Mor.«

9.

Nu er vi saa dør, hvor her skulde komme en Skildring af Glæden og Hjælpen, naar Mand og Kvinde mødes, — ved Bjørnsons Kærlighedsdigtning i egentligste Forstand.

Da man spurgte den gamle Mand, hvilke af hans egne Værker, han holdt mest af, svarede han: »Min Kærlighedsdigtning.« —

Dette vil vi imidlertid lade Ungdommen selv finde og fortolke.

De vil finde skildret baade Kærlighedens Forventning og dens første Opvaagnen, dens Gennembrud i Smil eller i Taa-
rer, det første Mødes Sødme og de glade Sange, man synger til hinanden langt borte fra. Det var fristende at skrive en Mængde af, baade poetiske Prosasider og en Snes Digte! Men lad de Unge selv finde dette — i »Fortællinger« eller i »Digte og Sange«, i Sagastykker eller i Nutidsskuespil, helt op til »Paul Lange og Tora Parsberg« (1898).

Hvor mange Unge kan ikke meget af dette udenad! Hvor mange har ikke følt sig grebet, baade af de største Værker og af de svagere! En ung Mand skrev: »Jeg var i Aftes utidig og fuld af Fristelser; men saa læste jeg »Brudeslaaten«. Jeg var en anden, da jeg sluttede.«

Blot eet Stykke skal staa her: Skildringen af hvorledes Arne en Søndag Morgen ser Eli bag Buskene:

»Solen faldt lige paa hende, hun sad i en sort Livkjole uden Ærmer, havde en Halmhat paa Hovedet, som tilhørte en Gut; den sad løst og vilde falde til den ene Side. I Fanget havde hun en Bog liggende, men ovenpaa den en hel Del Markblomster; hendes højre Haand famlede ind imellem dem som i Tan-

ker; den venstre var lænet over Knæet, og i den laa hendes Hode. Hun saa ud efter, dør hvor Fuglen var fløjet, og det var uvist, om hun havde grædt. Noget vakrere havde Arne i sine Levedage hverken set eller drømt.

Da hørte han en Sang over sig, ren, som han aldrig havde hørt Sang før; den flød ud over Engen mellem Fuglesnakken, og inden han rigtig kunde kende Tonen igen, kendte han ogsaa Ordene; thi Tonen var den, han holdt mest af, og Ordene var dem, han havde baaret paa, fra han var Gut, — og glemt samme Dag, han fik dem frem! Han sprang op, som vilde han fange dem, men standsede og lyttede; her kom første Vers, her kom andet, her kom tredje, fjerde rindende nedover til ham af hans egen glemte Vise.«

Dette er al skøn Kærligheds Oplevelse om igen: hvorledes man finder sin egen Sang i en Vens Hjerte.

— Af dette Møde mellem to vil der hos Bjørnson altid rinde noget godt. Det virker altid rensende. Hendes Stemmes uskyldige Klang gaar ind i Mandens Sind som Fugletriller en tør Sommermorgen, og hendes Skikkelse er et Skønhedsbillede, højt, højt over hans Tilværelse, men svæver nu smilende omkring ham, maaske fulgt af Fejl som hans og fulgt af Længsler som hans, men i en Ring af Ynde og Herlighed, hvori han føler sig medoptagen.

»Jeg er kun god, naar jeg ser paa dig. Og er der endnu nogen Uro over mig, saa tro, at den vil svinde, naar du vil rødme i min Morgenbøn, smilende forny min Dag og kalde hjem og drage Slør over min Aften. Hos dig er Hjem og Fred. Læg dine Hænder paa mit Hode!«

10.

— Den Lykke er det værd at vente paa, selv om Ventetiden skulde være lang!

Der er i »Arne« tre Viser, som man maa være opmærksom paa, hører sammen. Den ene kunde overskrives »for tidlig«, den anden »for silde«, den tredje »i Tide«.

Den første er Visen om Venevil, som hopped' paa lette

Fod sin Kærest imod. Hun er imidlertid altfor kaad og vild. Visen giver Fortællingen om en ung Pige, som lader sig forføre og mister sin Ungdoms lyse Livsglæde:

Hun fletted en stor uden Farvesans:
 »min Brudekrans!«
 Hun fletted, saa Fingrene bleve blaa:
 »sæt du den paa!«
 Men da hun skulde vende sig, hun ingensteds ham saa.
 »Til Sanktehans
 er der Latter og Dans;
 men siden ved jeg lidet, om hun fletter sin Krans.«

— Den anden Sang handler om Ingerid Sletten, der paa Kistebunden gemte sin »liden Hue af farvet Uld, som hun havde faa't udaf Mor.« Denne Vise skildrer den trofaste Venten paa en Kærlighedslykke, som aldrig kom. Visen synges af en ensom og tungsindig, gammel Arbejdsmand; og den skal vel — lagt i Munden paa en Mand — antyde, at der er dem, der savner det Livets Mod, der maa til, hvis Livet skal naa sit Maal! Det kan blive for silde. Man maa vove at gribe til!

Imidlertid er det dog vel bedre at have sin Kærlighedsdrøm »paa Kistebunden«, forgent, — end at faa den brudt ved ubehersket Livslyst og Hengivelse til Øjeblikket uden Hensyn til Følgerne (som Venevil).

Den tredje Vise er den om Træet, hvori Arnes ensomme Grublen over sine Forældres Skæbne (dem var det jo gaaet som Venevil) er halvvejs udtrykt og halvvejs gemt i et Naturbillede. Træet beder for Blad og Knop: at Frosten ikke maa tage dem! Det beder siden for Blomsterne: at Vinden ikke maa tage dem! Først da Modenhedstiden er inde, byder Træet Jenten sin Frugt: »Ja, kære, du kan ta', saamange du vil ha'!«

Visen om Træet er skrevet lige før Digterens eget Bryllup.

I denne Vise har Arne udtrykt sin egen Vilje til at vente. Der er ingenting at haste efter. »Fortjener du hende, saa faar du hende,« siger Sæmund til Thorbjørn.

— I denne Bjørnsons Ungdomsdigtning følges Lykken og Lydigheden.

Brudeslaaten er en Melodi, fuld af jublende Livsfryd; den følger en Familje gennem flere Slægtled; den møder frem ved hvert Bryllup med sine ideale Krav: Brudeparrets Kærlighed maa være denne Lykkesang værdig, at den ikke skal vende sig til Ulykke.

Manden skal komme kysk til Ægteskabet ligesaa vel som Kvinden!

Derom handler Bjørnsøns Foredrag »Engifte og Mangesgifte«, hvormed han før en Stund lagde sig ud med Georg Brandes, der længe havde været hans Vejleder bort fra Kristendommen. Derom handler ogsaa Skuespillet »En Handske«, der tegner én af de stolteste Ungpigekikkelser, vi kender.

Svava er vokset op i nøje Samliv med to gode Venner; den ene er hendes Moder, den anden hendes Onkel, den gamle Doktor Nordan. Især to Erindringer fra hendes Barndom har bidt sig fast:

»Engang vilde jeg ta' i dine Lokker,« siger Svava til Dr. Nordan; »men det lod du mig ikke gøre. Og saa sa' du: »Ved du, hvorfor du ikke faar Lov til det?« — »Nej,« svarede jeg. — »Fordi det har ingen gjort i 34 Aar.« — »Hvem var det, som sidst rørte ved dem?« spurgte jeg. — »Det var en liden Pige, som du ligner,« svarede du.«

Hun døde, — og siden er Aarene gaaet, og Doktoren er ældet i trofast Erindring om den Elskede.

Denne lille Oplevelse har givet Svava et højt Begreb om Kærlighed mellem Mand og Kvinde.

Det andet Minde, hun har gemt, er ogsaa mange Aar gammelt: Hun kom springende ind fra Parken og var saa glad. »Da stod Mor derhenne ved Døren og lænede sig op og græd. Det var en dejlig Sommerkvæld. »Hvorfor græder du, Mor?« sa' jeg. Hun lod længe, som hun ikke saa mig. »Hvorfor græder du, Mor?« og jeg gik nærmere, men jeg rørte ikke ved hende. Hun vendte sig fra mig og gik op og ned her et Par Gange. Saa kom hun. »Barn,« sa' hun og drog mig ind til sig,

»slaa aldrig af paa det, som er godt og rent, ikke for nogen Pris! Det er saa fejgt, og man angrer det saa forfærdelig. For man maa bestandig slaa mere af, og mere af, og mere af.«

Barnet forstod ikke, at Moderen græd over sin Mands Utroskab.

»Men,« siger Datteren siden, »Sommerkvælden og Mor, som græd, og Ordene, de stærke Ord, . . . ingen kan overdrive, hvad dette har været for mig. Jeg kan ikke slaa af.«

Denne kække, unge Kvinde bliver dybt og dejligt forelsket. Hun er lykkelig og tryk hos den Mand, hun tror paa. Da hun saa faar at vide, at han før Forlovelsen har staaet i Forhold til en anden Mands Hustru, bliver hun usigelig krænknet og fortvivlet, og det gamle: »Rør mig ikke!«¹⁾ faar en ny Klang i hendes Mund.

Hun er ude af Forholdet paa een Gang!

Alle prøver at overtale hende, thi alle sidder mere eller mindre fast i den Tankegang, som gælder i Borgerskabet, at der er dog Forskel! Af en Kvinde forlanger man Kyskhed før Ægteskabet, men ikke af en Mand. »Kvinden skylder Manden baade sin Fortid og Fremtid; Manden skylder Kvinden bare sin Fremtid!« Da Alf røber, at ogsaa han har den samme Tankegang, kyler Svava ham sin Handske lige i Ansigtet!

Dette er Krig! Krig mellem to Tankegange, hvoraf den ene er Borgerskabets, den anden naturligvis i sin Oprindelse Kristendommens.

Denne aabne Krigserklæring til den foragtelige Halvhed fryder gamle Doktor Nordan! Han giver i Samtalen med Faderen sin egen Fortolkning af Svavas Ord:

»Hun sa': det er Synd for alle de uskyldige Smaapiger, som Slægt efter tripper afsted, sa' hun.« — Riis: »Hvorhen?« — Nordan: »Ja, der er det! Hvorhen? Hun sa': De opdrages fromt uvidende, og tilsidst vikler man de troskyldige ind i et langt, hvidt Slør, for at de ikke tydelig skal se, hvorhen det bærer.« — Riis: »Men dette er jo atter Mytologi! Kan jeg da ikke . . .« — Nordan: »Stille! Det er din Datter, som taler! Men jeg vil ikke! sa' hun. Jeg vil gaa tryk ind til det hellige Ægteskab og sætte mig ved Fædrelandets Arne og opdrage Børn for min Mands Aasyn.

¹⁾ »Noli me tangere!«

Men han skal være ærbar som jeg; for ellers pletter han mit Barns Hode, naar han kysser det, og vanærer mig. — Se, det sa' hun, og hun var saa vakker, da hun sa' det.«

Saadan fører Bjørnson Kyskhedens Sag og dermed Ægteskabets og Lykkens. »Mesteparten af ulykkelige Ægteskaber,« siger han, »skyldes det, som er indøvet før Ægteskabet,« — under Ungdomsaarenes løse Liv. Den, som i Ungdommen gaar Krogveje, bliver vanskeligt nogensinde rigtig til at lide paa. Men Trygheden er Grundlaget for Kærlighedens Glæde. »Forstaar De da ikke,« siger Svava til Alf (nu siger hun igen »De« til ham, men hendes Hjerter bevæges dybt i Sorg og Smerte og i Kærlighed til saa meget hos ham) — »forstaar De da ikke, at dersom De kunde gi mig den Fryd een Gang til, som bare den store Tillid giver« . . .

II.

Skønt Bjørnson skrev saa fint om Kærlighed imellem Mand og Kvinde, havde han et mørkt Billede af, hvordan det har sig i den største Del af Samfundet med den ægteskabelige Troskab. Dette mørke Indtryk er Baggrunden for al Opdragelsesdiskussionen i »Det flager«. Børnene skulde gerne blive bedre end deres Forældre, allerførst paa dette Omraade: De skulde vokse op til at sætte en Ære i at leve et sædeligt Liv.

Som det nu er, forraader Samfundet bestandig den enkelte.

Hvem er mest i Vinden paa Ballerne? Netop de, som har noget, — naa, noget Don Juan-lystigt omkring deres Navn! Saadanne unge Mænd er ikke alene taalt; de er endog vel lidt i »de bedste Kredse«. Paa denne Maade narres de unge Kvinder til at slaa af paa Idealerne.

De ældre har forlængst pakket deres Drømme ned og har vænnet sig til at nøjes med, hvad de kan faa. Men Kvinderne maa lære at stille K r a v!

»Har kanske ikke de fleste Hustruer noget at klage over?« hedder det.

Er der i »Det flager« mere end e t Hjem, Skomager Han-

sens, hvor man ikke skænker det hele Spørgsmaal en Tanke, fordi man dør er urokkelig sikker paa hinanden!

Kan man undre sig over, at naar Mænd er saadanne, da er der en og anden Hustru, som gaar fortvivlet hjemme fra? Men — naar Fuglen gaar af Reden, saa er der jo ingen Rede længer; — det, som var dør, det fryser ihjel eller spredes for Vinden.

Et Hjem skal jo være en Rede, et trygt og lunt Sted. Bag hver Mands Gerning kan man se hans Hjem, — om han har noget, og hvilket. Til sit Hjem vender den glade Mand tilbage fra Dagens Gerning, og han gaar rundt, tryk og munter som en Svale. I Hjemmet sidder Mand og Hustru i Timevis og læser i hver sin Bog og veksler næppe ti Ord.

Saadanne Smaabilleder af trygt Hjemliv dukker frem de Snese Steder i Bjørnsøns Bøger: Ægtefolk, der er lykkelige, og som vil mere end være lykkelige, som vil udrette noget sammen! Kærligheden skal indvie det og omvokse det.

Kærligheden er altid en Indvielse. Ægteskabet er en Opdragelse, man er to om.

Der er Ægteskaber saa lykkelige, at selv om de ender i Smerte, saa maa man dog prise Livet, fordi man oplever dette! »Du beklager mig da vel ikke,« siger den syge Fru Sang; »mig, som har gjort Rejsen sammen med Jordens bedste Mand?«

Frydfuldt den Gang og frydfuldt nu,
Smerte den Gang og Smerte nu.
Sol paa Marken i Duggen vaad,
Sjæl i Minder af Smil og Graad.

— —
Hvem, som én Gang — det véd kun Gud —
over den anden skal brede ud
sidste Lagen —: min Brud, min Brud,
hun bliver for Evigheden.

Naturligvis er det ikke Digterens Mening, at Ægteskabet er bare Idyl, selv om det er bygget trygt paa Troskabens Grund. To forskellige Mennesker skal jo samleve og samarbejde; to

Viljer, der maaske hver for sig er stride, skal bøje sig efter hinanden.

Allerede i Bjørnsons Ungdomsarbejde »Mellem Slagene« har vi en Ægteskabskonflikt: Manden higer imod udadgaaende Bedrift, han vil ned i Dalen til de kæmpende Hære, Hustruen vil ikke have Hjemlivet sprængt. Saa gaar de hver med sine Tanker, og fordi de ikke deler dem, kommer de saa langt fra hinanden, at der bliver koldt ved Arnen.

Dette er det værste, der kan ske! Landet bygger paa Hjemmene, og den største Høvding kan ikke bruge en Pavse mellem Slagene bedre end ved at hjælpe en Mand og hans Hustru til at finde hinanden igen.

Sommetider maa der nemlig Hjælp til udefra. Derom er Bjørnson overbevist allerede fra sin Ungdom. I »Ole Stormoen« klager han over, at Præsten, hvem denne Gerning tilkommer, ofte kommer for silde med sin forsonende, milde Mellemkomst. Han kommer, naar det stygge er sket, som han burde forhindre, og som et godt Ord ogsaa kunde have forhindret.

— Det kan være vanskeligt nok i Ægteskabet, baade med det, som kommer udefra og indefra! I »Geografi og Kærlighed« har Bjørnson givet et overdaadig morsomt Portræt af sig selv som Ægtemand, — Portræt er nok for meget sagt; men Bjørnson er selv Model for Professor Tygesen, og naar hans Søn spillede denne Rolle, anlagde han sin Fars Maske.

Digteren har, især naar han var haardt spændt for i Arbejde, visselig ikke været let at leve sammen med! I »Geografi og Kærlighed« kan man sige, han beder sin Hustru om Forladelse.

Fornøjeligt beretter han i et Brev til sin Forlægger om det Skuespil, han glæder sig til at skrive. »Jeg fortalte Lie's det og min Hustru, og vi lo saa meget, som vi ikke har lét paa længe.«

Han vilde vise, »hvorledes en Mands Forretning æder sig ind over Huset, saa der ikke bliver Rum nok for Kone, Børn, Huslighed, det er: Sindenes frugtbare Samling.« Den gamle

Spænding mellem Mandens Arbejde og Hjemmets berettigede Krav!

Alting truer med at blive farligt for Ægteskabet mellem Tygesen og Karen: Venner og Veninder bliver farlige ved Kurmageri eller ved deres drillende Snak; men især bliver Arbejdet farligt, fordi det breder sig over alle Grænser; det bliver til Overarbejde, Nervøsitet og Hensynsløshed i det daglige Samliv. Især Nervøsitet!

K a r e n: »Men Malla! — I forstaar ikke Tygesen. Det er hans Nervøsitet. Den jager op hans Fantasi, og saa er han som vild. Men det gaar straks over. I Grunden er han et ejegodt Menneske.« — M a l l a: »Som bider! Et ejegodt Menneske, som bider! Enten Pokker det er hans Fantasi, som bider, eller han selv, — lige ondt gør det.« —

Til Professor Thygesen siger den samme mundrappe Dame:

»Ja, nu vil jeg, dyre Død, en Gang tale ud, jeg ogsaa! Jeg troede, du var en dannet Mand. For de, som skriver Bøger, skulde jo bedst vide, hvad Dannelse er. Men I er raaest af alle. I er nogen overarbejdede, nervøse Stakler, som aldrig kan styre jer! Gud fri og bevare enhver for at bli gift med nogen, som skriver Bøger!«

Og Tygesen selv siger:

— »Nervøse! Du kender jo nok nogle af de fremmeligste Videnskabsmænd og Kritikere? De er jo bare Hjerne og Nerver. Om Hundrede Aar er der ti Gange saa mange af dem. Og saa fremover! — Og saa fremover! — Tilsidst blir det saadan, at det ene Menneske ikke kan udstaa det andet. Naar de ser hverandre paa en halv Kilometers Afstand, saa skriger de! Af Smerte.«

Vi skal ikke i det enkelte følge hverken Stykkets selvbiografiske Morsomheder eller dets Ægteskabshistorie. Den er meget værdifuld; den kan kun gøre godt, hvor den læses eller spilles. »Skaf Mor hjem!« raaber tilsidst den ulykkelige Professor. »Jeg kunde raabe efter hende igennem mange Lande!« Og den stakkels, forblæste, purunge Datter græder: »Uden dig og Mor og Mor og dig, er der ikke mere Mening i det.«

Saa kommer da Mor hjem tilsidst og uden Vilkaar! »Alt det

dumme Tøj vi har sagt — derom ikke et Ord! Ikke noget Opgør! For Opgør mellem Ægtefolk, det er akkurat som at kaste sig ud af Vinduet anden Gang for at se, hvordan det gik den første.«

12.

Nær ved Slutningen af dette Afsnit skal vi her tage, hvad vi ellers plejer at begynde med: Bjørnsons eget Liv, — eller rettere, hans Ægteskab med Karoline Reimers.

Der er overmaade meget smukt at sige om dette; der er ogsaa noget vemodigt at tænke paa.

De fandt hinanden i Ungdommens Vaar oppe i Trondhjem. Derom har han fortalt lidt i »Ivar Bye«. De fulgtes igennem over et halvt Aarhundrede. En Mængde af hans trykte Breve er til Hustruen; de er fulde af skønne Partier. Den Tale, han holdt for hende paa Guldbryllupsdagen, skal have været saare smuk. Han skyldte hende meget; i Grunden vel ligefrem, at hans Menneskeliv blev reddet. — Hun afskrev alle hans Værker, inden de gik til Bogtrykkeren; hans egen Skrift var vanskeligt at læse. Til Gengæld kunde man sige, at meget i hans Digtning er skrevet over hendes Liv: baade til Ungpigeskikkelser, til Hustruer og til Mødre har han hentet visse Træk fra hendes Billede.

Fru Karoline synes at have ejet hin Forstaaelsens Genialitet, som Bjørnson ofte tilkender Kvinder. Hun har været et frisk og muntert Menneske; langt op i Aarene faar vi igen Husets Venner Billedet af en meget frisk, gammel Kone. Hendes stærkt tiltagende Døvhed, som udelukker et Menneske fra saa meget, lukkede ikke Fru Bjørnson ude fra Hjemmets Liv og Omsorg. Hun ejede i udpræget Grad naturlig, sund Sans, var en dygtig Husmoder, en udmærket Økonom og et Pligtmenneske overfor sit Arbejde. Hun har ogsaa ejet Kvindens Styrke til at bære og taale, tilgive og begynde forfra.

Den huslige Lykke øgede fra Begyndelsen af Bjørnsons Energi og hjalp ham til at samle sig om Arbejdet. Der kan overhovedet næppe siges for meget til Fru Bjørnsons Pris — i det

menneskelige. Selv har Digteren sagt skønne Ting i Digte til og om hende, og paa en Maade er hans halve Digtning til-egnet hende.

Hun fik paa sin Side ogsaa Hjælp til at leve Livet af hans stærke Sind, og hun fulgte ham med Stolthed baade i gode og i onde Dage.

Uforglemmelig skønt er det, som berettes fra Bjørnsøns Dødsleje: »Da Karoline i Dag stod bøjet over ham for at faa ham til at spise, strejfed hans Blik den lille Guldnaal, han fik paa sin Konfirmationsdag [af sin Moder] og gav hende paa deres Bryllupsdag [»For nu skal du passe paa mig,« sagde han] — — den, hun kun brugte den ene Dag om Aaret. Men i den sidste Tid har hun gaaet med den hver Dag. — Han kendte den igen — smilte — — hæved Haanden og rørte ved den. — — Saa lukkede Øjnene sig, trætte og tunge.«

Dette var Bjørnstjerne Bjørnsøns sidste, bevidste Øjeblik.

— Men eet kunde Bjørnsøns Hustru ikke: hun kunde ikke hjælpe ham i det religiøse, daarligt nok dele det med ham, den Gang han levede i det, — skønt hun fulgte ham tro, og næppe nogen Modsætning blev dem selv bevidst.

Der er et ejendommeligt Træk i et Par af Bjørnsøns Bøger: Naar Manden vil flyve altfor højt, forbliver dog Kvinden ved Jorden.

Maaske har Bjørnsøn denne Tankegang fra Grundtvig, som udvikler den i Digtet, »Ser til Fuglene i Luften«. Manden er aandelig; Kvinden er hjertelig, — idet begge naturligtvis her ses fra deres bedste Side. Kvinden kan lignedes ved Blomsten, den maa have Rod i Mulde; Manden ved Fuglen, som flyver frit.

Kvinden med det ømme Hjerter,
dybt bevæget som et Hav,
bunden er i Fryd og Smerte
til det Muld, hun fødtes af.

I deres Forskellighed er de to henvist til hinanden og begge tilgængelige for Guds Opdragelse.

Maaske har Bjørnsøn ogsaa forstaaet denne Forskel paa

Mand og Kvinde netop ved at sammenligne sit eget højtflyvende Sind med Hustruens mere jordbundne.

Han har i hvert Fald brugt denne Iagttagelse i »Over Evne«, baade i Første og Andet Stykke. Overfør den mandlige Hovedperson, som er en idealistisk Sværmer, staar i begge Stykker Kvinden — fuld af Tvivl paa de overjordiske Idéer, men ogsaa fyldt af Kærlighed til Idéens Bærer. I begge Stykker giver Digteren Kvinden Ret: Lad os vende hjem til Jorden! Saadan som Stykkerne er bygget op, har Kvinden Ret.

Dette Træk har Digteren kunnet lære hos sin gæve Hustru.

Men Fru Bjørnson blev altfor meget ved Jorden! Hun maa vist nærmest betegnes som irreligiøs, uden dybere Sans for de himmelske Gaver.

Som gammel Kone siger hun det selv:

»Alt det Stræv, jeg har haft, alt det, jeg har maattet kaste mig ind i og kæmpe mig ud af for at følge min Mand i hans Udvikling!

Som nu Bjørnsøns religiøse Faser — hele det stærke, religiøse Liv de første Aar paa Aulestad, hvor vi havde Møder og sang Salmer i en lang Uendelighed — og levede saa snævert et Liv med de grundtvigske Venner.

— — Hvor uendelig meget afhænger ikke af den Person, som staar bagved Ordene! — Der var dem af Vennerne — naar de talte, blev jeg kold og haard, syntes, Jorden snævrede sig sammen om mig — og naar Bjørnstjerne, stor og mægtig, lagde ud om Guds uendelige Barmhertighed og den Barmhertighed, vi Mennesker skulde vise hinanden — var det, som Himlen blev stor og lys over vort Hode. — Vi følte, vi kunde gaa til ham med al vor Synd og Sorg, — han vilde forstaa os og lære os at forstaa andres Sorger.

Og naar Kristofer Janson stod rolig og naturlig og sagde »Fadervor« — gjorde han det saadan, at Taarerne siled nedover Kinden.

Saadan levede vi — og jeg, som ikke laa for det religiøse, havde arbejdet mig op til at finde Glæde i dette Liv.«

»Jeg, som ikke laa for det religiøse« — i den

Sætning har Fru Bjørnson sikkert sandfærdigt karakteriseret en Fattigdom i sit eget Væsen.

Naturligvis vil det altid være en kristelig Paastand, at ethvert Menneske har tilstrækkelige Anlæg for det religiøse, — og at enten man føler lidet eller meget, saa skal Skabningen bøje sig og lyde sin Skaber! Der er menneskeligt Anlæg nok i os, om end forskelligt hos de forskellige; og i hvert Fald har vi jo Guds Ord og Bud over os!

For Fru Bjørnson har Udgangen af Kristentroen sikkert været nok saa let som Indgangen, — og langt lettere end Bjørnsons egen. Til syvende og sidst har hun vistnok nærmest følt det som en menneskelig Befrielse at blive Kristendommen kvit; mens han ofte følte det som et dybt Savn. Han fik ofte »Tilbagefald«, droges i Øjeblikke stærkt imod kristen Tro og Tankegang. Men da holdt hun igen!

En Aulestad-Gæst beretter, at Bjørnson en Gang talte begejstret om Luther. »For ham bøjer jeg mig,« sagde han. »Han ikke blot sagde, vi retfærdiggøres af Tro, men han levede kæmpede og døde i denne Tro.« Da Karoline Bjørnson kort efter kom ind paa Værelset og forstod, hvad Bjørnson havde talt om, sagde hun meget bestemt: »Alt dette tror vi da ikke mere paa, dermed er vi færdige.« — »Ja, ja, da,« sagde Bjørnson, »vi er færdige; men det er dog stort.«

Hun vilde ikke ind i det igen! Om han vilde er naturligvis paa ingen Maade givet. Det er ikke Meningen at give hans Hustru Skylden.

Hvis denne Bog vilde give en Fremstilling af Bjørnsons Forhold til Kristendommen, vilde vi ogsaa komme til at lægge nogen Skyld paa hans Samtid, baade paa hans grundtvigske Venner i Danmark og paa den snævre og dømmesyge Kristendom, hvoraf han mødte altfor meget baade i Norge og i Danmark. Den Gang han begyndte at angribe nogle af Kristentroens Tanker, mødte han fra flere Sider det værste, han kunde møde: Haan og Had. Dette gjorde et uudsletteligt Indtryk paa ham. Men det gaar ikke an at lægge Hovedskylden for et Menneskes Vantro andetsteds end hos ham selv.

Sikkert er det, at det var et stort Tab for Nordens Ungdom, at dens Digter forlod sin Barndoms og Ungdoms Tro. »Jeg for min Del,« skrev Christopher Bruun i 1884, »kender ingen saa ulykkelig Dag i hele vort offentlige Liv som den, da Bjørnstjerne Bjørnson sagde sig løs, ikke fra dette eller hint Stykke i den kristelige Lære, men fra selve Kristendommens Grund.«

Sikkert er endvidere, at Bjørnson paa sit lange Dødsleje bitterligt savnede den Haabets Ankergrund, han nu behøvede. Men der er ikke tydelige Tegn til, at han søgte den paany. Tydelig og usigelig vemodig er derimod han dybe Fortvivlelse:

»Døden er kold; jeg hører ikke Døden til — jeg hører Livet til.«

»Ud af hans Øjne taler den dybeste Sorg, den dybeste Haabløshed. »Jeg vilde saa gerne leve« — hvisker han hen for sig selv.«

»Ud af hele sit Hjertes Sorg siger han: »Jeg er saa fortvivlet — det er slut med mig — og jeg kan ikke finde mig i det . . .«

»Solen skinner igen efter nogen Tids Graavejr, og vi taler om, at nu gaar vi lysere Dage imøde. Men han ryster sørgmodig paa Hovedet og gentager og gentager, bedrøvet og tonløst: »Solen skinner ikke for mig, — Solen skinner ikke for mig. — —«

»Dødens Tanker er ikke Livets Tanker — — men jeg forstaar, at de kan skabe en Religion.«. . .

Saadanne Ord fra Dødslejet har Nulle Finsen nedskrevet og opbevaret. Dette er, hvad vi vød.

Men vi vød endvidere, at Bjørnson ikke hos sin Hustru har fundet den Hjælp, som mange Mænd fandt, — og som han ofte i sin Digtning lader Mænd finde netop hos Hustru eller Mor. Igennem Bjørn Bjørnsons Barndomserindringer faar vi det Indtryk, at Digterens Moders (»Farmors«) Kristendom manglede den Alvor og Ærefrygt, som binder og stiller Krav. »Hendes Gud var hyggelig og tilgængelig i alle Dele.« — En saadan Kristendom binder næppe næste Slægtled.

13.

Det er før sagt, at Digteren jo ikke bare aftegner Virkeligheden; han har ogsaa Lov at idealisere den: tegne den, som den er, naar den er bedst, og lægge noget til af sine egne Haab og Drømme.

Dette synes Bjørnson altsaa at have gjort, naar han skildrer os Kvindens Hjælp for Mandens Tro.

Vi har oftere mødt det i denne Bog, at Kvinden ikke blot er Manden til menneskelig Hjælp, men til evig Velsignelse. Vi skal gentage det her en sidste Gang.

Thorbjørn ser første Gang Synnøve i Kirken.

Dette er ingen Tilfældighed! Meningen er desuden dybere end denne, at hun hjælper ham til at leve et moralsk og lykkeligt Liv. Før Bjørnson gik paa den Tid Kristendommen — og ikke blot fra dens moralske Side — sammen med den kvindelige Indflydelse. Han udtrykte ganske vist kun een Side af Kristentroen, naar han skrev om »Kvindens og Kristendommens forenede Blidhed«. Men han mente meget alle rede med dette ene Udtryk!

Han mente noget lignende som Viktor Rydberg, naar denne oversætter Slutningsordene i Goethes »Faust« om det Evig-Kvindelige: »Det evigt-kvinliga drar os till Gud.« De mente begge, at Moderen og Hustruen gør from. Theresa skriver til sin Mands Moder: »Du, ja, du maa bøje dit hvide Hode over vor Lykke, at den kan blive from!«

— Denne Velsignelse virker Kvinden i Manden derigennem, at hun kalder det barnlige frem: Trangen til at være uskyldig, lydig; Evnen til Tillid og til i Tro at modtage og lade sig hjælpe.

Vi har før talt om Bjørnsons mangfoldige, morsomme eller rørende Barnebilleder. Vi skal her have frem, hvorledes Digteren Gang paa Gang lader Børn være til Velsignelse for Voksne, bare ved at være til, saa at sige.

I en lille, iøvrigt ikke værdifuld, Fortælling ser en ulykkelig Mand nogle Børn lege og hører en seks-otte Aars Pige lære

sin lille Bror at bede; de leger nemlig, han er i Skole. Børnenes søde Leg griber Manden. »Mens han saa og hørte paa Børnene, blev han i sine egne Øjne til et urent Dyr, udstødt af Guds og Menneskers Samfund.«

I en anden Fortælling er det en Barnerøst, som redder en Mand fra at begaa et Drab. I rasende Forbitrelse er han ved at kvæle den Kvinde, som har fornedret ham og ødelagt hans Liv. »Du har taget mit Æble, ska' jeg si' dig,« hørtes en Barnerøst i næste Rum, en spæd én, der læspede. Ud af den uskyldigste Fred, som Jorden ejer, klang det hidind. Og dette reddede hende.« — Saaledes kan Børn hjælpe Voksne; deres Smil eller Taarer kalder det barnlige frem hos de store.

Man siger nok, at vi skal »hærdes« for at leve Livet. »Men hvad vil det sige? Vi skal fordrive eller fordampe Hjertets Varme, Fantasiens Længsel. Der er et Barn i vor Sjæl, evig ungt, fuldt af Leg og Graad, det er dette vi skal have dræbt, »før vi duer for Livet,« som dette hedder. Nej, siger jeg, det er dette, som skal bevares; derfor har vi faaet det.«

I et Digt beskriver Bjørnson en Drengs og en Mands religiøse Udvikling og kalder Digtet »Barnet i vor Sjæl«:

Mod Herren i det høje
 med Uskylds Tro en Dreng ser op,
 som i sin Moders Øje
 og Juletræets Top.
 Men alt i Ynglingaldrens Storm
 han saares dybt af Edens Orm,
 og heftig frem han iler
 og tviler.

Da staar paa Solskinshøje
 hans Barsedrøm med Brudekrans;
 i K æ r l i g h e d e n s Øje
 er Troens Himmelglans.
 Som fordem i sin Moders Favn
 han stammer atter Jesu Navn
 og knæler ned og beder
 og græder.

Og straks han d e r n æ s t iler
 i Tvivl og Kamp mod Livets Top,
 staar ved hans Knæ og smiler
 hans Barn og peger op.
 Han bliver Barn blandt Børn igen;
 hvor saa end Hjertet drages hen,
 det holdes varmt i Bønnen
 for Sønnen.

Disse Vers om H u s t r u e n s og B a r n e t s velsignede Indflydelse paa Manden, fortsætter saa i det Digt, som findes i mange Sangbøger: »Mod Barnets Lykke stræbes« — med de mange skønne Linjer om det barnlige!

Det er et Digt om Hjemmet, dette ogsaa, — Hjemmet, »hvor ene møder det barnesande, og Synden kyskes ifra din Pande.«

Digtet har hos Bjørnson t r e forskellige Slutningsformer:

Hvor stærkt vi hærdes, og hvor træt
 det Liv os gør, vi troede let:
 et Hjem med Barnerøsten
 har Trøsten.

Saaledes staar der i de sidste Udgaver af »Digte og Sange«. Tidligere hed det:

Held hvert et Ord, som Englevagt
 om Barnet slaar, saa uforsagt
 det vokser frem hernelen
 mod Eden.

Men allerførst var Sangen et Bryllupsdigt, overensstemmende med Tankegangen i de første Vers, og Slutningen lød:

Held B r u d e n, som fik Englens Magt,
 saa Barnet i hans Sjæl blev vakt;
 det vokser frem hernelen
 mod Eden.

Dette er den ældste Tankegang hos Bjørnson: Hos Kvinden skal der være noget af E n g l e n s Magt. Hun skal vække og bevare Barnet i vor Sjæl, det Barn, for hvem Himmeriges Rige staar aabent.

VI.

FÆDRELANDET. SAMFUNDSOPGAVERNE

De Digtere, som fremfor nogen lever i deres Folk, er de, hvis Sange synges!

Naar Bjørnstjerne Bjørnsons Navn endnu er saa levende i Norden, skønt man snart kan fejre Hundredaaret for hans Fødsel (8. Decbr. 1932), saa kommer dette vel især af, at hans Sange er paa Ungdoms Læber hver Dag.

Hans Vers har — med deres lyriske Sødme — været Komponisterne en Lækkerbidsken. Der kan let være baade otte og ti Melodier til en Sang af Bjørnson. Fra Koncertsalene er de fløjet ud over Landene. Mange af hans Sange er straks gaaet ind i Folkesangbøgerne, — og er de først inde, gaar de Sange ikke let ud igen.

Saa lidt som vi har overkommet nogen fuldstændig Gennemgang af nogen eneste Bog af Bjørnson, saa lidet kan vi her nævne eller fortolke Bjørnsons Digte og Sange. Kun Fædrelandssangene skal der her hentydes til. Af saadanne har Norge nu en Krans, som næppe noget andet Land kan vise Mage til.

Bjørnsons ældste, egentlige Fædrelandssang er den herlige »Der ligger et Land mod den evige Sne«. Man syng den igennem! En næsten barnlig Troskyldighed er her forenet med en djærv Ligefremhed og Fart i Stilen. En usigelig Ømhed og Beundring for Mor Norge lyser frem af denne Sang:

Hun tog os i Fanget, den Gang, vi var smaa,
og gav os sin Saga med Billeder paa.
Vi læste, saa Øjet blev stort og vaadt;
da smilte den gamle og nikked blot.

Den Magt, som dækker Fjældsiderne med Sne og sætter Havet i Bølgegang, bliver i Sangen til et stort, moderligt Væsen, som maner sine Sønner til mild og ydmyg Fromhed, men ogsaa kræver Mandsmød af dem.

Hun tog os ved Haanden, og Følge hun gav
bort derfra til Kirken saa stille og lav,
hvor Fædrene ydmygt har bøjet Knæ,
og mild'lig hun sagde: Gør I som de!

Hun strødde sin Sne over fjeldbratte Li,
bød saa sine Gutter at staa der paa Ski.
Hun knuste med Stormhaand det Nordhavs Spejl,
bød saa sine Gutter at hejse Sejl.

Det er en af de Sange, vi erindrer fra Børneskolen som frisk Vejr, og vi er ikke vokset fra den.

Den overgaas kun af selve Nationalsangen. Om denne kan der knap siges for meget godt! Næppe nogensinde har en 26-aarig og en 19-aarig givet deres Land en saadan Sanggave som Bjørnson her og hans Fætter, Komponisten Rikard Nordraak. Denne Sang er en mægtig Helhed af Natur og Hjem, af Folkets Fortid og Fremtid, alt paa een Gang samlet i et Indtryks Styrke. Den er heltigennem Bjørnson'sk lige fra det brede Ja, hvormed den begynder! Med Æmhed og med Kraft fremdrager Versene Norges historiske Minder, indtil Tankerne samles hos Gud — med Klarhed, Ro og stille Højhed i det vidunderlige Vers:

Norske Mand i Hus og Hytte,
tak din store Gud!
Landet vilde han beskytte,
skønt det mørkt saa ud.
Alt, hvad Fædrene har kæmpet,
Mødrene har grædt,
har den Herre stille læmpet,
saa vi vandt vor Ret.

I Slutningsverset kommer saa Kærlighedserklæringen til Fædrelandet tilbage med ny Styrke, med dybere Følelse, fordi vi nu har saa mange Tanker bag os: Norges Natur og Historie, Far og Mor, de kæmpende eller grædende Kvinder, de prøvede

Mænd, alle de gode og strenge Dage, som tilsammen har udgjort Folkets Liv.

Sangen ender, naturligt nok, med et Troskabsløfte.

Hvilken Oplevelse det var for det norske Folk at faa denne Sang, fatter man ikke, selv om man har erkendt dens poetiske Skønhed, dens mandige Rejsning og dybe Æmhed. Man maa kende lidt til det Norge, hvori Sangen fremstod! Det var endnu et lidet, fattigt Nybegynderfolk med store Erindringer hinsides Aarhundreder, Sagaminder, som de knap nok selv vidste, hvad de skulde gøre med. Der var saa altfor langt fra Snorres Helte til det daglige Livs Stræv i 1850'erne. Saa kommer Sangen og knytter Nutid sammen med Fortid, »heler Norges sønderrevne Historie,« fører Fortiden over Nutiden imod Fremtiden!

Nationalsangen er nu med allevegne, hvor Nordmænds Følelser bevæges. I det store Aar 1905, i den Stund, da Norges egen Konge gik i Land i Oslo, skete paa een Gang noget, som blev det højtideligste ved hele Indtoget: Det begyndte ganske svagt, enkelte Stemmer sang: »Ja, vi elsker —«, men saa voksede Sangen, bredte sig, rev med og samlede sig i et vældigt Kor fra Havnepladsen og Gaderne . . .

Da Hovedstadens Borgere kort efter fejrede Statsminister Chr. Michelsen, som havde styret Skibet gennem Unionsopløsningens farlige Vande, rejste Hædersgæsten sig og udbragte Bjørnsons Skaal. »I meget har vi i den sidste Tid været vidt uenige,« sagde Ministeren, »og dog skylder jeg Bjørnson mere end nogen anden, og uden Bjørnsons Virksomhed var det norske Folk ikke naaet derhen, hvor det nu staar.« Det var smukt at se alles Øjne vendt imod den gamle Digter, der stod rank og sølvhvid og dybt bevæget.

Foruden disse to Perler har jo Bjørnson skabt en Række andre Fædrelands- og Folkesange! Der er »Jeg vil værge mit Land« med mange, for Bjørnson dybt karakteristiske Linjer, »Fremad, fremad!« og »Norge, Norge blaanende op af det graagrønne Hav« — et saare skønt Digt, — disse og mange flere Digte og Sange.

Som Indledning til dette Kapitel skulde her kun siges, at Bjørnson blev, fremfor nogen, den nationale Digter, den, igennem hvem selve Folkesjælen synger.

»Den nationale Digter,« skrev Henrik Ibsen i sin Ungdom, »er den, der forstaar at meddele sit Værk hin Grundtone, der klinger os i Møde fra Fjæld og Dal, fra Lie og Strand, men fremfor alt, fra vort eget Indre.«

Bjørnson kunde dette, paa Prosa og i Vers! Hans Væsen var norsk. Hans Bøger forekom allerede hans første danske Kritiker at være »et Program, Nordmændene har sendt foran sig ud i Verden«. Bjørnson skrev selv i et Ungdomsbrev: »Jeg har vænnet mig til at betragte mig selv som en I n t r o d u k t i o n [til Norges Fremtid], noget vild, noget ufuldkommen, men blød tillige.«

Han stod i et halvt Hundrede Aar som den typiske Nordmand.

Han kunde spøgende hentyde til sit mærkelige Navn (og maaske til sin fremadkastede Haandskrift), naar han talte om »den lange, norske Vimpel, som smælder i mit Navn.« Det er ogsaa sagt, at det: at nævne Bjørnstjerne Bjørnsons Navn er som at hejse det norske Flag.

2.

Om Norges Natur taler Bjørnson som en forelsket! Om alle Aarstider og især i sine Breve. I Bøgerne giver han ikke megen direkte Naturbeskrivelse; Naturen er der Baggrund for Menneskets Liv, og naar den beskrives, er det for at tydeliggøre, hvordan Menneskene er, eller hvad de i Øjeblikket føler.

I »Daglannet« foregaar alt inden Døre, men baade Personerne og Læserne er hele Tiden under Indflydelse af den omgivende Natur.

I »Over Evne«, Første Del, er Nordlandets Natur og de usædvanlige Menneskebilleder smeltet sammen i uløselig Enhed! Pastor Sangs Væsen bliver os tydeligere, naar han taler

om sin Morgentur mellem Blomsterne, der »staar og gi'r En saa megen Glæde«.

Vestlandets Natur er med til at skabe Vestlandets Folk: Det vældige Landskab nøder dem til at stritte imod, hvis de ikke vil kues! Det gælder dør: »Tæmme eller tæmmes!« Men bliver Befolkningen — under haardt Slid — Herre over den Natur, de bor i, da føler de ikke Fjældene tunge eller farvekolde; hele Naturen synes dem stærk og frisk som intet andetsteds i Verden. Vestlandets Folk er derfor ogsaa Skandinaviens kvikkeste, højestbegavede.

En Skydstur gennem Landet ved Sommertid er underfuld, og det er saligt at »bo en Sommer i en af Norges Dale, ved en Fjord, omgivet af store Fjælde, men med en Fred i sit Skød, som overgaar al Forstand, thi det er Fred i Herren. Der er i Verden ikke saadanne Steder til som for Eksempel i Bergens Stift!«

Men er Sommerlandskabet skønt, hvad er saa ikke Vinteren! Den overgaar al Beskrivelse med Pen og Pensel. End nu er aldeles ikke den norske Vinter tegnet, ikke af Landskabs- og Figurmaleren og allermindst af Detalje- og Stillebens¹⁾-Maleren. Nej, bare et lidet Stykke Indhegning med Udsigt op under Træerne i en Bakke, hvor de staar saa tæt, at Sneen slipper ikke ned til Bunden! Eller et Stykke »Nysne«, et tavst, lidet Stykke fra den Tid, de første Indvandrere i Landet kiggede ind i de store urørte Skove! Eller en skrøbelig Havelaage, brækket og ubrugelig — ogsaa den kan Vinterens Kunstnerhaand søge op og gøre til et arkitektonisk Mesterværk! Gamle skidengraa, mosædte Gærdestave kan man se dækket saa dejligt af Sneen, at Paradiset kan ikke drømmes bag en skønnere Indhegning! Skoven overstrøet af Rim og glimrende i Solskinnet, — det er ubetinget det skønneste Natursyn som findes! Det er Hjertets fineste Følelser, de reneste, skæreste i Billede. Den er det ypperste, vi har, Vinterluften!

Saadan er hver Krog af Landet dejlig for Digteren, paa den ene eller den anden Aarstid.

¹⁾ Stilleben = stille Liv, d. v. s. Naturen uden levende Væsener.

Ikke sandt, dette Norge
 med Skib og Baader,
 dybe Malmlejer
 og fulde Sildekorge,
 de Pokkers Sætervejer
 og Tømmerflaader
 og Engslaat
 og Kudraat¹⁾
 og Hestedrifter
 og Smaler²⁾ og andet smaat,
 Renjagt og andre Bedrifter . . .
 det er nu saa kært, som det er godt,
 og saa er det det vakreste Hjem et Folk har faa't.
 End Gjejta³⁾ da om Vaaren
 under Fuglespillet omkring Gaarden, —
 det sortner i Aaser, det hvidner i Fjæld,
 og Elven skurer i Bakkehæld, . . .
 dette Norge, vi forstaar det,
 at En kan lide lidt for det!

Mens Digteren i Fædrelandssangene taler med sønlig Kærlighed, saa har Ordene her Farve som af mandig Forelskelse.

3.

Men naturligvis er det først og fremmest Folket, dets Nutidsliv og dets Historie, en Fædrelandsven maa elske — elske det i Fortrin og i Fejl! »Fejl« er jo ikke altid noget, som blot skal aflægges; der kan være noget godt inde i Fejlene.

Bjørnson kan til enhver Tid finde Fejl hos sit elskede Folk. En Blanding af fint og grovt kalder han en ægte norsk Blanding. Og han kan rase over norsk Aandstranghed, Fejghed og Misundelse, — Udyder, som (det maa man indrømme) laa hans egen Natur fjernt.

Naar Sigurd Jorsalfar klager over, at der er trangt og koldt og skident i Norden, — naar Maria Stuart gysende sammenligner det haarde Skotland med sin Ungdoms Land, det sollyse Frankrig, — da hører vi deri Digterpolitikere Klage over Forholdene i Norge i hans egen Tid.

¹⁾ Drift af Køer.

²⁾ Smaakvæg.

³⁾ Gederne.

Er du med i stærke Forhold,
dine Evner frem dig fører.
Er du med i trange, stille,
dine Smaafejl fast dig hefter.

Bjørnson jamrer over Kristianiadalens kritiske, fantasitørre Indbyggere, der til daglig æder hverandre levende af bare Trang til Føde, og han frygter for, at Norge skal gaa op i Materialisme, blive et Handelskontor, opfyldt af Regninger og Posttabeller.

Men jo flere Fejl, man finder hos sit Folk, og jo dybere, man frygter Folkenaturens Farer, des mere skal man naturligvis elske det! Fædrelandskærligheden er ingen Nydelse, den er en Opofrelse, og det skal den være! — Saa kan det hælde, at en enkelt Lejlighed giver en saadan Nydelse, at man deraf henter Kraft til Opofrelse i mange Aar.

»Hvor fattigt, tørt, haardt er vort Land imod andres med de gothiske Hvælvinger, frugtbare Land, egerodskydende Adelsgrene og syngende buldrende Historie! Se, derfor bliver et lidet Folk altid lidet — selv i sin Digtning. Men Forbandelse over den Digter, som søger væk, og ikke leder efter Poesien i det Lille.«

Da der engang gik det Rygte, at Bjørnson (ligesom Ibsen), ked af de hjemlige Forhold vilde bosætte sig i München, skrev han: »Jeg vil bo i Norge, jeg vil prygles og prygle i Norge, jeg vil synge og dø i Norge, vær vis paa det!«

Han var meget ude, som vi har sagt, men enten man besøgte ham i Rom eller München eller Paris, saa var det som at komme til Aulestad! Det eneste, som manglede, var Bjælde-kørerne, sagde hans ældste Søn.

Det er skønt at se Digteren skrive efter et dansk Møde, der har grebet ham: »Jeg tænkte paa mit Fædreland. Alt Stort og Godt, som møder os udenfor det, fører Tanken hjem. Man elsker det for det, som det har, og for det, som det mangler. Naar man ser, hvad større Rigdom kan gøre, elsker man det, fordi det er saa fattigt og maa savne og vente. Naar man ser, hvad det alligevel har renere og ædlere i sin Ensomhed, saa

elsker man det, fordi man kan være stolt af det. Og man elsker det, som man elsker sin egen Opgave; man sværger i sig selv, det skal frem, det skal frem! — leve gamle Norge.«

Saadanne Linjer er utvivlsomt skrevet hurtigt ned, men »der er god, gammel Vin i dem,« for at bruge hans eget Udtryk.

— Fordi Bjørnson saaledes elskede sit Land, derfor var det ham en umaadelig Glæde, da han kunde købe den gamle Odelsgaard i Gudbrandsdalen, Aulestad! »Nu skal Karoline bli' Møllerkone,« sagde han til en Gæst og foreviste Ejendommen, Fossen, Elektricitetsværket, Møllen, alt det praktiske Arbejde, han deri havde nedlagt.

»Ved du, jeg er stoltere, naar jeg rydder Ur- og Vildskov, — ser fattig Klippegrund forvandles til frugtbar Ager — end over alle mine Bøger tilsammen.«

Hans Glæde over Gaarden med dens Dyreliv og daglige Arbejde lyser ud af hans Breve. Han elskede at føle sig som Odelsbonde.

En Husven fortæller, at den Dag i Høsten, da det meldtes, at Kørerne vilde komme hjem fra Sæteren, blev der køgt Flødegrød i store Mængder, for at traktere dem, der trætte og sultne kom ned efter tolv Timers langsommelig Færd. Efter Skik og Brug mødte alle Folkene frem for at byde velkommen hjem, og Bjørnson selv gik ned paa Vejen og kom saa i Spidsen for Toget — Sæterjenten, Hunden og hans Stolthed: de smukke Telemarkskøer — ind paa Gaardspladsen.

I sine sidste Aar talte han om at ville skrive en Række »Aulestad-Sange«, som skulde gengive Bondens Liv Aaret rundt. »Hvilken Poesi ligger der ikke gemt bag Bondens Arbejde!« sagde han, og han vilde, at disse Sange skulde være blevet for dem, der lever og arbejder i Naturen, hvad »Gluntarne« blev for Studenterne.

»Aulestad-Sange« blev aldrig skrevet, og der kom andre Skuffelser! For Eksempel kunde Bjørnson aldrig faa Gaarden til at lønne sig, — hverken med den ene eller den anden Bestyrer!

Da han købte Aulestad og flyttede op til de grundtvigske

Venner i Gausdal, gjorde han det med den dobbelte Hensigt: at leve sig dybere ind i Kristenlivet og som Gaardbruger nærmere Folket.

Begge Dele mislykkedes — selv om Bjørnson maaske kun blev sig den første Skuffelse fuldt bevidst. Samlivet med Vennerne blev brudt, mens Bjørnson gled længere og længere bort fra Kristendommen. Og der er Vidnesbyrd om, at Gudbrandsdalens Bønder aldrig rigtig kom til at føle Bjørnson og hans Familje som deres egne! For Dalens Beboere var og blev de fremmede Folk, hvis Liv og Maade at føre Livet paa de fleste stod uforstaaende og kritiske overfor.

Præstesønnen fra Næset blev unægtelig noget »udenlandsk« efterhaanden. Det mærkes i hans sidste Bøger. Hans Digtning blev (til dels) europæisk i en uheldig Forstand. Hans Værker stræber udover det nationale imod det alménmenneskelige; men samtidig bliver denne hans senere Digtning noget rodløs; den kommer til at mangle den »Jordbundens Krydderduft«, som i Virkeligheden er Forudsætningen for, at en Litteratur skal leve.

Løvrigt maatte selve Bjørnsons Brud med Kristendommen naturligvis ogsaa virke med til at fjerne ham fra Bondebefolkningen omkring ham.

4.

Denne Mangel paa Forstaaelse mellem de norske Bønder og deres Digter viser imidlertid tilbage til noget andet, nemlig, at han altid var anderledes end andre.

Paa denne Forskel fra det mest almindelige norske beror imidlertid noget af selve hans Indsats, og dette gælder i flere Retninger.

Vi har forstaaet Bjørnstjerne Bjørnson som en virksom Natur, der havde baade Trang og Evne til aktiv Indgriben i sin Tids Liv. Det var ham ikke nok at være Digter. »Jeg er ingen Stuepoet,« sagde han. »Jeg maa tumle mig i et bevæget Liv; jeg maa selv opleve fuldt ud det, jeg skal digte om.« Han saa sin Digtning og sin øvrige Virksomhed som en Helhed, til sammen hans Livs betroede Opgave.

»Folk siger, at jeg, som er Digter, skal holde mig udenfor de politiske Kampe; men just fordi jeg er Digter, just derfor vil jeg være med at digte det Digt, som nu skal digtes — N o r g e!«

Dette er fint sagt, og det falder jo ganske sammen med Fædrelandssangens Løfter om at bygge sit Land, søge dets Savn, øge dets Gavn ifra Grænsen og ud til de drivende Garn.

Bjørnson mente ligefrem, at til denne Opbygning af Landet maa man have Digternes Hjælp: de har nemlig Fantasiaen og kan se de fjernere Maal.

Der er her Tale om noget mere dybtgaaende end det, de fleste af Bjørnsøns Samtidige saa.

Det var straks klart for enhver, at en Mand af Bjørnsøns Evner var en overmaade værdifuld Forbundsfælle i en Kamp. Hans Bladvirksomhed var ofte straalende. Hans udgivne »Artikler og Taler« er et Skatkammer for Journalister. Som Agitator udfoldede han en ligeud genial Evne. Ingen kunde som han sætte Masserne i Bevægelse. Ingen har kastet ud saa mange Slagord: med et enkelt Billede, et enkelt malende og rammende Udtryk kunde han gøre tydeligt, hvad det gjaldt!

Men dertil kom noget andet, noget højere, — dette som Bjørnson udtrykker i Rimbrevet til Statsraad Stang:

Du siger: Digterne maa ikke dømme;
i Statsmandskunsten høver aldrig Drømme. —
Jeg svarer: I n g e n fatter Livets Spil,
som ej af Drømmene vil lægge til.

Man maa udover Virkelighedens Grænser for at forstaa og skue Livet. Vi faar ikke ret »Landkending« af Livets Land, naar vi bare ser Virkelighedens øde Graastensmasser. Først naar Skjalden ser »Kupler og Spir« i Drømmenes Skylag ovenover Virkeligheden, da aabner sig for os Livet i al dets Rigdom: i dets hellige, dybe Slægtssammenhæng, i dets høje, straalende Aandsmagt. Det er denne, som kalder vor Tro og vor Længsel i sin Tjeneste (jvf. Side 129).

Fra Dagligdagens Strid skal der peges dybere ned, højere op, længere frem, og dette skal Digteren gøre.

Han gør det allerede ved selve sin Kunst.

Poesien højner, — og dette er netop, hvad Samfundsarbejdet trænger til: Løftelse! »Livet har en Drøm over sig, som er Sjælen i det,« og det praktiske Livs Mænd trænger bestandig til at mindes om deres Ungdoms Drømme.

En skøn Sang kan handle om Gud eller føre til Gud, selv om Guds Navn ikke er nævnet. Den kan føre paa Vej, selv om den ikke fører helt frem.

Hvis der i Landsbyen en Sommeraften lyder dejlig Musik ud ad Vinduet, da bliver der tænkt og talt finere den Kvæld end sædvanlig; Børnene aner fremmede Lande.

Da Fiskerjenten har sagt sit Digt frem, bævende, højtideligt, uden Spor af Pral, hedder det: »De stod, som om der mellem dem var skudt en Straale op af Jorden med hundrede Fods Stigning i Regnbueglans. Ingen talte; ingen rørte sig.« — — Saaledes virker Kunsten, Poesien.

Digteren skaber ikke bare nye Menneskeskikkelser i sin Digtning, men han o m s k a b e r, i det mindste for en Stund, de Mennesker, der indoptager hans Digte. Han sætter utænkte Tanker i Bevægelse og vækker nye Følelser.

Men Bjørnson vilde m e r e end skabe skøn Kunst. Han vilde ikke bare lave Smykker; han vilde smedde Vaaben, Redskaber. Ogsaa disse kan være Smykker, som man véd, og naar man læser somme af Bjørnsons Kamp-Digte, maa man indrømme, at de ogsaa som Poesi staar meget højt. De giver Skønhedsindtryk, og de har tillige Tendens, Hensigt, — begge Dele i eet.

Dette var just, hvad Digteren vilde: Han havde ikke blot et poetisk Formaal; han vilde »kurere Tiden«, — eller, som han et Sted siger det: »arbejde i Tidens umiddelbare Tjeneste, saa at hvert Ord forløser et Suk.«

Paa d e n n e Maade vil Bjørnson virke med sin Poesi: Han vil rette sit Folks Fejl, udfylde dets Mangler, »sætte ind det nye«.

Men dette kan en Digter i Norge naturligvis bedst gøre, hvis han er »norsk« nok til at have Føling med sit Folk, og tilstrækkelig »unorsk« til at være anderledes end de fleste!

5.

Der var nu f. Eks. Trægheden, den overvættes Langsomhed i Vendingen, som Bjørnson især fandt hos Bønderne. Den vilde han hjælpe paa!

Det er jo nemlig ikke bare godt det, Bjørnson har at sige om Bonden! Lige fra hans allerførste Forsøg i Digtekunsten, i »Aanum« og »Ole Stormoen«, har han været ude efter Bondens Fejl. I de verdensberømte »Fortællinger« retter han paa disse Fejl med Kærlighed; i »Magnhild« med Skarphed.

Der er nu altsaa for Eksempel denne Træghed! Folk har vænnet sig til at sidde stille og være udenfor alting, aldrig at tage Parti. Men saa bliver det hele dem ogsaa efterhaanden tomt eller latterligt, det vil sige: det lukker sig for dem! Eet Parti er sikkert paa alles Sympathi, det intet at ville! Og er Folk endelig kommen i Gang med noget, saa gaar det dog saa smaat, saa smaat, — og passer man ikke paa at holde dem i Gang, saa sætter de sig ned og vil ikke mer!

Ind i denne Langsomhed kommer nu Bjørnson med fuld Fart paa. I hans Avisartikler fornemmer man Pulsslaget af hans egen fyrige Natur. Hans Sange er Opsange; de river med! »Fremad! Fremad!« — vi er straks i Gang. »Takt, Takt, pas paa Takten!« — vi er allerede paa Marchen. »Løft dit Hoved, du raske Gut!« — vi retter os uvilkaarligt. »Ja, vi elsker dette Landet« — dette brede »Ja« er som den længe opsparede Damp, der slippes ud!

Paa samme Maade med adskillige af Bjørnsons Prosabøger. De begynder ikke roligt fortællende: Der boede engang paa et Sted, som kaldtes Pladsen, en Mand, som hed Tore; hans Kone var den og den; om deres Søn, som i Daaben fik Navnet Øyvind, skal her fortælles. Nej, Historien begynder meget friskere: »Øyvind hed han og græd, da han blev født. Men alt da han sad oprejst paa Moderens Fang, lo han, og naar de tændte Lys om Kvælden, lo han, saa det sang, men græd, da han ikke fik komme bort til det. »Af den Gutten maa der blive noget rart,« sagde Moderen.«

Eller: »Værre Gut til at lyve end Præstens ældste Søn fandtes der knap i hele Bygden.« (Side 15).

Eller: »Nu skal du høre, Hellig Olav« . . (Side 23). Om disse sidste Ord skriver en samtidig dansk Digter: »Den Begyndelse skal jeg aldrig glemme Bjørnson!«

Altsaa: lige fra Digteren kommer ind i Stuen, sætter han Fart i det træge Folk!

Den, der har læst »De Nygifte«, har moret sig over Axels Enetale i 1. Akt, dèr, hvor han flytter rundt paa Møblerne i Amtmandens pæne Hjem som en Protest imod den altfor store Orden og fornemme Stilhed. Den Scene er umaadelig Bjørnson'sk! »Jeg vil ha Plads for mine Ben; jeg tror tilforladelig, jeg har glemt at gaal!«

»Plads dèr!« og Bjørnson kommer, bred som en Sneplov. »Her gaar Vejen, Folk, kom saa!« — og kommer de ikke hurtigt nok, saa bliver Digteren utaalmodig og synger:

Jamen gaar det ofte nok
tungt, tungt, tungt.
Det var fornø'en her kom en Flok
af ungt, ungt, ungt.
Vor Livsens Sag — i Stunda den
gaar op, saa gli'r den unda gjæn.¹⁾
Ja, for støtt²⁾ er der noen, som sætter sig ner
og vil ikke mer.

Der fortælles morsomme Eksempler paa, hvorledes Bjørnson vilde sætte Fart i Folk, og hvorledes dette lykkedes (f. Eks. i afgørende, politiske Kamptider) eller mislykkedes:

En Gang var han blevet saa begejstret over Italiernes lette og yndefulde Gang, at han vilde vænne Tjenestefolkene paa Aulestad til at færdes ligesaa let. De skulde vænnes af med deres tunge, træge Holdning og klodsede Gang! De skulde hver Aften møde op i Køkkenet og danse Francaise! Bjørnson sang for, og de trampede omkring med krumme Rygge og tunge Ben og gravalvorlige Ansigter . . . de troede vist han var ikke rigtig klog!

¹⁾ ned igen.

²⁾ hvert Øjeblik.

Men Fart kom der med Bjørnson, mange Gange! Hans særlige Evne var at forvandle en kronisk Strid til en akut. En ulmende Misfornøjelse slog ud i Flammer. Et længe opsamlet Sprængstof knaldede løs. Hans Mod syntes at vokse med selve Begivenhedernes dramatiske Spænding. Naar de fleste begyndte at tænke paa at rebe Sejl, lod han sine gaa til Tops.

Vi taler her om en Maade at kæmpe paa, der kan være baade klog og dum; den kan bruges baade til godt og ondt; men den var ægte Bjørnson'sk, og den var et Supplement til, en Udfyldning af Nordboens Træghed. »Det Norske,« paastod han, »er ikke det forsigtige, sejge, træge, — det norske er det kvikke, stærke, beslutsomme. Hint er kun, hvad som i Tiderne har overgroet dette. Tænk paa vore Helte fra hvad Tid, du vil.«

Med Rette kan man derfor anvende hans egne Linjer paa ham selv:

Du er den friske Iling¹⁾ i
vort træge Vane-Gænger.
Du er den salte Havstrøm, som
i vore lumre Fjorde kom.

6.

Et andet Omraade, hvor Bjørnson som fædrelandskærlig Mand har villet rette paa det, han saa som en Fejl hos sit Folk, er med Hensyn til T a v s h e d s U l y k k e.

Enhver Læser af Bjørnsons ældre Arbejder har lagt Mærke til, at de fleste af Digterens Personer har svært ved at finde Ord for, hvad de føler.

Der kan heri være noget baade smukt og rørende, — foruden at dette Træk giver Personerne et eget Præg af Ægthed: de siger gerne mindre, end de mener; de føler dybere, end de lader.

Dette har Bjørnson ikke blot kendt fra sin egen, bondefødte Fader (Side 24), men han har erkendt det som et Fællestræk hos de fleste norske Bønder. Bonden er tilbageholdende; han falder ikke med Døren ind i Huset. Det er imellem Bønder

¹⁾ Vindpust.

sømmeligt at dæmpe sin Følelse; det er ærbart at være søen med dens Ytring.

Tænk f. Eks. paa »Synnøve Solbakken«: Det poetiske be-
staar her mere i, hvad der forties, end i, hvad der siges; alle
Personerne (undtagen Aslak!) har ondt ved at finde Ord; og
denne Tilbageholdenhed lægger en egen, sart Ynde over hele
deres Færd.

Den halvvoksne Thorbjørn tænker hele Vejen paa at til-
byde sig at plante Blomsterne i Synn ves Have, men »han kom
sig ikke til; thi hun vendte sig saa brat.« Han havde saamænd
ikke faaet det sagt, selv om hun havde været langsom til at
tage Afsked!

Saa gaar han om Natten over paa Solbakken og planter
Blomsterne.

Synnøve takker ham sikkert aldrig for denne ridderlige Tje-
neste; men at han har gjort dette for hende vender siden til-
bage baade i hendes Drømme og i hendes vaagne Tanker.

Da Thorbjørn for første Gang tydeligt har mødt Synn ves
Kærlighed, er han baade glad og ydmyget og vil nu gerne vise
sin Fader, at han bøjer sig for ham, og at han ikke mere vil
gaa med til den Slags Ting, som hans Hjem n dig vil se. Men
sige dette var han aldrig kommen over! Han viser sit Sinded-
lag uden Ord i den herlige Scene med S kkene. (Kap. 3).

Sæmund har aldrig kunnet vise sin Søn, hvor k r han er
ham. Men Moderen v d det; da Thorbjørn svæver mellem Liv
og D d, udbryder hun: »Gud Herren han hjælpe dig; jeg v d,
Sæmund vælter over Ende den Dag, du gaar.« Da Karlen er
ved at spænde for for at hente Lægen, slaar Sæmund Vinduet
op og raaber: »Er du fremme om en Time, skal du faa din
Aarsløn to Gange; — det er det samme, om du sprænger
Hesten.«

Siden er Sæmund ikke den Mand, der kan spørge om noget;
han følger blot med ind i Sygestuen og ser uafbrudt paa Dok-
torens Ansigt. Og da han endelig maa have Vished, skaffer
han sig den saaledes:

»Saa snart Doktoren kom et Stykke paa Landevejen, traf

han Sæmund, der sad paa Vejkanten og ventede ham. Efter at have hilset paa ham, spurgte Sæmund om sin Søn. »Han er ilde medfaren,« var det korte Svar. — »Staar han sig?« spurgte Sæmund og rettede paa Hestens Sadelgjord. — »Tak, den sidder nok saa godt,« sagde Doktoren. — »Den var ikke stram nok,« svarede Sæmund. Der opstod nu en liden Stilhed, hvori Doktoren saa paa ham; men Sæmund arbejdede ivrig med Seletøjet og saa ikke op. »Du spurgte, om han stod sig; jeg tror nok det,« sagde Doktoren langsomt. Sæmund saa raskt op. »Er det til Liv?« spurgte han. — »Det har det været i flere Dage,« svarede Doktoren. Da pipede der nogle Taarer frem i Sæmunds Øjne; han søgte at ta dem væk, men de kom igen. »Det er ogsaa en Skam, slig jeg holder af den Gutten,« hikkede han; men ser du, Doktor, stoutere Karl har der ikke været i Sognet!« Doktoren blev rørt: »Hvorfor har du ikke før villet vide noget?« — »Jeg har ikke været god til at høre det,« svarede Sæmund og havde endnu et Stræv med Graaden, som han ikke kunde true ned, — »og saa var det de Kvindfolk,« fortsatte han; »de saa hver Gang efter, om jeg spurgte, og da kunde jeg det ikke.« —

Morsom er Skildringen af Thorbjørns Frieri, som ikke bliver til noget! Nu skulde det være; han vedt alt, hvad han vil sige! Men de faar kun vekslet nogle Ord om Vejret og lidt mere, — mens Thorbjørn gaar og tænker, at naar de er kommen over Bakken, vil han sige det, — og naar de er forbi Mosen, — og naar de er kommen ind i Skoven . . . og saa faar han ingenting sagt alligevel! »Fik I nu talt sammen?« spurgte Ingrid. »Nej, der var for kort en Vej,« sagde han, og gik hurtigt, som vilde han ikke høre mere.

Dette er Bondens Faamæltighed og Undseelse fra dens yndefulde Side.

Men allerede i »Synnøve Solbakken« ser vi, at der kan komme Ulykker ud af saadan Tavshed! Paa Nordhoug Gaard faar Datteren en Mand, hun ikke elsker, fordi den, hun havde kær, aldrig tog Mod til sig og talte! De faar først talt ud, da det er for silde.

Sæmund og hans Søn finder først hinanden, da Ulykken er over dem. Vi møder dette Træk atter og atter. Men det er dog en Ynk, at Folk ikke kan finde hinanden.

Det var det samme med Halvard Gjæla og hans Hustru (Side 157). Til dem siger Kong Sverre: »Her kan det da sandes, at Tavshed dræber mere end Ord. (Højt og heftig) Tal, siger jeg, forfærdelige Mennesker! Ser I da ikke Guds Dom er over eder! Ilden lægges til og Hytten brænder, men, ved den hellige Olav! før skal den svides af over Hoderne paa jer, end jeg slipper jer ud, før I har talt.«

Saa meget skulde der til!

Elis Forældre faar først talt ud paa Børnenes Bryllupsdag. Lykken imellem dem kunde, synes man, være kommet længe før!

Eli siger under sin Sygdom: »Var nu ikke dette hændt, saa vød Gud, hvor længe jeg havde gaaet, før jeg havde fundet Mor.«

I Fortællingen om Baard og Anders har vi det samme Træk: Tavsheds Ulykke. Det møder os igen i »En Fallit«, i »Paul Lange og Tora Parsberg«: Ulykker kunde være undgaaet, Lykke kunde være vundet og bevaret, om bare man var gaaet lige over Gulvet til hinanden og havde talt ud! Thi to kan sammen bære, hvad een ikke kan gaa alene med.

Denne Tavsheds Ulykke vil Bjørnson hjælpe sit Folk, især sine kære Bønder, ud af! Han var selv en hel anden Slags Mand! Han hørte til de aabent talende, de altfor frit talende, om man vil. Men den Ulykke, som alt før megen Undseelse og Tavshed forvolder, den har han set og paavist, — og vist Vej ud af!

Naar Digteren er rigtig frejdig tilsinds, synger han derfor om, at det skal nok blive godt: man drives uimodstaaeligt mod hinanden, naar man rigtig trænger til hinanden.

Tanker, som hinanden trænger,
finder nok sin Pol,
Hjerter, som vil mødes, sprænger
alt som Foraarssol.

7.

Der er et tredje Omraade, hvor Bjørnson fandt Fejl hos sit Folk og gerne vilde bringe Hjælp: Landets Splittethed, den megen Uenighed i Folket.

Antagelig kan man i nogenlunde lige Grad i alle Lande klage over saadan Splid. Men der kunde dog nok være det i Samtidens Norge, som gjorde at dèr var der endnu mindre Enhedsfølelse end i andre Lande: Den spredte Bebyggelse, Vanskeligheden ved at mødes fra Bygd til Bygd giver Ukendskab til hinanden; og Ukendskab avler let Mistanke og Modvilje. Dernæst maa man huske, at Norge for et Par Menneskealdre siden knap nok havde det, som Landet siden har faaet: en selvstændig, rig Dannelse at mødes i. Endelig var man endnu den Gang saa ny i det national-politiske Samarbejde, at det naturligt nok var svært at finde sammen.

Det er mærkeligt at se, hvor tidligt Bjørnson har Øje for denne Splittelse. Allerede paa Studentertoget fandt han, 24 Aar gammel, Udtryk for denne Tanke — ikke under Besøget i Sverige, hvor han jo ikke kom længere end til Talerstolens Trin, men da de norske Studenter paa Hjemvejen gæstede København. Carl Ploug havde holdt en Skaaltale for Norge, og Bjørnson rejste sig og svarede. Han begyndte med at sige, at han fralagde sig al Repræsentation: »Man kan befatte sig med at repræsentere hvilket som helst Land i den hele, vide Verden — kun ikke Norge. Thi de Meninger, jeg da skulde gribe efter, deler sig for mit Øje i et halvt Hundrede Tangenter paa et Pianoforte . . . Grunden til Skandinavismens ringe Fremgang i Norge er Bygdeinteressen, det aandelige Distriktsvæsen . . . Før en Dannelsens Harald Haarfager er draget samlende gennem Landet, før bli'r det ikke rigtig Dag i Norge.«

Endnu stærkere kommer dette Syn frem i en Avisartikel Aaret efter: »Vi sejler frem som i forskellige Baadlag, Distrikt for Distrikt og Stand for Stand, og endda er sommetider de Kabeltove, som er kastet over fra den ene til den anden, svage nok.«

— Det, som her skal virke samlende, er atter Kunsten. Ligesom Sangen forener, saaledes mener Bjørnson, at al Kunst virker samlende. Lad blot en Pianist, der forstaar sine Ting, sætte sig til Klaveret, saa virker hans Kunst straks forenende. »Allerede hans første Anslag havde den Magt at gøre hele Selskabet til en Venneflok, som det sker, naar Skønheden frigør.« — Den samme Magt har Theatret — og her skal vi fremfor noget Sted søge Grunden til Bjørnsons Iver for Theatret! »Den bedste Del af Scenens Opgave er at samle, idet den løfter og frigør.« Dette gælder især, naar der spilles, hvad Bjørnson kalder »et Folkestykke«, det vil sige et Stykke, hvori enhver Alder og enhver Dannelse kan tiltales, og ved hvis Opførelse man derfor ogsaa en Stund vinder Samfølelsens Glæde.

Man har en hel Del af Bjørnsons Indsats udtrykt i denne ene Vending: »Samfølelsens Glæde«. Den vilde han skabe! Og dertil egnede sig allerbedst et Folks fælles Historie! Skuespil som »Mellem Slagene«, »Sigurd Slembe« og »Sigurd Jorsalfar« er derfor mere end psykologiske Arbejder til Fortolkning af Enkeltpersoners Sjæleliv og Skæbne; de henter deres Emne fra Folkets Historie netop for, at de skal forene Tilskuerne til een stor Familje og give dem den velsignede Følelse af, at de er det. Man mødes dels i Glæden over Skønhed, dels i Stoltheden over fælles, historiske Minder.

Bjørnson vil ikke have Norge delt op i Hovedstad og Land, i Embedsstand og Bønder, som ikke forstaar hinanden! Saadan noget har et lidet Folk som det norske ikke Raad til! Han opfattede sig selv som en Repræsentant for »Folket« hos Overklassen og som »Intelligensens« Repræsentant hos Folket. En saadan dobbelt Kulturopgave satte han sig i norsk Samfundsliv. Han drømte selv om at blive en Dannelsens Harald Haarfager, der drog samlende igennem Landet. »Her vil jeg være med, saasandt jeg tror, at Gud har været saa mild imod mig at give mig Forstand paa, hvad vor Saga tier over, vore gamle Viser synger hen for sig selv og vore Bønder gaar tunge med over sit Arbejde.« —

Mere end noget andet er det denne Vilje til at samle, som gør ham til Digter af Fædrelandssange og til Folketaler!

Allerede den Begejstring, som kan skabes under Sangen og under Talen, virker samlende. Da Bjørnson ved sit første 17. Maj-Møde vendte sig for at gaa ned ad Talerstolen, saa han en Dreng, som var krøbet op bag ved ham. Bjørnson saa ind i et lille, glødende Ansigt; han lagde da sin Haand paa Drengens Hoved og spurgte leende, om han havde talt godt? Da Drengens »Ja« brast ud af et overfyldt Hjerte, vilde Bjørnson vide hans Navn. Det viste sig da, at Drengen var Søn af Bjørnsons værste Uven i Byen.

I dette Ønske om, at det norske Folk skal være eet, finder vi Roden til Bjørnsons Uvilje imod »Maalstrævet« i Norge. Landet lider under det forfærdeligste Dialektvirvar! Derved er der ikke stort at gøre uden dette: at Litteraturen fører det fælles Modersmaal frem. Men at ophøje en Dialekt eller en Blanding af Dialekter til at være norsk »Maal«, det er (for Bjørnson) at gøre ondt værre! Derved driver jo Landet ud af den fællesnordiske Sammenhæng og »op i Polarisen«; og »Maallet« virker splittende indenfor selve Folket! »Det er Løke, jeg er ræd; jeg er ræd ham til Døden; thi visselig: fik han nu anden Gang sin Gerning frem i det norske Folk, delte han det anden Gang i to, da var det Døden. Nu er her ude over de fleste Hænder Arbejde mod at blive eet Folk; men kunde Maalstræverne fare fort . . . visselig, I fik det delt i to.«

— At Bjørnson selv fornorskede sit Sprog meget med Aarene er noget andet. Han vil gerne være med til at skille det norske Sprog fra Dansk, under hvis Aag det i Hundredaarene har været.

Han vilde nemlig i alle Forhold en norsk Selvhævdelse. En saadan kunde i højeste Grad tiltrænges for trekvart Aarhundrede siden, baade overfor Danmark og overfor Sverige. Men han vilde ikke gaa for vidt! Han ønskede altid, at Nordens Lande skulde staa sammen.

Meget i Bjørnsons første Kampe synes rettet imod Danmark, og han blev ved at afsky det danske (københavnske)

»Grin«; det vil kvæle alt, som er stort og ejendommeligt, sagde han; det taaler ikke, at den evige Snæs Tinder rager op over Dalens Uføre. (Dette danske Grin gik vel ogsaa ud over ham selv, og han vilde nok tages alvorligt!). Men han blev altid ved at være en Elsker af Danmark — ligefra han som Yngling læste Øhlenschläger, og fra han som ung Digter søgte herved til mere Forstaaelse og større Varme. (»Danmark har været vor Litteraturs Solvæg«, sagde han). Siden kom saa den stærke Indflydelse fra Grundtvig, de danske Salmer og de danske Venner! Bjørnsøns Smertedigte i 1864 er til enhver Tid skønne at læse; og han glemte aldrig Sønderjydernes lange Kamp, som han beundrede.

Paa lignende Maade forholder han sig overfor Sverige:

Fra jeg var Barn, du tog mit Hjerte,
fordi det store du mig lærte, —

han elskede altid det storslagne og ridderlige hos det svenske Folk. Alligevel var han forrest i den Række af Fejder med Sverige, som den vanskelige Union af de to Lande førte til. Det gjaldt, at Norge blev sig selv; det gjaldt, at Nordmændene fik »Selvstændighedens fulde Æresfølelse«. Siden kunde saa Tiden komme til et inderligere Forbund mellem Landene! »Til Danmark, til et forenet Norden bærer det nok; men ikke førend de kan døje os med alt Vort, vore Dyder som Lyder; med andre Ord: ikke førend vi er blevet noget for os selv.«

Trods al den Strid og Bitterhed, Bjørnsøns politiske Kamp voldte den Gang — baade hjemme i Landet og imellem Broderlandene, — er der vist nu meget faa i Norden, som ikke ser, at han i Hovedsagen havde Ret.

— I Forbindelse med Bjørnsøns samlende Evne maa nævnes hans ganske mærkværdige Maadehold i Striden.

Ganske vist er hans Breve, som hans mundtlige Udtalelser, fulde af Overdrivelser og lyrisk-stærke Udbrud. I mange Tilfælde kan man sige, at hans Begejstring (og undertiden hans Harme) lod ham se baade Mennesker og Forhold gennem Forstørrelsesglas!

Ogsaa i den politiske Strid kunde der falde mange stærke

Ord, som maaske nok virkede fremmende paa Sagen, men rigtignok ikke samlende paa Folket.

Imidlertid vil en Undersøgelse vise, at Digteren, af en »Kamphane« at være, viste et forbavsende Maadehold i Striden, en usædvanlig Retfærdighedsfølelse overfor Modparten, — det være sig Sverige, Danmark eller et hjemlig-norsk Parti.

Det er tildels Bjørnsons Mod og Munterhed, som giver ham denne sande og velgørende Overlegenhed i Kampen. Vi skal siden tale om hans særlige Indsats i Retning af lyst Syn og godt Mod. Her er blot Stedet til at fremhæve dette Mods Betydning i Retning af at fortone Bitterheden i en skarp Strid, i Retning af at slaa Bro for Forstaaelse og godt Sind overfor hinanden.

Allerede da Bjørnson i sin første Ungdom stormer frem som Litteraturkritiker og Repræsentant for den nye Digterslægt, viser han en Ærbødighed overfor de gamle Værdier, som man maaske ikke vilde have tiltroet ham.

Det møder os igen, da han slaas for et norsk Theater (»dansk er godt, men ikke i Norge«); man skal lede om Magen til humørfyldt Avisfejde!

Det samme Maadehold kan man finde i de stærkeste Selvhævdelsens Digte overfor Sverige.

Et Eksempel er »Sang for Menigmand«, et Digt, som gav Genlyd i hele Norden og begejstrede Ungdommen. Ogsaa i Danmark var der Unge, som straks lærte det udenad, da det stod i Avisen.

Anledningen til dette stolte Digt var den, at man i det svenske Adelsting havde spottet med det »Unionsmærke« i flere Farver, som de to Landes fælles Flag den Gang bar. Dette Mærke lignede »Sildesalat«, sagde En, og en »Harlekinkapspe«, — og det var en Skam for de svenske, blaa og gule Farver at bære Fællesmærket. Norge var jo et lidet Land, uden Storhed, uden Minder! Da skrev Bjørnson en Kampsang, som maa beundres af en Række Grunde: Tonen i Digtet er dirrende harmfuld, men samtidig rolig og vægtig, urokkelig tryk, fyldt af dyb, norsk Fædrelandsfølelse, naar han fremmaner de store

Afdøde; fuld af Mod, ja, Humør! Samtidig er Digtet ligefremt og prunkløst i Stilen, et jævnt og værdigt Svar paa enkelte af »Riddarhus«-Talernes Bombast.

Det staar i »Digte og Sange« som »Svar fra Norge til Talerne paa det svenske Riddarhuset 1860«.

Har du hørt, hvad Svensken siger,
unge norske Mand?
Har du seet, hvad som stiger
op om Kølens Rand?
Skygger af de faldne Fædre,
som har aldrig vidst det bedre,
end hvor slige Ord blev sagt,
dør at vinke frem til Vagt.

Svensken siger, at det røde
i vort norske Flag,
det, som randt da Magnus døde,
det, som ler i Dag,
det, som over Halden bælted,
det, som over Adler vælted,
det kan Svenskens Guleblaa
uden Skam ej bære paa.

Svensken siger, vore Minder
have tabt sin Glans,
at vi Ære lettest finder
ved at laane hans.
Skal vi saa til Lützen flytte,
lukke denne Straatag-Hytte,
slæbe Farfars gamle Stol
ind i Svenskens Æressol?

Lad den staa, det stakkels Skrammel,
vi har faa't det kært;
dertil er den nu saa gammel,
at det ej er værdt.
Og saa sad der nogen i den,
saadan op igennem Tiden,
Sverre Præst og andre Mænd,
som kan ville gaa igen.

Svensken siger, vi maa vide,
h a n os Frihed gav,

og at svenske Sværd kan bide
lidt om Gangen af.
Men det er vel ej saa farligt,
han bør heller fare varligt;
thi der faldt nok nogen før
dèr, hvor han vil bryde Dør.

Svensken siger, at vi ere
end en liden Dreng,
ganske passe' til at bære
Slæbet paa hans Hæng.
Mon tro, hvad de vilde svare,
Christie og de gamle Kare',
hvis de stod paa Ejdsvold end,
murende med Sværd om Lænd.

Svenskens Ord var tit saa store,
og vi var saa smaa,
men det aldrig noget gjorde,
naar det rønte paa.¹⁾
Wessel og de norske Gutter
paa den lille sorte Kutter
fik den svenske Flagfregat
jaget over Kattegat.

Lad kun svenske Adeln svinge
Karl den Tolvtes Hat;
jambred²⁾ ham til Krig paa Tinge
gaar vi lige radt.³⁾
Bliver det for galt derinde,
skal vi Vej til T o r g n y⁴⁾ finde,
og saa gælder det en Dag
Nordens store Frihedssag.

Det kan synes dristigt at vælge netop et Kamp-Digt som Eksempel paa Bjørnsons Maadehold! Men gaar dette ikke an? Digtet er i god Forstand overlegent, det vil sige: behersket og

¹⁾ rønte paa = blev til Alvor.

²⁾ jambred = jævnsides med.

³⁾ lige radt = ligefuldt.

⁴⁾ Den svenske Bonde. I Olav den Helliges Saga staar Bonden Torgny frem paa Upsala-Ting og kræver paa Bøndernes Vegne Fred med Nordmændene. Bjørnson vil appellere til det jævne Folk; dette skal bryde den svenske Adels Overmod og skaffe Fred og Forstaaelse mellem Landene.

uden Bitterhed overfor »Fjenderne«, — altsaa til syvende og sidst samlende.

Een Ting kan i hvert Fald alle forstaa: at et saadant Digt virkede samlende i Norge. Det kan staa som Eksempel paa, hvorledes Bjørnson, der i den politiske Strid var Partimand, pludselig kunde træde op paa hele Folkets Vegne og samle alle norske Partier bag sig. — »Jeg skal dog engang prøve, om der ikke kan samles Kæmper for en god Sag hos os, og om disse ikke kunde holdes sammen,« skrev han.

Bjørnson var ikke »radikal«, i samme Forstand som f. Eks. Ibsen. Han var reformvenlig, men ikke radikal eller revolutionær. Han sigtede paa Forbedring og Fremgang, ikke paa Omvæltning, og han søgte at faa det nye saa meget og saa nær som muligt knyttet til det gamle. Dette viser det stærke i hans Natur og det sunde i hans Aandsudvikling. Det er ganske vist en meget almindelig Forestilling, at der er noget mere storlaaet, mere modigt og konsekvent ved Radikalismen, som ikke vil »gaa paa Akkord« og ikke vil vide af noget Flikværk. Men den Aand, som vil rette paa det bestaaende, er dog stærkere og sundere og har langt mere Ærbødighed, Pietet. Det mindste Barn kan »rive Spillet overende«¹⁾; men til at »flytte Brikker« — dertil skal der en Mand.

— Et andet Eksempel er den Mildhed, hvormed Digteren kan vise det gode hos dem, han i det hele maa give Uret, hans Retfærdighedsfølelse overfor dem, han vil bekæmpe. Der er Skikkelser, vi finder latterlige eller utiltalende. Men inden Bogen er ude, har Bjørnson vist os en Beskedenhed eller Offervilje hos dem, som virker forsonende, ja, som adler dem. Saaledes Præstefamiljen i »Magnhild«.

Et tredje Bevis paa Bjørnsøns samlede Vilje og Evne er hans Skildring af Spændingen indenfor Slægten imellem de gamle og de unge. Saadanne Skildringer har vi i Bog paa Bog, ligefra »De Nygifte« til »Daglannet«. Digteren beskriver denne Spænding som en lovmæssigt tilbagevendende Strid mellem Fædre og Sønner, Alderdom og Ungdom. De

¹⁾ se Ibsens Digt: »Til min Ven Revolutionstaleren«.

Unge »Oprør« tegnes med godmodig Overbærenhed; de Gamles »Halstarrighed« faar en lignende Behandling; begge Parter faar hver sin gode Del af Retten. De maa begge forstaa, at de er henvist til hinanden! De Gamle er de Unge Forbindelse med Fortiden; uden den er de Unge rodløse, og hvad har de ikke modtaget i dyrebar Arv! Paa den anden Side er de Unge jo de Gamles eneste Bro over til Fremtiden, den eneste Mulighed for Fortsættelse af deres Livs Gerning.

En Ungdom, som er stærk og sund,
er hele Folkets Æressag,
er hele Livets Blomstringsdag,
Opstandelse paa Fædres Grund
af alle Slægter. Atter blommer
de Gamle i de Unge Sommer.

En Ungdom, som er stærk og sund,
er alt, vi evner, een Gang til,
og dermed Haab for alt, vi vil.

8.

Et fjerde Omraade, hvor Bjørnson med sin Poesi vilde gøre en direkte Indsats, er det sociale.

Derpaa var han indstillet fra Barndommen af. Han saa altid Mennesker i deres Omgivelser og forstod disse Omgivelseres afgørende Betydning for Sjælsudviklingen. Endnu langt mere afgørende end Naturens Indflydelse er det os omgivende Menneskesamfund! Mindst ligesaa megen Betydning som Historie og Arv har Nutid og Opdragelse! Der er Bøger, hvori Digteren har gjort sig ligesaa megen Flid med at skildre Omgivelserne som med at udfolde Personlighedens Sjæleliv. Det er hans Maal ikke bare at føre den enkelte til Sejr, men at vise Vej til Samfundets Forbedring. Deraf ogsaa hans politiske Iver! »Usunde, unaturlige offentlige Forhold forgifter Samfundet og gør mere ondt, end den ulykkeligste, udvortes Krig; thi det kan ikke opregnes, hvad de fortærer af aandelig Arbejdskraft, hvor mange Hjerter de tømmer, hvor mange Familjeliv de hærger.«

Det gælder derfor om Sandhed og Sundhed i det offentlige Liv! Saadan er Bjørnsons Tankegang, — og i denne er der udtrykt en vældig Tillid til Livet, en Livstro, som til syvende og sidst er en Arv fra Jødedom og Kristendom. Baggrunden for denne Tillid er nemlig den, at der er en Skaber, en ordnende Gud, som har sat Livet sine Love. Hvor disse Love lydes, dør er Livet godt, og Skam faa vi, om vi klagede! Lad Livet gro efter dets egne Love, — saa giver det de Kaar, som Menneskehjertet kan leve under! Dette kunde ogsaa siges saaledes: Lyd Livets Love, saa er du under Skaberens Velsegnelse!

Den værste Fjende er Løgnen; dels den Løgn, som maler Livet graat og skyder Skylden over paa Skaberen; dels al Løgn, Mennesker imellem. »Vær i Sandhed!« saa er du i Pagt med Livets Love. »Tal Sandhed; vær aaben, sky ikke at tilstaa, at bekende overfor Mennesker!« saa finder du hos dem et hjerteligt Forbund. »Bort med alt Skinvæsen i det offentlige Liv!« Dette er en Grundtanke i den Bjørnson'ske Digtning.

»En Fallit« er et Drama om Sandhed; det munder ud i Ordene: »Nu falder alt, som er usandt; — lad os ikke klage!« Det kan ikke blive godt før! Ingen hvilesøde Aftener i Hjemmet, ingen god Nats Søvn, intet Fortrolighedsforhold til de kære, ingen sund Forretning — intet af alt dette er muligt uden paa Sandhedens Grund.

»Kongen« er et andet Indlæg for Sandhed i det offentlige Liv, »Det nye System« et tredje. Er man kommen ind i Løgn, saa maa man ud af den; om fornødent igennem ydmygende Tilstaaelser. »Med Tilstaaelser maa det begynde.« Bjørnson har i sine yngre Aar en Tyrketro paa, at det kan kun gøre godt, at den fulde Sandhed kommer frem; og naar han paa sine gamle Dage er rokket i denne Tro, saa røber han selv lejlighedsvis, at dette muligvis er Tilbagegang, Degeneration, »Alder«. I et Ungdomsbrev skriver han: »Sandhedskravet er den store Klokke, som hænger i mit Taarnuhr og ringer baade Morgen, Middag og Aften.« I »En Handske« fører han Krig imod dette, at man i Hjemmene lader de Unge vokse op i Uvirke-

lighed, Fortielse og Løgn. Borgerskabets Maal er nemlig ikke »at være i Sandhed«, men at »undgaa Skandale«! — I den politiske Kamp vil Bjørnson ikke have nogen Reform listet frem, »løjet frem«; i alle store Sager skal Politikeren aabent sige, hvor hans Forslag fører hen, hvad der er Kampens endelige Maal.

Bjørnsons Krig gælder al den institutionsmæssige Løgn i Samfundet, og som saadan betragtede han baade Kongedømmet og Statskirken. »Var der sand Kristendom i Landet, røg Statskirken i Luften som en ond Lugt,« kunde han udbryde.

Man behøver ikke at være enig med Bjørnson i disse Følgeslutninger, han drager af Sandhedskravet. Man kan f. Eks. synes, han lægger her altfor megen Vægt paa noget ydre. Republikaneren Bjørnson stemte da ogsaa i 1905 for at faa en Konge til Norge. Han mente den Gang, ligesom de fleste, at en Konge var under de foreliggende Forhold det bedste.

Men det er en sikker Ting, at han har Sandhedskravet fra Kristendommen. Og det er skønt at høre ham indskærpe personlig Sandhed:

»Kære Bergliot, jeg liker rasende godt, at du bare vil gaa den rette Vej til Maalet, ikke lyve, ikke smigre, ikke være fejt; men trofast, lydig og sand.«

»Naar det i dit Brev ser ud, som om du vil bøje dig mod din Overbevisning bare for at komme frem, saa er Pokker i Papirerne. Nej, bøj dig dèr, du har Uret, og gerne ogsaa i Skidt og ingenting; men ikke dèr, du har Ret, og dèr, det gaar løs paa din Agtelse for dig selv.« —

Endelig er det rigtigt, at Kravet om mere Sandhed er en nødvendig Fordring til det offentlige Liv, om ikke vi skal forkomme, og »Hjertet jages ud af sin Ret i Familie og Samfund«.

— Bjørnsons sociale Indsats strækker sig til alle Samfundslag, — ligesom han i sin Digtning søger alle Samfundslag op. Det er vistnok rigtigt, som ovenfor er sagt (Side 175), at hans Digtning taber i Værdi i samme Grad som den »europæiseres«; den maatte blive hjemme for at kunne trænge ned til Dybderne. Derimod kan man ikke sige, hans Digtning ta-

ber i Skønhed eller Fylde, fordi han gaar fra Historien til Nutiden eller fra Bønderne til de »højere« Klasser. Alene »Paul Lange og Tora Parsberg« vilde modbevise en saadan Paastand. Bjørnson træffer vel endogsaa »Milieuet« meget fint ogsaa dèr (han var, som »bondefødt«, vistnok stolt af at kunne gøre det!), — og de fine Omgivelser er ham ingen Hindring i at kunne lodde Sjælelivets Dybder. Han var tilstrækkeligt vel hjemme i alle Samfundsklasser.

Hvis man paa den anden Side vilde spørge Digteren, i hvilke Samfundslag Løgnen trives bedst, saa vilde han ubetinget svare: i de højere! Og han følte sig fremfor alt som »de Smaa« Fortaler og Beskytter. »For de Smaa i Samfundet har jeg slaas fra min første Dag i Skolen, og jeg tror ikke, at noget i min Natur er stærkere end dette.« Han viste en stigende Interesse for »de Smaa«, for alle dem, der kunde tænkes at blive udbyttede. Ligesom hans Avisartikler handler om alle mulige Ting, om Litteratur, Skole og Kirke, om en Brønd i Hospitalsgaarden, Skolebørns Tænder, Fallitterne i Bergen eller om Jernbanespørgsmaal, — saaledes veg han ikke tilbage for personligt at tage Parti for Eks. for Syerskerne under en Strejke.

Men han begyndte blandt Bønderne, og dèr falder hans Hovedindsats i det sociale. Lige fra »Synnøve Solbakken« er det hans Maal at »hæve Bonden i hans egne og i andres Tanker.«

Dette kunde den Gang behøves!

»Skriver De om Bønderne?« spurgte en aristokratisk Politiker; »er det andet end Drik og uægte Børn?«

Bjørnson vidste antagelig mere end Spørgeren om Drik og uægte Børn imellem Bønderne. Men han vilde vise, at der var mere hos Bonden end dette. Han »vilde ned til Grunden og vise det stærkeste i Bønderne, — det, som skal fortsættes og leve videre« (Side 135).

Det er meget karakteristisk at iagttage, hvorledes Bjørnson gør dette. Han vilde hæve Bonden »i hans egne og i andres Tanker;« først i hans egne! Det er dette, som er en Del af Meningen med Sagedigtningen. Bjørnson havde jo erkendt

Ligheden mellem Sagaen og sin Tids Bønder. Han havde fundet visse Fællestræk, som han elskede, baade i Bogen (Snorre) og i Bygden. Han vil paa vise Slægtskabet mellem Sagatiden og Nutiden, — i en Tid, som var tilbøjelig til at sværme for Sagatiden og være mismodig overfor Nutiden! Det var af national Selvopholdelsesdrift og af social Sans, Bjørnson i sin Digtning knyttede et nyt Baand mellem det gamle og det nye Norge. (S. 169).

Han vilde vise de Karaktertræk, som duede. Det var disse Karaktertræk (hos Sæmund, Thorbjørn, Thore Næset, Arne, Øyvind — Synnøve, Birgit Byen, Margit Kampen, Eli, Marit), — som Nordmændene maatte blive sig bevidst for at kunne føle sig som en Nation med en Historie bag sig. I disse Træk skulde de se sig glade — udvikle dem videre i deres Liv og lege med dem i deres Digtning. Hos den unge Bjørnson afløser Saga og Bondefortælling hinanden. »Jeg begyndte inden Sagaens og Bondens Ring,« skrev Bjørnson i 1880, »idet jeg lod den ene belyse den anden, hvilket den Gang var nyt.«

Bønderne skulde i »Fortællingerne« genkende sig selv, som de var, naar de var bedst, og faa Mod og Lyst til altid at være saaledes! Disse yndefulde Folkelivsskildringer skulde give Bønderne »noget at vokse paa«.

Samtidig med, at Bjørnson altsaa vilde føre Bondens Sag overfor hele Nationen, vilde han opdrage Bonden, lære ham at stille Krav til sig selv.

Der har siden i den sociale Kamp været et Slagord: »Kræv din Ret! Gør din Pligt!« Men det har naturligvis ikke altid været let under Agitationen at fremhæve begge Krav med samme Styrke. Det er en alménmenneskelig Tilbøjelighed at tænke mere paa sine Rettigheder end paa sine Pligter! Men Bjørnson maa siges i lige Grad at have foreholdt Bonden begge Dele, og han har ført Pligtens Sag ovre i Poesiens Land! Han bildte ikke udendivere Bønderne ind, at de var Landets førende Stand; han søgte snarere at vække deres Ære-kærhed til at blive det.

I Danmark begyndte Smaafolks Venner med at forsvare »den fattige Mands Snaps«. Bjørnson begyndte med at angribe denne! I »Ole Stormoen« erklærer han Krig imod Drikkeriet som den fattiges Fjende!

— Til Bondens Opdragelse skulde Folkehøjskolen bruges, netop til hans Opdragelse! Dette var jo Højskolens Maal: den vilde lære Ungdommen »at elske Gud og ligne Fædrene«, vække Folket til større aandeligt Liv, til ivrigere Trang til Kundskab, til større Selvstændighedsfølelse og Interesse for Tidens aandelige Spørgsmaal — netop det samme som Bjørnson vilde! Derfor elskede han Højskolen og paa sit store Digt »Arnlot Gelline« skrev han: Til Nordens Folkehøjskoler med Tak og Lykønskning fra Forfatteren.«

Allerede i »Ole Stormoen« bekendte Bjørnson sin Tro paa Dannelsens Magt, forenet med Mod og Hjerte. Den skulde nedbryde Bygdens falske Idealer: Rigdoms Overmod, Standsforskellen, Hidsighedens Forbandelse, den raa Kraftudfoldelse. »Klaveret, Bogen og Broderrammen« skulde virke forfinende (i god Forstand) paa Bønderpigerne; Poesien og Sangen forædle dem; Fædrenes Minder lære dem Pietet, give dem Æresfølelse og sætte dem Maal. Kunsten skulde »skinne ind sin Sol og Religionen synge ind sin Salme.«

Men dette var en anden Dannelse end den Bykultur, som kaldte sig selv Dannelsen«, — den, som har sagt ud over Bonden: »Kom nu pænt, du Vennen min, ind i første Klasse af min Latinskole, saa blir du et Menneske, men ikke før.«

Den Dannelse, Bjørnson drømte om skulde blive Folkets Alméneje, var en mere folkelig, en mere dybtgaaende, — den, han fandt tegnet i den danske Højskolesang, især i Grundtvigs »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord« . . .

9.

Den nysnævnte Sang gaar jo, ned igennem Versene, meget dybere end Sangens første Linje lader ane!

Men forøvrigt betyder alene Ordet »munter« (hos Bjørnson som hos Grundtvig) noget langt mere end »morsom« eller

»spøgefuld«, — om end selve dette langt fra er at foragte!

Vi skal her tale om Bjørnson-Digtningens Indsats af Munterhed, lyst Syn, Livsmod.

Maaske er ingen Indsats tydeligere end denne.

— Vi skal tænke os Bjørnstjerne Bjørnson som en legemligt og sjæleligt sund Mand med et (fra Moderen?) medfødt lyst Sind, et barnligt Gemyt med en stor Tillid til Mennesker.

Disse Ting i Forening maa give Livsmod, Munterhed.

Det er ikke let at være munter, hvis man er syg, eller hvis man bærer paa en tung Arv. Derimod hjælper baade Barnlighed og Mennesketillid godt paa Munterheden!

Bjørnson var meget af et Barn, baade i Plus og Minus. Vi plejer jo at tale om »Barnagtighed«, naar vi vil nævne Barnlighedens Vrangside. Ogsaa barnagtig kunde Bjørnson virke, f. Eks. barnagtigt forfængelig. Men selve dette barnagtige gjorde, at man lo — og tilgav! Der var ikke noget raffineret i hans Forfængelighed; den var lige ud ad Landevejen, og han gjorde intet for at skjule den.

Til Gengæld var det barnlige uafkrysteligt. Om dette gaar der mange Historier.

En norsk Forfatter beretter, at han engang forlod et Selskab samtidig med Bjørnson; ude i Gangen hjalp de hinanden Ydertøjet paa.

»De er vel stolt af Deres nye Frakke!« sagde Bjørnson. — »Aa, jeg ved ikke det.« — »Jeg har det nu saaledes,« vedblev Bjørnson, »at naar jeg har faaet et Par nye Bukser, saa staar jeg den Dag en Time tidligere op end ellers for at have saa megen Glæde som muligt af dem.«

Kald dette Træk barnligt eller barnagtigt, — det turde være ualmindeligt at finde det hos en ældre Mand!

Dette er et Værn og en Værdi i Livets Strid; thi med et barnligt Sind er man hurtigt glad igen, naar man møder Modgang, hvad jo ofte maa hænde i ethvert bevæget Menneskeliv.

En stor og frodig, virksom og skaberglad Natur maa have noget af Barnets Umiddelbarhed og Barnets Lettroenhed.

Ogsaa om, hvor lettroende Bjørnson var, gaar der mange Fortællinger. Baade i Skoletiden, i Studenterdagene og senere hen i Livet fulgte dette Karaktertræk ham. Han lod sig uafsladeligt narre, baade i Pengesager og paa enhver anden Maade! Men han troede straks igen; han maatte tro godt om Mennesker (Side 141).

Det er gribende at læse, hvor nær det gaar ham, naar han i et mismodigt Øjeblik maa røbe Mistillid til Mennesker. I et Brev til Datteren har vi et saadant umiddelbart Udbrud af Skuffelse og af Smerte over at maatte have saadan Mistro til Folk:

»Ja, min elskede Bergliot, du vil snart lære, at slige Mennesker [nogle franske Venner] er dyrebare, fordi de er sjældne. Jeg troede Alverden, og nu bløder det i mig af hundrede Saar; det er Skuffelsens. — De er ikke bedre, de allerfleste, end at vi bare skal have den høflige Omgangsform med dem. — Aa, Bergliot, jeg troede aldrig, jeg skulde komme til at skrive slige Ord ned. Og jeg kan ikke hjælpe, at jeg blev taget af en stærk Bevægelse, ligesom jeg havde gjort det. — Bare jeg nu kunde faa mit Arbejdshumør igen. Din Ven Far.«

De her udhævede Linjer er højst usædvanlige fra Bjørnsons Pen! Der er ofte i hans Breve Udbrud af Harme eller Skuffelse, — Udbrud, som ved selve deres Heflighed netop viser, at han havde ventet noget andet! Men en Udtalelse som ovenstaaende, der siger, at der er ikke noget ved de fleste Mennesker, er vistnok uden Sidestykke hos Bjørnson. Det karakteristiske for hans Sinds almindelige Stemning er altsaa ikke de bitre Ord, men Smerte over at have sagt dem!

Det turde være de færreste, som ejer en saadan menneskelig Solidaritetsfølelse, som gerne tror det bedste om enhver. Der er mange Forfattere, der har dømt Menneskene som værdiløse uden at røbe nogen Smerte derved!

Dette kaldte Wergeland (og Bjørnson): »at sidde i Himlen for at spytte paa Jorden.« Saadan Haan eller Skadefryd er

Bjørnson helt fri for. Maa han dømme Mennesker, da sker det med Smerte.

Det har vist ogsaa kun været et øjeblikkeligt Skuffelsens Udbrud. Bjørnson har nok hurtigt fundet sit Arbejdshumør igen og sin gode Tro til Folk!

I hans legemlige og sjælelige Sundhed, lyse Sind, Barnlighed og Tillid har vi søgt Roden til den Glæde, der i Almindelighed kom med ham.

— En saadan kunde tiltrænges! — ogsaa efter Bjørnsons egen Opfattelse. »Her er mørkt og koldt,« hedder det et Sted; »her arbejder faa med Haab og ingen med Glæde.« Landet er dejligt, siger en norsk Kvinde, som kommer rejsende hjem. »Noget saadant som dette Løvspræt og denne Græsvold! Har du set noget saa fint? Og den Farve! Og Farven over Aaserne, du? Sligt Liv der er i det! — Men Menneskene her er ligesom ikke glade. De gaar, som de skulde hen og lægge Kranse paa en Grav.«

Det kan vel ikke bevises, at Nordmænd er mere sortseende end andre Nationer, men de var altsaa ikke Bjørnson glade nok!

Dette gjaldt utvivlsomt især i den Tid, da han traadte frem som Digter. Fra flere Sider skildres denne som en Mismodets Tid. Ovenpaa Wergelandstidens Norskhedsbegejstring var fulgt en vis Nedslaaethed. Drømmen om Norges fremtidige Storhed blev afløst af mismodige Betragtninger over dets Lidenhed og Fattigdom i Nutiden; det var en Taabelighed at haabe paa nogen selvstændig Blomstring af Aandslivet i dette fattige Afkrogsland!

»Der skulde en sand Kulsviertro til for at kæmpe sig frem mod denne genklangsløse Taagetykning; men det var netop den, Bjørnson ejede. Hans glade Forvisning om sin egen og det norske Folks Fremtid steg som en blank Vandstraale tværs igennem Kvæleduften og faldt forfriskende ned over os alle.«

»Den eneste af de Yngre,« siger Professor Sars, »som ikke i nogen Grad lod sig kue eller skræmme af al denne Skepsis og

Kritik, men satte Stævnen lige mod Strømmen, var efter min Erindring Bjørnson.«

Han kom med Humøret! At overvinde Mismodet og Fortvivlelsen, gøre Folk friske og glade, var ham det højeste paa Jorden. »Det største, man kan give et Menneske, er forøget Livsmod.« Dette siger os den lyse Dag over os og Naturens Sundhed og Skønhed omkring os. Saadan var hans Tankegang, og af den lyste der Glæde, ja, Latter.

Der le's meget i Bjørnsons Bøger. Ligefremme Latterscener (hvor Læseren maa le med!), finder vi flere af, baade i »En glad Gut« (Far og Søn) og i »Fiskerjenten«. Bogen »Det flager« ender i en Latterbølge, hvori Modstanden imod Sædeligheden drukner. Hvilket Humør er der ikke i de tre nysnævnte Bøger! Bjørnsons kristne Ven — og senere Modstander — »Pietisten« Christopher Bruun priser ham for den Frejdighed, hvormed han fører Tankerne frem. »Den er ligefrem Helsebød for det Mismod, der er noget af vor Tids værste Syge.« En lille Vise som den om »Haren og Ræven« er ikke saa usammensat, som den ser ud til. Den tilsyneladende saa enkle og naive Vise udtrykker en Forening af overgIVEN Livsfryd, pigeagtig Frygt og drillende Skælmeri. Men hvad enhver straks forstaar, første Gang den høres sunget, er, at Sangen er noget af det gladeste, der er til.

En saa klingende Latter som Bjørnsons har ingen norsk Digter haft siden Holbergs Dage.

— Imidlertid slutter man fejl, hvis man tænker, at den Bjørnson'ske Litteratur ikke kender andet end lutter Glæde! Vi har jo ogsaa i denne Bog mødt mange Eksempler paa Digtningens Alvor. Er der Glæde, saa er der ogsaa Sorg! Der er i Bjørnsons Digtning ikke langt imellem Latter og Graad; det føles undertiden, som om de hvert Øjeblik falder i Armene paa hinanden. Smilet tørrer Taarerne af, og Taarerne blinker igennem Smilet. Somme Folk tænker sig Bjørnson altfor let! Han kan finde gribende Udtryk for Sorg, f. Eks. i »Maria Stuart«. I samme Bog finder vi Digtet:

Hver Glædesstund, du fik paa Jord,
 betales maa med Sorg.
 Om flere følges ad, saa tro,
 de gives kun paa Borg.
 Der kommer snart en Smertenstid
 med Suk for, hvad du lo;
 den lægger Rentes Rente til
 med Afdrag i din Tro.

Gud hjælpe den, som ikke kan
 gi' kun sin halve Sjæl;
 der kommer ogsaa Tid, da han
 maa tage Sorgen hel.

Digteren kan lade en Kvinde synge:

Ingen, som vidste,
 hvad han maa friste,
 voved begynde
 et Menneskeliv.

Enkelte Mennesker, siger han, er udvalgte af Sorgen. Det er netop dem, som vi synes trænger mindst til den. Men det er ogsaa disse, som kan bære Troens og Forsagelsens Vidnesbyrd sandest ud.

Saadanne Linjer udtrykker jo imidlertid en Sejr over Sorgen. Den Bjørnson'ske Munterhed er ikke altid umiddelbar, uundgaaelig, rindende lige ud af et glad Sind. Den er ligesaa ofte en Genfinden af sin Glæde: »Nu har jeg atter funden en Ven, som var forsvunden: mit prægtige Humør!«

Dette Kamphumør lokkes undertiden frem med Hjælp udefra: »Naar han saa Himlen ligge blank og hed, Fjældet bære saa kækt tilvejs, saa var der Noget indvendig i ham, som vilde løfte ham ud og opover.« Men ofte betyder den genvundne Glæde Sindets egen sejrige Kamp imod Mismodet — som hos den glade Gut: der er noget stærkt og elastisk hos ham, noget paa een Gang blødt bøjeligt og som en Staal fjeder tilbage-springende i Øyvinds Karakter. Og denne indre Sejr over Sorgen har sin Grund i Tro paa den styrende Gud: Netop i samme Stund, hedder det, havde Sjælen løbet sin Angstens Bane helt ud og tog Holdning igen; »ingen uden Gud kan

dog til syvende og sidst skille os,« tænkte han ved sig selv.

Saa dyb Rod kan den Bjørnson'ske Munterhed have, — selv om den undertiden udtrykker sig spøgefuldt:

»Lyngen ærgrede sig, saa den blev grøn igen, og da tog den afsted. »Frisk Mod!« sa' Lyngen.«

Er der nogen fornuftig Mening i at bevare et saadant Livsmod, naar det ikke bygges paa kristen Tro? Mange af os vilde synes, at med Troen maatte ogsaa Livsmodet forlade os. Dette er vel ogsaa, tankemæssig set, det mest rimelige. Men Livet følger ikke udenvidere Fornuften. Bjørnson bevarede i hvert Fald sin Fremgangstro, sin Optimisme, ogsaa efter, at han havde forladt den Barnetro, han saa længe og saa skønt priste. Fremgangstroen laa jo i Luften i hine Udviklingslærens gyldne Aar. Det fortælles, at Bjørnson skrev »Løft dit Hoved, du raske Gut« — Dagen efter, at han første Gang havde hørt Salmen »Rejs op dit Hoved, al Kristenhed«. Det er karakteristisk for ham, at han trænger til at gøre Fremtidsforventningen mere dennesidig; det vil blomstre »Aaret efter« — samtidig med, at han tager Mod af det »straalende Haab«, som hvælver sig over denne Tilværelse og peger imod den næste. Han var endnu den Gang en Kristen.

Der boede et vældigt Mod i Bjørnson. Han kunde ikke blot trøste sig i Nederlaget med Haabet om den kommende Sejr: Hvem tæller vel de tabte Slag paa Sejrens Dag!

Men han kunde vende og dreje en Tankerække, til han fik den lyse Side ud, og fik vendt selve Mismodsgrundene om til Beviser for det modsatte! Her er et Eksempel:

Det ser ilde ud for den Sag, han elsker; den er foragtet af alle dem, der har nogen Indflydelse! »Ja, men er den dog ikke elsket af alle Smaafolk?« Maaske; men Sagen forraades netop af dem, der skulde være dens Forsvarere! »Ja, men har det nye nogensinde haft bedre Kaar? Er det ikke paa den Maade, enhver Sandhed modtages? Er ikke selve Modstanden et Bevis paa Sagens Sandhed? Og hvis det er Sandhed, hvem kan saa standse dens Fremgang og hindre dens endelige Sejr!« Saaledes gøres selve Mismodstankerne om til Sejrssang:

Foragtet af de Store, men elsket af de Smaa, —
 sig, er det ikke Vejen, som det nye maa gaa?
 Forraadt af dem, som V agt burde være, just af dem, —
 sig, er det ikke saadan, at en Sandhed staar frem?

Begynder som en Susen i Kornet Sommerdag
 og vokser til en Brusen gennem Skovenes Tag, —
 indtil at Havet bærer med Tordenrøst den hen,
 da intet, intet høres uden den, uden den.

Dette er Fremgangstrø og Sejrsvished! Kristeligt kan den nok bevares og begrundes, om end den ikke kan anbringes paa vore personlige Ønsker! Den gælder Guds Riges Vækst. Ny Testamente lærer os, at Helvedes Porte skal aldrig faa Overhaand over Guds Menighed. Een Ting kan vi aldrig bekymre os for: Guds Riges Fremtid! Den er givet i og med Kristi Opstandelse.

— Bjørnson, som ellers sætter Førerskab saa højt, har en saadan Tillid til enhver god Sag, at han maa tænke sig den marchere videre ustandseligt, selv om Førerskabet manglede! »Videre Livstoget drager. Tankerne suser som Færner over dets Vej.«

Om der ingen Fører var
 mere klar
 end de andre, —
 Toget vilde vandre!
 Om de prøv'de at stoppe,
 om de bygde Muren,
 saa den rak til Himlen, —
 snart vilde hele Vrimlen
 være oppe.

Læseren kan nok høre, at dette er kækt sagt; men man spørger maaske, om det nu ogsaa passer??

Det er ikke i Overensstemmelse med Virkeligheden, — i hvert Fald slet ikke, hvis det anvendes paa enhver Sag, vi ønsker fremmet; og selv for den bedste Sag gælder det ikke til enhver Tid! »Hele Vrimlen« kommer næppe op over Muren; mange taber Modet undervejs; og »snart« vil maaske slet ingen kunne storme Muren. Optimismen i dens Bjørnson'ske

Form »gaar over Skrævet«. Det lyse Syn kan nok holde stik — til syvende og sidst; men maaske ogsaa først da! Der er lang Vej, inden vi naar det syvende og sidste! Vi maa hinsides dette Liv og ind i Evigheden for at finde Ankergrund for vore Haab. — Vi har undervejs ikke sjælden i vore Tanker maattet sætte Spørgsmaalstegn ved Bjørnsøns Lyssyn. Idræt og Indsigt i Naturlovene er ikke nok til at sikre kønslig Sædelighed. (Dette siger Bjørnsøns nu heller ikke i »Det flager«; men han er nær ved det!). Kongedømmets eller Statskirkenes Afskaffelse er ingen Garanti imod »Samfundsløgnen« (Bjørnsøns peger nu ogsaa dybere, nemlig til Karakterernes Renselse). »Fred paa Jorden« er vi ikke saa nær ved, som han syntes at mene. De forløbne Aar har kaldt Slægten tilbage til Virkeligheden.

Bjørnsøns Lyssyn hang sammen med, at han ikke kunde indrømme det Ondes Magt, som den er. Han kunde længe bekende Troen. »Jeg folder mine Hænder i min Barnetro over Daabens Vande,« skrev han, — en rørende Sætning, thi den er fra den Tid, da Troen var ved at blive borte for ham. Han havde af Grundtvigianerne lært at bruge Trosbekendelsen. Men man kan ikke lade være at spørge sig selv, hvad hans Tanke gjorde med Forsagelsens Ord i Daabspagten? Om »Djævelen og alt hans Væsen og alle hans Gerninger« nogensinde har haft Virkelighed for ham selv i hans kristne Tid?

Bjørnsøns kan tale om Kristendommen som »Tugt og Forbedringshus« (Side 81). Den lader ikke vort gamle Menneske i Fred; vi skal forbedres. Men i Bjørnsøns Digtning kommer Mennesker, naar de søger Gud, ikke til ham som »syge til Døden«, men som væsentlig sunde, om end (afgjort) behæftet med store Skrøbeligheder.

Denne Betragtning af Menneskelivet dømmer Kristendommen som uvirkelig. Et Lyssyn, som ikke kan indoptage den fulde Virkelighed om det Ondes Magt, maa kristeligt bedømmes som Overfladiskhed. Bjørnsøns kan derfor ogsaa gribes i Tankegange af en saadan Uvirkelighed, at man kun — med Vemod — maa smile ad dem, f. Eks. naar han i »Over Evne«,

Andet Stykke, tænker sig, at Opfindelserne skal engang »overvinde Folkefortvivlelsen« ved at gøre Livet lettere at leve for Menneskene!

Det er derfor ret mærkeligt, at Bjørnson i to af sine sidste iøvrigt kun delvis værdifulde Skuespil, for første Gang fremstiller en Skikkelse, som synes kun ond og ødelæggende (Side 144). Det er den samme Skikkelse baade i »Laboremus« og i »Paa Storhove«, og det er mærkeligt, at han lader disse Skadedyr være Kvinder. Han har vistnok i den yngre Slægt truffet een, hvis Væsen han ikke kunde forklare sig paa anden Maade, — og han siger, han har skrevet disse Skuespil »imod Ødelæggelseslysten«. Hvis Bjørnsons Mening med disse Skikkelser gaar saa dybt, da synes han nærved at indrømme, at der i Menneskelivet forekommer noget, som er af ond Oprindelse, og som kun vil gøre Skade. Men han dømmer ikke Ondskaben som Synd, snarere kun som Sygdom; og han véd ikke rigtig nogen Hjælp imod den. Han lader Moderkærligheden sige, at der dog maaske kunde blive et Menneske ud af dette Skadevæsen. Margrethe siger: »Aa, havde jeg Tid, og havde jeg hende alene! Alt er muligt!«

Hertil har Stykkets kloge Mand dette Svar: »Det tror I Kvinder.« Med disse Ord ender Bogen. — Det kan med Rette siges, at hvis Digteren, overvundet af Livets Virkelighed, tvinges til at indrømme det Ondes Magt, saa véd han ikke mere, hvad han skal gøre med denne Erkendelse.

Man kan ikke overtage Forsvaret for Optimismen i dens Bjørnson'ske Form; men man kan nok have Lyst at yde den noget Forsvar imod saadanne Pessimister, som kunde tænkes at ville smide baade den berettigede og den uberettigede Optimisme tilside som værdiløs.

Hvad der kristeligt kan siges, har vi antydet. Rent menneskeligt er der ogsaa en Del at sige:

Pessimismen kan være saare letkøbt; den kan mangle det, vi har kaldt menneskelig Solidaritetsfølelse.

Den kan være et lumpent Paaskud for Slaphed eller Fejg-

hed. En vis Tillid, endog Selvtillid er nødvendig, »ikke Trodsens, men Glædens«, siger Bjørnson.

Endvidere gælder det vistnok, at der vil i Almindelighed blive bestilt mest — og blive arbejdet med større Glæde — dér, hvor der er lyst Syn og Forventning.

Man arbejder nu engang bedre, naar Flaget er paa hel, end naar det er paa halv Stang. Man sejler bedst under fyldte Sejl!

Flaget, — lad os slutte dette Stykke om Bjørnsons Arbejdsmod og Munterhed med de højst karakteristiske Slutningslinjer af »Det flager i Byen og paa Havnen«.

Efter at det skammelige Bryllup lykkeligt er blevet forhindret, hedder det: »Femten Piger var paa een Gang oppe i Taarnet; de havde i Dag Trang til at hejse et Flag, som der ikke var Løgn i. Og det for en Sag, som der heller ikke var Løgn i. De raabte ned og bad om Lov. Da stod Rendalen under Trappen; han lo til dem. »Aa nej,« raabte han op til dem i Taarnet, »ikke i Dag — for Millas Skyld. Men vi skal snart til at begynde.«

Maatte dette Mod, hvori der ikke er Overmod og ikke heller Overfladiskhed, bære enhver god Sags Kvinder og Mænd i en Tid af Klynk og Klage! Lad os hejse Flaget, — maa ske ikke i Øjeblikket, af denne eller hin forbigaaende Grund. »Men vi skal snart til at begynde.«

10.

Endnu er der et Omraade, hvor Digterpolitikeren Bjørnson har gjort en Indsats for Fædrelandet og Menneskeheden, nemlig den *Varme*, han tilførte det offentlige Liv, den *Kærlighed mellem Mennesker*, hvis Sag han taler, den *Kærlighed*, som ønsker at læge og ikke saare, den, der vil *tilgive*.

Dette Omraade er grundvæsentligt i enhver Bjørnson-Sammenhæng; vi har berørt det næsten i hvert Kapitel, eftersom Kærligheden jo maa følge alle Livets Aldre. Eet Sted havde vi det fremme i en psykologisk Sammenhæng; et andet Sted, hvor det gjaldt Hjemmets Liv. Det maa tilslut berøres, hvor Talen er om Fædrelandet og den hele Menneskehed.

Bjørnsons Digtning handler om Kærlighed og Kraft. Kærligheden er Kilden, den »rolige Kilde for Kræfternes Elv«.

Dette gælder ogsaa i Forbindelse med Samfundsopgaverne; thi det er Kærligheden, som skal sætte Fart i Reformarbejdet; det er ukærligt at lade Tingene gaa deres skæve Gang.

Saa bliver da Kærligheden til Handling; men — som et vemodigt Ord siger: »hvor der handles, dør spildes.« Hvor der er Virksomhed, vil der blive gjort baade godt og galt, og det gale trænger til Tilgivelse.

Bjørnstjerne Bjørnson var ikke blot en varmblodig Natur, en Handlingens Mand, men han var en varmhjertet Mand.

Din Haand havde noget til alle: En støtted den varligt,
 En læged den kvindelig ømt; men En klapsed den farligt.
 Du husked at følge i Slaget en egen, en rummelig Skik:
 Du brugte ej Sværdet til Stik.
 Endvidere saa du dig om til de Saaredes Saar, før du gik.

Bjørnson var ikke hævngherrig, og han huskede ikke Uret længe. Vi har omtalt hans Maadehold. Trods hans voldsomme Temperament og udialektiske Sikkerhed, var Retfærdighed, ja, Overbærenhed overfor Modstandere et af Grundtrækkene i hans Personlighed. Han kunde rose den, der nylig havde læstet ham. Han kunde godt personligt staa inde for den Lære, han fører i Samfunds-dramaet »Over Evne«, Andet Stykke: »Der maa nogen begynde med at tilgive.«

Han kunde fejle, men han kunde ogsaa offentlig dømme sine egne Fejl. Dette har han gjort i en Række Bøger. Og han har gjort noget, som sjældnere forekommer: han har udleveret sig selv, sine Naragtigheder og Fejl, til Latter i Skuespil.

Denne bestandig kæmpende Mand var for saa vidt ikke uværdig til at være den Forkynder af »Fredssagen«, som han var i mange Aar.

En Anekdote skal her tages med, fordi den er saa uendelig Bjørnson'sk:

Da han fyldte 70, hædrede Kristiania Theater ham med at

opføre »Sigurd Slembe«. Man skulde tro, det at se sin Ungdoms herligste Digtning spillet første Gang, tilmed af sin egen Søn (Bjørn Bjørnson havde Sigurds Rolle), under et stor Publikums endeløse Jubel, maatte sætte en Digter i Stemning. Man skulde vente, at var der noget, han ikke vilde, da var det dette: at ødelægge den Stemning i Theatret, som var til hans egen Hæder! Men den Gang Jubelraabene efter Tæppets Fald lød op mod Bjørnsons Loge, rejste han sig, vinkede Stilhed og sagde: »Dette Stykke behager mig ikke. Det er ikke Forherligelse af Krig og raa Styrke, vi trænger til. Det er Fredssagen!« Og saa fik Publikum en Omgang Fredssag, medens Stemningen fik Tid til at afkøles!

Man tænke sig ind i Situationen! Naturligvis har hans Venner le't, da de gik hjem fra Theatret. Hvor det lignede ham!

Man kan synes, Manden er stor i dette pudsige Træk. Der var noget, han vilde, mere end sin egen Ære!

Bjørnson elskede altsaa Fredssagen, og det klædte ham, trods alt. Han skrev et stort Oratorium: »Fred«. Det var, naturligvis, mest Kvinderne, han satte sin Lid til, naar det gjaldt Fredssagens Fremme. Kvinderne har vel ogsaa altid lidt mest under Mændenes Krige.

Fred og Forsonlighed forkyndte han ogsaa i sine Bøger, hele sit Liv. Hans megen Tale om »Tolerance«, var ikke letkøbt. Sin værste Forfølger kunde han gøre til Hovedskikkelse i et Skuespil (»Redaktøren«) og vise, at selv en saadan Mand er ikke uforbederlig, knap nok ond; han er en hjemløs og fredløs Stakkel, som trænger til Varme, han ogsaa, og som kan blive god af at møde Tilgivelse og Forbøn. Det er ogsaa karakteristisk, at Bjørnson selv satte dette Skuespil højere end det, som til den Tid havde været hans største Theater-sukses: »En Fallit«. Der havde nemlig været dybere Bud efter hans Hjertelag, mens han skrev »Redaktøren«.

Ude i Livet er den Kærlighed den stærkeste, som kan vedblive at være varm til Trods for, at den ser store Fejl hos den, man elsker. Saaledes er den Poesi den stærkeste, som kan tegne de store Fejl og Mangler, tegne dem skarpt og klart og alligevel

faa Poesiens Glans til at holde sig usvækket over det hele Billede.

Bjørnsøns Angst var, at det norske Folk skulde blive et Vinterfolk, uden Varme, uden Frugtbarhed. »Vi var nær ved det. Kampen har egentlig altid hos os staaet om det: at hugge os løs af Isen.«

Da Studenterne bragte ham et Fakkeltog, sagde han: »Dere¹⁾ skal være snille mod dem, som vil kaste Lys over dette Landet, lige fra den mindste fattige, lille Lærerinde og op til den største Kunstner. For der er mange, som fryser her i Landet.«

Selv vilde han gerne bringe Varmen, dette hellere end noget andet.

»Aa, hvorfor skal det være saa, at de gode saa ofte bli'r Martyrer? Kommer vi aldrig saa langt, at de bli'r Førere?«

Med denne Bjørnsøns Kærligheds-Indsats i Tankerne, vil vi vende tilbage til hans Haab, at Mindet om hans Begrænsning og Fejl maa »dugge af paa hans Grav«.

I dette Ønske og i Taknemlighed er denne Bog skrevet.

¹⁾ = I.

EFTERSKRIFT

Mens Frithjof Nansen planlagde sin første Daad: Skifærden
over Grønland, gik han og nynnede paa Bjørnsons Sang:

Ungdomsmod, Ungdomsmod
gaar som Rovfugl i det blaa,
det maa jage, det maa slaa,
det maa alle Varder naa.

Ved Bjørnsons 70 Aars Fest var det Nansen, som bragte
Digteren **U n g d o m m e n s T a k**.

Bjørnson havde selv de største Tanker om Betydningen af
Ungdomsindtryk, ja, af de ganske unge Aars Indtryk. I en
Tale siger han: »Dér Harald Haarfager kom med hele sin
store Historie over sig og sine Gæve omkring sig, dér lyste det
af Indtoget! De gamle pegte paa en høj, lyshaaret Mand af
vældigt Udseende og sagde: Dette er Kongen! De, der saa det,
var siden gennem alt sit Liv med Harald og hans Sønner, ja,
selv den lille Gutten, som gløttede ind gennem Dørsprækken,
da de sad og drak, var kanske siden med ved Moster, og det
bare for det, han havde set gennem Dørsprækken.«

Bjørnson vidste noget om dette fra sig selv. De Skikkelser,
han i sin Digtning med særlig Kærlighed syslede med, Arnljot,
Sverre, Sigurd Slembe, havde taget hans Fantasi fangen, alle-
rede da han som stor Dreng læste Snorre.

Forfatteren af denne Bog har de samme Erfaringer om, hvor
frugtbare de tidlige Ungdomsaars Indtryk kan være. I Haab
om ogsaa at faa meget unge Læsere begynder Bogens Vandring
gennem Livets Aldre med Bjørnsons egne letlæselige Barn-

doms- og Ungdomsminder, og Tegningen af hans egen, lyse, unge Skikkelse har af den Grund faaet saa god Plads.

*

Bogens Mening er i Indledningen angivet saaledes: at gøre Menneskelivet rigere for Ungdommen.

Men er der kristeligt vundet noget ved dette? Saaledes maa man spørge, naar det, der ligger En paa Sinde er Guds Rige og Ungdommen. At der menneskeligt kan vindes saare meget ved at sætte Idealer op, er klart; men er dette nogen kristelig Opgave?

Ja! Og netop overfor de Unge! Det er en Erfaring, den som er udtrykt i Sangens Ord: »Han vinked min Sjæl, og jeg glemte det lave.« Den unge Idealitet drages imod Jesus Kristus. Det er ikke blot en usigelig Vinding for dette Liv: at glemme det lave over det herlige og høje! Derigennem gaar der ogsaa en Vej til Kristus. Hvor mange af de Unge, som drages til Kristentroen paa denne Maade, er det ikke godt at sige noget om. Men de er ikke faa. Og disse vil siden kunne vidne, at alt ædelt, de mødte i Livet og i Litteraturen, hjalp dem paa Vej. De lærte en Higen at kende — ikke blot efter at leve op til, »hvad Ædle kaldte Livets Lyst«, men ogsaa efter at lægge det hele Menneskeliv med alle Evner og Kræfter for Frelserens Fødder.

Ganske vist er denne Vej til Kristendommens Dybder ingen ubrudt Vej. Der fører ingen lige Linje fra det menneskelige til det guddommelige. Frelsesvejen gaar over Golgata.

Derom er Bjørnsøns eget Liv paa sin Vis et Vidnesbyrd. Dette viser, at »Ynglingetroen«, Begejstringen for det herlige i Kristendommen er ikke i Længden nok.

— Men naar Bjørnsøn ikke blev ved at være en Kristen, er der da nogen Grund til at vise ogsaa unge Kristne til ham? Ja! thi der er meget kristeligt hos ham, baade den Gang, han var en Kristen, og senere hen. Han var herligt udrustet som Digter og som Menneske; og der er ingen Grund til at følge ham i hans Frafald.

*

Man kan vænne Folk af med at læse Bjørnson ved at lade dem begynde bagfra. Den Gang Forlaget udsendte hans mest angribelige Bog (»Mary«) i en billig Udgave, da var dette et tvivlsomt økonomisk Foretagende! De fleste, som begynder med denne pinlige Bog, læser næppe meget mere.

Omvendt med dem, der læser Bjørnson forfra, som vi har gjort her. De vil finde de Værdier, vi her har søgt at faa frem. Ja, de vil finde mere, Guld i Barrer, som ikke er søgt ud-møntet her. De vil ogsaa finde noget mindre værdifuldt og noget, som slet ikke har Værdi, men dette kan de skyde fra sig. — Denne Bog har ikke nøje fulgt Nedgangslinjen i Bjørnsons Liv, om end den er antydet. Nedgangslinjen bekræftes dels igennem Bjørnsons sidste Bøger, dels igennem Nulle Fin-sens Mindebøger fra Digterens sidste Aar.

*

Læserne har antagelig mange Gange spurgt sig selv: »Men hvorledes gik det i Grunden til, at Præstesønnen Bjørnson kom bort fra Kristendommen?«

En Fremstilling af dette har ligget udenfor denne Bogs Ramme. Bjørnsons Frafald ligger ikke helt klart. En halv Snes Ting kan med Sikkerhed siges; noget er imidlertid endnu usagt og kan maaske aldrig siges.

Man har i denne Sammenhæng citeret hans skønne Vers:

Jeg kæmper helt, foruden Had,
det, som jeg elsker, gør mig glad,
skønt varm og vred tillige.
Det er mit Blod, min Sjæl der gaar
i hver en Linje, som jeg slaar,
og derfor gaar den lige.

Man har sagt, at der er en lige Linje i Bjørnsons Udvikling: ud fra hans Udgangspunkter maatte det gaa, som det gik. Dermed har man ikke blot dømt hans Udgangspunkter som utilstrækkelige, hvilket er rigtigt (Side 145, 205). Der var noget i Kristendommen, som Bjørnson kun glimtvis har set ind i; og som Helhed kan man sige, at hans Religion var »altfor

menneskelig« til i Længden at kunne forliges med Kristendommen. Men hvis man vil hævde den lige Linje og maaske hans Udviklings Nødvendighed, da glemmer man dels, at der er Brud og Fald i denne Udvikling, en Svigten af det, Bjørnson dog havde set og forstaaet; dels, at der ogsaa fra et utilstrækkeligt Udgangspunkt er Mulighed for en dybere Indlevelse, for nye Gennembrud, — og saadanne kunde have ført Digteren derind, hvorfra man vanskeligere nogensinde gaar bort.

*

Med Beundring har jeg læst, hvad norske Litteraturhistorikere har skrevet om Bjørnson, især afdøde Professor Chr. Collins store Værk, — Professor Francis Bulls Arbejder, hvoraf Indledningerne til »Standardutgaven« giver Bøgernes Historie og dermed et stort Stykke af Bjørnsøns egen Historie, samt Professor Halvdan Kohts udførlige Indledninger til de to store Brevsamlinger. Jeg udtaler det Haab, at norske og danske, nedennævnte Forfattere kan billige den Brug, jeg her har gjort af deres Arbejder, naar der ses hen til denne Bogs hele Karakter og Opgave. Den Kredit, jeg muligvis ved denne Bog vil vinde hos Begyndere, vil nødvendigvis under Læsernes fortsatte Bjørnson-Studium overgaa til Forfatterne af de Hjælpemidler, jeg har brugt.

BOGENS CITATER:

- I. BJØRNSONS VÆRKER:
- Aanum (1856) citeret Side 86.
 Ole Stormoen (1856) Side 157, 197.
 Mellem Slagene (1856) Side 138, 183.
 Thrond (1856) Side 32, 33.
 Bjørnejægerens Hjemkomst (1857) Side 15 f.
 Synnøve Solbakken (1857) Side 22, 54, 134, 136 f., 146, 181 f.
 Arne (1859) Side 39 f., 45 f., 80, 134, 150, 183, 203.
 En glad Gut (1860) Side 19, 49 f., 53, 55, 83, 84, 132 f., 146, 202.
 Kong Sverre (1861) Side 144.
 Sigurd Slembe (1862) Side 23, 38, 117, 121 f., 139, 140, 151.
 Maria Stuart (1864) Side 202.
 De Nygifte (1865) Side 179.
 Fiskerjenten (1868) Side 28, 63 f., 83, 86, 102 f., 104, 133, 177.
 Blakken (1868) Side 17 f., 21 f. 27, 28, 33.
 En Livsgaade (1869) Side 164.
 En ny Feriefart (1869) Side 28, 171.
 Arnljot Gelline (1870) Side 104 f., 117.
 Sigurd Jorsalfar (1872) Side 60 f., 84, 148, 184, 202.
 Brudeslaatten (1872) Side 133.
 En Fallit. (1875) Side 97 f., 193.
 Redaktøren (1875) Side 85, 140, 149, 165.
- Kaptain Mansana (1875) Side 148, 151, 164, 184, 192.
 Magnhild (1877) Side 118.
 Kongen (1877) Side 138, 194.
 Det nye System (1879) Side 99, 149, 173, 193.
 Leonarda (1879) Side 84, 140.
 En Handske (1883) Side 99, 153.
 Over Evne I (1883) Side 156, 170.
 Det flager i Byen og paa Havnen (1884) Side 34, 35, 44, 84, 85, 102, 114, 138, 155, 207.
 Geografi og Kærlighed (1885) Side 60, 158, 200.
 Paa Guds Veje (1889) Side 36 f., 44, 52, 63, 156, 172.
 Mors Hænder (1892) Side 100, 144.
 Ivar Bye (1894) Side 74 f., 87 f., 111, 113.
 Absalons Haar (1894) Side 42, 139, 165, 177.
 Over Evne II (1895) Side 118, 206, 208.
 Paul Lange og Tora Parsberg (1898) Side 114, 117, 210.
 Paa Storhove (1902) Side 140, 206.
 Daglannet (1904) Side 99, 138.
 Samlede Digte I—II (ved *Francis Bull*) Side 10, 26, 29, 30, 34, 36, 42, 46, 53, 58, 67, 69, 70, 78, 88, 100, 111, 112, 116, 117, 119, 129, 134, 156, 165, 172, 176, 179, 180, 183, 187, 188 f., 192, 202, 203, 204, 211, 214.

- Engifte og Mangegifte (1887) Side 27, 38, 52, 83, 100, 149, 150, 155.
- Gro-Tid I—II (Breve ved *Halvdan Koht*) Side 32, 78, 82, 108, 112, 113, 115, 141, 146, 170, 173, 187, 193.
- Brytnings-Aar I—II (Breve ved *Halvdan Koht*) Side 81, 112, 114, 115, 164, 173, 175, 177, 178, 191, 210.
- Aulestad-Breve (ved *Bergliot Ibsen*) Side 23, 35, 54, 79, 89, 130, 132, 147, 171, 194, 199.
- Artikler og Taler I—II (v. *Chr. Collin & H. Eitrem*) Side 47, 56, 92, 93 f., 109, 113, 119, 173, 176, 184, 185, 187, 188, 193, 194, 197, 205, 210, 211.
- II. BØGER OM BJØRNSON:
- Just Bing*: Norsk Litteraturhistorie citeret Side 65, 83, 141.
- Bjørn Bjørnson*: Mit Livs Historie Side 24, 115.
- Christopher Bruun*: Folkelige Grundtanker Side 55, 96.
- Christopher Bruun*: Forfrisindet Christendom 1884—85 Side 142, 163, 201.
- Francis Bull* (i Norsk Biografisk Leksikon og Indledninger i »Standardutgaven«) Side 12, 25, 58, 59, 61, 76, 90, 92, 120, 121, 153, 161, 167, 170, 202, 209.
- Chr. Collin*: Bj. Bjørnson. Hans Barndom og Ungdom I—II Side 18, 19, 20, 21, 22 f., 24, 25, 29, 46, 56, 59, 65, 66 ff., 89, 90, 101, 109, 121, 135, 143, 146, 152, 168, 169, 172, 180, 184, 189, 194, 195, 196, 199, 200, 201.
- Morten Eskesen*: Mit Samliv med Bj. Bj. S. 147.
- Festskrift i Anledning af Bj. Bjs 70 Aarsdag: *Hamsun* Side 44, 208, *Grieg* Side 90, *Georg Brandes* Side 128, *Vilh. Andersen* Side 131, *Ellen Key* Side 186, *Poul Levin* Side 168, 178, *Ove Rode* Side 12, *Hellen Lindgren* Side 118, 164, *Just Bing* Side 176.
- Nulle Finsen*: Fra Bjørnsons sidste Aar Side 7 f., 160, 163.
- Nulle Finsen*: Fra Bjørnsons Hjem Side 89, 161, 174, 175, 179.
- Arne Garborg*: Jonas Lies Breve Side 68, 71.
- Arne Garborg*: Bondestudentar Side 69.
- Aagot Gjems Selmer*: Kvindene i Bj.'s Digtning Side 131, 143, 156, 174, 201.
- Gerhard Gran*: Bj. Bj. Høvdningen Side 10, 110, 173, 177.
- Rosenkrantz Johnsen*: Bj. Bj. Side 89, 90, 150, 198.
- Henrik Jæger*: Norske Forfattere Side 181.
- Alexander Kjelland*: Breve Side 179.
- J. Marstrand* Bj. Bj. Side 142.
- L. C. Nielsen*: Fr. Hegel Side 127, 157.
- P. A. Rosenberg*: Bj. Bj. Side 9, 20, 206, 208, 214.
- Ernst Sars* (Indledning til »Artikler og Taler«) Side 176, 191, 195, 200.